

[14.] uppförande å ordinarie stat, har över nyssnämnda två auditörers avlöningsförmåner — i övergångsstaten upptagna för en var av dem till, inberäknat 120 kronor förslagsvis beräknad dagavlöning, 1,420 kronor eller således till sammanlagt 2,840 kronor — disponerats på det sätt, att i de för auditörerna vid dessa regementen för år 1917 fastställda nya avlöningsstaterna avlöningarna satts för auditören vid Skånska husarregementets regementskrigsrätt till 1,200 kronor och för auditören vid regementskrigsrätten vid Vaxholms grenadjärregemente till 1,400 kronor, ävensom bestämts, att dessa avlöningar skola under år 1917 bestridas av de genom de båda på äldre stat kvarstående auditörernas avgång besparade avlöningarna. Från och med år 1918 bör dels ordinarie anslaget till övergångsstaten minskas med det belopp, vartill de båda auditörernas å äldre stat avlöningsförmåner sammanlagt uppgått, eller 2,840 kronor — därav ett belopp av 2,600 kronor faller å den del av ordinarie anslaget, som är bestämt anslag, och återstoden, 240 kronor, å den del, som är förslagsanslag —, dels ock i stället det extra anslaget höjas med de båda nya auditörsavlöningarnas sammanlagda belopp eller således med 2,600 kronor.

En höjning av avlöningarna i överensstämmelse med det förslag jag framlagt, skulle kräva tillhopa 11,350 kronor för år.

De framställningar i ämnet, som gjorts av föreningarna Sveriges krigsdomare och auditörer och Sveriges krigsfiskaler, gå emellertid, på sätt ovan omförmäls, ut därpå, att den äskade avlöningsförbättringen måtte tillämpas redan under år 1917 samt retroaktivt även för år 1916. Att låta de av mig föreslagna avlöningsförbättringarna komma vederbörande till godo för det redan tilländalupna året 1916 torde icke kunna komma i fråga. Då ett riksdagens beslut i ämnet icke torde vara att förvänta förrän jämväl en avsevärd del av år 1917 förflutit samt en retroaktiv tillämpning av den av mig ifrågasatta avlöningsförbättringen — på grund av gällande bestämmelser om vikariatsersättnings utgående — skulle stöta på vissa praktiska svårigheter, torde avlöningsförbättringen icke heller lämpligen böra träda i tillämpning med ingången av innevarande år. Då emellertid billigheten synes fordra, att vederbörande komma i åtnjutande av den föreslagna höjningen i avlöningsförmåner utan onödigt dröjsmål, torde medel böra äskas för avlöningsförbättringens trädande i tillämpning från och med den 1 juli 1917. För senare halvåret 1917 erfordras hälften av 11,350 kronor eller 5,675 kronor.

En sammanfattning av vad nu sagts ger till resultat, att anslagets belopp bör beräknas på sätt framgår av följande tablå:

|                                                             |        |            |       |
|-------------------------------------------------------------|--------|------------|-------|
| Anslagets nuvarande storlek .....                           | kronor | 103,740: — | [14.] |
| Höjning på grund av 2 nytillkomna auditörsavlöningar .....  | »      | 2,600: —   |       |
| Höjning av vissa avlöningar för år 1918 .....               | »      | 11,350: —  |       |
| Höjning av vissa avlöningar för 1917 års senare hälft ..... | »      | 5,675: —   |       |
| Summa kronor                                                |        | 123,365: — |       |

Den del av anslaget för år 1917, över vilket, enligt vad ovan nämnts, icke disponerats vid fastställandet av 1917 års stater för nu ifrågavarande personal, utgör 990 kronor. Denna återstod är, som förut antytts, reserverad för särskilda arvoden till auditörstjänsts uppehållande i vissa fall. Behov av medel för sådana arvoden torde komma att föreligga även för år 1918. Då vidare av de nya truppförband, vilkas uppsättande ingår såsom led i den nya härordningen, enligt av mig inhämtad upplysning, ett är att vänta färdigbildat under år 1918, torde medel böra beräknas för avlöande av civil personal jämväl vid detta truppförbands krigsrätt. Med hänsyn härtill ävensom i betraktande därav, att den närmaste tidens erfarenhet kan komma att visa, att en eller annan mindre höjning av avlöningsförmånerna, utöver vad ovan föreslagits, bör vidtagas, torde nu ifrågavarande anslag böra för år 1918 sättas till i runt tal 126,000 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anført får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlöande av civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna på *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst ..... kronor 126,000, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp under år 1917 använda högst 5,675 kronor till ökad avlöning åt nämnda personal under innevarande år.

### 13. Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer.

I innevarande års riksstat är till avlöande av vissa å äldre stat kvarstående auditörer uppfört å ordinarie stat ett belopp av 8,260 kronor, därav förslagsanslag till dagavlöning 360 kronor.

Under hänvisning till vad jag under närmast föregående punkt yttrat därom, att detta anslag hädanefter bör uppföras med 2,840 kronor lägre belopp än det, vartill det finnes upptaget i innevarande års riksstat, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

*Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.*

[15.]  
*Avlöning till  
 vissa å äldre  
 stat kvar-  
 stående  
 auditörer.  
 (Ordinarie  
 anslag.)*

[15.]

att sänka det å ordinarie stat uppförda anslaget för avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer från dess nuvarande belopp ..... kronor 8,260, därav bestämt anslag 7,900 kronor och förslagsanslag till dagavlöning 360 kronor, med 2,840 kronor till ..... » 5,420, därav *bestämt anslag* 5,300 kronor och *förslagsanslag* till dagavlöning 120 kronor.

14. Arvoden åt civil personal vid särskilda krigsrätter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 3,000.

### Övriga anslag för rättsskipningen.

*Ersättning åt domare, vittnen och parter.*

[16.]

*Ang. föreskrift rörande bestri-  
dande från  
anslaget till  
ersättning åt  
domare, vitt-  
nen och parter  
av viss ersätt-  
ning enligt  
lagen an-  
gående utläm-  
ning av  
förbrytare.*

I 17 § av lagen angående utlämning av förbrytare den 4 juni 1913 stadgas, att i ärende rörande utlämning den, om vars utlämnande är fråga, äger åtnjuta hjälp vid det förhör inför Kungl. Maj:ts befallningshavande, som enligt lagens 16 § i vissa fall skall hållas med honom, samt att, därest den häktade säger sig ej själv kunna anskaffa biträde, Kungl. Maj:ts befallningshavande skall förordna lämplig person att biträda honom. I 17 § föreskrives vidare, att, därest den häktade icke vid förhöret medger, att han är den person, vars utlämnande begärts, eller om han framställer erinran mot framställningen om hans utlämnande, ärendet skall hänskjutas till rådhusrätten i den stad, där Kungl. Maj:ts befallningshavande har sitt säte. Sedan därefter i 18 § första stycket föreskrivits, att i ärende, som jämlikt 17 § inkommit till rådhusrätt, skall av rådhusrätten rannsakas, huruvida förhållande, som enligt vissa av lagens paragrafer utgör hinder för utlämning, föreligger, stadgas längre fram i samma 18 §, dels att särskild åklagare, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande förordnas, skall vid ärendets handläggning vid rådhusrätten närvara för att i ärendet tillvarataga den främmande statens intressen, dels ock att den häktade skall åtnjuta hjälp vid sin talans utförande vid rådhusrätten och att Kungl. Maj:ts befallningshavande skall, där den häktade säger sig ej själv kunna anskaffa biträde, förordna

lämplig person att biträda honom. Slutligen stadgar 21 §, att Kungl. Maj:t äger förordna, huru ersättning åt åklagare och biträden, som nu nämnts, må bestämmas. Jämlikt sistnämnda lagrum har Kungl. Maj:t utfärdat en den 20 juni 1913 dagtecknad kungörelse, däri Kungl. Maj:t förordnat, att frågor om ersättning åt den, som i ärende rörande utlämning av förbrytare varit förordnad till åklagare eller till biträde åt den häktade, skola avgöras av Kungl. Maj:t, ävensom meddelat närmare föreskrifter angående dylik ersättnings utfående.

Någon bestämmelse, från vilket anslag medel till bestridande av nu omförmälda ersättningar skola utgå, har emellertid icke blivit av riksdagen meddelad. Saknaden av en sådan bestämmelse har gjort, att i de ersättningsärenden av nu förevarande art, som hittills förekommit. Kungl. Maj:t förordnat, att ersättningsbeloppen skulle bestridas från andra huvudtitelns anslag till extra utgifter. Att låta denna praxis fortgå torde dock ej vara lämpligt i betraktande därav, att nämnda anslag icke är avsett för utgifter, vilka, i likhet med de nu förevarande, kunna sägas representera ett behov av mera ordinarie art. Därjämte är anslaget ganska hårt anlitat för andra ändamål och bestämt till ett lågt belopp, 4,500 kronor, vilket, då anslaget saknar förslagsanslags natur, ej må överskridas. Det kunde väl ifrågasättas, om icke i stället kunde väljas den utväg, som statskontoret i ett av de hittills avgjorda ärendena av förevarande art föreslagit, nämligen den, att i varje särskilt fall kostnaden förklaras skola utgå under förskottstitel för att sedermera anmälas hos riksdagen till ersättande. På grund av den omgång, ett sådant tillvägagångssätt skulle medföra, synes mig detsamma dock ej vara att förorda, utan ett annat lämpligare sätt böra utfinnas. Att i riksstaten uppföra ett särskilt anslag för bestridande av ifrågavarande kostnader torde emellertid knappast kunna komma i fråga. Den bästa anordningen synes mig vara den, att riksdagen lämnar generellt medgivande till sådana kostnaders bestridande från något anslag, som i riksstaten uppförts för likartade utgifter.

Härvid är närmast att tänka på andra huvudtitelns anslag till »ersättning åt domare, vittnen och parter». Detta anslag användes, bland annat, till gäldande av ersättning enligt lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad samt kostnad för efterspanande, gripande och hemförande till Sverige av förbrytare, som skall åtalas vid svensk domstol, men ur riket avvikit, ävensom kostnad i mål om hans utlämnande, alltså till ändamål, som äro mycket lika det, varom nu är fråga, och torde detta anslag alltså väl lämpa sig för utgifter av nu förevarande art.

[16.] Under åberopande av vad jag sålunda yttrat tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

medgiva, att ersättning åt den, som i ärende rörande utlämning av förbrytare jämlikt lagen den 4 juni 1913 varit förordnad till åklagare eller till biträde åt den häktade, må bestridas från det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Den ökning i utgifter från nämnda anslag, som det ifrågasatta medgivandet skulle vålla, kan icke i förhållande till anslagets belopp, som av senaste riksdag höjdes från 195,000 kronor till 245,000 kronor, bliva särdeles betydlig. Någon höjning av anslaget på grund av ett dylikt medgivande torde därför ej behöva ske. Då anledning till sådan höjning ej heller i övrigt torde föreligga, får jag angiva förevarande anslag till upptagande i nästkommande års riksstat med oförändrat belopp:

15. Ersättning åt domare, vittnen och parter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 245,000.

16. Medikolegala besiktningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 16,200.

*Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar.*

Rörande det ordinarie förslagsanslag, som under ovanstående rubrik finnes med ett belopp av 84,000 kronor uppfört i riksstaten, anmälde jag i statsråd den 14 januari 1916, att det vid beredande till föredragning av ärendet angående åtgärder för ifrågavarande ersättnings upphörande visat sig erforderligt att i vissa avseenden komplettera den av statskontoret verkställda utredningen i ärendet samt att justitiekanslersämbetet torde böra höras över däri utarbetade förslag.

Sedan utredningsarbetet inom departementet avslutats, infordrades justitiekanslersämbetets yttrande; och inkom yttrande från detta ämbete den 19 oktober 1916.

Enligt de av statskontoret och justitiekanslersämbetet i ärendet afgivna yttranden skulle anslaget nu kunna nedsättas, enligt statskontorets förslag till i runt tal 36,000 kronor och enligt justitiekanslersämbetets

förslag till omkring 32,000 kronor, därvid dock enligt båda förslagen [16.] ifrågasattes en övergångstid av två år för indragning av ersättningar till belopp av, i runt tal, 7,200 kronor; i övrigt skulle, enligt förslagen, anslaget i mån av vissa tjänstinnehavares avgång från sina befattningar minskas för att slutligen till största delen upphöra. För den ifrågasatta nedsättningen av anslaget till 36,000 eller 32,000 kronor erfordras enligt båda förslagen, att staten dels, på sätt jämväl de Kungl. Maj:ts befallningshavande, som därutinnan yttrat sig, nästan enhälligt tillstyrkt, till vissa städer erlägger vederlag en gång för alla, vilket vederlag uppgår i runda tal enligt det förra förslaget till 213,000 kronor och enligt det senare till 211,000 kronor, dels ock höjer ett under åttonde huvudtiteln upptaget anslag till allmänna barnhuset i Stockholm med 6,704 kronor, varförutom enligt statskontorets förslag för nedsättningen erfordras jämväl att den i sjätte huvudtiteln anslag till överståthållareämbetet ingående anslagsrubriken till polisens vidmakthållande inom Stockholm höjes med ett belopp av 4,354 kronor.

Då enligt den sålunda förebragta utredningen de åtgärder, som skulle kunna vidtagas för nu ifrågavarande ersättnings upphörande, synas medföra en engångsutgift, som skulle avsevärt överstiga 200,000 kronor, håller jag före, att på grund av nu rådande krisförhållanden det bör få tillsvidare anstå med dylika åtgärders sättande i verket.

Jag får alltså nu inskränka mig till att angiva det anslag, som med ärendet har samband, till upptagande i 1918 års riksstat med oförändrat belopp:

17. Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 84,000.

#### *Resestipendier åt domare.*

I riksstaten har för en följd av år t. o. m. år 1915 under andra huvudtiteln upptagits ett extra anslag å 6,000 kronor till resestipendier [17.] åt ordinarie domare eller dem, som vid domstolarna bereda sig för domarkallet. I anledning av det under år 1914 utbrutna världskriget *Resestipendier åt domare.* (Extra anslag.) föreskrevs emellertid genom kungörelse den 17 december 1914, att med åtgärder för stipendiernas utdelande för år 1915 skulle tills vidare anstå.

Då de rådande förhållandena gjorde det antagligt, att nämnda stipendier ej skulle komma att utdelas under år 1915 och att det alltså skulle uppkomma en besparing, som lämpligen skulle kunna användas

[17.] till stipendieutdelning under år 1916, blev icke något nytt anslag för ändamålet av Kungl. Maj:t begärt för sistnämnda år. I stället medgav riksdagen, på Kungl. Maj:ts framställning, att vad vid utgången av år 1915 kunde återstå oanvänt av de för det året anvisade medel till ifrågavarande resestipendier finge under år 1916 disponeras för samma ändamål.

Under år 1915 vidtogos inga åtgärder för stipendiernas utdelning med undantag därav, att ett resestipendium å 450 kronor beviljades viss person. Genom nådig kungörelse den 10 december 1915 meddelades därefter föreskrift därom, att jämväl med åtgärder för stipendiernas utdelande för år 1916 skulle tillisvidare anstå. Då det ansågs föga sannolikt, att förhållandena under år 1916 skulle bli sådana, att Kungl. Maj:t skulle anse lämpligt att, åtminstone i någon större utsträckning, begagna sig av nyssnämnda av riksdagen lämnade medgivande, samt det följaktligen var att antaga, att även vid slutet av år 1916 det till ifrågavarande ändamål för år 1915 beviljade anslaget skulle vara, åtminstone till större delen, oanvänt, föreslog Kungl. Maj:t 1916 års riksdag medgiva, att vad vid utgången av år 1916 komme att återstå oanvänt av samma anslag skulle få under år 1917 disponeras för stipendier av nu ifrågavarande slag.

Några åtgärder för stipendiernas utdelande hava icke blivit vidtagna under år 1916 eller den hittills förflutna delen av år 1917. På grund av krigets fortvaro har i nådig kungörelse, som utfärdats den 30 december 1916, bestämts, att jämväl med åtgärder för stipendiernas utdelande för år 1917 skall tillisvidare anstå. Anledning torde ej föreligga antaga, att under återstående delen av året någon utdelning av dessa stipendier skall äga rum, åtminstone ej i någon avsevärdare utsträckning. Vid sådant förhållande läser ej heller erfordras, att å 1918 års stat äskas något nytt anslag för ändamålet, utan kan jag inskränka mig till att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

medgiva, att vad vid utgången av år 1917 må återstå oanvänt av de för år 1915 å extra stat anvisade medel till resestipendier åt ordinarie domare eller dem, som vid domstolarna bereda sig för domarkallet, må under år 1918 disponeras för dylika stipendier.

## 18. Understöd för "Nytt juridiskt arkiv".

Under några år har, på framställning av Kungl. Maj:t, riksdagen anvisat medel såsom bidrag till utgivande av tidskriften »Nytt juridiskt arkiv».

I anledning av erinran från riksdagens sida uppställde Kungl. Maj:t för utbetalande av 1912 års anslag det villkor, att prenumerationsavgiften för tidskriften skulle hava blivit för samma år bestämd till belopp ej överstigande avgiften för år 1911. Riksdagen har därefter vid beviljande av alla de följande anslagen uttalat, att riksdagen förutsatte, att Kungl. Maj:t komme att för dessa anslags utbetalande stadga enahanda villkor, som bestämts för åtnjutande av anslaget för år 1912; och har Kungl. Maj:t också förfarit i överensstämmelse härmed.

Det belopp, varmed anslaget utgått, har för vart och ett av åren 1912—1915 utgjort 3,000 kronor. För år 1916 utgick anslaget däremot med endast 2,500 kronor, med vilket belopp det är uppfört även i rikstaten för innevarande år.

Då jag den 14 januari 1916 anmälde nu ifrågavarande anslagsbehov, så vitt angick innevarande år, yttrade jag, att det kunde ifrågasättas, om icke en höjning av förevarande anslag till åtminstone det belopp av 3,000 kronor, varmed det under åren närmast före år 1916 utgått, borde äga rum. Till stöd härför anförde jag följande: Från och med år 1916 komme högsta domstolen att på grund av lagändringar, som 1915 års riksdag antagit i syfte att bortarbeta den befintliga stora balansen av mål och ärenden, som skulle i högsta domstolen föredragas, under avsevärt större del av året än hittills tjänstgöra på tre avdelningar. Antalet av de i högsta domstolen årligen föredragna mål och ärenden komme därför att från och med år 1916 ökas, och en naturlig följd härav måste bliva den, att en tidskrift med den uppgift, »Nytt juridiskt arkiv» hade att fylla, måste, om den skulle utgivas efter samma beprövade plan som hittills, tilltaga i omfattning. En dylik utvidgning kunde åter givetvis icke ske utan ökade kostnader. Då till täckande av denna kostnadsökning icke torde böra tillgripas det medel, som låge i en höjning av prenumerationsavgiften, torde, som nämnt, i stället en höjning av statsanslaget till tidskriftens utgivande kunna ifrågasättas. Under då rådande förhållanden ansåg jag dock, att med förslag härutinnan borde få tillsvidare anstå.

[18.]  
Understöd för  
»Nytt uridiskt arkiv».  
(Extra anslag.)

Departements-  
chefen den 14  
januari 1916.

[18.]  
1916 års  
riksdag.

I den skrivelse av den 8 juni 1916, vari riksdagen<sup>1</sup> anmälde, att den beviljat anslaget till nu ifrågavarande ändamål för innevarande år, förklarade riksdagen, att den med anledning av den av mig ifrågasatta anslagshöjningen på grund av ökade utgivningskostnader ville framhålla, att, därest statsbidraget och den nuvarande prenumerationsavgiften framdeles skulle visa sig otillräckliga för bestridande av kostnaderna för tidskriftens utgivande, det torde böra tagas i övervägande, huruvida icke i stället för den av departementschefen i utsikt ställda åtgärden, en höjning av prenumerationsavgiften borde äga rum.

Departements-  
chefen.

Den omständighet, som jag i mitt nyss omförmälda påförande berörde, nämligen den ökade föredragningen av mål i högsta domstolen, har föranlett en ej oväsentlig ökning i omfånget av tidskriftens avd. I, som innehåller referat av eller notiser om alla av högsta domstolen under året avgjorda mål. På grund av den livlighet, varmed lagstiftningsarbetet under senare åren bedrivits, har en liknande ökning ägt rum beträffande avd. II, som huvudsakligen innehåller nyutkomna lagar med utdrag av förarbetena till desamma. Dessa förhållanden medföra naturligtvis ökade kostnader. Tillika har inträtt en väsentlig stegring av tryckningskostnaderna. Om, på sätt riksdagen gjort gällande, en förhöjning av statsanslaget ej bör ifrågasättas, synes det nödvändigt att till täckande av kostnadsökningen höja prenumerationspriset. En sådan förhöjning synes ej heller obillig, då tidskriftens omfång så väsentligt ökats. Att redan nu bestämma, huru stor ökning må för år 1918 bliva erforderlig, möter dock svårighet. På grund av vad jag nu anfört torde för utbetalandet av det anslag, som kan komma att beviljas för år 1918, icke böra stadgas det villkor, att prenumerationspriset ej må höjas utöver det nu gällande. Däremot torde såsom dylikt villkor böra uppställas, att priset ej må ökas utöver det belopp, som Kungl. Maj:t kan finna skäligt fastställa.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd för fortsatt utgivande av »Nytt juridiskt arkiv. Avd. I. Tidskrift för lagskipning» och »Nytt juridiskt arkiv. Avd. II. Tidskrift för lagstiftning m. m.» å *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst ..... kronor 2,500.

E. **Fångvården.**1. **Fångvårdsstyrelsen.**

Det ordinarie anslaget till fångvårdsstyrelsen är i innevarande års riksstat upptaget till 104,100 kronor. En mindre höjning i detta anslag blir följden, därest två förslag, som jag nu går att framföra, vinna bifall.

Det första av dessa förslag avser

*Uppflyttande i högre lönegrad av ett av de å fångvårdsstyrelsens stat uppförda skrivbiträdena.*

Från och med år 1915 blev straffregistrets förande överflyttat från justitiedepartementet till fångvårdsstyrelsen.

De särskilt tillkallade sakkunniga, som framlagt förslag härom, hade tillika förordat en mycket avsevärd utvidgning av straffregistret.

Rörande den förstärkning av styrelsens arbetskrafter, som ett bifall till dessa förslag måste hava till följd, förklarade styrelsen i avgivet underdånigt utlåtande den 19 december 1912, efter en vidlyftig motivering, att den funne sig böra föreslå, att dess tjänstepersonal för registrets räkning *till en början* förstärktes med åtminstone två ordinarie tjänstemän jämte en fast anställd amanuens samt ett likaledes fast anställt skrivbiträde ävensom att erforderliga medel ställdes till styrelsens förfogande för avlönande av extra amanuenser eller andra biträden, en eller flera allt efter som göromålen sådant nödvändiggjorde.

I överensstämmelse härmed hemställde styrelsen, att, om straffregistret förlades till styrelsen, *dels* å dess ordinarie stat måtte uppföras ytterligare en tjänsteman av andra graden (straffregistrets föreståndare), en tjänsteman av första graden och ett skrivbiträde, samtliga med avlöningar, motsvarande vad för styrelsens övriga befattningshavare med samma tjänsteställning anvisats, *dels ock* det i staten ingående anslaget till arvoden och flitpenningar åt extra biträden, vikariatsersättningar m. m. måtte höjas med ett amanuensarvode å 1,800 kronor samt för extra biträdens avlönande och vikariatsersättningar vid semestrar m. m. med 3,000 kronor eller med tillhopa 4,800 kronor.

*Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.*

[19.]  
Fångvårds-  
styrelsen.  
(Ordinarie  
anslag.)

Uppflyttande  
i högre löne-  
grad av ett av  
de å fång-  
vårdsstyrel-  
sens stat upp-  
förda skriv-  
biträdena.

Fångvårds-  
styrelsens ut-  
låtande den  
19 december  
1912.

[19.]

Emellertid anslöt Kungl. Maj:t sig ej i allo till de av de sakkunniga framställda förslagen om utvidgning av straffregistret. I det förslag till ändringar i straffregisterlagen, som år 1914 förelades riksdagen, upptogs således ej en föreslagen ändring beträffande straffuppgifter rörande minderåriga förbrytare. Däremot innehöll detta förslag några bestämmelser, som i ett par, visserligen mindre betydande, hänseenden innebär en komplettering av registret utöver vad de sakkunniga föreslagit.

*Fängvårdsstyrelsens utlåtande den 20 november 1913.*

Innan detta lagförslag blev i sitt slutgiltiga skick överlämnat till riksdagens prövning, hade fängvårdsstyrelsen anmodats att till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande om den ändring i styrelsens förslag beträffande förstärkning av dess personal, som kunde föranledas därav, att straffregistret bleve utvidgat endast i den omfattning, Kungl. Maj:ts nyss omförmälda förslag utvisade. I det utlåtande, som styrelsen i anledning därav avgav den 20 november 1913, förklarade styrelsen på anförda skäl, att den ej vågade föreslå någon nedsättning i de till nyanställning föreslagna ordinarie befattningshavarnas antal, men att styrelsen, enär straffregistrets blivande ställning torde erbjuda möjlighet att vid tillfälligt behov för någon kortare tid erhålla biträde i göromålen medelst anlåtande av styrelsens för andra uppgifter avsedda arbetskrafter, funne sig kunna tillstyrka, att den föreslagna höjningen av anslaget till extra biträden m. m. tills vidare, med uteslutande av amanuensarvodet å 1,800 kronor, beräknades i ett för allt till allenast 3,000 kronor för år.

*Chefen för justitiedepartementet den 14 januari 1914.*

Vid anmälan av ärendet inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1914 gjorde dåvarande departementschefen gällande, att registret i sitt utvidgade skick under alla förhållanden komme att giva fullt arbete åt två ordinarie tjänstemän, av vilka den ene såsom närmast ansvarig för straffregistrets skötsel borde vara en andra gradens tjänsteman, under det att den andre kunde tillhöra första graden. I fortsättningen av sitt anförande vid berörda tillfälle anförde föredragande departementschefen vidare:

Då ganska mycket av det arbete, som för det dåvarande utfördes av tjänstemännen, torde kunna anförtros åt ett skrivbiträde, kunde för ett sådant säkerligen beredas full sysselsättning under föreskrivna 6 timmar dagligen. Anställdes alltså ett skrivbiträde, vars befattning borde, i likhet med de förutnämnda nya tjänstemännens, uppföras å den ordinarie staten, torde endast tillfälligtvis behövas ytterligare arbetskrafter för registrets skötande.

För extra biträden borde emellertid avses något belopp, t. ex. 1,500 kronor,

att utgå från det i fängvårdsstyrelsens stat upptagna anslag till arvoden och flitpenningar åt extra biträden, vikariatsersättningar m. m.»

[19.]

1914 års senare riksdag, som biföll förslaget om ändringar i lagen om straffregister, fastställde tillika i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen, på sätt nyss nämnts, föreslagit den ännu gällande ordinarie staten för fängvårdsstyrelsen.

*De för straff-  
registrets  
förande i  
gällande stat  
upptagna be-  
fattnings-  
havarna.*

I fängvårdsstyrelsens stat finnas följaktligen för närvarande uppförda följande för arbetet med straffregistrets förande avsedda befattningshavare, nämligen 1 förste aktuarie, 1 aktuarie och 1 skrivbiträde i första lönegraden, varjämte av det i staten uppförda anslaget till arvoden och flitpenningar m. m. beräknats — fränsett vad ansetts erfordras till vikariatsersättningar och vaktmästarbiträde — ett belopp av 1,500 kronor till extra biträden vid straffregisterarbetet.

I den underdåniga skrivelse den 30 september 1916, i vilken fängvårdsstyrelsen framfört sina anslagsäskanden för år 1918, hemställer nu styrelsen om nyssnämnda för straffregisterarbetets skötande avsedda skrivbiträdesbefattnings förändring till dylik tjänst av andra lönegraden. Styrelsen säger därom:

*Fängvårds-  
styrelsen i  
skrivelse den  
30 september  
1916.*

Vid förfall för någon av de ordinarie tjänstemän i styrelsen, vilka vore anställda vid straffregisterarbetet, måste en med göromålen fullt förtrogen person städse finnas att tillgå. Detta behov hade tillgodosetts på det sätt, att en extra tjänsteman anställdes mot ett mindre arvode att utgå under de tider, han icke vore förordnad att bestrida ordinarie tjänst. Ehuru daglig tjänstgöring å avdelningen ålåg honom, måste han dock givetvis för sin utkomst i huvudsak vara hänvisad till annat arbete, varför endast en ganska kort daglig arbetstid ansetts kunna av honom utkrävas. Men härtill komme såsom ett ytterligare behov, att ständigt under den tid, straffregistrets byrå hülles öppen, funnes till de båda aktuariernas biträde en med föremålen detaljer fullt förtrogen kraft. Ett manligt biträde, som sålunda kunde stå till ständigt förfogande, hade ej kunnat vinnas mot det låga arvode, som anslaget till arvoden och flitpenningar åt extra biträden, vikariatsersättningar m. m.» medgäve att lämna. Också hade uppgiften under den gångna tiden fyllts av det kvinnliga skrivbiträde, som enligt den fastställda staten kunnat disponeras för straffregistret. Bland arbeten, som av henne utförts, kunde nämnas:

att föra straffregistrets diarium för inkommande rekvisitioner av utdrag ur registret,

att förse inkommande nya straffuppgifter med omslag och registerblad, att uppsätta till pastorsämbetena utgående skrivelser angående kontrolleringen av personaluppgifter i straffuppgifterna (blankettskrivelser),

att uppsätta de till kartongerna hörande listor över däri förvarade register-akter samt

att verkställa de för rättsstatistiken erforderliga utdrag av straffuppgifterna.

De vanliga renskrivningsgöromålen hade dessutom av henne medhunnits.

[19.]

Ifrågavarande arbetsfördelning hade visat sig fullt ändamålsenlig och torde kunna anses medföra en bättre arbetsprodukt, än om arbetstiden för en extra manlig tjänsteman skulle kunna något utsträckas utan att dock omfatta hela arbetsdagen. At det kvinnliga biträdet hade sålunda uppdragits arbeten av helt annan och mera maktpåliggande art än som i vanliga fall kunde åläggas skrivbiträden av första lönegraden, och syntes styrelsen därför välgrundade skäl föreligga för denna skrivbiträdestjänsts höjande till andra lönegraden med 1,600 kronors begynnelseavlöning.

Departements-  
chefen.

Den anordning med straffregisterarbetets skötande, som, enligt vad fängvårdsstyrelsen meddelat, kommit till användning synes mig från flera synpunkter ändamålsenlig. Genom densamma hava, på sätt styrelsen framhållit, de båda aktuarierna till sitt biträde fått en med de ifrågavarande göromålen fullt förtrogen person, som under hela arbetstiden varit för dem tillgänglig. Och vidare har genom arbetets ordnande på detta sätt annan, mera kvalificerad arbetskraft än den, ifrågavarande skrivbiträde representerar, blivit frigjord till användande å annat håll inom styrelsen.

Att emellertid det arbete, som sålunda utföres av skrivbiträdet, är mera kvalificerat än som skäligen kan begäras av ett skrivbiträde i första lönegraden, synes mig med tydlighet framgå av den redogörelse för detta arbetes art, som fängvårdsstyrelsen lämnat. Arbetet i fråga torde med avseende fäst särskilt å den ytterliga noggrannhet, det kräver, och det ansvar, som är förenat med detsamma, kunna fullt likställas med det arbete, som i åtskilliga andra verk, exempelvis arméförvaltningen och statskontoret, åligger biträden i andra lönegraden.

Jag är alltså ense med fängvårdsstyrelsen därutinnan, att nu ifrågavarande skrivbiträdesbefattning bör uppflyttas i andra lönegraden med lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor, tillhoppa 1,600 kronor, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vardera å 200 kronor, efter fem och tio år. Ett bifall till detta förslag skulle föranleda en merkostnad av 400 kronor.

Detta är det ena av de två förslag, vilkas genomförande, enligt vad jag förut antytt, skulle föranleda höjning av det ordinarie anslaget till fängvårdsstyrelsen. Det andra gäller

*Anställande hos styrelsen av jordbrukstekniskt biträde.*

I ett den 30 september 1916 till Kungl. Maj:t avgivet särskilt utlåtande har fängvårdsstyrelsen besvarat Kungl. Maj:ts remiss den 15 september 1914 uppå riksdagens skrivelse den 26 augusti samma år angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och strafffångar. I detta utlåtande framlägger styrelsen ett utförligt program för denna frågas lösande. Under hänvisning till samma utlåtande äskar styrelsen i förutnämnda jämväl den 30 september 1916 dagtecknade skrivelse, vari styrelsen framställer fängvårdens anslagskrav för år 1918, medel till bl. a. omändring av straffängelset i Mariestad till jordbruksfängelse. Närmast i anledning härav begär styrelsen tillika beviljande av medel för anställande hos styrelsen av ett tekniskt biträde för överledningen av fängvårdens jordbruksarbeten.

Senare under dagens lopp kommer jag att hemställa, att hos riksdagen måtte begäras anslag till genomförande, i huvudsaklig överensstämmelse med fängvårdsstyrelsens förslag, av den ifrågasatta omändringen av straffängelset i Mariestad. Endast under förutsättning av bifall härtill lär den av styrelsen väckta frågan om anställande hos densamma av ett jordbrukstekniskt biträde bliva aktuell. Då emellertid, såsom redan antytts, sistnämnda spörsmål är av betydelse för bestämmandet av storleken av det anslag, varom nu är fråga, torde det tillåtas mig att upptaga samma spörsmål till behandling redan nu.

I fängvårdsstyrelsens ovanberörda, efter samråd med lantbruksstyrelsen avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts remiss den 15 september 1914 heter det härom:

*Fängvårds-  
styrelsen och  
lantbruks-  
styrelsen.*

Utan vidare föreskrift torde av fängvårdsstyrelsens och lantbruksstyrelsens ämbetsäligganden framgå, att ett samarbete mellan de båda styrelserna fortfarande kunde och borde äga rum vid lösningen av jordbrukstekniska frågor av grundläggande art. Men härmed vore det icke nog. Redan under nuvarande förhållanden, då lantbruksarbetet inom fängvården icke vore av den mångsidigare art och den större omfattning, som för framtiden avsåges, hade ej sällan framträtt önskvärdheten att äga tillgång till tekniskt biträde vid överledningen av fängvårdens jordbruksarbeten. I de förekommande fallen hade för ändamålet tillfälligt anlitats i frågorna insiktsfulla personer, som stått till buds mot ersättning för varje gång.

Om nu ifrågavarande arbetsfält väsentligen utvidgades, torde onekligen vara förmånligare och skänka större enhetlighet, om styrelsen bereddes tillfälle att vid sin sida äga ett mera stadigvarande biträde, vars sakkunskap kunde anlitas även vid detaljfrågornas förberedande och avgörande.

[19.]

Styrelsen ägde för närvarande en biträdande arkitekt och en biträdande läkare. Motsvarande ställning borde tillerkännas biträdet i jordbruksfrågor. Arvodet torde efter Kungl. Maj:ts bestämmande utgå av det å fängvårdsstyrelsens ordinarie stat upptagna anslag »Till arvoden och flitpenningar åt extra biträden, vikariatsersättningar m. m.».

Biträdande läkaren åtnjöt för närvarande från nämnda anslag 1,000 kronor årligen. Lantbruksbitrådets arbete torde bliva ej oväsentligt större, då till dess granskning borde gå alla från jordbruksanstalterna inkommande framställningar i tekniska frågor, lantbruksrapporter, byggnadsförslag, äskanden om inköp av inventarier, foderämnen etc. Biträdet borde besöka anstalterna och själv taga initiativ till jordförbättringar o. s. v., utarbета planer m. m.

Med avseende härå torde arvodet skäligen böra bestämmas tills vidare till 1,800 kronor årligen.

En motsvarande höjning i förenämnda anslag till fängvårdsstyrelsen torde härav påkallas.

*Departement-  
chefen.*

Kommer, i enlighet med det förslag jag, som nämnt, längre fram kommer att framställa, ett jordbruksfångelse till stånd, synes mig klart, att fängvårdsstyrelsen blir i behov av ett på lantbruksområdet sakkunnigt biträde. Mot storleken å det föreslagna årliga arvodet till detta biträde torde intet vara att erinra.

Enligt min mening bör alltså hos fängvårdsstyrelsen anställas ett jordbrukstekniskt biträde samt till dennes avlönande få beräknas ett årligt arvode av 1,800 kronor att, på sätt fängvårdsstyrelsen föreslagit, utgå av anslaget »till arvoden och flitpenningar åt extra biträden, vikariatsersättningar m. m.», vilket anslag till följd därav skulle behöva från och med år 1918 höjas med sistnämnda belopp eller således från sitt nuvarande belopp 21,400 kronor till 23,200 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört beträffande höjning av avlöningsförmånerna till ett av de å fängvårdsstyrelsens stat uppförda skrivbiträdena samt anställande hos styrelsen av ett jordbrukstekniskt biträde, får jag framlägga följande förslag till ändrad avlöningsstat för fängvårdsstyrelsen:

[19.]

|                                                                                                                                  | K r o n o r                      |                                                                 |                  |         |                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|-----------------------------------------------------------------|------------------|---------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                  | Lön<br>eller<br>motsva-<br>rande | Tjänst-<br>görings-<br>pennin-<br>gar eller<br>motsva-<br>rande | Orts-<br>tillägg | Summa   |                                                                                                                                                |
| Överdirektören och chefen ....                                                                                                   | 6,200                            | 2,800                                                           | 1,000            | 10,000  |                                                                                                                                                |
| 1 byråchef.....                                                                                                                  | 5,000                            | 2,500                                                           | 600              | 8,100   | } Efter 5 år kan lönen höjas<br>med 600 kronor.                                                                                                |
| 1 byråchef.....                                                                                                                  | 5,000                            | 2,500                                                           | 600              | 8,100   |                                                                                                                                                |
| 1 arbetsintendent, arvode .....                                                                                                  | 5,000                            | 2,000                                                           | —                | 7,000   |                                                                                                                                                |
| 1 andra gradens tjänsteman<br>(sekreterare) .....                                                                                | 3,600                            | 1,800                                                           | 400              | 5,800   | } Efter 5 år kan lönen höjas<br>med 500 kronor och efter<br>10 år med ytterligare 500<br>kronor.                                               |
| 3 andra gradens tjänstemän<br>(1 sekreterare, 1 förste aktua-<br>rie å avdelningen för straff-<br>registret, 1 kamrerare) .....  | 10,800                           | 5,400                                                           | 1,200            | 17,400  |                                                                                                                                                |
| 1 första gradens tjänsteman<br>(registrator, tillika aktuarie)                                                                   | 2,200                            | 1,500                                                           | 300              | 4,000   | } Efter 5 år kan lönen höjas<br>med 500 kronor, efter 10 år<br>med ytterligare 500 kronor<br>och efter 15 år med än<br>ytterligare 500 kronor. |
| 4 första gradens tjänstemän (1<br>kassör, tillika bokhållare, 2<br>revisorer, 1 aktuarie å av-<br>delningen för straffregistret) | 8,800                            | 6,000                                                           | 1,200            | 16,000  |                                                                                                                                                |
| 1 skrivbiträde i andra lönegra-<br>den .....                                                                                     | 900                              | 550                                                             | 150              | 1,600   | } Efter 5 år kan lönen höjas med<br>200 kronor och efter 10 år<br>med ytterligare 200 kr.                                                      |
| 1 skrivbiträde i första lönegra-<br>den .....                                                                                    | 700                              | 350                                                             | 150              | 1,200   |                                                                                                                                                |
| 1 förste vaktmästare .....                                                                                                       | 900                              | 450                                                             | 150              | 1,500   | } Efter 5 år kan lönen höjas med<br>100 kronor.                                                                                                |
| 1 vaktmästare .....                                                                                                              | 700                              | 350                                                             | 150              | 1,200   |                                                                                                                                                |
| 1 vaktmästare .....                                                                                                              | 700                              | 350                                                             | 150              | 1,200   | } Efter 5 år kan lönen höjas med<br>100 kronor och efter 10 år<br>med ytterligare 100 kronor.                                                  |
| Till arvoden och flitpenningar<br>åt extra biträden, vikariats-<br>ersättningar m. m. ....                                       | —                                | —                                                               | —                | 23,200  |                                                                                                                                                |
| Summa                                                                                                                            | —                                | —                                                               | —                | 106,300 |                                                                                                                                                |

*Ann.* Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

[19.] I överensstämmelse med vad jag sålunda gjort gällande tillåter jag mig hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

*dels* godkänna det av mig framlagda förslaget till förändrad avlöningsstat för fängvårdsstyrelsen, att tillämpas från och med år 1918,

*dels* förklara, att jämväl å den å fängvårdsstyrelsens stat sålunda uppförda skrivbiträdesbefattning av andra lönegraden skola äga tillämpning de allmänna villkor och bestämmelser, som gälla för å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar,

*dels* ock i anledning av ändringarna i fängvårdsstyrelsens avlöningsstat höja det ordinarie anslaget till fängvårdsstyrelsen från dess nuvarande

|                             |                |
|-----------------------------|----------------|
| belopp .....                | kronor 104,100 |
| med 2,200 kronor till ..... | » 106,300.     |

## 2 a. Bestämda anslaget till fångars vård och underhåll.

Bestämda  
anslaget till  
fångars vård  
och underhåll.

(Ordinarie  
anslag.)

Detta anslag, som för år 1917 är bestämt till 978,150 kronor, torde böra för år 1918 något höjas av anledningar, som jag nu går att angiva.

*Uppflyttning i högre lönegrad av direktören och assistenten vid straffängelset i Mariestad samt anställande därstädes av en jordbruksassistent.*

[20.]  
Uppflyttning i  
högre lönegrad  
av direktören  
och assistenten  
vid straffängelset  
i Mariestad  
samt anställande  
därstädes av en  
jordbruksassistent.

Under åberopande av vad jag längre fram vid behandling av frågan om omändring av straffängelset i Mariestad till ett jordbruksfängelse kommer att andraga röraude denna omändrings inverkan på antalet därstädes erforderliga tjänstemän av högre grad ävensom dessas avlöningsförmåner får jag hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

*dels* godkänna

*ej mindre* sådan ändring i den för fängvårdsstaten gällande ordinarie staten, att avlöningarna till i nämnda stat upptagna direktör och assistent vid straffängelset i Mariestad från och med år 1918 höjas, direktörens avlöning till 3,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar eller tillhopa 4,500

kronor jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, efter fem och tio års tjänstgöring, samt assistentens avlöning till 1,600 kronor lön och 1,000 kronor tjänstgöringspenningar eller tillhopa 2,600 kronor jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 400 kronor, efter fem och tio års tjänstgöring,

[20.]

*än även* sådant tillägg till samma stat, att däri från och med år 1918 för straffängelset i Mariestad uppföres ännu en assistent (för jordbruket) med följande avlöning, nämligen 1,200 kronor lön och 900 kronor tjänstgöringspenningar eller tillhopa 2,100 kronor jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 400 kronor, efter fem och tio års tjänstgöring,

*dels ock* förklara, att för åtnjutande av de sålunda bestämda avlöningarna skola gälla de villkor och bestämmelser, som stadgats för åtnjutande av andra i samma stat upptagna avlöningar.

*Tillstånd till förening av direktörs- och predikantbefattningarna vid straffängelset i Uppsala ävensom inrättande vid samma fängelse av en assistenttjänst i stället för en uppsyningsmansbefattning.*

Under åberopande av vad jag längre fram vid behandling av frågan om förändring av straffängelset i Uppsala till ett övervägande gemensamhetsfängelse för unga fångar kommer att yttra om därav betingade förändringar beträffande vissa befattningar vid fängelset får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[21.]

Förening av direktörs- och predikantbefattningarna vid straffängelset i Uppsala. Inrättande därstädes av en assistenttjänst.

*dels* att medgiva, att direktören vid straffängelset i Uppsala må förordnas att tillika vara predikant vid samma anstalt mot åtnjutande av så stor del av det för anstalten i gällande stat upptagna predikantsarvodet, som Kungl. Maj:t bestämmer,

*dels ock* att

*ej mindre* godkänna sådan ändring från och med år 1918 i den för fängvårdsstaten gällande ordinarie staten, att, med uteslutande av 1 överkonstapel (med förordnande såsom uppsyningsman), i samma stat uppföres för straffängelset i Uppsala 1 assistent med följande avlöning, nämligen 1,200 kronor lön och

[21.]

900 kronor tjänstgöringspenningar jämte två ålders-  
tillägg till lönen, vardera å 400 kronor, efter fem och  
tio års tjänstgöring,

*än även* förklara, att för åtnjutande av denna  
assistentavlöning skola gälla de villkor och bestäm-  
melser, som stadgats för åtnjutande av andra i samma  
stat upptagna avlöningar.

[22.]

De belopp, varmed bestämda anslaget till fångars vård och under-  
håll måste höjas, om de av mig under närmast föregående två punkter  
framställda förslag vinna bifall, belöpa sig till respektive 3,100 kronor  
och 350 kronor eller således tillhoppa 3,450 kronor. Då anslaget, såsom  
förut nämnts, är i årets riksstat uppfört med 978,150 kronor, skulle  
det följaktligen behöva höjas till 981,600 kronor.

I enlighet härmed får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes  
föreslå riksdagen

att i anledning av förslagen under punkterna  
20 och 21 här ovan höja det å *ordinarie stat* upp-  
förda bestämda anslaget till fångars vård och underhåll  
från dess nuvarande belopp..... kronor 978,150  
med 3,450 kronor till ..... » 981,600.

## 2 b. Förslagsanslaget till fångars vård och underhåll.

[23.]

Förslags-  
anslaget till  
fångars vård  
och under-  
håll.

(Ordinarie  
anslag.)

Förslagsanslaget till fångars vård och underhåll var i 1915 års riks-  
stat upptaget till 1,354,500 kronor. De av Kungl. Maj:t efter fång-  
vårdsstyrelsens förslag fastställda stater å detta anslag för nyssnämnda  
år slutade å 1,445,000 kronor. Till sistnämnda belopp blev därefter  
anslaget av riksdagen bestämt för åren 1916 och 1917.

Utgifterna från förslagsanslaget under år 1915 belöpte sig till ett  
belopp, som med 161,855 kronor 76 öre översteg det i de fastställda  
staterna härför beräknade belopp. Emellertid inflöto under samma år i  
inkomster — huvudsakligen under titeln »arbetens bedrivande» — om-  
kring 80,500 kronor mer än som beräknats. De för år 1915 fastställda  
staternas slutsumma 1,445,000 kronor överskreds alltså med omkring  
81,350 kronor och det för samma år beviljade anslaget med omkring  
172,350 kronor.

Rörande anledningen till detta överskridande av de fastställda staterna säger fängvårdsstyrelsen i sin skrivelse den 30 september 1916 angående fängvårdens anslagsbehov för år 1918:

[23.]  
Fängvårds-  
styrelsen.

De utgiftstitlar, som överskridits, hade varit:

|                                           |        |             |                     |
|-------------------------------------------|--------|-------------|---------------------|
| förplägning med .....                     | kronor | 129,150: 54 |                     |
| inventarier till fängelserummen med ..... | »      | 1,297: 89   |                     |
| eldning och lysning med .....             | »      | 29,958: 71  |                     |
| renhållning » .....                       | »      | 22,832: 14  |                     |
| religionsvård » .....                     | »      | 3,342: 15   |                     |
| sjukvård » .....                          | »      | 8,092: 14   |                     |
| bevakning » .....                         | »      | 207: 41     |                     |
| allmänna omkostnader med .....            | »      | 25,227: 91  | kronor 220,108: 89. |

Å följande titlar hade däremot utgifterna understigit de i staten beräknade:

|                                      |        |            |                   |
|--------------------------------------|--------|------------|-------------------|
| byggnader och reparationer med ..... | kronor | 6,130: 42  |                   |
| beklädnad med .....                  | »      | 3,161: 38  |                   |
| sängkläder » .....                   | »      | 6,787: 40  |                   |
| fångtransport med .....              | »      | 22,888: 89 |                   |
| avlöning å övergångsstat med .....   | »      | 1,225: 04  | kronor 40,193: 13 |

Om till sistnämnda belopp lades ett i staterna upptaget anslag för »oförutsedda utgifter», vilket självfallet vid utbetalandet avförts på respektive utgiftstitlar .....

» 18,060: — » 58,253: 13

framginge, att utgifterna överskridit i staterna beräknade med ... kronor 161,855: 76.

Och i sin underdåniga skrivelse den 27 oktober 1916 angående stater å förslagsanslaget för år 1917 yttrar fängvårdsstyrelsen i anslutning till sina i nyssnämnda skrivelse lämnade uppgifter:

Av dessa uppgifter framginge, att merutgifterna, såsom naturligt vore, i synnerhet återfunnes å sådana utgiftstitlar som förplägning, eldning och lysning, renhållning och allmänna omkostnader, å vilka titlar verkan av de sedan det nu pågående krigets början inträdda prisförhöjningarna mest gjorde sig kännbara. Att titlarna beklädnad och sängkläder visat lägre utgiftssiffror än beräknats, torde huvudsakligen bero på vissa av styrelsen anbefallda åtgärder i ändamål att hålla kostnaderna för nyanskaffning å dessa titlar nere så långt som med klok sparsamhet vore förenligt. Tydligt vore emellertid, att nyanskaffning av förslitna persedlar icke allt för länge kunde uppskjutas, och torde enligt styrelsens mening även de för dessa utgiftstitlar i 1915 års stater uppförda belopp komma att överskridas år 1917, liksom det även, om kriget fortfore, vore att förvänta, att utgiftstitlarna för övrigt komme att överstiga 1915 års.

I skrivelsen den 30 september 1916 gör fängvårdsstyrelsen ej någon bestämd hemställan om anslagets höjande, utan förklarar sig underställa

- [23.] Kungl. Maj:ts beprövande frågan, huruvida under nu rådande förhållanden ökning i anslaget borde äga rum eller icke.

Departements-  
chefen.

Vid 1916 års riksdag skedde, som förut antytts, ingen höjning av nu förevarande förslagsanslag. En höjning av i riksstaten upptagna förslagsanslag på den grund, att den då rådande dyrtiden möjligen kunde antagas komma att fortfara även under år 1917, ingick icke i planerna för den statsreglering, varom då var fråga. Då emellertid de höga priserna å de flesta förnödenheter nu varit rådande under en längre tid och utsikt till någon avsevärdare nedgång i dem icke synes föreligga, torde det icke vara annat än överensstämmande med nödig försiktighet, att i år hänsyn till dyrtiden toges vid bestämmandet av förevarande förslagsanslags belopp för år 1918. Att avgöra, med hur stort belopp anslaget bör höjas, är givetvis en vanskelig sak. En höjning med omkring 150,000 kronor eller till i runt tal 1,600,000 kronor synes mig dock med hänsyn till den utredning, som i ärendet förebragts, kunna anses som lämpligen avvägd.

Under åberopande av vad jag sålunda anført får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

|                                                            |                  |
|------------------------------------------------------------|------------------|
| höja det å <i>ordinarie stat</i> uppförda förslagsanslaget |                  |
| till fångars vård och underhåll från dess nuvarande        |                  |
| belopp .....                                               | kronor 1,445,000 |
| med 155,000 kronor till .....                              | » 1,600,000.     |

3. Ålderstillägg till en del vid fångvårdsstyrelsen och fångvården anställda ämbets- och tjänstemän, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 86,000.

#### 4. Understöd åt verksamhet till frigivna fångars skydd.

[24.]  
Understöd åt  
verksamhet  
till frigivna  
fångars  
skydd.  
(Extra anslag.)

Till understödjande av verksamheten till frigivna fångars skydd har fångvårdsstyrelsen sedan många år tillbaka haft att disponera över ränteavkastningen dels av fångvårdens s. k. besparingskassor, vilka uppkommit väsentligen på grund av äldre stadganden om att viss andel av inkomsten å fångarbetet skulle vid fängelserna besparas, dels ock av några fonder, som av enskilda donerats för att användas till frigivnas stöd eller andra med skyddsverksamheten sammanhängande ändamål. Några andra medel än nu nämnts hava icke för ifrågavarande ändamål stått till fångvårdsstyrelsens förfogande förr än från och med år

1913. På framställning av Kungl. Maj:t anvisade emellertid riksdagen å extra stat för sistnämnda år ett belopp av 10,000 kronor, som ställdes till fängvårdsstyrelsens disposition för understödjande av verksamheten till frigivna fångars skydd. Sådant anslag har även för år 1914 utgått med 10,000 kronor och har, på Kungl. Maj:ts framställning, för ett vart av åren 1915—1917 blivit av riksdagen bestämt till 16,000 kronor. De sålunda beviljade medlen hava enligt Kungl. Maj:ts förordnande tillförts »fängvårdens besparingskassa» för att förvaltas och användas i enlighet med det den 10 juni 1912 av Kungl. Maj:t för kassan fastställda reglemente.

Enligt detta reglemente skola kassans inkomster användas efter fängvårdsstyrelsens beprövande till understöd av frigivna vid deras utträde ur fängvårdsanstalten och under närmaste tiden därefter ävensom till fortsatt hjälp åt sålunda understödda skyddslingar; och äger styrelsen jämväl att av kassans inkomster anvisa medel till föreningar, som verka till frigivnas stöd.

Bland sådana enskilda föreningar intager föreningen Skyddsvärnet en framträdande plats. Den har under de senaste åren av fängvårdsstyrelsen fått för sin verksamhet till frigivna fångars skydd sig tilldelat ett årligt understöd av 4,000 kronor. Därjämte åtnjuter föreningen, på sätt jag får tillfälle närmare omnämna längre fram, för närvarande direkt understöd av statsmedel å 12,000 kronor till befrämjande av det av föreningen bedrivna räddningsarbete, som icke särskilt avser frigivnas skydd.

I underdånig skrivelse den 30 september 1916 har fängvårdsstyrelsen, för att dess ifrågavarande verksamhet måtte kunna fortgå i samma utsträckning som under de senaste åren, hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att till styrelsens disposition för understödjande av denna verksamhet å extra stat jämväl för år 1918 anvisa 16,000 kronor.

Beträffande det sätt, varpå fängvårdsstyrelsens nu ifrågavarande verksamhet är ordnad, tillåter jag mig hänvisa till den utförliga redogörelse, som jag vid anmälan av motsvarande anslagsbehov för år 1916 i sådant avseende lämnade i statsrådet den 14 januari 1915.

Under åberopande av vad jag sålunda anförat får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till fängvårdsstyrelsens disposition för understödjande av verksamheten till frigivna fångars skydd å *extra stat* för år 1918 anvisa ett anslag å ..... kronor 16,000.

*Jordbruksarbete för fångar.*

Jordbruks-  
arbete för  
fångar.

På sätt jag redan förut i dag omförmält, har jag för avsikt hemställa, att hos riksdagen begäras medel för vidtagande av vissa åtgärder, ägnade att möjliggöra fångars hållande till jordbruksarbete i det fria. Den huvudsakligaste av dessa åtgärder går ut på en omändring av straffängelset i Mariestad till ett jordbruksfängelse. Hit höra emellertid även vissa nybyggnadsarbeten vid straffängelset i Uppsala.

Nu nämnda förslag, vilka av mig beretts gemensamt med chefen för jordbruksdepartementet, utgöra led i den rad av åtgärder i nu ifrågasvarande syfte, vartill fängvårdsstyrelsen framlagt en utförlig plan i sitt av mig förut omnämnda utlåtande av den 30 september 1916.

Innan jag går att närmare angiva de anslagskrav, varom här nu närmast är fråga, torde det tillåtas mig att lämna dels en kortfattad redogörelse för förevarande frågas historiska uppkomst i vårt land dels ock ett mera utförligt referat för det program till frågans lösande, som fängvårdsstyrelsen framlagt i sin nyssnämnda skrivelse.

I. *Frågans  
historiska  
utveckling i  
vårt land.*

*Motion vid  
1901 års  
riksdag.*

Frågan om tvångsarbetsfångars och straffångars hållande till arbete i det fria är icke ny i vårt land. Redan år 1901 väcktes i riksdagens andra kammare en motion, vari bland annat hemställdes om en utredning, huruvida och under vilka villkor arbete ute i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed sammanhängande sysselsättningar, måtte kunna anordnas såväl för tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare antingen såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen eller ock såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar mot slutet av frihetsstraffet. I motiveringen till sin motion påpekade motionären bland annat, hurusom man såväl i Danmark som i Tyskland då redan slagit in på en dylik väg och därmed syntes hava nått ganska lyckliga resultat.

*Fängvårdssty-  
relsens ut-  
låtande över  
motionen.*

I ett med anledning av motionen avgivet utlåtande avstyrkte fängvårdsstyrelsen framställningen. Som skäl för denna sin avvisande hållning anförde styrelsen bland annat, att en reform i denna riktning skulle medföra stora kostnader för statsverket och svårighet att övervaka fångarna. Gemensamhetsarbetet i det fria låte sig enligt styrelsen svårigen förena med det straffhot, som vid all straffverkställighet borde med tillräcklig tydlighet kunna iakttagas och göra sig gällande. Hela det inom vårt land så småningom i allt högre grad tillämpade cell-

systemet, som avsåge att förekomma de förut så olyckliga följderna av gemensamhetssystemet, kunde genom en dylik anordning vedervågas; och påpekade fängvårdsstyrelsen i samband därmed, i vilken hög grad återfallsprocenten minskats efter cellsystemets genomförande.

Närmast med anledning av detta utlåtande och vederbörande utskotts avstyrkande avslogs motionen i andra kammaren.

Tanken på jordbruksarbetets användning i fängvårdens tjänst har därefter vid flera tillfällen åter varit uppe samt även lett till vissa praktiska resultat.

Med anledning av besök vid Svartsjö tvångsarbetsanstalt uttalade 1907 års statsrevisorer den mening, att de å anstalten intagna tvångsarbetsfångarna, vilka hittills huvudsakligen sysselsatts med att hugga gatsten och bereda makadam och endast till någon del använts i jordbruk, borde i betydligt större utsträckning sysselsättas med jordbruksarbete, och återopade revisorerna en av fängvårdsstyrelsen i detta ämne till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, i vilken styrelsen anfört, bland annat, att det av fångarna bedrivna jordbruksarbetet med intresse omfattats av dem, som därtill använts, och visat sig äga en uppryckande verkan även å de genom lättja och dryckenskap ganska försoffade samt därjämte vore ägnat att höja tvångsarbetarnas förmåga av självförsörjning.

1907 års  
statsrevisorer.

Sedermera medgav, på framställning av Kungl. Maj:t, 1908 års riksdag, att den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av Svartsjö kungsladugård jämte angränsande lägenheter finge överlätas till fängvården för att läggas under anstaltens eget bruk i syfte att möjliggöra att i större utsträckning än förut sysselsätta där intagna fångar med jordbruksarbete.

Utvidgning av  
jordbruks-  
arbetet vid  
tvångsarbets-  
anstalten å  
Svartsjö.

I detta ämne yttrade därefter 1912 års statsrevisorer, att då, såvitt revisorerna kunnat inhämta, den förändring i tvångsarbetsfångarnas sysselsättning vid Svartsjö, som i överensstämmelse med riksdagens omförmälda beslut vidtagits, fördelaktigt inverkat på dessa fångars uppförande och arbetslust samt hälsa och sinnesförfattning, det med skäl torde kunna ifrågasättas, huruvida icke tillfälle till liknande sysselsättning borde i avsevärd utsträckning beredas de å tvångsarbetsanstalten i Landskrona intagna fångar, vilka utgjordes av de enligt lagen om lösdrivares behandling samt fattigvårdsförordningen till tvångsarbete dömda kvinnor, som icke fyllt 25 år.

1912 års stats-  
revisorer.

1913 års stats-  
revisorer.

Även 1913 års statsrevisorer besökte tvångsarbetsanstalten å Svartsjö. I den däröver avgivna berättelsen uttalade revisorerna som sin mening, att det syntes önskvärt, att åtgärder vidtoges för att bereda så många som möjligt av de i rikets tvångsarbetsanstalter intagna fångarna tillfälle till arbete i jordbruk och trädgårdsskötsel, och tillade revisorerna därjämte, att det jämväl borde tagas i övervägande, huruvida sådant arbete skulle kunna anordnas även för en del i *straffanstalterna* intagna fångar.

Fångvårdssty-  
relsens ut-  
låtande den  
7 januari 1914.

I det underdåniga utlåtande, som fångvårdsstyrelsen i anledning av detta statsrevisorernas uttalande avgav den 7 januari 1914, redogjorde styrelsen till en början för en del åtgärder, den redan vidtagit för beredande såväl vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö som ock vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona av ökad möjlighet till tvångsarbetsfångarnas användande särskilt med trädgårdsarbete. Därefter hette det i utlåtandet beträffande frågan om jämväl *straffångars* användande i jordbruksarbete:

Sedan länge hade styrelsen varit betänkt att även åt straffångar, som funnes lämpligen böra sysselsättas med jordbruksarbete, därtill bereda tillfälle. I sådant syfte hade styrelsen i skrivelse till domänstyrelsen anhållit om uppgift, huruvida någon centralt belägen kronodomän omfattande åtminstone 500 tunnland öppen jord jämte nödig skogs- och hagmark kunde för ändamålet överlämnas till fångvårdens förvaltning, ävensom å tiden, då sådan överlåtelse kunde ske, och betingelserna därför.

Vidare hade styrelsen vidtagit förberedande åtgärd för utrönande av möjligheten att förvärva något jordområde av lämplig storlek gränsande intill centralfängelset å Härlanda för därvarande fångars sysselsättande i större utsträckning med trädgårdsarbete.

Härjämte hade styrelsen i samband med Växjöfängelsets omändring till centralfängelse för kvinnor avsatt ett ganska betydande tomtområde till trädgård, där de kvinnliga gemensamhetsfångarna skulle vinna tillfälle till stärkande sysselsättning. Även å de markområden, som redan funnes vid en del andra fångvårdsanstalter särskilt centralfängelserna å Långholmen och å Härlanda samt tvångsarbetsanstalterna i Karlskrona och i Norrköping skulle anordningar i det önskade syftet vidtagas.

Slutligen påpekade fångvårdsstyrelsen i sitt berörda utlåtande det hinder för en än mer utsträckt användning av friluftsbete för straffångar, som den då gällande lagstiftningen lade. Styrelsen framhöll nämligen, att vid de fängelser, som vore uteslutande cellfängelser, trädgårdsbruk genom fångar icke kunde med dåvarande lagstiftning drivas annat än undantagsvis, då någon cellfänge funnes böra därmed sysselsättas för motarbetande av kropps- eller själslidande, som uppkommit i följd av cellvistelsen.

*Svenska  
fängvårds-  
sällskapet.*

Emellertid hade fängvårdsstyrelsen redan tidigare i samband med behandling av frågan om äskande av medel till nybyggnads- och ändringsarbeten vid centralfängelset å Långholmen fått tillfälle att göra ett uttalande i frågan om jordbruksarbets anordnande för straffångar. Den 20 november 1913 hade nämligen till dåvarande chefen för justitiedepartementet inkommit en skrivelse, i vilken styrelsen för svenska fängvårdssällskapet framhållit såsom ett önskemål, att i samband med den revision av lagen angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum, vartill särskilda kommitterade fått i uppdrag att uppgöra förslag, åvägabragtes utredning om det behövliga antalet fängelser och dessas användning. Vid denna skrivelse var fogad en å fängvårdssällskapets vägnar undertecknad handling av innehåll, att sällskapet, som vid möte i Växjö i augusti 1913 jämväl behandlat frågan om fängsarbets fostrande betydelse, därvid beslutat att göra ett i handlingen återgivet uttalande, vari säges bland annat:

Med fästat avseende å dels de vid mötet allmänt uttalade önskemålen om större utrymme för jordbruksarbetet inom fängvården och dels de goda resultat, tvångsarbetsfångarnas å Svartsjö sysselsättande med dylikt arbete redan lämnat, ansåge sig sällskapet böra särskilt betona, att sådana förändringar i fråga om straffarbets verkställande med det snaraste borde vidtagas, att i synnerhet de yngre straffångarna, som vore därför lämpade och förut arbetat i lantbruk, måtte få sysselsättas därmed och vidare utbildas i detta yrke, till gagn icke blott för sig själva utan även för denna vår modernäring.

På grund av det anförda ansåge sällskapet, att centralfängelset å Långholmen, vars läge alldeles inpå huvudstaden icke mera kunde anses lämpligt och ej heller lämnade några utvecklingsmöjligheter i modern penitentiär riktning, borde inom en snar framtid förflyttas till någon passande plats ute på landsbygden, varest det i främsta rummet kunde bliva tillfälle att låta fångarna arbeta i jordbruk och därmed nära sammanhängande yrkesgrenar.

Sedan departementschefen anmodat fängvårdsstyrelsen att avgiva yttrande i anledning bland annat av vad fängvårdssällskapet i berörda uttalande anført rörande centralfängelset å Långholmen, inkom styrelsen i skrivelse den 28 november 1913 med det begärda yttrandet. Efter det styrelsen däri till en början till bemötande upptagit de skäl, sällskapet framfört beträffande det uttryckta önskemålet om Långholmsfängelsets förflyttning, övergick styrelsen till frågan om *jordbruksfångelsers upprättande*. Angående fångars sysselsättande i jordbruk utomlands lämnade styrelsen därvid följande upplysningar:

*Fängvårds-  
styrelsens  
skrivelse d. 28  
nov. 1913.*

Där jordbruk vid fångelserna utomlands förekomme, vore det i allmänhet endast såsom en filial till huvudanstalten. I den omfattning, vari tvångsarbetsfångarna å Svartsjö därmed sysselsattes, torde jordbruksarbete icke, så vitt styrelsen hade sig bekant, äga rum under civiliserade förhållanden annorstädes än

vid den schweiziska anstalten Witzwill. Fångpersonalen bestode även där till stor del av lösdrivare, med vilka dock på föga lämpligt sätt straffångar uppblandats.

Vid det stora antal amerikanska fängelser, styrelsens chef besökt, hade jordbruket intagit en synnerligt underordnad ställning.

I Preussen sysselsattes omkring 3.6 procent av hela fångantalet med lantarbete. Enligt inrikesministeriets berättelse för året april 1911—mars 1912 hade av fångarna vid de under ministeriet lydande fängelserna med sådant arbete sysselsatts sammanlagt 1,169 personer å tillhopa 20 skilda platser, varierande i antal från 20 till högst, vid Reitmoor i Schleswig, 100 man. Lagbestämmelsen för den preussiska fångvården lydde i detta stycke så, att till lantarbetare skulle användas fångar i möjligaste stort antal, *så vitt det kunde ske utan skada för straffändamålet*. Dessutom stadgades, att fångar först då skulle användas i lantarbeten, när de hade avtjänat en betydande del av straffet. Då av Preussens ungefär 52,000 fångar endast cirka 1,900 brukades i dylikt arbete, framginge härav, att endast en ringa del av fångpersonalen ansåges kunna enligt de givna bestämmelserna utföras i lantarbeten.

Ej heller i Danmark har lantarbetet, ehuru mycket omtalat, någon större omfattning. Enligt direktörens för fångvårdsväsendet berättelse för finansåret 1911—1912 hade nämligen i det hela 50 man i två grupper om 20 och 30 man sysselsatts med arbeten å de jydskas hedarna. I Norge hade först på sista tiden försök i samma riktning gjorts med ett mindre fångantal.

Vidare omnämnde styrelsen, att i en då nyligen utgiven skrift av professorn vid universitetet i Kiel Hermann Kriegsmann — auktoritet å straffrättens område — betonats, att arbeten av ifrågavarande slag vore på sin plats, då det gällde *långtidsfångar*, som genomgått ett progressivsystem, och i sådant fall som *sista avdelning* av detta system, då lantarbetet hade till uppgift att underlätta fångens återgång till det fria livet, ävensom i fråga om sådana förbrytare, vilka måste betraktas såsom *oförbätterliga*.

För egen del ställde sig ej heller fångvårdsstyrelsen avvisande mot ett utvidgat användande av fångar i jordbruksarbete.

Styrelsen hade tvärtom — erinrar styrelsen — vid upprepade tillfällen, jämväl inför Kungl. Maj:t, framburit sina avsikter och önskemål härutinnan, särskilt i fråga om de unga brottslingarna, men även beträffande dem, som hade att undergå längre tids straff, för vilka straffets verkställande vid ett jordbruksfängelse skulle bilda en övergång till friheten.

Men styrelsen funne icke något som helst skäl häruti ligga till en förflyttning av Långholmsfängelset, vilket efter föreslagna ändringar skulle fullt motsvara kraven på en modern fast straffanstalt och vara väl behöfligt för hysande av den betydligt övervägande delen av fångar, som icke alls eller först under en senare del av strafftiden lämpade sig för användning vid utarbeten. Långholmsfängelset hade plats för omkring 700 fångar, under det att vid ett lantfängelse, enligt preussiskt föredöme, skulle kunna med jordbruk sysselsättas allra högst 100 straffade, ett antal, som redan det måste anses för stort.

Efter det styrelsen därefter företagit en undersökning, huru en försäljning av fängelset å Långholmen skulle gestalta sig i ekonomiskt hänseende, sammanfattade styrelsen sin ståndpunkt i den då föreliggande frågan sålunda, att på den av styrelsen planerade vägen det goda i den omtalade idén kunde tillvaratagas utan att fångvården med ofantlig ekonomisk förlust för staten berövades en, i trots därav att en del av byggnaderna vore åldriga, dock efter genomförandet av föreslagna omändringar fullt tillfredsställande fångvårdsanstalt, belägen på en utmärkt plats inom staden; och hemställde styrelsen, att fångvårdssällskapets resolution måtte lämnas utan avseende.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1914 av frågan om de föreslagna nybyggnads- och ändringsarbetena å Långholmen ingick dåvarande departementschefen på spörsmålet, huruvida byggnadsarbeten av den omfattning, varom då var fråga, borde vidtagas till beredande bland annat av ökade lokaler för fångförvar. Departementschefen underkastade därvid detta spörsmål en utförlig granskning såväl med hänsyn till då rådande förhållanden som även med avseende fäst å de möjliga förändringar beträffande gemensamhetsfångarnas antal eller sysselsättning, som väntade ändringar i då gällande verkställighetslag samt lagen om villkorlig frigivning kunde beräknas medföra. Efter det departementschefen såsom resultat av denna granskning konstaterat, att, sedan berörda lagändringar genomförts, det även efter verkställandet å Långholmen av de planerade nybyggnads- och omändringsarbetena säkerligen skulle komma att återstå omkring 100 straffångar, för vilka måste anskaffas plats utom Långholmsfängelset, fortsatte departementschefen:

*Chefen för  
justitiedeparte-  
mentet den 14  
januari 1914.*

Här skulle erbjuda sig ett lämpligt tillfälle att anställa försök med straffänges användande i jordbruksarbete. De goda resultat, som vunnits vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö efter dennas omläggning till en jordbruksanstalt, manade till efterföljd inom det andra område av fångvården, där fångars behandling i gemensamhet förekomme. Härvid vore dock tillrådligt att gå fram med försiktighet. I det jämförelsevis fria arbetet ute å marken torde, åtminstone till en början, i allmänhet icke böra sysselsättas andra än de, som under en redan avtjänad längre strafftid ingivit goda förhoppningar; sådant borde iakttagas även av hänsyn för befolkningen i den ort, där jordbruksfängelset bleve förlagt. Men om så vore, kunde man ej tänka sig, att en uppsättning gemensamhetsfångar av den stora numerär som Långholmsfängelsets skulle med fördel kunna flyttas till ett jordbruksfängelse, vilket däremot skulle lämpa sig att mottaga det överskott av omkring 100 gemensamhetsfångar, som efter verkställighetslagens eventuella ändring ej kunde få plats vid de befintliga fångvårdsanstalterna. Sannolikt vore, att, åtminstone till en början, ej ens så många som 100 fångar skulle finnas lämpliga att uttaga till arbete vid ett

dylikt fängelse. I sådant fall finge anstalten förse med anordningar, som möjliggjorde en del fångars sysselsättande inomhus.

Enligt departementschefens mening borde förslaget om inrättande av ett fängelse, där fångarna kunde sysselsättas med jordbruk, utan dröjsmål göras till föremål för vidare utredning.

På grund av vad departementschefen sålunda och i övrigt anfört hemställde denne, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen begära medel till de ifrågavarande nybyggnads- och omändringsarbetena å Långholmen. Kungl. Maj:t fattade sitt beslut i överensstämmelse härmed och det för ändamålet begärda anslaget blev också av riksdagen beviljat.

*Motion vid  
1914 års  
riksdagar.*

Riksdagen fick under år 1914 jämväl av annan anledning tillfälle att sysselsätta sig med frågan om jordbruksarbete för fångar. Samma person, som vid 1901 års riksdag framfört förut omförmälda motion, väckte nämligen vid 1914 års förra riksdag en motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar. Efter en vidlyftig motivering, i vilken motionären bland annat framhållit, att användningen av fångar för friluftsarbeten, särskilt på jordbruksområdet, under den tid, som förflutit från det han framförde sin förra motion i ämnet, i stigande omfattning upptagits, förutom i de redan i 1901 års motion angivna länderna Tyskland och Danmark, jämväl i Italien, Ungern, Österrike, Belgien, Holland och Norge, hemställde motionären, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t tacktes taga i övervägande och låta utreda, huruvida och under vilka villkor arbete i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed samhörande sysselsättningar, skulle kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som straffångar, för de senare ej mindre såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen än även såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar, och därefter vidtaga de åtgärder, som en sådan utredning till äventyrs kunde giva vid handen.

*Riksdagens  
skrivelse den  
26 augusti  
1914.*

Denna motion, som ej hann behandlas av 1914 års förra riksdag före dess upplösning, men av motionären upprepades vid 1914 års senare riksdag, ledde därtill, att sistnämnda riksdag den 26 augusti 1914 till Kungl. Maj:t avlät en skrivelse med den hemställan, som i motionen föreslagits. Ur motiveringen till denna skrivelse torde här lämpligen anföras följande:

Enligt då ännu gällande lagstiftning funnes ej hinder för *tvångsarbetares* sysselsättande med jordbruksarbete eller annat arbete i det fria, under förutsättning att tvångsarbetet förrättades i allmän tvångsarbetsanstalt.

Vad anginge frågan om *straffarbetsfångars* sysselsättande med arbete av i motionen ifrågasatta slag, så sammanhängde denna fråga med då gällande bestämmelser i lagen den 22 juni 1906 angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum.

Då enligt nämnda lag straffarbete skulle verkställas i enrum, därest strafftiden ej överstege tre år och, där strafftiden vore längre, under de tre första åren av strafftiden, funnes ej lagligt hinder att till jordbruksarbete eller annat arbete i det fria använda straffångar efter det celltiden gått till ända.

Frågan om lämpligheten av att med utearbete sysselsätta straffångar i större utsträckning, än som motsvarade den tid, som översköte celltiden, tre år, vore däremot oskiljaktig från frågan om celltidens förkortning.

Riksdagen hade sig bekant, att den erfarenhet, som under tiden efter 1893 års ingång, då bestämmelserna om celltidens utsträckning trätt i tillämpning, vunnits rörande denna straffforms inverkan på individerna, gäve vid handen, att en utsträckning av celltiden medfört en ökning av tuberkulosen och sinnessjukdomarna i fängelserna ävensom av återfallsprocenten samt att fängvårdsstyrelsen uti en den 10 november 1911 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse framhållit önskvärdheten av att en omläggning av nuvarande cellstraffet komme till stånd genom en revision av lagen den 22 juni 1906 angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum, i syfte, bland annat, att fångar i stället för cellsittande skulle hänvisas till handräckningsarbeten m. m.

Emellertid hade fängvårdsstyrelsens nyssnämnda skrivelse till Kungl. Maj:t ej då ännu lett till något mera omedelbart resultat, utan hade åt särskilda sakkunniga uppdragits att i sammanhang med utredning av flera andra straffrättsliga spörsmål jämväl föreslå ändrade bestämmelser om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff, därvid dock nämnda sakkunniga icke torde fått sig förelagd frågan om huru fångarna skulle sysselsättas vid cellstraffets möjliga förkortande.

Vare sig förkortning av cellstraffet funnes böra äga rum eller ej, vore det emellertid enligt riksdagens uppfattning synnerligen önskligt, att straffångar, i den mån de därtill vore lämpliga och de fängvårdsförvaltningen till buds stående resurser det medgäve, sysselsattes med arbete i det fria i större omfattning, än som för närvarande ägde rum. Erfarenheterna från andra länder, där sådant arbete införts, syntes giva vittnesbörd om dylika anordningars gynnsamma verkningar. Då till vinnande av ifrågavarande syfte ändring torde påkallas endast i då gällande lag om straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum, men däremot icke i allmänna strafflagen, kunde enligt riksdagens mening här avsedda reform komma till stånd oberoende av den allmänna revision av strafflagen, vartill förarbeten för närvarande påginge.

På sätt förut omförmäls, hade åt särskilt tillkallade sakkunniga 1916 års verkställighetslag. uppdragits att biträda i justitiedepartementet med verkställande av utredning och avgivande av förslag ifråga om bland annat revision av bestämmelserna om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff. Dessa sakkunniga överlämnade med skrivelse den 29 december 1914 av dem utarbetat förslag till lag angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff. Detta lagförslag blev, efter lagrådets hörande, före-

lagt 1916 års riksdag samt, sedan riksdagen antagit detsamma, den 24 mars 1916 upphöjt till lag att gälla från och med den 1 januari 1917.

Den nya lagen innehåller bestämmelser, som i avsevärt större utsträckning än förut gällande lagstiftning lämna utrymme för fångars användning till jordbruksarbete. Till dessa bestämmelser kunna i viss mån räknas de, varigenom gemensamhetsstraffets tillämplighetsområde överhuvud taget utvidgats. De utgöras av de stadganden, varigenom möjliggjorts gemensamhetsstraffets användande ej blott på straffarbetsfångar utan även — låt vara i mera sällsynta fall — på dem, som dömts till s. k. »enkelt» eller »urbota» fängelse, samt vidare av föreskriften, att för fänge, som vid straffets början ej fyllt 20 år, cellstraffet i regel ej får överstiga ett år. Huvudbestämmelserna i nu ifrågavarande avseende återfinnas emellertid i 6 §, där föreskrift lämnas dels därom, att, därest fänge, som hålles till straff i gemensamhet, under längre tid sysselsatts med arbete huvudsakligen inom hus, han *skall*, där så lämpligen kan ske, någon tid före frigivningen helt eller delvis hållas till arbete *utomhus*, dels ock att fänge, som undergår straff i gemensamhet, må kunna sysselsättas med arbete *utom straffanstaltens slutna område*, såvida förbindelse mellan fången och obehöriga därvid förhindras.

I detta sammanhang kan nämnas, att förutnämnda sakkunniga gjort gällande, att gemensamhetsstraffets användning i den vidare utsträckning, som i lagen föreskrives för fångar, vilka undergå straffarbete eller »urbota» fängelse, skulle kunna komma till stånd utan avsevärd omläggning av straffanstalterna. Huru de sakkunniga tänkt sig gemensamhetsfångarnas fördelning på olika anstalter samt vilken roll de vid samma fångars sysselsättande tillmätt trädgårds- och jordbruksarbetet, framgår av vad de sakkunniga därom yttrat på s. 78 i sitt betänkande. Det heter där:

De *unga manliga* fångarna skulle i regel förvaras vid särskilda anstalter med såväl enrums- som gemensamhetsavdelningar. Vissa anordningar i sådant avseende hade redan vidtagits, och förberedelser påginge för inläggande till fängelseområdet i Uppsala av en mer betydande jordareal.

De *kvinnliga* gemensamhetsfångarna kunde samtliga omhändertagas vid Centralfängelset i Växjö, möjligen efter överflyttning därifrån till lediga platser vid andra fängelser av ett antal kvinnliga enrumsfångar. Särskilda anordningar för de unga kvinnorna kunde utan svårighet träffas vid Växjöfängelset, där skollärarinna och arbetslärarinnor vore anställda och öppen trädgårdsjord funnes.

*Övriga gemensamhetsfångar*, som avtjänade straffarbete, skulle förvaras dels i centralfängelset å Långholmen, där på grund av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut omändringsarbeten påginge för att göra fängelset möjligt att fullt utnyttjas, och dels i andra därför lämpliga straffanstalter, där mindre gemensamhetsavdelningar med möjlighet till lantarbeten kunde anordnas. Skulle ett lantfängelse, på sätt

fångvårdsstyrelsen föreslagit, komma till stånd, skulle givetvis där mottagas en del av nu nämnda gemensamhetsfångar.

De få *fängelsefångar* av högre åldersklasser, vilka kunde ifrågakomma att hållas i gemensamhet, torde lämpligen kvarhållas vid cellfängelserna för att där tillsammans tjänstgöra med förefallande arbeten utom hus eller inom fängelsernas expeditioner m. m.

I detta sammanhang torde vara lämpligt att erinra om den ståndpunkt, som i frågan om straffångars användande till friluftsarbete intages av professor Johan C. W. Thyren, vilken som bekant erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa en utredning rörande ändringar i gällande strafflagstiftning. I den första del av »Principerna för en strafflagsreform», som han på grund av berörda uppdrag utgav år 1910, framhåller Thyren, hurusom beträffande gemensamhetsfångarnas sysselsättning senaste tids erfarenhet syntes giva vid handen, att arbete ute i fria luften (skogsplantering, uppodling, utdikning) hade stort företräde framför innearbete, i alla händelser med hänsyn till den kroppsliga och väl även till den andliga inverkan på fången. För det framtida gemensamhetsstraffet framställde det sig därför såsom en uppgift att bereda största möjliga antal fångar — framför allt bland dem, som underginge mycket långvariga gemensamhetsstraff, dock icke uteslutande detta lilla fåtal — tillfälle till dylikt utearbete. Försiktigheten bjöde att göra början med en elit bland fångarna och endast för en kortare tid mot gemensamhetsstraffets slut samt därefter gå vidare, i den mån erfarenheten (återfallssiffrorna icke att förglömma) gäve uppmuntrande resultat. Det finge vara framtiden förbehållet att utröna, i vad mån denna strafform skulle kunna komma till användning även vid de kortare frihetsstraff, där för närvarande det rena cellstraffet vore det mest tillräddiga.

*Professor J. C.  
W. Thyren.*

Emellertid hade riksdagens omförmälda skrivelse den 26 augusti 1914 angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar blivit den 15 september samma år remitterad till fångvårdsstyrelsen för inhämtande av dess utlåtande. I skrivelse den 21 december 1914 hänvände fångvårdsstyrelsen sig därefter till lantbruksstyrelsen med hemställan om dess anvisningar och råd för frågans utredande i jordbrukshänseende. I det svar lantbruksstyrelsen avgav härå den 21 maj 1915 föreslog lantbruksstyrelsen vissa åtgärders vidtagande för vinnande av nödig allsidighet i utredningen samt framhöll vidare det lämpliga i ett fortsatt samarbete i frågan mellan de myndigheter, som hade att tillvarataga fångvårdens och jordbrukets intressen. I syfte att åstadkomma erforderlig utredning blevo därefter, i enlighet med

*Utredning  
genom sakkunniga.*

Kungl. Maj:ts den 27 augusti 1915 lämnade medgivande, av fängvårdsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen tillkallade två sakkunniga representanter för jordbruket, nämligen föreståndaren vid svenska mosskulturföreningen filosofie doktor Hj. von Feilitzen och godsägaren L. M. Kruse. Tillika uppdrog lantbruksstyrelsen åt byråchefen för lantbruksärenden i samma styrelse W. Heyman att med fängvårdsstyrelsen samråda i fråga om utredningsarbetets igångsättande och verkställande.

Efter det utredningsarbetet planlagts vid gemensamma sammanträden mellan de båda styrelserna samt överläggningar av dem hållits med de sakkunniga, började dessa sitt egentliga utredningsarbete därmed, att de sökte inhämta upplysningar om sådana i olika delar av landet belägna platser, som skulle kunna lämpa sig för nyodlings- och annat utearbete för fångar. Därvid hade de sakkunniga att i första hand hålla sig till de kronoegendomar, som domänstyrelsen föreslagit såsom från jordbrukssynpunkt lämpliga för förläggande dit av jordbruksfängelse eller mindre anstalt för ungdomliga förbrytare. Därjämte vände de sakkunniga sig med förfrågningar i nu nämnt avseende till statens lantbruksingenjörer i de olika länen i södra och mellersta Sverige samt i Kopparbergs län. Efter det de sakkunniga på detta sätt erhållit förslag på åtskilliga platser i olika delar av landet, bestämde de sakkunniga sig för att genom personliga besök taga närmare kännedom om några, vilka framför andra syntes lämpade för det ändamål, varom vore fråga. Dessa platser voro dels ett par mossmarker, nämligen *Store mosse*, även kallad Kävsjö stormosse, i Värnamo, Kävsjö, Åkers m. fl. socknar i Östbo härad av Jönköpings län samt en inom *Vrå socken* i Kronobergs län belägen mosse, dels de av domänstyrelsen för anläggande av jordbruksfängelse föreslagna *Sandby kungsgård* nära Hässleholm i Kristianstads län och *Läckö kungsgård* på Källandsö i Skaraborgs län samt den invid Mariestad belägna *Marieholms kungsgård*. Denna sistnämnda plats hade föreslagits av fängvårdsstyrelsen själv på grund därav att den vore från fängvårdssynpunkt synnerligen välbelägen, i det att straffängelset i Mariestad vore förlagt på kungsgårdens mark. Till de egendomar, om vilka de sakkunniga ansågo sig böra taga personlig kännedom, slöto sig sedermera, efter ytterligare förfrågningar hos domänstyrelsen ävensom hos länens domänintendenter, *Ribbingelunds kungsgård* i Södermanlands län, *Kärne* förutvarande översteboställe i Värmlands län samt *Munktorps* kronoegendom i Skaraborgs län.

Samtliga nu nämnda platser besöktes under våren och sommaren 1916 av de sakkunniga eller endera av dem, varvid de i flertalet fall åtföljdes av ett par representanter för fängvården, nämligen byråchefen

i fångvårdsstyrelsen N. Sandell och direktören för tvångsarbetsanstalten å Svarisjö G. Reuter-crona. För att de sakkunniga skulle få tillfälle att iakttaga, huru tvångsarbetares användning i jordbruksarbete toge sig ut i praktiken, besöktes jämväl sistnämnda anstalt.

Över sina besök å de olika platserna hava de sakkunniga avgivit en detaljerad berättelse. Resultatet av deras utredningsarbete blev, att de sakkunniga föreslogo: att åt *tvångsarbetsfångar* bereddes arbete å de av Skogssällskapet i Göteborg omhändertagna, Kronobergs läns landsting och hushållningssällskap tillhöriga markerna i *Vrå socken* i Kronobergs län med huvudstation vid Singeshult, varjämte en kontingent dylika fångar skulle kunna förläggas till de jämväl av nämnda skogssällskap omhändertagna, Jönköpings läns landsting tillhöriga markerna vid Herrestad; att åt *äldre straffångar* gäves arbete å *Marieholms kungsgård* i Skaraborgs län; samt att åt *yngre straffångar* bereddes arbete å *Kärne kronoegendom* i Värmlands län.

De sakkunnigas berättelse med förslag har härefter varit föremål för fångvårdsstyrelsens och lantbruksstyrelsens gemensamma handläggning. Därvid har mellan de båda styrelserna uppnåtts fullständig enighet i fråga om friluftsarbetets förläggning och anordning. Styrelsernas ståndpunkt i denna fråga är närmare utvecklad i den underdåniga skrivelse den 30 september 1916, varmed fångvårdsstyrelsen besvarat Kungl. Maj:ts remiss den 15 september 1914 å riksdagsskrivelsen den 26 augusti samma år. Denna fångvårdsstyrelsens skrivelse innehåller, såsom redan antytts, en utförlig utveckling av de riktlinjer, efter vilka friluftsarbetet enligt de båda styrelsernas mening bör komma till användning inom fångvården; och torde det tillåtas mig att vid behandling av nu närmast föreliggande anslagsfrågor, vilka avse realiserande av en del av de i skrivelsen framkastade planerna, lämna en redogörelse för det av styrelsen uppgjorda framtidsprogrammet i dess helhet.

II. Fångvårdsstyrelsens och lantbruksstyrelsens gemensamma förslag. Fångvårdsstyrelsens skrivelse den 30 september 1916 angående jordbruksarbete för fångar.

Uti ifrågavarande skrivelse behandlar fångvårdsstyrelsen till en början de förutsättningar, under vilka, enligt de båda styrelsernas uppfattning, friluftsarbetet överhuvudtaget torde, från fångvårdssynpunkt sett, lämpligen kunna komma till användning inom fångvården. Det heter därom:

Fångvårdssynpunkter.

Styrelserna hade utgått från den uppfattningen, att vid frågans lösning fångvårdsintresset icke finge undanskjutas. Då fråga vore om brottslingar, måste straffmomentet tillräckligt framträda. Lösdrivarnas benägenhet för lojhet och lättja måste motverkas. Friluftsarbetet måste förenas med en strävan att göra den dömde

dugande och om möjligt hägad för ett nyttigt arbete efter frigivningen. Arbetet borde ske under former, som ej för mycket avveke från dem, en blivande arbetsgivare kunde tänkas tillämpa. Fångarna borde göras till föremål för den ledning och i övrigt behandlas under betingelser, som erfarenheten visat nödvändiga för att icke sammanförandet av ett större antal fallna eller eljest socialt undermåliga individer skulle medföra deras ytterligare förstörande. Så vitt möjligt borde ju deras upphjälpande i sedligt avseende eftersträvas.

Endast i den mån friluftsarbetet kunde ordnas på ett sätt, som överensstämde med dessa förutsättningar lika väl eller åtminstone i det närmaste lika väl som fångarnas användning inom fängvårdsanstalternas avstängda lokaler, kunde således fångarnas sysselsättande med odlingsarbeten under fri himmel ur fängvårdssynpunkt förordas.

Det låte sig därför icke göra att, såsom en eller annan torde föreställa sig, utan vidare föra fångskaror av hundratals individer ut i ödebygder och där logera dem i stora baracker med otillfredsställande anordningar.

Belräffande dem, som dömts till straffarbete eller fängelse, föreskrev den nyantagna straffverkställighetslagen, att fånge, som underginge straff i gemensamhet, under sovtid städse skulle hållas avstängd från andra fångar. De grunder, på vilka detta stadgande vilade, gällde i allmänhet lika så väl i avseende å tvångsarbetare, ehuru sådant icke funnes fastslaget genom lagstiftningen. Emellertid stode sålunda i fråga om tvångsarbetare såsom ett undantag från regeln en möjlighet öppen att inlogera dem tillsammans flera i samma rum, dock under den uppenbara förutsättningen, att detta skedde under betryggande former och med iakttagande av sorgfälligt urval, så att icke depraverade individer bleve i tillfälle att neddraga andra i samma djupa förfall.

Även i fråga om tvångsarbetare borde tydligen iakttagas verkställighetslagens föreskrift, att straff i gemensamhet skulle genom fångarnas fördelning i grupper eller på annat lämpligt sätt så anordnas, att fara för skadlig inverkan fångarna emellan så vitt möjligt förebyggdes.

*Ekonomiska  
synpunkter*

I skrivelsen behandlas därefter frågan från ekonomisk synpunkt. Härom säges bland annat:

Fyllandet av förut angivna fordringar medförde ganska betydande kostnader, som i följd av utgifternas storlek i förhållande till inkomsterna motverkade ett gynnsamt resultat i ekonomiskt hänseende av fångarnas arbete: logementsbyggnaderna måste uppföras dyrbarare, med utrymmet fördelat i små celler i ett flertal något större rum; bevakningspersonalen måste göras jämförelsevis talrikare än om det gällde allenast att hindra rymning från en sammanhållen gemensam fångskara; det behövdes flera yrkesundervisare och i bildningshänseende mera högt stående tjänstemän.

Det låge i sakens natur, att ett friluftsbete för fångar måste proportionsvis ställa sig ännu mindre ekonomiskt än ett industriarbete inom en avstängd anstalt.

Detta framginge av en jämförelse mellan exempelvis centralfängelset å Långholmen, där fångarna huvudsakligen sysselsattes med snickeri, skrädderi och skomakeri jämte andra hantverk, å ena, och tvångsarbetsanstalten å Svartsjö, å den andra sidan.

Huru än fångarna användes, vore klart, att de måste kosta åtskilligt mer

Än de genom sitt arbete inbringade: arbetsintresset kunde icke vara detsamma som hos en fri arbetare; sinnesstämningen vore mera tryckt: fången levde skild från sina vanliga arbetsförhållanden, om han över huvud ägnat sig åt verkligt arbete, då han varit fri: en dyrbar administration och kostsamma säkerhetsåtgärder tyngde budgeten.

Att ett friluftsbete sådant som å Svartsjö nästan med nödvändighet ställde sig dyrbarare än ett arbete inom verkstadsceller eller salar, vore dock icke nog för att utdöma ett dylikt friluftsbete för fångar. Vad i ekonomiskt hänseende bruste, ersattes genom en ideell vinst. Hit vore att räkna dels fångarnas invänjande vid ett sunt, för landet välbehöfligt arbete, åt vilket de efter frigivningen möjligen kunde komma att ägna sig, och dels uppodlande och förbättrande av en eljest ofruktbar eller mindre bärande jord, som sålunda komme att bli ett tillskott för framtiden i landets produktionsmöjligheter.

I förstnämnda avseende borde beaktas, att större delen av de dömda tillhörde stadsbefolkningen. Av de män, som år 1914 intagits i fångvårdsanstalterna för undergående av straffarbete eller tvångsarbete, hade exempelvis endast 249 före ankomsten utövat jordbruk eller liknande näringar, under det att 975 sysselsatts i tillverkningsindustri, handel och sjöfart. Vid årets slut hade vid fångvårdsanstalterna kvarvarit 248 män tillhörande den förra gruppen, därav allenast 6 tvångsarbetare, samt av den andra gruppen 748, däribland 168 tvångsarbetare.

Elhuru i många fall vore önskvärt att kunna leda de arbetare, som just i följd av stadens lockelser dragits ned i brottslighet eller lösdriveri, bort från dessa lockelser ut på landsbygden, lyckades detta endast i mycket få fall. Det vore därför opraktiskt att inrikta fångvårdens anordningar på ett dylikt mål. De från stadsbefolkningen rekryterade fångarna vore för sin framtida utveckling bättre betjänta med en uppövning i ett yrke, åt vilket de efter frigivningen kunde hava lust att ägna sig.

Såsom ovan pavisats finnes dock ett icke alldeles obetydligt antal fångar, som i friheten tillhört jordbruksnäringarna med liknande yrken. Lämpligt måste vara, att för dem jordbruksarbeten finnes inom fångvården.

Vidare borde beaktas, att tvångsarbetarna i allmänhet vid ankomsten till tvångsarbetsanstalten vore genom dryckenskap och utsvävningar eller umbäranden kroppsligt och ofta även andligt försvagade. Straffångarna hade under en lång inneslutning i enrum ej sällan förlorat en del av de krafter, de tidigare kunde hava ägt. För bägge kategorierna vore angeläget, att de i möjligaste mån vunne styrka och spänstighet för att efter frigivningen kunna med framgång upptaga den ofta nog för dem svåra kampen för uppehållet. För båda bleve således jordbruksarbetet med därav följande vistelse i fria luften under härdning av själ och kropp synnerligen betydelsefullt, även för de individer, vilkas sysselsättning efter frigivningen bleve av helt annan art.

Den nya verkställighetslagen uttalade ock, att, där fånge, som hölles till straff i gemensamhet, under längre tid sysselsatts med arbete huvudsakligen inomhus, så skulle han, där så lämpligen kunde ske, någon tid före frigivningen helt eller delvis hållas till arbete utomhus.

Det vore nu angivna skäl, som gjorde önskvärt att i större omfattning än hittills använda fångar i jordbruksarbete, även om sådant visat sig icke vara ur ekonomisk synpunkt direkt förmånligt för fångvården.

A) *Friluftsarbeta för äldre manliga straffångar.*

Fångvårdsstyrelsen övergår därefter till dryftande av spørgsmålet, på vilket sätt den ifrågasatta ökade användningen av jordbruksarbete lämpligast bör realiseras, samt behandlar därvid denna fråga först med avseende å dem, som undergå frihetsstraff för brott, d. v. s. huvudsakligen *straffångarna*. I skrivelsen heter det i denna del:

Anledningen till straffångarnas internering vore av den allvarliga art, att det måste med synnerlig noggrannhet tillses, att de icke olovligen avveke.

Det låte sig därför icke i regel göra att träffa mera provisoriska anordningar för deras inlogerande eller att utföra dem för långt bort från logementet i en terräng, som gynnade deras rymning. En stark bevakning vore i varje fall behövlig.

Härav framginge, att för straffångarnas användande i jordbruksarbete krävdes en fast anstalt, där de kunde med trygghet förvaras, då de icke under vaktarens verksamma tillsyn arbetade i det fria. Även om man ägde skäl bygga uppå, att en fånge, som kunde i händelse av välförhållande förvänta villkorlig frigivning eller benådning, skulle härigenom avhållas från rymningar eller oordningar, kunde det dock icke låta sig göra att med full visshet på förhand utvälja, vilka straffångar utan fara kunde utsläppas i friluftsarbetet. Därför måste vid friluftsfängelset en fortsatt gallring kunna ske på det sätt, att en var, som icke helt motsvarade förtroendet, kunde för längre eller kortare tid åter underkastas behandling i det stängda fängelset. Denna möjlighet borde finnas vid samma anstalt till undvikande av upprepade sändningar till och från andra fängelser.

Tillika måste på platsen finnas anordningar för religions- och skolundervisning m. m., på det att därstädes kanske för många år intagna fångar i nämnda avseende icke måtte ställas sämre än fångarna vid andra anstalter.

Givetvis borde finnas tillräckliga verkstadslokaler för arbeten, som sammanhänge med jordbruket, såsom snickeri, smide och sadelmakeri, samt för beredande av lämplig sysselsättning åt de fångar, som tillfälligtvis eller för längre tid borde avstängas från friluftsarbetet.

Uppförandet av en logementsbyggnad, fyllande härav framgående behov, skulle betinga ansevärliga kostnader, om allt måste göras nytt. Då antalet fångar icke vore större, än att redan befintliga fängelser medgäve tillräckligt utrymme för deras internerande, skulle uppenbarligen anläggandet av ett nytt fängelse å jordbruksplatsen innebära en ojäst obehövlig utgift, än mer försämrande det ekonomiska resultatet.

Dessa synpunkter hade varit ledande vid styrelsernas och de sakkunnigas prövning av de olika förslagen till friluftsfängelsets förläggning.

Fångvårdsstyrelsen föreslår därefter, att straffängelset i Mariestad omdanas till ett jordbruksfängelse samt redogör närmare för de åtgärder, som enligt styrelsen äro erforderliga härför. Vari dessa åtgärder består, får jag tillfälle att omnämna längre fram vid behandling av frågan om de anslag för år 1918, som härför erfordras, och skall jag därför ej nu uppehålla mig därvid.

Sedan styrelsen sålunda framställt förslag, varigenom enligt styrelsens mening skulle beredas erforderliga möjligheter för användande i jordbruksarbete av sådana straffångar, som vore lämpade att därtill brukas under fortgående tid och icke vore av den ålder, att de enligt den nya verkställighetslagen borde hållas vid särskild ungdomsanstalt, fortsätter styrelsen sin framställning med en redogörelse för huru den tänkt sig, att friluftsarbetet skulle ordnas för denna sistnämnda kategori av *unga straffångar*. Fångvårdsstyrelsen yttrar härom:

B) *Friluftsarbete för unga straffångar.*

*Utvidgning av straffängelset i Uppsala*

För de fångar, som vid straffets början ej fyllt 20 år och följaktligen borde förvaras å särskild anstalt, finnes delvis redan anordningar träffade vid straffängelset i Uppsala. Fångvården disponerade därstädes, förutom den egentliga fängelsetomten, av landshövdingens f. d. löningsjord tre närmare angivna ägototter. Av dessa hade en, vilken tidigare brukats av Uppsala läns hushållningssällskap, jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 13 juni 1913 överlämnats till fångvården. En annan av lotterna hade av hushållningssällskapet ställts till fångvårdens förfogande utan ersättning. En tredje, ett skifte i det s. k. Kåbogärdet, hade enligt Kungl. Maj:ts brev den 10 mars 1916 utarrenderats till styrelsen för en tid av tio år från den 14 mars 1916.

En intill fängelset belägen lägenhet, benämnd Lugnet, vilken för närvarande disponerades av länets landshövding, syntes med synnerlig fördel för fångvården kunna få av denna övertagas på arrende, därom framställning gjorts till landshövdingen.

A den tillgängliga marken vore fångvården i tillfälle att utvidga ett redan påbegynt trädgårdsbruk i ganska stor omfattning. De unga fångarna, som under celltiden huvudsakligen sysselsattes med snickeri och av vilka åtskilliga även efter celltidens slut torde önska och borde fortsätta med utbildningen i nämnda yrke, finge i varje fall efter utträdet i gemensamhet arbeta med trädgårdsbruket. Om de hade anlag och lag för detsamma samt valde trädgårdsyrket för sin framtida utkomst, borde de helt och hållet få ägna sig däråt. I annan händelse borde de endast tidvis, någon dag i veckan hänvisas till detta arbete till omväxling med snickeriet eller annat bantverk, som de föredroge såsom huvudycke.

Fångvårdsstyrelsen kommer därefter i sin skrivelse in på de anordningar, som Uppsala-fängelsets förändrade uppgift att vara i övervägande grad gemensamhetsfängelse för unga fångar enligt styrelsens mening påkalla. Till styrelsens förslag i denna del torde jag få återkomma längre fram vid behandling av frågan om de medel, som härför böra av riksdagen begäras för år 1918.

Den del av fångvårdsstyrelsens skrivelse, för vilken jag hittills redogjort, har, såsom redan antytts, haft nära samband med vissa anslag, om vilkas beviljande jag ämnar hemställa, att Kungl. Maj:t måtte göra framställningar till riksdagen. Skrivelsen innehåller dock, på sätt jag förut omnämnt, ett utförligt programuttalande rörande ordnandet av friluftsarbetet överhuvudtaget, alltså även för andra kategorier av fångpersonalen än de hittills behandlade. Som vid prövning av de före-

liggande anslagsfrågorna torde vara lämpligt att äga kännedom jämväl om skrivelsens innehåll i dess återstående delar, torde det tillåtas mig att i detta sammanhang lämna följande redogörelse därför:

C) Tillfälligt  
friluftsbete  
för vissa straff-  
fångar.

Åtskilliga straffångar finnes, vilka hade visst yrke, från vilket de icke borde dragas, och som av sådan grund icke lämpligen borde ägna sig mera stadigvarande åt friluftsbete, men vilka för hälsans bevarande borde tidvis arbeta i det fria. För detta ändamål borde sådana fångar samlas vid centralfängelser med tillfälle till jordbruksarbete. I mindre skala finnes sådant arbete vid centralfängelset å Långholmen. I större utsträckning gäves tillgång därtill vid centralfängelserna å Härlanda invid Göteborg samt i Malmö, på vilka platser fångvården redan besatte områden under trädgårdsbruk. Styrelsen läge i underhandling med bägge de nämnda städerna, som ägde utomliggande vidsträckta lantområden, att få därav arrendera mark av tillräcklig storlek för att fullt möjliggöra förenämnda fångars sysselsättande med trädgårdsodling för fångvårdens räkning.

D) Friluftsbete  
för kvinnliga  
straffångar.

För de kvinnliga fångarna finnes redan ett mindre trädgårdsbruk anordnat vid centralfängelset i Växjö. Förslag föreläge att från angränsande seminarie-trädgård förvärva ytterligare något jord för fängelse-trädgårdens utvidgande.

De kvinnliga straffångarnas antal vore allt för ringa för att ett särskilt friluftsfängelse skulle kunna för dem anordnas. De borde hellre uppövas och användas i sömnad och annan kvinnlig handslöjd. Friluftsarbetet borde för dem huvudsakligen användas såsom en rekreation och till kroppskrafternas höjande. Bästa sättet vore således det vid Växjöfängelset tillämpade, fullt överensstämmande med vad som sker vid fängelserna å Härlanda och i Malmö samt i viss mån vid Långholmsfängelset.

Erfarenheten hade onekligen visat, att detta sätt för beredandet av friluftsbete åt fångar - ett sätt som avsåge att i vidgad utsträckning tillämpas både vid Uppsala- och vid Mariestadsfängelset - ställde sig mer ekonomiskt än att ute på landsbygden uppföra en för flera hundra fångar avsedd gemensamhetsanstalt efter mönstret av tvångsarbetsanstalten å Svartsjö.

En dylik stor anstalt medförde nödvändigheten att på gården uppföra en sådan myckenhet av bostäder för den talrika bevakningsstyrkan, att dessa bostäder redan för sig icke stode i något rimligt förhållande till gårdens jordareal. En uppodlad jord kunde icke i längden giva tillräckligt arbete åt den talrika fångpersonalen utan att arealen vore större än lämpligt för att kunna skötas direkt från huvudanstalten.

E) Friluftsbete  
för manliga  
tvångsarbets-  
betare.

Vad nyss anförts tvingade till eftertanke i synnerhet då det gällde att i enlighet med önskemål, som från riksdagen och flera andra håll uttalats, anordna nya friluftsbeten för tvångsarbetsbetare.

De stora kostnaderna vid Svartsjö, vilka icke motsvarades av önskvärda resultat i fråga om de dömda lösdriarnas införaende å arbetsamhetens vägar efter frigivningen, måste tills vidare avhålla från att anordna ännu en anstalt efter samma mönster.

Måste förhoppningarna att kunna omdana lösdriarna till nyttiga samhällsmedlemmar sättas synnerligen lågt, innebure bortdömandet till tvångsarbete snarast en enkel skyddsåtgärd i ändamål att för någon tid avstänga dessa störande individer

från möjligheten att driva land och rike omkring till ständigt hot för ordning och säkerhet.

När staten i sådant syfte omhändertog dem, borde det ske på det minst kostsamma sätt och med bästa tillvaratagande av den arbetskraft, de dock besatte. Samtidigt måste likväl iakttagas, att, huru små förhoppningarna om lösdrivarnas bättrande än kunde vara, en sådan bättringsmöjlighet icke finge lämnas ur sikte, och framför allt, att icke anordningarna finge vara sådana, att en ytterligare för-sämring måste väntas.

Redan för tvenne år sedan hade fängvårdsstyrelsen upptagit tanken att förlägga ett antal tvångsarbetare å någon lämplig mossmark för att där begynna och fullfölja ett omfattande odlingsarbete. Förslaget hade icke då kommit till utförande. Det hade icke heller varit direkt av behovet påkallat. Tvångsarbetsanstalten i Karlskrona hade erbjudit mer än tillräckligt utrymme för alla de manliga tvångs-arbetare, som icke lämpligen kunnat förvaras å Svartsjö.

Nu hade emellertid på allvar väckts fråga om Karlskronaanstaltens avhysande från platsen, i det att såväl denna som befintliga byggnader torde vara behöfliga för flottan. Styrelsen kunde icke med skäl motsätta sig flottans önskningsar, då ju styrelsen måste erkänna, att förlägningsplatsen vore för fängvårdens ändamål ganska otjänlig och av ojämförligt mindre betydelse än för marinen. Anstalten vore av gammalt inrättad för straffångar.

Bättre måste vara att åstadkomma en förläggning för tvångsarbetarna på en plats av mindre dyrbarhet och där friare former kunde tillämpas med iakttagande av enkelhet i såväl byggnader som andra förhållanden.

För närvarande vore under inverkan av krigskonjunkturena och måhända av polisens nödtvungna inriktande av sin huvudsakliga uppmärksamhet å de talrika främlingarna i landet, antalet omhändertagna lösdrivare alldeles osedvanligt lågt.

Tidpunkten vore därför synnerligt lämplig för nedläggandet av tvångsarbets-anstalten i Karlskrona och dennas ersättande tills vidare av en mindre anstalt av ny typ, en anstalt, som successivt kunde efter behovet växa ut snart sagt av sig själv.

Med de jordbrukssakkunnigas hjälp hade styrelsen låtit undersöka lämpligheten av olika myr- och mossmarkstrakter för att dit förlägga ett antal tvångs-arbetare.

I samråd med lantbruksstyrelsen hade fängvårdsstyrelsen funnit den av de sakkunniga förordade trakten i *Vrå socken* av Kronobergs län på gränsen mot Halland kring Singeshult särdeles ägnad för ändamålet. Styrelsens ordinarie ledamöter jämte dess biträdande arkitekt hade besökt platsen.

Styrelsen hade satt sig i förbindelse med landstinget i Kronobergs län samt Skogssällskapet i Göteborg, vilka disponerade huvuddelarna av dessa marker. Sällskapet styrelse hade bemyndigats att med fängvården träffa uppgörelse om fångars användande för att bringa så mycket som möjligt av dessa marker under kultur eller i skogbärande skick.

På det förberedande stadium, i vilket frågan ännu befunne sig, kunde icke vara lämpligt att framlägga en fullständig plan för det ifrågasatta arbetet; men styrelsen ansåge sig dock vid den föreliggande remissens besvarande böra framlägga huvuddragen av de anordningar, som föresvävade styrelsen.

*Tvångs-  
arbetskoloni  
i Vrå.*

För fängvårdens räkning borde inköpas någon mark med tillhörande åkerjord och byggnader, på det fängvården oberoende av andra skulle kunna göra de anläggningar, som prövades behövlige till kompletterande av redan förefintliga möjligheter å landstingets och skogssällskapet mark för inlogerande av fångar och bevakning.

Enligt vad styrelsen under hand inhämtat torde ett par mindre hemmansdelar kunna förvärfvas för jämförelsevis ganska obetydliga kostnader. Köpeskillningarna tillsammans torde icke överstiga omkring 15,000 kronor.

Landstinget och skogssällskapet förutsattes avgiftsfritt upplåta å deras mark befintliga byggnader, vilka iståndsattes av fängvården mot skyldighet för ägarne att vid det en gång blivande avträddandet ersätta nödig och nyttig kostnad. Även tillhörande inägor finge av fängvården tillgodonjutas utan arrendeavgift.

I de hus, som sålunda bleve för fängvården disponibla, torde kunna inhysas 30 eller 40 fångar jämte erforderlig bevakning. I varje hus borde förläggas en eller två bevakningsmän samt det antal fångar, som rymdes, med en fördelning av tre eller fyra i varje logementsrum.

I den man ökade tvångsarbetsåttöror gjorde behövlige, att flera fångar på platsen sysselsattes, skulle uppföras nya enkla byggnader av sådan typ och belägenhet att de, när fängvården i en framtid fullgjort sitt arbete, kunde användas såsom manbyggnader å nybildade gårdar, vilkas jord av fängvården bringats i kultur. Genom försäljning till landstinget eller skogssällskapet, som i uppgörelsen om arbetet förhända borde åläggas lösningsskyldighet, eller i annat fall till enskilda jordbrukare, borde de av fängvården å byggnaderna nedlagda kostnaderna kunna återvinnas.

Med de på platsen förlagda tvångsarbetarna skulle brukas den till fängvårdens förfogande befintliga inägojorden, omkring 50 tunnland, vars avkastning skulle användas för fångarnas utspisning. De fångar, som för detta jordbruk icke behövdes, skulle användas för dikesgrävning, vägbyggnad, torvupptagning samt skogsplantering och, i mån förutsättningar gaves, nyodlingar.

Ett snart sagt obegränsat antal fångar kunde i flera decennier användas i dylikt arbete inom dessa milsvida kalmarker.

För det arbete, fångarna utförde utom inägornas brukande, hade landstinget och skogssällskapet att ersätta fängvården, så långt å ömse sidor prövades skäligt. Givetvis borde fängvården njuta ersättning för de arbetspremier, som tilldelades fångarna för det arbete, de utförde åt de främmande institutionerna. Då dessa vore i hithörande avseenden mycket liknande sådana allmänna inrättningar, för vilka fängvården enligt Kungl. Maj:ts bestämmande utförde sina yrkesarbeten utan annan ersättning än gottgörelse för arbetspremierna och därutöver en tiondedel av arbetsvärdet, torde kunna ifrågasättas, om ej enahanda bestämmelse kunde få gälla beträffande landstinget och skogssällskapet, helst dessas intressen i trakten vore inriktade på ett nationalekonomiskt företag, som först i en ganska avlägsen framtid gäve mödan lön.

Den nämnda tiondedelen av arbetsvärdet kunde möjligen anses kvittad mot den avgiftsfria upplåtelsen till fängvården av byggnader och inägor samt tillhandahållandet av teknisk ledare av arbetet, något som ställts i utsikt och varom avtal i så fall borde träffas.

Ledningen i övrigt från fängvårdens sida syntes tills vidare på billigaste vis kunna ordnas på det sätt, att föreståndaren vid kronohäktet i Halmstad med biträde

av en assistent omhänderhade den ekonomiska förvaltningen samt tillsäga ordningen. Assistenten borde alternerande med föreståndaren vistas å kolonien, så att ständigt endera uppehölle sig därstädes, under det att den andre omhänderhade arbetet nere vid kronohäktet. Avståndet mellan de två platserna vore ej större än att resan från den ena till den andra kunde ske på ett par timmar, helst om, såsom önskligt torde vara, en lättare transportautomobil anskaffades. Denna kunde jämväl användas för fångarnas forslande ej blott mellan kolonien och järnvägsstationen, omkring en mil, utan också ut till avlägsnare arbetsmarker samt för livsmedelsföror etc.

Till kolonien borde icke försändas andra tvångsarbetare än sådana, som efter föregående prövning vid annan anstalt — huvudsakligen vid Svartsjö — prövats pålitliga och lämpliga för koloniens arbeten. På grund av en sådan gallring kunde koloniens tvångsarbetare anföras en större frihet och utan egentlig fara för missbruk sammanföras några stycken i samma logementsrum, på sätt ovan antytts. En förebild härtill finnes sedan ett par år vid den i sambruk med kungsgården å Svartsjö inlagda lägenheten »Svartsjö Djurgård».

Skulle disciplinära förseelser yppa sig eller oordningar kräva ett kraftigare ingripande mot någon eller några arbetare, borde dessa nedsändas till kronohäktet i Halmstad för att därstädes hållas i s. k. förvaringscell under erforderlig tid. Möjlighet finnes ock att vid häktet ordna arbetsmöjligheter för tvångsarbetare i gemensamhet, så att de kunde sålunda sysselsättas på prov någon tid, innan de åter uppsändes till kolonien.

I den mån koloniens arbetareantal vuxe, kunde vid häktet ökade möjligheter vinnas genom återtagande till fängvården av en större vid fängelset belägen och detsamma tillhörig tomt, som nu vore utarrenderad till enskild person, vilken därå ägde en villabyggnad med uthus. Dessa byggnader kunde få av fängvården övertagas vid arrendets upphörande.

Genom ett nedläggande av tvångsarbetsanstalten i Karlskrona frigjordes en betydande tjänstemannakår. För denna bleve användning dels vid lantbruksfängelset å Marieholm och dels vid den nu omnämnda tvångsarbetskolonien, dock att till en början ett överskott uppstode inom de högre tjänstemannagrader.

För att uppmjuka övergången kunde möjligen fängvårdsstyrelsen, som ägde vidtaga omflyttningar i bevakningskåren allenast med skyldighet att till Kungl. Maj:t anmäla härav följande ändringar i bevakningsantalet vid de särskilda anstalterna, få i uppdrag att, efter Kungl. Maj:ts prövning, inom staten för tjänstemän av högre grad vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona använda dessa tjänstemannaplatser för den nya fängkolonien, så långt de erfordrades, men i övrigt inbespara avlöningarna.

Efter hand, som kolonien ntvuxe, skulle på detta sätt småningom Karlskrona tvångsarbetsanstalt med dess stat bliva överflyttad till kolonien vid Singeshult i förening med kronohäktet i Halmstad, så länge en sådan förening finnes lämplig.

Koloniens tillväxt kunde inträda hastigt, om en ny lösdriivarlag med förlängda arbetstider komme till stånd.

Beträffande en ökad användning i jordbruksarbete av kvinnliga tvångsarbetsfångar hade fängvårdsstyrelsen redan till Kungl. Maj:t ingått med framställning om överlåtande i sådant syfte till fängvården av ett något större jordområde vid tvångsarbetsanstalten i Landskrona. Området disponerades för närvarande av arméförvaltningen. Huruvida ett bifall kunde väntas å styrelsens nämnda framställning, torde väsentligen vara beroende av den användning för militärt bruk, som kunde

10) Luft-  
arbete för  
kvinnliga  
tvångsarbetare.

bliva bestånd för den gamla fästningen med tillhörande mark och byggnader. Innan avgörande vunnits i denna fråga, torde icke föreligga skäl att föreslå annan utväg för lösdriverskornas vidgade friluftsverksamhet vid tvångsarbetsanstalterna. Det för närvarande vid anstalten i Landskrona i mindre skala bedrivna trädgårdsarbetet, huvudsakligen inriktat å odling av medicinalväxter, hade visat sig särskilt lämpat för de kvinnliga arbetskrafterna, på samma gång som det vore ekonomiskt fördelaktigt.

G) *Friluftsarbete för bötesfångar.*

I den nya verkställighetslagen förutsattes, att den, som underginge fängelse, vartill böter förvandlats, skulle, där omständigheterna sådant föranledde, kunna sammanföras med andra bötesfångar.

Härigenom vore möjlighet medgiven att, där lämpligt arbetstillfälle för bötesfångar finnes ute under fri himmel, använda dem i sådant arbete.

Så länge tiderna för bötesförvandlingsfängelset såsom för närvarande vore synnerligt korta, utom i tämligen få undantagsfall, kunde ju knappast ifrågakomma att föra bötesfångarna bort längre sträckor för att arbeta i skog och mark, långt borta från straffanstalten.

Större delen av bötesfångarna hade användning i fängelsets handräckningsarbeten, bestående i renhållning, vedhuggning etc. Men på flera håll inträffade åtminstone tidvis, att bötesfångarnas antal vore tillräckligt stort för att även andra arbeten utom cellen skulle med fördel kunna åläggas dem.

Bötesfångens arbete inom cellen vore i allmänhet av ringa värde både ur ekonomisk och straffrättslig synpunkt. De få dagarnas vistelse i anstalten medgäve icke anordnandet av något ordnat yrkesarbete i enrum. Vad som kunde tillhållas vore spritning av fjäder, rensning av ärter, uppfästning av knappar å kartonger, påsklistring och annan sysselsättning, som vore av ganska betydelselös art, då det gällde att utkräva ett kännbart arbete.

Styrelsen hade därför vid de fängelser, där så varit möjligt, sökt bereda tillgång till någon trädgårdsjord, där bötesfångarna kunde hållas till ett ansträngande produktivt arbete.

Om detta, efter den nya verkställighetslagens trädande i kraft med år 1917, visade sig kunna ske i något större utsträckning, ville styrelsen låta sig angeläget vara att söka vidga möjligheterna till sådant arbete för bötesfångar. På en del ställen torde det kunna ske genom arrende av kringliggande jord, på andra genom markinköp.

Bleve efter en förändrad strafflagstiftning, förvandlingstiderna i någon avsevärd mån förlängda, yppade sig möjligheten att i närheten av mindre järnvägsstationer med goda kommunikationer anlägga smärre kolonier, dit bötesfångarna kunde utföras för deltagande i koloniens jordbruksarbeten, exempelvis efter mönstret av Aby lanthen för frigivna.

*Departementschefen.*

Med innevarande år har den nya lagen om verkställighet av straffarbete och fängelsestraff trätt i tillämpning. Användningen av gemensamhetsstraffet har därigenom väsentligt utvidgats. I samband därmed föreskrives i lagen, att fånge i vissa fall skall, där så lämpligen kan ske, hållas till arbete utomhus, och under vissa förutsättningar medgiver

lagen till och med fånges sysselsättande med arbete utom straffanstaltens slutna område. De principer, som härigenom upptagits i den svenska lagstiftningen, och vilka även ligga till grund för 1914 års riksdags-skrivelse om arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar, kunna emellertid med den nuvarande anordningen av våra fängvårdsanstalter icke komma till praktisk tillämpning i den omfattning, som är önskvärd. Med den uppfattning, jag hyser om den stora nytta, som friluftsarbete för fångar, rätt använt, medför, måste det för mig framstå såsom en angelägenhet av synnerlig vikt, att ökad möjlighet till sådant arbete vid fängelserna beredes. Att kostnaderna härför bliva ganska betydande, hava myndigheterna framhållit. Detta förhållande bör dock enligt min mening ej avskräcka från att man, för att bereda effektivitet åt den nya lagstiftningen, redan nu beslutar sig för de första för ändamålet erforderliga åtgärderna, vilka icke behöva draga synnerligt stora kostnader och därför torde kunna tillstyrkas även med behörig hänsyn till den sparsamhet i fråga om anslagsäskanden, som nu rådande förhållanden påkalla.

Att man, då det gäller att i denna fråga övergå från ord till handling, bör i stort sett följa de riktlinjer, som finnas angivna i fängvårdsstyrelsens nyss refererade skrivelse av den 30 september 1916, synes mig antagligt. Att nu underkasta samtliga de vittomfattande spörsmål, som innefattas i den av fängvårdsstyrelsen och lantbruksstyrelsen uppgjorda allmänna planen, en ingående prövning torde emellertid icke vara erforderligt. På sätt redan förut nämnts, går deras förslag nu närmast ut allenast därpå, att åtgärder vidtagas dels för *upprättande av ett jordbruksfängelse*, vid vilket i huvudsak *äldre manliga straffångar* skulle kunna i större utsträckning hållas till utearbete, dels ock för beredande av ökad möjlighet till friluftsarbete för *unga manliga fångar*.

Även enligt min mening böra ansträngningarna närmast koncentrera sig på att nu nämnda fängskategoriens krav bliva såvitt möjligt tillgodosedda i förevarande hänseende. Även i fråga om det sätt, varpå ett dylikt tillgodoseende lämpligast bör förverkligas — *omändring av straffängelset i Mariestad till ett jordbruksfängelse* och vidtagande av vissa *förändringar vid straffängelset i Uppsala* — är jag i huvudsak ense med fängvårds- och lantbruksstyrelserna.

Av de sålunda väckta förslagen torde det tillåtas mig att först behandla det, som avser

## 5. Omändring av straffängelset i Mariestad till jordbruksfängelse.

[25.]  
Omändring  
av straff-  
fängelset i  
Mariestad till  
jordbruks-  
fängelse.

(Extra anslag.)

1. Marie-  
holms  
kungsgård  
lämplighet  
för ändamål.

Tillkallad  
jordbruks-  
sakkunniga.

Straffängelset i Mariestad skulle avses huvudsakligen för sådana straffångar, som med anledning av föregående verksamhet eller eljest äro lämpade att under en längre fortlöpande tid brukas i jordbruksarbete och icke äro av den ålder — ännu ej fyllda 20 år vid straffets början — att de enligt nya verkställighetslagen böra hållas vid särskild ungdomsanstalt.

För den sålunda planerade omändringen av straffängelset i Mariestad till jordbruksfängelse fordras i främsta rummet att den del av Marieholms kungsgård, vilken nu står under domänstyrelsens förvaltning, med större eller mindre område överlämnas till fängsvården.

Kungsgårdens lämplighet för det ifrågavarande ändamålet utveckla förut omförmälda sakkunniga i den av dem avgivna berättelsen på följande sätt:

Kungsgårdens ägor toge vid väster om Mariestads stadsgräns, så snart man på en bro passerat Tidan, och begränsades i norr och öster av Väneren. Arealen omfattade enligt uppgift 300 tunnland åker, fördelade på tre skilda områden, därav det östra området vid huvudgården, 170 tunnland, låge invid fängelset närmast staden, mellersta området med 40 tunnland en bit väster därom skilt från det östra genom skogsmark (kronopark), och längst i väster Gunnerstagården, 45 minuters gångväg från fängelset, med 90 tunnland.

Mellersta området utgjorde förr en del torp, som hopslagits och nu sköttes från huvudgården. Gunnerstagården däremot sköttes för sig under särskild rättare.

Jorden syntes vara av god beskaffenhet och förekomme av olika slag, dels lerjord och lermylla, dels sandjord, dels också kärrjord. En del av marken låge litet lågt och syntes vid högvatten i Väneren lida därav, men genom invallning hade skydd lagts mot sjön; denna vall kunde dock vara i behov att förstärkas.

Likaså vore jorden i behov av bättre torrläggning och täckdikning, varjämte i åkrarna funnes en mängd stenrös, vilka borde borttagas.

Till gården hörde mycket vackra beteshagar, som lämnade ett gott bete. Dessa kunde genom dikning och röjning betydligt förbättras.

Ekonomibyggnaderna på huvudgården vore gamla och ladugården i behov av en del reparationer, i det att särskilt en sidolänga, som nu inrymde häst- och oxstall m. m., vore rätt skröplig. Övriga hus vore i rätt bra skick.

Vatten till ladugården finge ibland köras från sjön, men som huvudröret till stadens vattenledningsrör vore draget rätt över egendomen ej långt från ladugården, vore det ytterst enkelt att få vatten därifrån inlett.

Arrendatorn hade inlett elektrisk belysning i ladugården.

Skulle gården upplåtas till fängsvårdsstyrelsen för det avsedda ändamålet, vore skäl elektrifiera driften, då elektrisk kraft funnes att tillgå strax intill.

[25.]

Vid utgårdan Gunnersta bestode jorden av mossjord, som invallats och medelst pumpning med en fotogenmotor hölles torr. Marken vore av mycket god beskaffenhet, och syntes odlingen hava verkställt med omsorg och skötts väl. Här finnes en ungdjursladugård i gott skick och även rättarebostaden vore bra.

Ladugårdsbesättningen på gården bestode av 55 kor, 3 tjurar, 30 ungnöt och 9 par hästar. Besättningen vore reaktionsfri. Mjölken såldes till staden till ett pris av 18 öre per liter.

Arrendatorn erhöle viss ved- och virkesmängd utmätt per år ur intilliggande kronopark, som förr hört till kungsgården.

De sakkunniga ville efter den på platsen verkställda besiktningen sasom sin åsikt uttala, att kungsgården från jordbrukssynpunkt synnerligen väl lämpade sig till det föreslagna ändamålet. Jorden vore god, mycket arbete finnes att utföra för att medelst täckdikning, stenbrytning, röjning i hagar, förbättrande av invallning mot sjön etc. sätta gården i bättre skick.

På i huvudsak samma skäl, som de jordbrukssakkunniga anført, har domänintendenten i Skaraborgs län i avgivit yttrande förklarat sig anse Marieholms kungsgård mycket lämplig till förläggningssort för fångars friluftsarbete.

Domänintendenten i Skaraborgs län

Till den uppfattning om Marieholms kungsgårds synnerliga lämplighet för ifrågavarande ändamål, som de tillkallade jordbrukssakkunniga och vederbörande domänintendent sålunda gjort gällande, hava fångvårdsstyrelsen och lantbruksstyrelsen obetingat anslutit sig. Härom heter det i fångvårdsstyrelsens utlåtande den 30 september 1916:

Fångvårdsstyrelsen och lantbruksstyrelsen.

Under iakttagande av önskvärdheten att gårdens odlingsbara jord borde finnas samlad i tämligen stora, överskådliga fält för tillsynens underlättande; att kommunikationsmöjligheterna icke finge vara allt för svåra; att arealen icke borde vara större än att den kunde skötas med ett av hänsyn till säkerheten och ett nöjaktigt urval begränsat antal fångar; samt att tillfälle till nyodlingar och enkla grovarbeten helst borde finnas, hade de båda styrelserna och de sakkunniga enhälligt funnit den invid Mariestad belägna *Marieholms kungsgård* bäst fylla samtliga ovannämnda krav.

Mariestads straffängelse innehölle 96 fasta celler. Då ortens rannsakningsfångar vore ganska få och inga andra behövde vid fängelset förvaras jämte de för jordbruket avsedda gemensamhetsfångarna, kunde fängelset inrymma 80 å 90 sådana gemensamhetsfångar med inlogerande av var och en i särskild cell med egot fönster, en avsevärd fördel framför användandet av vanliga nattceller. Fördelen i ekonomiskt avseende att undgå uppförandet av nya logement, vilka av samma beskaffenhet skulle betinga en kostnad av mer än 300,000 kronor, vore uppenbar och en direkt vinst av Marieholms användande för ifrågavarande ändamål. Fängelset vore beläget å kungsgårdens område alldeles intill stora fält, skilda från staden genom den här ganska breda Tidan och en vik av Väneren, som omslöte kungsgårdens ägor i övrigt på två sidor. Gården hade en i gott stånd varande arrendatorsbostad i fängelsets närhet, lämplig till boställe för tjänstemän. Ekonomihuset vore i det tillstånd, att icke, sasom å Svartsjö varit behövt, nybyggnader i större

- [25.] omfattning omedelbart erfordrades. Jordförbättringar kunde ske genom dikningar och invallningar. vartill i jordbruksarbete okunniga fångar kunde utan svårighet användas.

*Stadsfullmäktige i Mariestad.*

Betänkligheter mot kungsgårdens överlatande till fångvården hava däremot rests av staden Mariestad. I en den 18 maj 1916 dagtecknad underdänig skrivelse anförä nämligen stadsfullmäktige i denna stad:

Marieholms kungsgård vore endast genom ån Tidan skild från Mariestad och vore genom en under byggnad varande pryddig landsvägsbro över residensholmen förbunden med staden.

Visserligen hörde till staden stora områden öster om ån, men den naturligaste utvecklingen av staden bleve dock åt väster, å åns västra sida, och hade upprepade gånger hos stadsfullmäktige det önskemålet gjort sig gällande att av staten få förvärva en stor del av den öppna jorden till kungsgården. Då nuvarande innehavarens arrendetid utginge först 1922, hade emellertid önskemålen ännu ej hunnit taga någon fastare form. Därest fångvårdsstyrelsen skulle komma att å kungsgården bereda jordbruks- och skogsarbete åt fångar, bleve det säkerligen svårt att i en framtid få en ändring härutinnan, och stadens utvidgning på andra sidan ån skulle således med all sannolikhet omöjliggöras för all framtid, varigenom ett förverkligande av ett av stadens viktigaste livsintressen bleve helt och hållet oninnetgjort.

Vidare hade staden genom grannskapet med kungsgården haft en högt uppskattad förmån av härliga promenadplatser, vilka också av stadsinnevånarna flitigt tagits i anspråk. I följd av vetskapen om att när som helst kunna påträffa straff-fångar med sina vaktare komme helt visst innevånarna i staden att i stor omfattning inskränka sina utflykter till kungsgårdens skogar, ångar och stränder och därigenom gå miste om ypperliga tillfällen till rekreation.

På grund av vad sålunda anförts anhölle stadsfullmäktige, att en framställning om kungsgårdens användande för ovan angivna ändamål icke måtte vinna bifall.

*Fångvårdsstyrelsen.*

Denna skrivelse överlämnades till fångvårdsstyrelsen för att tagas i överbäggande vid eventuell prövning om Marieholms kungsgårds disponerande för fångvårdsändamål. I fångvårdsstyrelsens utlåtande den 30 september 1916 heter det om stadsfullmäktiges anhållan:

Styrelsen ville erinra, att, om staden visade sig hava behov av någon mindre del av kungsgården för sin utvidgning. Kungl. Maj:t och riksdagen icke i något avseende torde från ett medgivande därutinnan hindras av att gården överlätes åt fångvården. Området sydost om Marieholms landshövdingeboställe, utmed Tidan, torde vara den mark, staden önskade åtkomma. Densamma kunde utan men av fångvården undvaras; och styrelsen hade intet att erinra mot en bestämmelse redan nu, att området till fångvården upplätes med sådant förbehåll.

Beträffande de öförmålta promenaderna ville styrelsen framhålla, att fångvården icke hade någon anledning att avstänga promenerande från kungsgårdens marker utom fångelsets murar och hägnade platser, dock under villkor att allmänheten avhölle sig från beröring med fångarna. Dessa komme att arbeta i grupper

under bevakning och torde i regel utföras i arbetet från fängelsets bakre sida. Något obehag torde de icke vålla de promenerande. Skulle dessa uppträda på ett för ordningen och säkerheten störande sätt, måste dock särskilda anordningar vidtagas och arbetsplatserna helt avstängas. [25.]

I ärendet har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län den 7 december 1916 avgivit infordrat yttrande. I detta förklarade befallningshavanden sig böra vitsorda, att de betingelser, fångvårdsstyrelsen uppställt för att en plats skulle vara lämplig som förläggningsort för ett jordbruksfängelse, synnerligen väl tillgodosåges genom ifrågavarande anstalts förläggning till Marieholms kungsgård. Befallningshavanden framhöll vidare, att i detta fall dessutom vore att räkna med den avsevärda förmån, som låge däri, att fängelsebyggnad funnes å ägorna och att statsverket besparades kostnaden för sådan byggnads uppförande. I förläggningsfrågan hade befallningshavanden sålunda intet att erinra mot fångvårdsstyrelsens förslag.

*Kungl. Maj:ts  
befallnings-  
havande i  
Skaraborgs län.*

Marieholms kungsgårds lämplighet för ifrågavarande ändamål från såväl fångvårds- som jordbrukssynpunkt synes mig obestridlig, likasom dess företräde i dessa hänseenden framför andra påtänkta gårdar. De skäl mot jordbruksfängelsets förläggande dit, som stadsfullmäktige i Mariestad anført, synas mig ej vara av den vägaude natur, att förslaget på grund därav bör avvisas.

*Departements-  
chefen.*

Jag delar alltså fångvårds- och lantbruksstyrelsernas åsikt, att det jordbruksfängelse, om vars upprättande är fråga, bör komma till stånd på det sätt, att till Mariestadsfängelsets nuvarande område lägges mark, som för närvarande hör till den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av Marieholms kungsgård, därvid bör göras sådant förbehåll i stadens intresse, som fångvårdsstyrelsen omförmält.

I fråga om hur stort jordområde bör läggas till det föreslagna jordbruksfängelset hava under ärendets gång olika åsikter gjort sig gällande.

*H. Jord-  
bruks-  
fängelse-  
områdets  
storlek.*

De tillkallade jordbrukssakkunniga synas ej ifrågasätta annat än att hela den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av Marieholms kungsgård övertages av fångvården.

*De jordbruks-  
sakkunniga.*

Denna åsikt delas även av fångvårdsstyrelsen och lantbruksstyrelsen, vilka emellertid framföra även den tanken, att jämväl Marieholms kronopark skulle läggas under fångvårdens förvaltning. Styrelsernas uppfatt-

*Fångvårds-  
styrelsen och  
lantbruks-  
styrelsen.*

[25.] ning i denna del av ärendet utvecklas i förut omförmälda skrivelse den 30 september 1916 på följande sätt:

Till det av arrendatorn av Marieholms kungsgård arrenderade området hörde utom inägora jämväl viss skogs- och hagmark. Givetvis borde denna mark åtfölja åkerjorden i händelse denna ställdes till fångvårdens förfogande. Den till kungsgården gränsande Marieholms kronopark stode under domänstyrelsens direkta förvaltning. Denna parks överlåtande till fångvården torde icke nu böra ifrågasättas. Men det torde icke vara ur vägen att påpeka, hurusom det framdeles kunde bliva av fördel att ställa även kronoparken till fångvårdens disposition. Fångvården dreve nämligen vid åtskilliga fångelser ett omfattande snickeri för vissa statsförvaltningars behov; och det hade ej sällan visat sig svårt och dyrbart att från mellanhänder förvärva virke av lämpliga dimensioner och kvaliteter för snickeriet. Ägde fångvården dispositionen av denna goda kronopark, skulle därstädes direkt kunna uttagas och vid kungsgården försägas lämpligt snickerivirke, varigenom otivelaktigt skogen skulle på mest ekonomiskt sätt kunna tillgodogöras.

Då straffångars användande i sådant friluftsbete, som här vore i fråga, ännu stode på experimentets stadium, torde det emellertid icke vara med erforderlig försiktighet överensstämmande att, innan nödiga erfarenheter gjorts, ikläda fångvården förpliktelsen att medelst sådana fångar sköta de stora skogskomplexer, som inginge i Marieholms kronopark.

*T. f. jägmästaren i Tivedens revir.*

T. f. jägmästaren i Tivedens revir, inom vilket Marieholms kungsgård och kronopark äro belägna, har i ärendet avgivit ett yttrande av i huvudsak följande innehåll:

Skogs- och hagmarken till förenämnda kungsgård utgjorde en areal av 165.43 har, därav 51.68 har skogsmark, 111.46 har hagmark samt 2.29 har impediment.

Inberäknat den angränsande kronoparken Marieholm med en areal av 272.30 har produktiv skogsmark föreläge här ett staten tillhörigt skogskomplex uppgående till den för dessa trakter avsevärda arealen av 435.44 har produktiv mark med ett för avsättning av skogsprodukter särdeles gynnsamt läge invid Väneren. Virket vore å såväl kronoparken som kungsgården av synnerligen värdefull beskaffenhet; fullmogen, grov, till skeppstimmer duglig skog inginge till en betydande procent i det å kungsgården befintliga virkesförrådet. Sammanlagt hade under år 1916 från kungsgårdens skogsmark försålts virke för över 10,000 kronor, varförutom egendomens behov av husbehovsvirke blivit fullständigt tillgodosett. Från kronoparken Marieholm hade under år 1916 försålts virke för cirka 20,000 kronor.

Dessa siffror hade anförts för att påvisa, vilka betydande värden, som läge i egendomens skogstillgångar. Gagnvirket vore så starkt företrätt, att det till och med mött svårighet tillgodose egendomens behov av bränsleved utan att tillgripa värdefullt timmerdugligt virke.

Det syntes under sådana förhållanden vara av stor vikt, att värden av denna värdefulla statsegendom alltjämt måtte vara anförtrodd fullt sakkunnig ledning. Då anledning vore att förmoda, att någon skogstekniskt utbildad person icke komme att anställas vid det föreslagna lantbruksfängelset, syntes skogens vård självfallet böra handhavas av revirförvaltningen. Skogen borde alltså stå under skogsstatens

[25.]

vård och förvaltning. Detta uteslöte för ingen del, att fångarna kunde beredas tillfälle att i den mån de därtill vore lämpliga, syssla med skogsarbeten m. m. Det tillskott i arbetskraft, som fångarna representerade, skulle tvärtom bliva en behöfelig förstärkning i den för närvarande fåtaliga fasta arbetarpersonalen å skogen och skulle finna användning vid avverkningar, gallringar, skogsodlingar, dikningar och väganläggningar m. m., men, som sagt, den tekniska ledningen av dessa arbeten borde alltså ligga i händerna på revirförvaltaren, vilken givetvis skulle ombestyrja verkets utsyning, aptering, avmätning och försäljning, vidtaga samtliga för skogsskötsel erforderliga åtgärder samt föra skogens räkenskaper. Inkomsterna av skogen borde naturligen tillfalla skogsväsendet, som givetvis även borde bestrida alla med skogens förvaltning förenade kostnader.

På grund av vad nu anförts och då fängelsepersonalen saknade förutsättningar att övertaga skogsförvaltningens uppgifter med avseende å skogshushållningen, syntes vid ett eventuellt överlämnande av Marieholms kungsgård till fångvårdsstaten böra knytas det villkoret, att skogs- och hagmarken undantoges och ställdes under skogsväsendets vård, men med rätt för fångvårdsväsendet att, efter utsyning, erhålla virke till bränsle, slöjd samt reparationer av byggnader och hägnader vid egendomen till ett belopp av högst 120 kubikmeter per år.

Såsom förut nämnts, förefunnos å Marieholms kungsgård brist å till bränsle lämpligt virke. Skogsväsendet kunde emellertid, för undvikande av att gagnvirke upphögges till ved, åtaga sig att från andra närliggande allmänna skogar leverera brännved såväl för fängelsets behov, som till de bostäder, som vore belägna å de områden av kungsgården, som komme att införlivas med fängelseinstitutionen.

Vad beträffade betets utnyttjande å utmarken vore det ur skogshushållningssynpunkt önskvärt, att detsamma i möjligaste mån inskränktes.

Till den omfattning fängelsebefälet önskade och i den mån tillgång å lämpligt arbete förefunnos, kunde fångarna beredas tillfälle att syssla med alla slag av skogsarbeten, naturligen under sina förmäns tillsyn, men under skogsförvaltningens tekniska överinseende. Ersättning för fångarnas arbete å skogen borde krediteras fångvårdsväsendet.

Därest det ej befunnos nödvändigt, att de å kungsgårdens utmark belägna torplägenheterna ställdes till fångvårdens disposition, vore det önskvärt, att desamma övertoges av skogsväsendet för inrättandet av behöfliga skogsarbetarbostäder. De torp, som för ifrågavarande ändamål borde överlämnas till skogsväsendet, vore Kolbacken, Rödjan, Fiskartorpet och Skogen.

Skulle det visa sig vara alldeles nödvändigt, att någon del av egendomens hagmark ställdes till fångvårdens disposition, torde det ej möta hinder att framdeles närmare utstaka detta område.

Överjägmästaren i Västra distriktet är av samma åsikt som t. f. jägmästaren samt yttrar bl. a. följande:

I likhet med t. f. jägmästaren i Tivedens revir och huvudsakligen på de skäl, som av honom anförts, ansåge överjägmästaren, att vid ett överlåtande till fångvården av nämnda kungsgård skogs- och hagmarken borde från fångvårdens disposition undantagas och ställas under skogsstatens förvaltning och vård samt förenas med kronoparken Marieholm. Ifrågavarande utmark angränsade på lång sträcka nämnda kronopark och dess införlivande med denna kronopark hade därför varit ett

Överjäg-  
mästaren i  
Västra  
distriktet.

[25.] från skogsväsendets synpunkt länge närt önskemål, vars förverkligande varit avsett kunna äga rum vid nu löpande arrendeperiods utgång.

Att överflytta förvaltningen och värden av en så värdefull skogsegendom som kungsgårdens utmark från skogsstaten till en annan statens kår, som saknade varje förutsättning för att kunna giva skogen den sakkunniga skötsel, varav den skulle komma i åtnjutande, om den förvaltades av skogsstaten, kunde icke vara med statens intresse förenligt.

Såsom t. f. jägmästaren anförde, kunde, även om skogen förvaltades av skogsstaten, fångarna beredas sysselsättning med skogsarbete, därest detta ansåges vara önskvärt.

Emellertid syntes det överjägmästaren kunna ifrågasättas, att för egendomens behov medgiva utsynning av den del utav skogsavkastningen, som icke vore av för värdefull beskaffenhet för att användas till ved och reparationsvirke, och torde det av t. f. jägmästaren föreslagna beloppet, 120 kubikmeter årligen, vara det högsta, som borde lämnas i utsynning.

Å kronoparken Marieholm funnes endast ett skogsarbetartorp, och bristen på skogsarbetare gjorde sig därför i hög grad kännbar. På grund härav torde det vara i hög grad önskvärt, att de av t. f. jägmästaren omnämnda torpen, av vilka de tre förstnämnda angränsade kronoparken och det sistnämnda vore beläget inuti kungsgårdens skog, skildes från kungsgården och införlivades med kronoparken. Detta syntes så mycket mindre böra möta hinder från fångvårdens sida, som nämnda torp väl hädanefter bleve obehövligen för egendomens brukning, och i alla fall flera torp skulle komma att bibehållas under densamma.

Fångvårdsstyrelsen hade i sin ifrågavarande framställning även ifrågasatt den närbelägna kronoparken Marieholms överlåtande till fångvården, visserligen ej omedelbart men framdeles, sedan tillräcklig erfarenhet vunnits rörande straffångars användande vid skogsarbete. Ehuru denna fråga sålunda ej nu föreläge till definitivt avgörande, ansåge sig överjägmästaren ej böra underlåta att redan nu yttra sig om densamma. Ifrågavarande kronopark hade, likasom Marieholms kungsgårds skog, en utomordentligt god skogsmark, ett exceptionellt förmånligt läge och synnerligen värdefull skog, bestående å en avsevärd del av mycket grov och långväxt skepps- och sågtinnerskog och i övrigt av vackra medelålders och unga bestånd. Värdet å denna kronopark kunde, oaktat dess ej synnerligen stora ytvidd, uppskattas till minst 600,000 kronor. Det syntes ligga i öppen dag, att ett överflyttande av förvaltningen och värden av en så värdefull skog från den statens tjänstemannakår, som hade till uppgift att förvalta statens skogar, och som ensam hade betingelser för att kunna göra detta på ett rationellt sätt, till ett statens ämbetsverk, som saknade varje förutsättning för att kunna fylla en dylik uppgift, och detta blott för att bereda ett antal straffångar tillfälle till ett arbete, vars lämplighet för dem måste anses minst sagt omtvistad, skulle i hög grad strida mot principerna för en god statshushållning, och överjägmästaren måste därför på det kraftigaste avstyrka en dylik åtgärd.

Kungl. Maj:ts  
befallnings-  
havande i  
Skaraborgs  
län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län anser sig där-  
emot böra tillstyrka fångvårdsstyrelsens hemställan att få åt sig upplåten  
hela den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av kungs-

*gården* Marieholm, således även dess skogs- och hagmark. Befallningshavanden yttrar i denna del: [25.]

Även om vederbörande skogsstatstjänstemäns invändning kunnat sägas ur ren skogsvårdssynpunkt vara befogad, ansåge dock länsstyrelsen densamma icke vara av avgörande betydelse. För bevakningen av fångarna och deras användande i gårdens olika arbeten måste det anses innebära en avgjord fördel, om skogs- och hagmarken finge åtfölja den övriga egendomen, som därigenom bleve sammanhängande, så att fångarna kunde föras från olika delar därav utan att beröra annat område, än som vore till fångvården upplåtet. Dikning, odling, invallning och andra arbeten försvårades i så fall icke genom eventuellt uppdragande från utomstående myndighets sida av alltför snäva gränser för utvecklingen. Fångvårdens intressen bleve med ett ord bättre tillgodosedda.

Domänstyrelsen, som i ärendet avgivit utlåtande den 8 december 1916, intager i denna fråga en medlande ståndpunkt samt yttrar:

Domänstyrelsen.

Styrelsen hade ej något att erinra mot fångvårdsstyrelsens framställning, i vad den avsåge överlämnande till fångvården av inägorna till egendomen ifråga. Vad anginge skogs- och hagmarken ansåge sig styrelsen med hänsyn till nämnda marks synnerligen värdefulla skogstillgång kunna tillstyrka ett överlämnande endast av den del, som vore belägen öster om en å en av domänstyrelsen företedd karta dragen linje A-B-C-D. Den återstående delen av sagda mark ansåge styrelsen därvid böra överlämnas till skogsstatens vård och förvaltning för att förenas med den intilliggande kronoparken Marieholm. Någon rätt för fångvården att härutöver erhålla utsyning av virke från till fångvården ej överlämnad mark ansåge styrelsen ej böra medgivas.

Att till fångvården överlåta Marieholms *kronopark* torde, på de av skogsvårdstjänstemännen och domänstyrelsen anförda skäl, ej gärna kunna komma i fråga och är ju ej heller nu av fångvårdsstyrelsen föreslaget. Jämväl mot ett överlåtande å fångvården av den till Marieholms *kungsgård* hörande *skogsmarken* synas mig från dessa myndigheters sida hava andragits tungt vägande skäl. Då ju här dessutom är fråga om att beträffande fångarbetet slå in på en i stort sett ny väg, synes det mig icke vara annat än tillbörligt att gå fram med en viss försiktighet.

Departementschefen.

Att, på sätt t. f. jägmästaren och överjägmästaren föreslagit, inskränka den för jordbruksfängelset avsedda delen av Marieholms kungsgårds ägor till att omfatta allenast det huvudsakligaste av inägorna torde dock ej vara nödigt från den av dem framhållna skogsvårdssynpunkten. Jag håller före, att ett beslut i överensstämmelse med det förslag, domänstyrelsen framställt i denna del, skulle vara ägnat att på ett lyckligt sätt förena de olika intressena — skogsvårdens och fångvårdens. Enligt detta förslag skulle nämligen å ena sidan komma

[25.] att å fängvården överlåtas ej blott det huvudsakliga av inägorna, nämligen hela det närmast huvudgården belägna stora inägokomplexet, omfattande enligt förutnämnda jordbrukssakkunnigas uppgift 170 tunnland öppen jord, utan även nästan all kungsgårdens *hagmark*, även den belägen nära intill huvudgården. Och å andra sidan skulle från fängvårdens disposition *undantagas* bl. a. all till kungsgården hörande egentlig *skogsmark* ävensom de till kungsgården hörande *torp*, som av överjägmästaren framhållits såsom lämpliga att användas som skogsarbetarbostäder vid ett eventuellt införlivande med kronoparken av den sålunda undantagna delen av kungsgården.

Att märka är, att en lösning av spörsmålet i denna riktning, på sätt också framhållits av dem, som företrätt skogsvårdsintresset, icke torde behöva innebära ett utestängande av fängpersonalen från allt arbete å den mark, som skulle förbehållas skogsstaten. Vad särskilt angår arbete i skogen, skulle ett dylikt arbete för fångarna — under teknisk ledning av på platsen bosatt skogstjänsteman och under erforderlig bevakning av vederbörande fängvårdstjänstemän — säkerligen kunna under fullt betryggande former anordnas även utan att den mark, varå arbetet bedreves, införlivades med själva jordbruksfängelset.

Enligt min mening bör alltså storleken av det område, som överlåtes till fängvården för nu ifrågavarande ändamål — åtminstone tillvidare — bestämmas i enlighet med domänstyrelsens förslag.

Vid bifall till detta förslag torde föreskrift böra meddelas därom, att överlåtelsen från domänstyrelsen av berörda område må ske mot den ersättning, Kungl. Maj:t kan bestämma, eller motsvarande nedsättning i statens domäners fond.

### III. Erforderliga kostnader.

#### a) Gottgörelse till nuvarande arrendatorn.

Fängvårdsstyrelsen efter samråd med lantbruksstyrelsen.

Jag övergår härefter till frågan, vilka kostnader fängvårdens övertagande av området i fråga samt Mariestads straffängelses omändring till jordbruksfängelse skulle komma att medföra. Vid behandling av denna fråga ingår fängvårdsstyrelsen i sitt efter samråd med lantbruksstyrelsen utarbetade utlåtande den 30 september 1916 först i en prövning av spörsmålet, vilka medel skulle erfordras för gäldande till nuvarande arrendatorn dels av gottgörelse för det han skulle komma att frånträda arrendet före arrendetidens slut, dels ock av lösen för honom tillhöriga byggnader, ledningar och inventarier. Därom yttrar styrelsen:

Kungsgården vore för närvarande av domänstyrelsen utarrenderad till den 14 mars 1922 för en årlig arrendesumma av 4.000 kronor enligt kontrakt den 19 oktober 1900.

Arrendatorn hade på tillfrågan, om han vore villig att före arrendetidens utgång avträda arrendet, till fängvårdsstyrelsen avgivit följande erbjudande:

»Till Kungl. Fångvårdsstyrelsen.

[25.]

I anledning av ifrågasatt överlåtelse till Kungl. Fångvårdsstyrelsen av arrendet till kronodomänen Kungsgården Marieholm i Leksbergs socken och Norra Vadsbo härad av Skaraborgs län för återstående fem arrendear från den 14 mars 1917, får jag härmed vördsamt framställa mina villkor för sådan överlåtelse, nämligen:

- |                                                                                                                          |        |                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|---------------------------|
| 1. Avträde på grund av nedlagda jordförbättringar och stegrade konjunkturer 4,000 kronor per år .....                    | kronor | 20,000: —                 |
| 2. Byggnadsskyldighet för fem år à 400 kronor med avdrag av ej fullgjort belopp kronor 638: 88 .....                     | »      | 1,361: 12                 |
| 3. Lösen för av mig tillhöriga byggnader och ledningar samt levande och döda inventarier enligt närlagda förteckning.... | »      | 92,843: —                 |
|                                                                                                                          |        | Summa kronor 114,204: 12. |

I händelse överlåtelsen kommer till stånd inträder Kungl. Fångvårdsstyrelsen i de rättigheter och skyldigheter som enligt arrendekontraktet tillkommer mig gentemot Kungl. Maj:t och kronan.

Mariestad den 5 juli 1916.

E. J. Nilsson.»

Till förklaring av det under 2 upptagna villkor torde få hänvisas till kontraktets bestämmelse (2:o) om arrendatorns skyldighet att årligen nybygga för 400 kronor. Denna skyldighet uppgåve arrendatorn sig hava i förskott fullgjort för hela arrendetiden utom för ett belopp av 638 kronor 88 öre. Med avräkning därav skulle han således för återstående 5 arrendear äga ett tillgodohavande av 1.361 kronor 12 öre.

I den under 3 fordrade löseskillingen för byggnader och ledningar samt inventarier 92,843 kronor inginge byggnader och ledningar med 12,140 kronor. Styrelsens biträdande arkitekt hovintendenten G. Lindgren hade vid besiktning på platsen. enligt vad ett av honom utfärdat intyg utvisade, funnit dessa byggnader m. m. i gott skick och mer än väl motsvara de åsatta värdena.

För att utröna antagligheten av den summa 80,703 kronor, som av arrendatorn fordrats för levande och döda inventarier, hade särskilda värderingsmän på styrelsens anmodan förordnats av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län. Dessa värderingsmän hade uti ett i anledning av uppdraget avgivet yttrande åsatt inventarierna ett sammanlagt värde av 79,982 kronor 50 öre. Denna värderingssumma skilde sig således från den av arrendatorn i anbudet den 5 juli 1916 fordrade med allenast 720 kronor 50 öre, varvid dock vore att märka, att en del inventarier avgått och andra kommit.

Domänstyrelsen upptager i sitt utlåtande till behandling även arrendatorns rätt till gottgörelse för frånträdandet av arrendet samt yttrar därvid.

*Domän-  
styrelsen.*

I 15 punkten av arrendekontraktet hade arrendatorn tillförbundits att, där sådant för allmännyttigt ändamål fordrades, avstå den arrenderade egendomen tillhörig mark ävensom inkomstgivande lägenhet mot åtnjutande av minskning i arrendavgiften, motsvarande den förlust, honom tillskyndats. Då arrendatorn på grund härav ej kunde vara skyldig avträda hela det arrenderade området och expropriationsför-

- [25.] fattningen ej vore tillämplig å kronans jord, ankomme det enligt domänstyrelsens mening på arrendatorn ensam att bestämma villkoren för arrendets frånträdande före arrendetidens slut.

*Departements-  
chefen.*

Då möjlighet för fångvården att före nu löpande arrendeperiods utgång komma i besittning av de delar av Marieholms kungsgård, varom nu är fråga, icke torde kuuna vinnas på billigare villkor än de av arrendatorn fordrade samt den i ärendet förebragta utredningen giver vid handen, att dessa villkor kunna anses vara från ekonomisk synpunkt antagliga, har jag intet att erinra emot att den till arrendatorn utgående gottgörelsen bestämmes på sätt denne begärt. Därvid utgår jag dock beträffande ersättningen för inventarier därifrån, att vid tiden för arrendets avträdande uppteckning av då befintliga inventarier av sakkunniga personer verkställes samt att, om därvid skulle finnas, att dessa inventarier icke till mängd och godhet motsvara dem, som äro upptagna i den av arrendatorn i hans anbud åberopade förteckningen, den arrendatorn tillkommande lösen för inventarier minskas i överensstämmelse härmed. I fråga om ersättningen för arrendets upphörande före arrendetidens utgång må slutligen erinras, att denna ersättning även får anses omfatta förlusten av optionsrätt till nytt arrendeavtal.

b) *Anordnande av  
bostäder för  
fångvårds-  
personalen  
m. m.*

*Fångvårds-  
styrelsen.*

Därest kungsgården överlättes å fångvården, skulle, enligt fångvårdsstyrelsen, bliva erforderligt, att fångvården även sattes i stånd att bereda nödiga bostäder för bevakningen och en del tjänstemän, för vilka sådana icke finnes i fängelsets och kungsgårdens nuvarande byggnader. Enligt styrelsen skulle behovet av bostäder i viss mån kunna på billigaste sätt fyllas dels genom inköp av de i arrendatorns anbud avsedda byggnaderna och dels genom inlösen av några på kungsgården belägna mindre hus, tillhöriga enskilda personer.

Till utredning i nu ifrågavarande avseende har fångvårdsstyrelsen åberopat en redogörelse, som styrelsens biträdande arkitekt avgivit över en av honom hållen besiktning av byggnaderna å kungsgården, ävensom en av arkitekten upprättad promemoria. I redogörelsen äro upptagna dels alla kronan redan nu tillhöriga byggnader, dels samtliga arrendatorns byggnader, dels ock en del byggnader, som ägas av andra personer, men vilka böra förvärvas för jordbruksfängelsets räkning. För varje byggnad är i redogörelsen upptaget ett visst belopp för densammas iståndsättande, i vilket belopp, där byggnaden nu ej tillhör kronan, inräknats även den lösensumma, som belöper å byggnaden. Redogörelsens slutsumma är 56,080 kronor.

I arkitektens promemoria heter det i anslutning till denna redogörelses resultat: [25.]

|                                                                 |                         |
|-----------------------------------------------------------------|-------------------------|
| Kostnaderna för byggnadernas försättande i lämpligt skick       |                         |
| uppginge till .....                                             | kronor 56,080: —,       |
| vartill borde läggas för oförutsedda utgifter och tillsyn ..... | » 5,920: —,             |
|                                                                 | Summa kronor 62,000: —. |

Genom bostadshusens övertagande av fångvården till bostadslägenheter, kunde dylika erhållas för 1 direktör, 2 assistenter, 4 uppsyningsmän eller överkonstaplar samt 14 konstaplar.

Vid bedömandet av kostnaden borde avdrag göras för de belopp, som i redogörelsen beräknats för iståndsättande av ladugård, stall och andra jordbruket tillhöriga byggnader och anläggningar med i runt tal 17,000 kronor, vadan kostnaden för bostädernas lösen och iståndsättande uppginge till 45,000 kronor. Då räntan å detta belopp efter 5 procent uppginge till allenast 2,250 kronor under det att hyresersättningarna torde betinga vida högre belopp, om ens bostäder stode att erhålla i trakten, vore det tydligt att övertagandet av dessa bostadshus vore för fångvården i hög grad fördelaktigt.

Den bevakningspersonal, som icke kunde bysas i tillgängliga byggnader å kungsgården, hade enligt fångvårdsstyrelsen tillfälle att hyra bostäder i den närbelägna staden, intill dess nybyggnader hunne med anlitan av fångarnas arbetskraft uppföras å gården, om anledning därtill framdeles skulle visa sig.

De av fångvårdsstyrelsen sålunda föreslagna åtgärderna för beredande av bostäder åt en del av den vid ifrågavarande fängelse erforderliga personalen synas mig välbetänkta. Mot de gjorda kostnadsberäkningarna torde intet vara att erinra. Emellertid är att märka, att, ifall, på sätt jag föreslagit, å fångvården icke kommer att överlätas så stor del av kungsgården, som fångvårdsstyrelsen föreslagit, kostnaden beträffande vissa byggnader kommer att bortfalla.

Departements-  
chefen.

Fångvårdsstyrelsen framhåller som sin åsikt, att uppförandet vid Mariestadsfängelset av en *arbetsbyggnad* är erforderligt, ehuru styrelsen nu ej anser sig böra begära medels anvisande härför. Styrelsen yttrar härom:

c) Upp-  
förande av  
en arbets-  
byggnad.

Fångvårds-  
styrelsen.

På sätt förut framhållits, medförde fängelsets användning för gemensamhetsfångar behovet att anskaffa tillräckliga verkstadslokaler för sysselsättande av de fångar, som för längre eller kortare tid ej kunde utföras i frihetsarbetet. Genom direktörens utflyttande ur bostadsvåningen i fängelset till kungsgårdens arrendatorsboställe, vunnes visserligen inom fängelset en del utrymmen, vilka till en början skulle kunna i nödfall brukas till verkstadsrum. Men de bleve, för vinnande av nödig bekvämlighet och ändamålsenlighet, så snart lantbruksfängelset hunnit sin

[25.] fulla användning, erforderliga för anordnande av sjukhusavdelning, samlings- och skollokaler samt expeditiönsrum. Det måste därför redan nu framhållas, att uppförandet av en särskild *arbetsbyggnad* i närheten av fängelset icke torde kunna länge uppskjutas. I denna byggnad borde även inläggas en badstu för fångarna, vilkas sysselsättning ju bleve av den art, att vidgade anordningar till renlighetens befrämjande måste vidtagas. För närvarande finnes allenast ett mindre badrum med två kar. Tydligt vore, enligt vad även erfarenheten från Svartsjö visade, att badstuformen vore för jordbruksarbetare den mest tjänliga badformen. Anordningen måste ligga utom fängelsebyggnaderna av såväl hygieniska som utrymmesskal. Arbetsbyggnaden borde tillika innehålla tvättinrättning.

Beträffande byggnadens planläggning m. m. hade fängvårdsstyrelsens arkitekt uppgjort ritningar jämte kostnadsförslag. Detta sistnämnda visade en byggnadskostnad av 110,000 kr., vartill komme för murar och stängsel 7,500 kronor. Byggnaden vore så anordnad, att densamma genom en lätt ombyggnad kunde ändras till bostäder för vaktpersonal eller till arbetsceller, i händelse fängelset icke framdeles skulle bibehållas såsom en gemensamhetsanstalt utan återgå till användningen såsom enbart cellfängelse.

Med hänsyn till nu rådande, ytterst uppdrivna pris å byggnadsmateriel torde emellertid möjligt vara att, såsom ovan antytts, tills vidare hjälpa sig fram utan den särskilda arbetsbyggnaden.

Ett ytterligare skäl att låta anstå med detta byggnadsföretag finnes också däri, att först efter det att jordbruksdriften en tid skötts av fångarna, med tillräcklig visshet kunde bedömas, huruvida arbetsbyggnaden behövde givas den storlek, som nu förslagsvis beräknats. Måhända kunde fångarna även under vintertiden användas i friluftsarbeten i den stora omfattning, att endast ett mindre antal, än nu förmodats, måste sysselsättas i verkstadslokalerna inom hus.

d) *Ökad  
fängvårds-  
personal.*

*Fängvårds-  
styrelsen.*

a) *Tjänstemän  
av högre grad.*

En omdaning av Mariestadsfängelset från uteslutande enruusfängelse till gemensamhetsfängelse av den art, varom här är fråga, måste naturligtvis kräva en utökning av den därstädes anställda fängvårdspersonalen. Framställning såväl härom som om ett par avlöningsförhöjningar göres också av fängvårdsstyrelsen. Beträffande *tjänstemännen av högre grad* säger styrelsen:

Vid Mariestadsfängelset vore för närvarande anställda följande tjänstemän av högre grad, åtnjutande nedannämnda kontanta avlöningsförmåner, utom ålderstillägg:

|                   | Lön eller<br>motsvarande | Tjänstgörings-<br>penningar | Summa    |
|-------------------|--------------------------|-----------------------------|----------|
| Direktör .....    | 2,700: —                 | 1,300: —                    | 4,000: — |
| 1 assistent ..... | 1,200: —                 | 900: —                      | 2,100: — |
| 1 predikant ..... | —                        | —                           | 1,500: — |
| 1 läkare .....    | —                        | —                           | 800: —   |

I händelse fängelsets användning omlades för friluftsbete, bleve direktörens åliggande av synnerligt ansvarsfull och maktpåliggande art. En ständigt uppmärksam tillsyn krävdes för ett rätt bedömande, huruvida en viss fånge kunde anförtros

[25.]

arbetet i det fria och för lämplig gruppering av de fångar, som sålunda sysselsattes. Till omtanken om den vanliga fängelseledningen komme omsorgen om gårdens skötsel. För befattningen måste anlitas någon särdeles erfaren, praktiskt lagd man, som provats såsom ledare av annat större fängelse och därvid ådagalagt förmåga ej endast att upprätthålla ordning och disciplin utan även att själv på ekonomiskt tillfredsställande sätt planlägga och övervaka utförandet av större arbeten.

Visserligen bleve fångantalet icke egentligt ökat utöver det nuvarande. Men svårigheterna i ledningen ökades avsevärt. För styrelsen ställde sig uppenbart, att dessa svårigheter och i följd därav anspråken å direktören icke bleve avsevärt mindre än vad fallet vore i fråga om direktören å Svartsjö. Mariestadsdirektörens avlöning, borde därför enligt styrelsens mening sättas lika med den sistnämndes.

Även assistentens åligganden ökades och försvärades, i det att särskilda räkenskaper för lantbruket tillkomme. Även om någon av bevakningsmanskapet ställdes till hans förfogande såsom biträde, torde en ökning i avlöningsförmåner böra inträda för denna assistent. Å Svartsjö finnes särskild kamrerare anställd, vilket dock ej torde böra föranleda inrättandet av kamrerartjänst vid Mariestadsfängelset. Det torde vara nog att uppflytta assistentavlöningen till tredje graden.

För jordbrukets direkta ledning krävdes en härfor utbildad person. För att tillförsäkra fängelset en god sådan kraft och höja hans ställning gent emot fångar och bevakning, torde för ändamålet böra inrättas en ny assistenttjänst (jordbruks-assistent) av första lönegraden.

Samma ställning och avlöning hade tilldelats jordbruksledaren å Svartsjö.

I fråga om predikanten och läkaren torde nuvarande avlöningsförhållanden kunna bibehållas.

I överensstämmelse med vad fängvårdsstyrelsen sålunda anført formulerar styrelsen i sin skrivelse den 30 september 1916 angående anslagsbehoven för fängvården för år 1918 sitt yrkande beträffande tjänstemännen av högre grad på det sätt, att styrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att under förutsättning av ett jordbruksfängelses inrättande, på sätt styrelsen föreslagit, vid nuvarande straffängelset i Mariestad ej mindre höja avlöningarna för de nu förefintliga direktörs- och assistenttjänsterna från respektive 4,000 och 2,100 kronor såsom begynnelselöner till respektive 5,000 kronor, varav lön 3,000 kronor och tjänstgöringspenningar 2,000 kronor, och 3,000 kronor, varav 1,900 kronor i lön och 1,100 kronor i tjänstgöringspenningar, än även inrätta en ny assistenttjänst med begynnelseavlöning av 2,100 kronor, varav 1,200 kronor i lön och 900 kronor i tjänstgöringspenningar.

Beträffande tjänstemännen av lägre grad (*bevakningspersonalen*) yttrar styrelsen:

<sup>β)</sup> Bevakningspersonal.

Såsom förut påpekats, krävde fångarnas sysselsättning utom fängelsemurarna å ganska vitt skilda håll ävensom, på grund av deras egenskap av gemensamhets-

[25.]

fångar, inom arbetssalarna en avsevärd ökning i bevakningens antal utöver det, varmed anstalten såsom cellfängelse kunnat skötas.

För närvarande finnes därstädes 2 överkonstaplar och 6 vaktkonstaplar på ordinarie stat, ävensom 1 vaktkonstapel och 1 vaktfru på förslagsstat.

Styrelsen ville erinra om, att vid Svartsjö med omkring tre gånger så stort fångantal finnes 10 överkonstaplar, därav 4 med arvode såsom uppsyningsmän, samt 47 vaktkonstaplar, ävensom att bevakningens storlek icke kunde vid den mindre anstalten inskränkas i samma proportion som fångantalet. Fångpersonalen vid Mariestadsfängelset komme nämligen att bestå av sådana gemensamhetsfångar, vilkas rymning det vore av än större vikt att förhindra, samt av rannsakningsfångar i cell, således av olika slags fångar. Det torde därför vara nödigt att för Mariestadsfängelset efter dess utvidgning till jordbruksanstalt beräkna 4 överkonstaplar, därav 2 med arvoden såsom uppsyningsmän, samt 20 vaktkonstaplar. Ökningen skulle således bliva 2 överkonstaplar med arvode såsom uppsyningsmän samt 13 vaktkonstaplar. Möjligt vore emellertid, att denna bevakningsstyrka visade sig för knapp, därom dock erfarenheten först borde avvaktas, innan ytterligare ökning vildtogs.

Den av fängvårdsstyrelsen sålunda föreslagna ökningen av bevakningspersonalen vid Mariestadsfängelset skulle emellertid enligt styrelsen ej behöva — åtminstone omedelbart — föranleda någon anslagshöjning. I skrivelsen rörande anslagsbehoven för fängvården för år 1918 håller styrelsen nämligen före, att avlöningar till de föreslagna nya överkonstapels- och vaktkonstapelstjänsterna icke borde nu begäras av riksdagen, då möjligen vid en av styrelsen i annat sammanhang förutsatt indragning av nuvarande tvångsarbetsanstalten i Karlskrona därifrån skulle kunna överflyttas en del tjänster.

*Departements-  
chefen.*

Att vid en förändring av straffängelset i Mariestad till ett jordbruksfängelse av den karaktär, varom här är fråga, de till direktören och assistenten där nu utgående avlöningarna böra höjas, synes mig uppenbart. Dessa befattningshavares åligganden komma tydligen efter förändringens genomförande att bliva av såväl mera omfattande som ock i all synnerhet mera ansvarsfull art. Likaså är jag ense med fängvårdsstyrelsen därom, att en jordbruksassistentbefattning bör inrättas vid fängelset.

Med avseende å storleken av de avlöningar, som böra tillerkännas nu nämnda tjänstemän, kan jag dock icke, såvitt angår direktören och den nuvarande assistenten, finna oundgängligt att tillmötesgå styrelsens förslag. Enligt detta skulle dessa befattningshavare efter förändringen i avlöningshänseende likställas med direktör och assistent vid rikets två största fängvårdsanstalter: centralfängelset å Långholmen och tvångsarbetsanstalten å Svartsjö. Det må medgivas, att vid nämnda två anstalter direktören

[25.]

vid sin sida har jämväl en kamrerare för den ekonomiska förvaltningen, så att assistenten kan mera helt biträda vid direktörsgöromålen. Men skillnaden i fängpersonalens storlek är dock så betydande, att förvaltningsarbetet vid straffängelset i Mariestad i allt fall icke gärna kan beräknas för direktören och assistenten därstädes bliva lika krävande som vid Långholmen och å Svartsjö, i synnerhet om det jordområde, som inlägges till lantbruket vid Mariestadsfängelset, inskränkes i enlighet med mitt ovan gjorda uttalande. Däremot synes det mig, som om nu förevarande tjänster med skäl skulle kunna i betydelse skattas lika med motsvarande tjänster vid centralfängelserna i Malmö, å Härlanda och i Härnösand, vilka tjänster, var inom sin kategori, äro placerade i andra lönegraden. Mot fängvårdsstyrelsens förslag till avlöningsförmåner för jordbruksassistenten torde däremot icke vara något att erinra.

I överensstämmelse med den uppfattning, jag sålunda gjort gällande, har jag redan förut i dag vid behandling av frågan, till vilket belopp bestämda anslaget till fångars vård och underhåll bör sättas för år 1918, gjort erforderlig hemställan, i det att jag föreslagit, att avlöningarna för nu ifrågavarande tre tjänstemän måtte bestämmas på följande sätt:

direktören: lön 3,000 kronor, tjänstgöringspenningar 1,500 kronor, tillhoppa 4,500 kronor, jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, efter fem och tio års tjänstgöring;

assistenten: lön 1,600 kronor, tjänstgöringspenningar 1,000 kronor, tillhoppa 2,600 kronor, jämte två ålderstillägg till lönen, vardera å 400 kronor, efter fem och tio års tjänstgöring; samt

jordbruksassistenten: lön 1,200 kronor, tjänstgöringspenningar 900 kronor, tillhoppa 2,100 kronor, jämte ålderstillägg som för den först nämnde assistenten.

Vidkommande fängvårdsstyrelsens beräkningar och förslag i fråga om bevakningspersonalen har jag ingen erinran att göra.

Enligt fängvårdsstyrelsens, av lantbruksstyrelsen biträdda förslag skulle för övertagande av Marieholms kungsgård och för den härav följande omändringen av Mariestadsfängelset från uteslutande enrumsfängelse till jämväl gemensamhetsfängelse — med inräknande av den förslagsvis gjorda beräkningen för oförmålda arbetsbyggnad — krävas engångskostnader till ett sammanlagt belopp av 281,564 kronor 12 öre, på sätt framgår av följande i fängvårdsstyrelsens skrivelse i ämnet intagna tablå över samma

*Översikt  
över en-  
gångskost-  
naderna en-  
ligt fäng-  
vårdsstyrel-  
sens och  
lantbruks-  
styrelsens  
förslag.*

[25.]

Fångvårds-  
styrelsen efter  
samråd med  
lantbrukssty-  
relsen.

## Engångskostnader:

|              |                                                                                                                                                                                                                                                       |        |              |
|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|--------------|
| 1.           | Avlösande av nuvarande arrendatorns arrende- och options-<br>rätt, 4,000 kronor om året under 5 år .....                                                                                                                                              | kronor | 20,000: —    |
| 2.           | Inlösen av arrendatorn tillhöriga byggnader samt vatten- och<br>andra ledningar .....                                                                                                                                                                 | »      | 12,140: —    |
| 3.           | Gottgörelse för i förtid fullgjord nybyggnadsskyldighet .....                                                                                                                                                                                         | »      | 1,361: 12    |
| 4.           | Inköp av andra enskilda ägares hus å kungsgården .....                                                                                                                                                                                                | »      | 21,800: —    |
| 5.           | För reparationer m. m. av gårdens bostads-<br>hus .....                                                                                                                                                                                               | kronor | 3,400: —     |
|              | av arrendatorns byggnader .....                                                                                                                                                                                                                       | »      | 200: —       |
|              | av andra enskilda .....                                                                                                                                                                                                                               | »      | 5 800: —     |
|              | jämte tillsyn och oförutsedda utgifter .....                                                                                                                                                                                                          | »      | 1,660: —     |
| 6.           | För arbetsbyggnad med stängselmur och hägnader .....                                                                                                                                                                                                  | »      | 117,500: —   |
| 7.           | Härtill komma en del av arkitekten i ovannämnda redo-<br>görelse upptagna förbättringsarbeten å kungsgårdens eko-<br>nomihus för .....                                                                                                                | »      | 17,000: —    |
|              | jämte de ändrings- och reparationsarbeten inom fängelsets<br>nuvarande administrationsbyggnad, som i obetydlig om-<br>fattning torde erfordras för direktörsbostadens omändring<br>till annat ändamål och vilken icke torde behöva här be-<br>räknas. |        |              |
| 8.           | För inköp av döda och levande inventarier upptages det av<br>arrendatorn i hans anbud angivna beloppet .....                                                                                                                                          | »      | 80,703: —    |
| Summa kronor |                                                                                                                                                                                                                                                       |        | 281,564: 12. |

Rörande det sätt, varpå dessa kostnader lämpligast böra täckas, yttrar fångvårdsstyrelsen:

Av de i tabell upptagna posterna torde beloppet 1,361 kronor 12 öre för den nybyggnadsskyldighet, som arrendatorn i förskott fullgjort, böra avföras å jordbrukets konto. Detsamma torde böra ske ifråga om utgifterna 17,000 kronor för de av arkitekten omnämnda förbättringsarbetena å Kungsgårdens ekonomihus.

I fråga om Svartsjö hade Kungl. Maj:t den 25 juni 1909 förordnat, enligt riksdagens medgivande, att de belopp, som i anledning av fångvårdens övertagande av Svartsjö kungsladugård erfordrades för bestridande av utgifterna för den utvidgade lantbruksrörelsen därstädes, finge efter Kungl. Maj:ts prövning av fångvårdsstyrelsen tillsvidare förskottas av tillgängliga medel att, tills dessa förskott blivit genom jordbrukets avkastning ersatta, i styrelsens huvudbok redovisas å konto »Förskott för fångvårdens övertagande av Svartsjö kungsladugård».

Liknande bestämmelse syntes lämpligen böra givas i fråga om fångvårdens övertagande av Marieholms kungsgård. I enlighet därmed torde av ovannämnda kostnader utgifterna för inköp av inventarier få förskjutas av förslagsanslaget till fångars vård och underhåll.

På grund av vad fångvårdsstyrelsen sålunda anfört hemställer styrelsen, att de belopp, som i anledning av fångvårdens övertagande av Marieholms kungsgård erfordrades för bestridande av utgifterna för lantbruksrörelsen därstädes, måtte få, efter Kungl. Maj:ts prövning, av fång-

vårdsstyrelsen tillsvidare förskotteras av tillgängliga medel att, tills dessa förskott blivit genom jordbrukets avkastning ersatta, i styrelsens huvudbok redovisas å konto »Förskott för fångvårdens övertagande av kungsgården Marieholm». [25.]

Mot fångvårdsstyrelsens förslag rörande sättet för vissa kostnaders täckande torde icke vara något att erinra. *Departements-  
chefen.*

De engångskostnader, vartill medel å extra stat nu behöva begäras av riksdagen, skulle följaktligen inskränka sig till här nedan antecknade belopp, nämligen:

|                                                                                         |                          |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|
| till avlösande av arrenderätten .....                                                   | kronor 20,000: —         |
| till inlösen av arrendatorn tillhöriga byggnader samt vatten- och andra ledningar ..... | » 12,140: —              |
| till inköp av andra enskilda ägares hus å kungsgården .....                             | » 21,800: —              |
| till reparationer m. m.                                                                 |                          |
| av gårdens bostadshus .....                                                             | kronor 3,400: —          |
| av från arrendatorn inlösta byggnader .....                                             | » 200: —                 |
| av från andra enskilda personer inköpta byggnader .....                                 | » 5,800: —,              |
| jämt tillsyn och oförutsedda utgifter .....                                             | » 1,660: —   » 11,060: — |
| Summa kronor 65,000: —.                                                                 |                          |

En stor del av dessa kostnader böra gäldas redan under innevarande år, i följd varav bemyndigande att därunder förskottera erforderligt belopp torde böra av riksdagen begäras.

Under återopande av vad jag sålunda anført tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

*dels* att medgiva, att av den under domänstyrelsens förvaltning bibehållna delen av kungsgården Marieholm i Leksbergs socken av Skaraborgs län må, mot den ersättning, Kungl. Maj:t kan bestämma, eller motsvarande nedskrivning i statens domäners fond, den 14 mars 1917 överlätas till fångvården den del, som är belägen öster om en gränslinje, vilken å en av domänstyrelsen i dess i ärendet den 8 december 1916

[25.]

avgivna utlåtande åberopad kartkopia över delar av Marieholm är betecknad med A—B—C—D,

*dels* att till beredande åt kungsgårdens nuvarande arrendator av gottgörelse för det han måste före nu löpande arrendetids slut frånträda arrendet samt till inlösen av vissa arrendatorn och andra enskilda personer tillhöriga byggnader och ledningar å kungsgården ävensom för reparationer m. m. å dessa byggnader å *extra stat* för år 1918 anvisa ett an-

slag å ..... kronor 65,000, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under innevarande år,

*dels och* att medgiva, att de belopp, som i anledning av fångvårdens övertagande av ifrågavarande del av kungsgården erfordras för bestridande av utgifter för lantbruksrörelsen därstädes, må efter Kungl. Maj:ts prövning av fångvårdsstyrelsen tills vidare förskottas av tillgängliga medel att, tills dessa förskott blivit genom jordbrukets avkastning ersatta, i styrelsens huvudbok redovisas å konto: »Förskott för fångvårdens övertagande av Marieholms kungsgård».

## 6. Byggnadsarbeten vid straffängelset i Uppsala.

[26.]

Byggnads-  
arbeten vid  
straffängelset  
i Uppsala.

(Extra anslag.)

Fångvårds-  
styrelsen.

Genom Mariestadsfängelsets omändring till jordbruksfängelse skulle, såsom jag i det föregående nämnt, möjlighet beredas för användande i jordbruksarbete av sådana straffångar, som på grund av föregående verksamhet eller eljest äro lämpade att därtill brukas under en längre förlöpande tid och icke äro av den ålder -- ännu ej fyllda 20 år vid straffets början -- att de enligt den nya verkställighetslagen böra hållas vid särskild ungdomsanstalt.

I det av fångvårdsstyrelsen uppgjorda programmet för friluftsarbetets anordnande inom fångvården ingår emellertid, på sätt även förut berörts, tillika vidtagande nu omedelbart av åtgärder för beredande av ökad möjlighet till utearbete för nyssnämnda kategori av *unga straffångar*. Dessa åtgärder skulle bestå i vissa utvidgningsarbeten vid straffängelset i Uppsala, vilket fängelse redan nu är att betrakta såsom

i viss mån ett ungdomsfängelse. I sin skrivelse den 30 september 1916 rörande friluftsarbetets ordnande utvecklar fängvårdsstyrelsen sina önskemål härutinnan på följande sätt: [26.]

Då på grund av den nya verkställighetslagens bestämmelser de unga fångarna efter ett års, eventuellt allenast fyra månaders cellvistelse, skulle utföras i gemensamhetsarbetet, bleve nödvändigt att träffa sådana anordningar, som Uppsalafängelsets förändrade uppgift att vara i övervägande grad gemensamhetsfängelse för unga fångar påkallade.

Fängelset bleve en uppfostringsanstalt på samma gång som en straffanstalt för ett femtiotal ynglingar. I följd härav gjorde sig gällande ett behov av ökade utrymmen inom själva fängelsets administrationsbyggnad för åstadkommande av undervisningssal — vartill för närvarande häktets tingssal måste användas —, tillräckliga sjukrum och expeditiionslokaler. Härtill skulle direktörens nuvarande tjänstebostad med fördel kunna användas. Det bleve emellertid härför behöfligt att bereda honom annan bostad. Ett önskemål i sådant hänseende föreläge dessutom redan på grund av olämpligheten att hava en familjebostad förlagd inom ett gemensamhetsfängelse.

Styrelsens biträdande arkitekt hade uppgjort ritningar till *direktörsbostad*, avsedd att förläggas å fängvårdens mark söder om fängelset med överblick över trädgårdsområdet. Byggnaden, som skulle uppföras av trä, innehölle fem rum, pigkammare och kök jämte badrum. Enligt avgiven kostnadsberäkning skulle huset på grund av nu rådande dyrtid kräva en kostnadssumma av 33,000 kronor. De önskemål, som genom denna byggnad skulle fyllas, kunde måhända tills vidare undanskjutas i avbidan å billigare byggnadstider. Men det hela måste i så fall betraktas som ett provisorium.

Fängelsets nya uppgift erfordrade emellertid andra nybyggnader, som icke gärna kunde undanskjutas.

Såsom ovan erinrats borde tillfälle finnas för en del av de unga fångarna att även efter utträdet i gemensamhet fortsätta i visst hantverksyrke. Då det ej borde ifrågasättas, att sådan gemensamhetsfänge fortfarande skulle nödgas arbeta i enrum, borde någon större verkstadslokal åstadkommas.

Med hänsyn till gymnastikens och den militära lystringens uppfostrande verkan borde jämväl anordnas en ändamålsenlig gymnastiklokal.

Dessa båda ändamål vunnes, om en kombinerad *arbets- och gymnastikbyggnad* uppfördes med två salar, verkstad å nedra botten och gymnastiklokal en trappa upp. Kostnaden beräknades enligt ett av arkitekten uppgjort förslag till 58,000 kronor.

Den nu vid fängelset belintliga tvättstugan vore bristfällig. Hellre än att å densammas iståndsättande nedlägga utgifter, torde den böra användas till *förrådsrum för trädgårdsbruket*, ett behov som eljest måste fyllas på annat sätt.

En *ny tvättstuga* borde i stället uppföras i nordöstra hörnet av omfattningsmuren, med begagnande av denna såsom yttermur å tvänne sidor. Kostnaden beräknades av arkitekten till 12,000 kronor.

Då fängelset jämväl måste inrymma cellfångar vore nödvändigt att fortfarande hava hägnad kring själva fängelset. Nuvarande plankhägnad hade sedan länge varit utsynad till ombyggnad. Gårdsutrymmet måste dessutom vidgas. I följd härav krävdes *ny hägnad*. Enligt vad styrelsen vid föregående tillfällen framhållit, kunde icke vara lämpligt vare sig ur eldsäkerhets- eller underhållssynpunkt

[26.] att för hägnaden använda trä. Kostnaden för en mur av sten hade av arkitekten beräknats till 17,500 kronor.

*Ståltrådsstaket* runt den stora trädgårdsarealen krävde en kostnad av 8,000 kronor. Sådant staket torde dock tills vidare kunna undvaras. Mot landsvägen måste dock hägnad åstadkommas.

Under återopande av vad fångvårdsstyrelsen sålunda anfört har styrelsen i skrivelsen rörande fångvårdens anslagskrav för år 1918 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen begära medel till följande byggnadsarbeten vid straffängelset i Uppsala med här nedan angivna belopp nämligen:

|                                                                                |                  |
|--------------------------------------------------------------------------------|------------------|
| till uppförande av en byggnad, inrymmande verkstads- och gymnastiklokaler..... | kronor 58,000: — |
| till uppförande av en tvättstuga .....                                         | » 12,000: —      |
| » » » » hägnadsmur av sten .....                                               | » 17,500: —      |
| <hr/>                                                                          |                  |
| Summa kronor 87,500: —.                                                        |                  |

*Departements-  
chefen.*

Med hänsyn till det dåliga tillstånd, vari den nuvarande plankhägnaden kring fängelset befinner sig, lär icke vara möjligt att längre dröja med densammes ersättande med en ny hägnad. Att denna, på sätt fångvårdsstyrelsen föreslagit, uppföres i form av en mur av sten, synes mig, på de av styrelsen anförda skäl, välbetänkt.

Att med den avsevärt utvidgade användning, som enligt förut angivna plan trädgårdsarbetet hädanefter skulle komma att få vid nu ifrågavarande straffängelse, ett särskilt förrådsrum för trädgårdsbruket blir erforderligt, torde vara obestriddt. Den mest praktiska och ekonomiskt sett fördelaktigaste utvägen till erhållande av ett dylikt förrådsrum synes mig vara den av fångvårdsstyrelsen föreslagna: apterandet av den för sitt nuvarande syfte ej längre ändamålsenliga tvättstugan till förrådsrum samt uppförandet av en ny tvättstuga.

Mot fångvårdsstyrelsens beräkning av kostnaderna för den nya hägnadsmuren och den nya tvättstugan lär icke vara att erinra, varför jag är beredd att beträffande dessa båda byggnadsarbeten göra hemställan i enlighet med fångvårdsstyrelsens förslag.

Vidkommande åter den kombinerade verkstads- och gymnastikbyggnad, till vilken fångvårdsstyrelsen äskat medel, synes det mig, som om det utan alltför stor olägenhet skulle kunna anstå med dess uppförande ännu en tid och man tillsvidare skulle kunna draga sig fram med vissa provisoriska anordningar. Dessa skulle enligt min mening kunna bestå däri, att, jämte det tingssalen fortfarande användes till undervisningssal, gemensamhetsarbetet inomhus tillsvidare förlades till nuvarande

direktörsbostaden, vilken alltså skulle komma att tjäna som en provisorisk verkstadslokal, samt att, då direktören sålunda ginge miste om förmånen av bostad in natura, honom i stället tillerkändes hyresersättning med vedanslag från förslagsanslaget till fångars vård och underhåll. Enligt vad fångvårdsstyrelsens chef på förfrågan uppgivit, är ett provisorium av nu angivna beskaffenhet genomförbart. Sannt är visserligen, att vissa olägenheter äro förenade med ett — låt vara tillfälligt — ordnande av saken på detta sätt samt att någon gymnastiklokal ej därigenom erhålles. Då emellertid behovet av en dylik lokal ej torde kunna betraktas som oavvisligt, helst gymnastiken lärers såsom hittills kunna i nöjaktig mån övas i cellbyggnadens hall, och här är fråga om en besparing tillsvidare av ett avsevärt belopp, har jag, på sätt redan antytts, stannat vid att ej nu upptaga fångvårdsstyrelsens förslag om en ny verkstads- och gymnastikbyggnad.

[26.]

Innan jag går att göra den hemställan, som förauledes av min nu angivna ståndpunkt till frågan om erforderliga nybyggnader vid Uppsalafängelset, torde det tillåtas mig att behandla spörsmålet om den jämkning med avseende å tjänstemannastaterna för samma fängelse, som påkallas av dettas förändrade uppgift att vara i övervägande grad ett gemensamhetsfängelse för unga fångar. Fångvårdsstyrelsen yttrar därom:

*Jämkningar  
i tjänste-  
mannasta-  
terna.*

*Fångvårds-  
styrelsen.*

I det betänkande, som av sakkunniga avgivits vid framläggande av förslaget till ny verkställighetslag (sid. 77), framhölles vikten av, att såväl föreståndare som övriga tjänstemän vid ungdomsfängelset utvaldes med hänsyn till dettas särskilda uppgift.

Enligt styrelsens mening måste, ifall uppfostringsarbetet skulle kunna medföra önskvärda resultat, anstaltens ledning anförtrors åt en person med kärlek till de unga, med förmåga att vinna deras förtroende och med intresse att verka för deras framtid. Uppgiften ställde stora anspråk på sin innehavare, och önskligt vore, att avlöningen kunde avpassas därefter. Styrelsen ansåge, att avlöningen borde motsvara vad direktören vid tvångsarbetsanstalten å Bona åtnjöte, nämligen 4,500 kronor jämte ålderstillägg.

För visso skulle anstaltens bästa tillgodoses, om exempelvis en prästman med framstående egenskaper utsåges till direktör. Funne Kungl. Maj:t den ifrågasatta ökningen av lönen enligt stat icke böra ske, skulle således för ändamålet behöfelig höjning i direktörens inkomster kunna åvägbringas genom ett medgivande att med direktörsbefattningen finge förenas predikantstjänsten mot åtnjutande till större eller mindre del av det med predikantstjänsten förenade arvudet, 1,200 kronor.

En liknande anordning hade träffats i fråga om föreståndare- och predikantsysslorna vid statens alkoholistanstalt å Venngarn.

Den nya användningen av Uppsalafängelset och den mer invecklade medelförvaltningen med tillhörande redovisningsgöromål syntes styrelsen medföra behovet

[26.] av en *assistent* såsom vid de större straffängelserna. Denna skulle övertaga ej blott räkenskapsföringen m. m. utan också en del andra göromål, som nu ombesörjdes av fängelsets uppsyningsman. Någon särskild uppsyningsman skulle där-  
 efter icke behövas för den inre fängelsevården. Assistentens avlöning torde bestämmas till den i lägsta graden, vilken endast obetydligt skilde sig från uppsyningsmans avlöning. Förändringen skulle således medföra allenast en ringa kostnadsökning, väl motiverad jämväl av önskvärlden att vid denna ungdomsanstalt äga tillgång till tjänstemän av högre bildningsgrad.

Någon ökning av bevakningsstyrkans antal torde bli behöfvlig i den mån gemensamhetsfångarnas antal ökades. Särskilt torde 2 eller 3 arbetsledare i trädgårdsyrket komma att behövas. Tills närmare erfarenhet vunnits, torde emellertid ökningen böra ske medelst extra personal, till vars avlöning styrelsen hade för avsikt att beräkna medel vid framläggande av förslagsstaten. Anställandet borde uppenbarligen ske endast i den mån behov yppade sig.

*Departements-  
 chefen.*

Att med den förändrade uppgift, som enligt det framlagda förslaget skulle bli tillerkänd straffängelset i Uppsala, stegrade krav i olika avseenden måste ställas på innehavaren av direktörsposten därstädes, synes mig uppenbart. Att direktörens nuvarande löneförmåner på ett eller annat sätt höjas, torde därför icke vara annat än billigt. Av de av fängvårdsstyrelsen i detta hänseende anvisade olika utvägarna, synes mig såväl av sparsamhetshänsyn som ock eljest den vara att föredraga, vilken går ut på lämnande av medgivande till direktörs- och predikantbefattningarnas förenande i en och samma person. Huru stor del av predikantarvodet vid sådan tjänsteförening skall tillkomma direktören, torde böra bestämmas av Kungl. Maj:t.

Jämväl för sitt förslag till förändring av den nuvarande uppsyningsmansbefattningen vid fängelset till en assistenttjänst i första lönegraden synes mig fängvårdsstyrelsen hava förebragt fullgiltiga skäl. Då uppsyningsmannens begynnelseavlöning utgör 1,750 kronor och den nya assistentens skulle belöpa sig till 2,100 kronor, skulle förändringen ej vålla större årlig anslagsökning än 350 kronor.

Redan förut i dag vid behandling av frågan, till vilket belopp bestämda anslaget till fangars vård och underhåll bör sättas för år 1918, har jag tillåtit mig göra den hemställan, som föranledes av nu föreslagna jämkningar i tjänstemannastaten vid Uppsalafängelset. Jag kan alltså nu härutinnan inskränka mig till en hänvisning till denna hemställan.

På sätt förut angivits, böra emellertid nu även hos riksdagen äskas medel till vissa nybyggnadsarbeten vid fängelset — ny tvättstuga samt hägnadsmur av sten — enligt beräkning dragande en sammanlagd kostnad av 29,500 kronor. Då av det föregående torde framgå, att det är

angeläget, att dessa arbeten komma till utförande fortast möjligt, torde bemyndigande att redan under innevarande år förskottera erforderligt belopp bära av riksdagen begäras.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till uppförande vid straffängelset i Uppsala av ny tvättstuga samt hägnadsmur å *extra stat* för år 1918 anvisa ett anslag å ..... kronor 29,500, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna beloppet.

#### 7. Bostadshus för bevakningspersonalen vid centralfängelset i Härnösand.

Den ordinarie bevakningspersonalen vid statens fängvårdsanstalter åtnjuter, utom kontant avlöning, förmånen av fri bostad i fängelsebyggnaderna eller eljest i kronans hus eller ock hyresersättning. Enligt föreskrifter, som meddelats i samband med den från och med år 1911 tillämpade nya löneregleringen för fängvårdsstaten, skall storleken av bostadslägenhet, som tilldelas ordinarie bevakningstjänsteman, bestämmas med hänsyn därtill, huruvida han är gift eller icke, och, i förra fallet, efter familjemedlemmarnas antal. Enahanda rätt till fri bostad, som sålunda åtnjutes av ordinarie bevakningstjänsteman, tillkommer extra sådan tjänsteman, vilken oavbrutet under ett år innehaft och fortfarande innehar sin befattning. Före år 1911 hade icke den ogifta manliga bevakningspersonalen bostadsförmån och kunde i regel ej heller extra bevakningstjänsteman efter viss tids förordnande komma i åtnjutande av dylik förmån.

I förutnämnda skrivelse den 30 september 1916, vari fängvårdsstyrelsen framställt sina anslagsäskanden för år 1918, anför nu styrelsen:

Vid centralfängelset i Härnösand vore för närvarande anställda 6 överkonstaplar och 26 vaktkonstaplar.

Av hela denna bevakningsstyrka hade bostäder i kronans hus kunnat beredas endast 2 överkonstaplar.

De övriga vore bosatta utom fängelsets område och de flesta ganska avlägset därifrån. De hyresersättningar, styrelsen enligt gällande föreskrifter ansett sig kunna bevilja, lämnade icke tillfälle till bostäders förhyrande annat än i stadens utkanter med dess ofta bristfälliga lägenheter. Nu hade ett tillfälle yppat sig att i fängelsets omedelbara närhet på enligt styrelsens förmenande antagliga villkor kunna anskaffa bostäder åt något mera än hälften av dess ute i staden boende befattningshavande. Staden Härnösand hade nämligen salubjudit en staden tillhörig fastighet, nr 8 i

[26.]

[27.]

Bostadshus  
för bevak-  
ningsperso-  
nalen vid  
central-  
fängelset i  
Härnösand.

(Extra anslag.)

Fängvårds-  
styrelsen.



protokoll den 16 juni 1916 samt av styrelsens biträdande arkitekt uppgjorda kostnadsberäkningar över omändringarna och reparationerna samt ritning över de tillämnade bostäderna.

[27.]

En nödvändig förutsättning, för att bevakningspersonalen vid fängvårdsanstalterna skall kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, är den, att samma personal i socialt och ekonomiskt hänseende hålles uppe vid en ej allt för låg nivå. Den icke minst viktiga rollen härvid spela bostadsförhållandena. Vid centralfängelset i Härnösand hava dessa, på sätt fängvårdsstyrelsen antytt i sin skrivelse, länge lämnat åtskilligt övrigt att önska. De hyresersättningsbelopp, som styrelsen enligt gällande bestämmelser ansett sig kunna utgiva, hava ej varit rikligare tilltagna, än att större delen av bevakningspersonalen sett sig nödsakad att hyra bostäder, vilka, alldeles fränsett att de varit belägna i stadens utkanter långt ifrån fängelset, ofta varit av den beskaffenhet, att de icke tillfredsställt ens mycket måttliga anspråk. En ändring härutinnan har därför länge varit önskvärd.

*Departement-  
chefen.*

Tvenne utvägar erbjuda sig härvid: att hyresersättningsbeloppen avsevärt förhöjas eller ock att staten på ett eller annat sätt skaffar sig möjlighet att bereda vaktpersonalen bostadsförmån in natura. På grund av den stora engångsutgift, som är förbunden med den senare utvägen, måste väljandet av densamma helt naturligt i dessa kristider väcka vissa betänkligheter. Att jag det oaktat anser mig böra ansluta mig till det av fängvårdsstyrelsen i denna riktning framställda förslag, har sin grund — utom däri, att sistnämnda väg är den, vilken säkrast leder till målet — i den omständigheten, att enligt min mening staten ej bör låta gå sig ur händerna det tillfälle att på ett från fängvårdssynpunkt lyckligt sätt realisera förevarande önskemål, som nu, men med all säkerhet ej längre fram erbjuder sig. Enligt vad jag inhämtat, föreligger nämligen stor sannolikhet för att, därest staten ej nu begagnar sig av det erbjudande, som, på sätt fängvårdsstyrelsens skrivelse utvisar, gjorts av staden Härnösand, fastigheten i fråga försäljes till enskild person. Och någon möjlighet att utan kostsamma nybyggnader å annan plats i fängelsets närhet komma i besittning av lämpliga bostadshus för vaktpersonalen lär icke föreligga.

Att det av staden begärda priset 45,000 kronor är skäligt, torde framgå dels därav, att, enligt vad handlingarna i ärendet giva vid handen, en i ärendet anlitad sakkunnig värderingsman vid verkställd värdering skattat byggnadernas nuvarande värde till 24,600 kronor, vartill kommer tomtens beräknade värde 20,000 kronor, dels ock därav,

- [27.] att fängvårdsstyrelsens biträdande arkitekt, särskilt med hänsyn därtill att tomtutrymmet vore stort och för framtiden värdefullt, som sin uppfattning gjort gällande, att erbjudandet i fråga vore för staten synnerligen förmånligt. Såsom i viss mån belysande i nu ifrågavarande hänseende kan nämnas, att stadsingenjören i Härnösand i ett av honom uppgjort förslag beräknat, att, om på byggnadernas reparation och omändring till smålägenheter nedlades allenast 12- à 15,000 kronor, hyresinkomsten av fastigheten skulle belöpa sig till 4,800 à 5,000 kronor. Då det vid sådant förhållande och med anledning av vad fängvårdsstyrelsen yttrat om de av styrelsen anordnade bostadslägenheternas sammanlagda hyresvärde icke torde vara för mycket att skatta detta värde till sistnämnda belopp, 5,000 kronor, samt man vidare, med hänsyn därtill att inemot halva tomten kan anses vara reserverad för framtida byggnader rätteligen torde böra räkna allenast med ett tomtvärde av högst 12,000 i stället för 20,000 kronor, kommer man till det resultatet, att de blivande bostadslägenheternas hyresvärde skulle komma att uppgå till ungefär 8 procent på det för dess förvärvande nedlagda kapitalet. De utgifter för hyresersättningar, som staten genom fastighetens inköpande och upplåtande åt bevakningspersonalen skulle inbespara, uppgå visserligen endast till 4,000 kronor, men även om avkastningen beräknas till detta lägre belopp, utgör den dock omkring 6.4 procent å det använda kapitalet.
- Under åberopande av vad jag sålunda yttrat får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att för inköp av fastigheten nr 8 i Härnösands stads 1:a kvarter samt för inredande av tre å fastigheten befintliga byggnader till bostäder åt bevakningspersonal vid centralfängelset i Härnösand å *extra stat* för år 1918 bevilja ett anslag å ..... kronor 71,000, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under innevarande år.

## F. Uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare.

### Statens uppfostringsanstalt å Bona.

Kostnaderna för denna anstalt bestridas från två å extra stat beviljade förslagsanslag: ett anslag å visst högsta belopp till avlönande av tjänstemän vid anstalten och ett anslag till kost och beklädnad åt de vid anstalten intagna elever m. m.

År 1911 genomfördes en lönereglering för anstaltens personal. Såväl då som även vid ett par senare tillfällen har den frågan varit uppe, om ej de för uppehållande av anstaltens verksamhet erforderliga anslagen borde överflyttas på den ordinarie staten. Så har emellertid ej skett. Huvudsakliga anledningen härtill har varit den, att spørsmålet om en utsträckning av tvångsuppfostringsförfarandets tillämplighetsområde stått på dagordningen, alltsedan riksdagen den 16 mars 1909 till Kungl. Maj:t avlät en skrivelse i ämnet, samt det antagits, att en ökad användning av tvångsuppfostran i stället för straff kunde komma att föranleda utvidgning av anstalten och därav påkallade ändringar i dess lönestat.

*Fråga om  
anstaltens  
uppförande  
på ordi-  
narie stat.*

Den s. k. fattigvårdslagstiftningskommittén, vilken haft i uppdrag att verkställa utredning och framlägga förslag rörande frågan om utvidgad tillämpning av tvångsuppfostringsinstitutet, har den 23 december 1915 till Kungl. Maj:t ingivit sitt den 2 i samma månad dagtecknade betänkande i ämnet. Detta utmynnar i huvudsak i förslag dels om utvidgning av tvångsuppfostringsinstitutets användning så till vida, att förordnande om vissa minderåriga förbrytares insättande i allmän uppfostringsanstalt i stället för undergående av ådömt straff skulle kunna ske, då domen lyder å böter eller fängelse i högst ett år eller straffarbete i högst sex månader, och icke endast, såsom nu, i det fall att straffet stannat vid böter eller fängelse i högst sex månader, dels ock om en av detta förslags genomförande motiverad utvidgning av Bona-anstalten. Över detta betänkande hava, efter nådiga remisser, utlåtanden avgivits av en del myndigheter.

I den skrivelse av den 6 november 1916, vari styrelsen för uppfostringsanstalten å Bona gör framställning om anslag för anstaltens verksamhet under år 1918, hemställer styrelsen om överflyttande av

*Anstaltens  
styrelses  
skrivelse den  
6 november  
1916.*

anstaltens anslag till ordinarie stat. Att styrelsen nu framlägger förslag härom motiverar styrelsen i huvudsak på följande sätt:

Av de utlåtanden, som avgivits över fattigvårdslagstiftningskommitténs förorda betänkande, framginge, att förslaget om Bonaanstaltens utvidgning för mottagande därstädes av ett större antal elever lämnats i huvudsak utan erinran. Nämnda kommitté hade ock utarbetat detaljerade och kostnadsberäknade förslag i avseende å sättet för utvidgningen och jämväl uttalat sig om, i vad mån anstaltens förvaltningspersonal för sådant fall behövde förstärkas och avlöningsförmånerna förbättras, därvid dock kommittén anmärkt, att den icke ansett sig böra ingå på en prövning av lönestaten i andra punkter än de, som varit en direkt följd av dess förslag till utvidgning.

Under sådana förhållanden och då det ifrågasatta utbyggandet av anstalten i varje fall skulle ske successivt för att kunna anpassas efter verkningarna av utsträckningen av tvångsuppföstringsförfarandets tillämplighetsområde, så att antalet befattningshavare i varje fall icke kunde på förhand alldeles definitivt fastslås, hade styrelsen funnit sig icke kunna underlåta att upptaga frågan om anstaltens lönestats uppförande å ordinarie stat och de spörsmål, som därmed sammanhängde, såsom befattningshavarnas rätt till pension, viss kostnadsfri årlig ledighet från tjänst m. m.

*Departementis-  
chefen.*

Förslag till lag om ändring av 5 kap. 3 § strafflagen av huvudsakligen det innehåll, kommittén tänkt sig, kommer att enligt Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 föreläggas innevarande års riksdag. Detta lagförslag innehåller dock icke bestämmelse om viss dag för den nya lagens ikraftträdande, utan däri föreslås med hänsyn därtill, att lagen ej kan träda i kraft förr än anstaltsplatser i erforderligt antal finnas tillgängliga, att Kungl. Maj:t skall förordna om tiden för ikraftträdandet.

Någon proposition till instundande riksdag om beviljande av medel till den av fattigvårdslagstiftningskommittén föreslagna ganska omfattande utvidgningen av Bonaanstalten lärer däremot, i anledning av den rådande kristiden, ej gärna kunna ifrågasättas. Den kostnad, en dylik utvidgning skulle i första hand medföra, uppgår nämligen enligt kommitténs beräkningar till mer än 200,000 kronor.

Även om, på sätt förut antytts, avsevärda fördelar måste anses vara förenade med upptagande till samtidig behandling av frågan om Bonaanstaltens utvidgande samt spörsmålet om densannas överflyttande på ordinarie stat, torde dock den omständigheten, att med genomförandet av den planerade utvidgningen, enligt vad nyss sagts, måste tillsvidare anstå, knappast i och för sig utgöra bestämt hinder för att spörsmålet om Bonaanstaltens uppförande å ordinarie stat nu upptages till avgörande. Emellertid möter i annat avseende hinder för att nu till omprövning upptaga förslaget härom. Detta förslag innebär

nämligen ej blott ett överförande av de för anstalten behövligen anslagen till den ordinarie staten med bibehållande av befattningshavarna vid deras nuvarande avlöningsförmåner, utan innefattar därjämte för anstaltens samtliga befattningshavare avsevärda avlöningsförhöjningar i förhållande till nu utgående avlöningsförmåner och därmed även i jämförelse med dem, den s. k. löneregléringskommittén föreslagit i sitt rörande anstalten den 22 juni 1909 avgivna betänkande, vilket låg till grund för den sista löneregléringen. Detta har gjort, att omförmälda kommitté ansetts böra höras över Bonastyrelsens nu framlagda förslag. Kommittén har emellertid för närvarande till behandling en mängd frågor av synnerligen omfattande och brådskande art. På grund härav är, enligt vad jag inhämtat, kommitténs yttrande uti nu ifrågavarande ärende icke att vänta förr än så sent, att någon utsikt att få frågan förelagd innevarande års riksdag icke torde förefinnas. Därtill kommer, att genomförandet av en löneregléring i enlighet med Bonastyrelsens förslag skulle för staten innebära en ingalunda obetydlig utgiftsökning samt att redan av denna anledning ett framförande av förslaget i dessa kristider måste väcka vissa betänkligheter.

På grund av vad nu anförts torde kostnaderna för anstalten å Bona böra jämväl för år 1918 bestridas från de två sedvanliga å extra stat beviljade förslagsanslagen. Det första av dessa avser, som nämnt,

### 1. Avlöningar åt tjänstemän vid anstalten å Bona.

Detta anslag är i innevarande års riksstat uppfört med ett belopp av högst 28,645 kronor, varmed skola bestridas dels de i anstaltens lönestat upptagna begynnelseavlöningarna, vilka för år 1917 uppgå till 24,995 kronor, dels ock de ålderstillägg å tillbopa 3,650 kronor, som på grund av bestämmelser i staten skola utgå under året.

För år 1918 torde tvenne omständigheter böra föranleda en höjning av detta anslag nämligen tillkomsten av nya ålderstillägg och ökning av det i anstaltens stat upptagna läkararvodet.

Till nya ålderstillägg erfordras, utöver vad för år 1917 blivit där till anvisat, ett belopp av 200 kronor, nämligen för vardera av maskinisten och en förman ett andra ålderstillägg.

Arvodet till anstaltens läkare har, alltsedan anstalten med år 1905 trädde i verksamhet, utgått med 500 kronor för år. Läkaren har nu, under åberopande av den ökning av elevantalet, som under senaste

[28.]  
Avlöningar åt  
tjänste-  
män vid  
statens upp-  
fostrings-  
anstalt å  
Bona.

(Extra anslag.)

- [28.] åren ägt rum, hos styrelsen anhållit om arvodets höjande till 800 kronor. Styrelsen har hemställt om bifall till denna anhållan och till stöd härför framhållit, att de vid fångvårdsanstalterna anställda läkarna uppbure avsevärt högre arvoden, i det att exempelvis läkaren vid tvångsarbetsanstalten i Norrköping, vilken fångvårdsinrättning icke vore större än Bona-anstalten, hade 1,600 kronor i årligt arvode.

Den ökning av elevantalet, som under senare åren ägt rum — det har beräknats att anstalten skall komma att under år 1917 och närmast följande år hysa ett elevantal av i medeltal 136 per dag, under det anstalten ursprungligen var beräknad för *högst* 100 elever —, torde i förening med penningvärdets fall väl motivera den begärda höjningen i läkararvode.

Under förutsättning att en dylik höjning vinner bifall, skulle nu förevarande anslag, som för närvarande utgår med ett belopp av 28,645 kronor, behöva för år 1918 höjas, utom med 200 kronor för möjliggörande av ålderstillägg åt alla dem, som då kunna väntas vara därtill berättigade, ytterligare med 300 kronor. Anslagets slutsumma skulle således bliva 29,145 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avlöning åt tjänstemän vid statens uppfostringsanstalt å Bona å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst ..... kronor 29,145.

## 2. Kost och beklädnad åt eleverna vid anstalten å Bona m. m.

- [29.] Övriga kostnader för uppfostringsanstalten å Bona bestridas, som nämnt, från ett förslagsanslag med den rubricering jag nu nämnt.
- Kost och be-  
klädnad åt  
eleverna vid  
statens upp-  
fostringsan-  
stalt å Bona  
m. m.  
(Extra anslag.)
- Detta anslag är å innevarande års stat upptaget till 63,000 kronor. I sammanhang med sitt förslag till anstaltens uppförande å ordinarie stat framlägger Bonastyrelsen en ny beräkning av de årliga utgifterna från förslagsanslaget. Till jämförelse anger styrelsen de belopp, vartill de särskilda utgiftstitlarna av styrelsen beräknades för år 1917. Med uteslutande av ett par nya poster, vilkas upptagande har sin grund i förslaget om anstaltens uppförande å ordinarie stat, har den av styrelsen gjorda beräkningen för år 1918, ställd i jämförelse med beräkningen för år 1917, följande utseende.

# Andra huvudtiteln.

147

|                                                                                                                                                                                                                                                                              | Beräkningen<br>för år 1917<br>Kronor | Beräkningen<br>för år 1918<br>Kronor | [29.] |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|-------|
| Extra arbetsledare .....                                                                                                                                                                                                                                                     | —                                    | 3,000: —                             |       |
| Beklädnadsersättning till 14 <sup>1)</sup> förmän och 1 maskinist<br>å 100 kronor .....                                                                                                                                                                                      | 1,400: —                             | 1,500: —                             |       |
| Avlöning åt 2 nattvakter .....                                                                                                                                                                                                                                               | —                                    | 2,400: —                             |       |
| Lärarnas pensionsavgifter .....                                                                                                                                                                                                                                              | 135: —                               | 135: —                               |       |
| Tjänstfolks avlöning och kosthåll samt husmoderns vivre .....                                                                                                                                                                                                                | 1,500: —                             | 2,400: —                             |       |
| Elevers kosthåll .....                                                                                                                                                                                                                                                       | 24,800: —                            | 34,800: —                            |       |
| » beklädnad .....                                                                                                                                                                                                                                                            | 13,600: —                            | 16,320: —                            |       |
| » sängkläder .....                                                                                                                                                                                                                                                           | 600: —                               | 1,630: —                             |       |
| Eldning och belysning .....                                                                                                                                                                                                                                                  | 6,000: —                             | 9,000: —                             |       |
| Renhållning .....                                                                                                                                                                                                                                                            | —                                    | 1,200: —                             |       |
| Tvätt .....                                                                                                                                                                                                                                                                  | —                                    | 600: —                               |       |
| Sjukvård .....                                                                                                                                                                                                                                                               | 500: —                               | 1,000: —                             |       |
| Tandvård .....                                                                                                                                                                                                                                                               | 400: —                               | 1,000: —                             |       |
| Olycksfallsförsäkring .....                                                                                                                                                                                                                                                  | —                                    | 1,500: —                             |       |
| Skolundervisning och religionsvård .....                                                                                                                                                                                                                                     | 1,000: —                             | 1,500: —                             |       |
| Arvode för orgelspelning vid gudstjänsterna samt elevers<br>undervisning i sång .....                                                                                                                                                                                        | 400: —                               | 400: —                               |       |
| Musikundervisning .....                                                                                                                                                                                                                                                      | 500: —                               | 1,000: —                             |       |
| Elevbelöningar .....                                                                                                                                                                                                                                                         | 600: —                               | 1,000: —                             |       |
| Anstaltsbyggnaders underhåll .....                                                                                                                                                                                                                                           | 4,500: —                             | 4,000: —                             |       |
| Anstaltsinventarier och dessas underhåll .....                                                                                                                                                                                                                               |                                      | 2,000: —                             |       |
| Styrelsens resekostnader .....                                                                                                                                                                                                                                               | —                                    | 2,000: —                             |       |
| Kostnader för definitivt och villkorligt utskrivna elever,<br>såsom för anskaffande av anställningar åt avgående<br>elever, deras inställande vid dessa, utgifter för tillsyn<br>å villkorligt utskrivna elever m. m. ....                                                   | 2,500: —                             | 3,000: —                             |       |
| Avgående elevers utrustning .....                                                                                                                                                                                                                                            | 8,125: —                             | 9,750: —                             |       |
| Idrottsmateriell .....                                                                                                                                                                                                                                                       | —                                    | 300: —                               |       |
| Tillfälliga understöd åt förutvarande elever .....                                                                                                                                                                                                                           | 200: —                               | 200: —                               |       |
| Allmänna omkostnader, såsom kontors- och trycknings-<br>kostnader, telefon, porton till elevernas brev, annonser,<br>tidningsprenumeration, rymda elevers efterspanande<br>och ersättningar för deras gripande och återförande,<br>frakter, elevernas helgfirande m. m. .... | 3,800: —                             | 3,000: —                             |       |
| Summa                                                                                                                                                                                                                                                                        | 70,560: —                            | 104,635: —.                          |       |

Härtill komma erforderliga belopp för avlöande av extra förmän, vilka för år 1917 beräknats till 5, men för närvarande utgöra 6, och vilka till sistnämnda antal av Bonastyrelsen uppförts såsom ordinarie i den föreslagna ordinarie staten för anstalten och därför ej

<sup>1)</sup> 1 extra förman har enligt Kungl. Maj:ts beslut tillkommit under år 1916.

[29.]

|                                                                                                                                                                                                  | Beräkningen<br>för år 1917<br>Kronor | Beräkningen<br>för år 1918<br>Kronor |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|
| medtagits i styrelsens beräkning (avlöningen, vad angår<br>år 1918 — av anledning, som nedan kommer att an-<br>givas — för varje extra förman höjd från 1,000 kronor<br>till 1,050 kronor) ..... | 5,000: —                             | 6,300: —                             |
| Summa utgifter                                                                                                                                                                                   | 75,560: —                            | 110,935: —                           |
| Beräknat avdrag på grund av nettoinkomst av anstaltens<br>jordbruk, skogsbruk, verkstadsdrift m. m. ....                                                                                         | 8,000: —                             | 14,235: —                            |
| Beräkningarnas slutsiffror                                                                                                                                                                       | 67,560: —                            | 96,700: —.                           |

Det belopp, vartill Kungl. Maj:t begärde och, såsom förut nämnts, 1916 års riksdag bestämde anslaget för år 1917, var 63,000 kronor. Denna nedsättning i förhållande till vad Bonastyrelsen begärt hade sin grund dels däri, att styrelsen ansågs hava beräknat nettoinkomsten av rörelsen vid Bona för lågt, dels ock däri, att en stor del av de av styrelsen beräknade höjningarna i utgifterna antogs hava berott därpå, att styrelsen till grund för sina beräkningar lagt krigstidspriser, men en höjning av i riksstaten upptagna förslagsanslag på den grund, att den rådande dyrtiden möjligen kunde antagas komma att fortfaara även under år 1917, icke ingått i planerna för den statsreglering, varom då var fråga.

Anstaltens  
styrelse.

Rörande sin beräkning för år 1918 anför styrelsen i sin förutnämnda skrivelse den 6 november 1916:

Enligt vad framginge av sammanställningen av de beräknade utgifterna för åren 1917 och 1918 hade för år 1918 dels upptagits en hel del nya anslagsposter dels ock ett flertal större anslagsposter måst föreslås avsevärt höjda med anledning av nu gällande priser. Då det torde vara alldeles ogörligt att nu med någon som helst visshet förutse vare sig stigning eller sänkning av varuprisen under år 1918, hade styrelsen icke ansett sig kunna utgå från annan beräkningsgrund beträffande det ifrågavarande förslagsanslaget än 1916 års medelpriser.

I fråga om vissa poster i den nya beräkningen yttrar styrelsen följande:

Till *extra arbetsledare* hade upptagits 3,000 kronor. Av detta belopp skulle utgå dagavlöning till sådan för arbetsledningen i vissa yrken, som icke utövades av anstaltens förmän, under vissa tider på året erforderlig personal, som murare, målare, sadelmakare m. fl., varjämte av samma belopp skulle efter dagberäkning avlönas vissa för egendomens skötsel tidvis behöfliga arbetsledare, såsom för virkes-sågning, upphuggning av ångpannebränsle, torvströberedning m. m. Extra förmän — utöver redan anställda — skulle genom denna anordning kunna avvaras.

För 2 *nattvakter* hade upptagits 2,400 kronor, avsedda att användas till avlöning åt dessa med 1,100 kronor såsom årsarvode och 100 kronor såsom beklädnadsersättning för vardera. Av årsarvodet skulle 500 kronor anses såsom tjänstgöringspenningar. Dessa befattningshavare skulle bestrida nattbevakningen å de nya sovsalar, till vilkas inredande 1916 års riksdag beviljat anslag. Dessutom kunde ifrågavarande befattningshavare genom att göra vissa med vaktkontrollur markerade ronder å anstaltens övriga delar även handhava den yttre nattbevakningen, som hittills utövats av en å förslagsanslaget avlönad äldre nattvakt, vilken icke haft något bestyr med tillsyn av elever i sovsalar och snart nog på grund av ålder bleve oförmögen till varje tjänstgöring vid anstalten. Då de nya sovsalarna vore belägna i bottenvåningen och under de nuvarande sovsalarna, torde en betryggande tillsyn av de i de nya sovsalarna förlagda eleverna icke kunna utövas av ensamt den förman, som nattetid skulle vistas i sovsalarna på övre våningen. På nu angivet sätt ansåge styrelsen, att tillsynen över eleverna kunde bli både effektivare och billigare än om antalet förmän skulle ökas och nattbevakningen fördelas lika på det större antalet förmän. Bostäder för de nya nattvakterna kunde beredas vid den till Bona hörande utgården Tryfall.

Posten *tjänstfolks avlöning och kosthåll* hade ökats med 900 kronor, erforderliga till en bagerska, vilken ledde elevernas arbete med brödbakning.

Utgiften för *elevers kosthåll* hade beräknats efter ett elevantal av 136 och en dagportionskostnad per elev av cirka 70 öre. Vid beräkning av nämnda kostnad för år 1917 hade styrelsen utgått från en dagportionskostnad av 50 öre. Under innevarande år hade dagportionskostnaden utgjort för första kvartalet omkring 63 öre, för andra kvartalet omkring 66 öre, för tredje kvartalet omkring 69 öre och under den hittills förflutna delen av fjärde kvartalet omkring 75 öre. Livsmedelsupphandlingarna hade ägt rum kvartalsvis.

Kostnaden för *elevers beklädnad* hade för år 1917 beräknats efter 100 kronor per elev. På grund av rådande höga pris å beklädnadsmateriel vågade styrelsen för närvarande icke räkna med en lägre kostnad per elev än 120 kronor och måste även kostnaden per elev för *sängkläder* räknas till högre belopp nämligen 12 kronor.

Till *eldning och belysning* åtginge efter det nya skolhusets samt flera nya befattningshavarebostäders tillkomst ett avsevärt större belopp. Någon återgång till de bränslepriser, efter vilka den förut upptagna posten för nu ifrågavarande ändamål beräknats, torde väl och knappast även efter världskrigets slut vara att förvänta.

De för *renhållning och tvätt* i enlighet med utgifterna under senare år för nämnda ändamål upptagna beloppen hade förut ingått i posten allmänna omkostnader.

Jämväl *sjukvårdskostnaden* hade med stöd av gängna års erfarenhet måst beräknas högre.

För *tandvård* åt eleverna hade vid beräkningen av förslagsanslaget för år 1915 upptagits ett belopp av 400 kronor. Det hade visat sig, att detta belopp icke på långt när försloge för att avhjälpa de värsta bristerna å elevernas tänder, vadan detsamma upptagits till angivet högre belopp.

Då det inträffat, att elever under arbete vid anstalten genom olycksfall ådragit sig skador, för vilka de, om de varit anställda hos enskilda, erhållit ersättning genom olycksfallsförsäkring, och då genom den av riksdagen antagna och den 17 juni 1916 utfärdade lagen om försäkring för olycksfall i arbete försäkring av arbetare

[29.] blivit obligatorisk i alla de fall, där icke med stöd av stadgandet i § 3 av lagen Kungl. Maj:t från tillämpningen av lagen undantagit arbetare, som användes till arbete för statens eller kommuns räkning, och vilka på grund därav tillförsäkrats ersättningar vid olycksfall i arbete, som funnes väsentligen motsvara ersättningarna enligt lagen, hade styrelsen vid det förhållande, att några särskilda bestämmelser om ersättningar till elever vid anstalten för skada, ådragen under arbetet vid anstalten, icke funnes utfärdade, funnit frågan om *elevernas olycksfallsförsäkring* böra bliva föremål för utredning. Redan under år 1914 hade styrelsen förehaft detta ärende till behandling i samband med ett särskilt olycksfall, som drabbat en elev, men hade styrelsen i anledning av då rådande förhållanden funnit skäligt att tillsvidare låta med underdanig framställning i ärendet anstå.

Vid ärendets förnyade handläggning hade styrelsen från riksförsäkringsanstalten begärt uppgift på den årliga försäkringsavgiften för eleverna vid Bona, och hade till svar därpå meddelats, att för närvarande icke ens några provisoriska uppgifter kunde lämnas om de blivande försäkringsavgifterna enligt den nya lagen, men ville riksförsäkringsanstalten dock nämna, att nämnda avgift torde komma att uppgå till omkring 1,000—1,500 kronor för år räknat.

Då anstaltens elever såväl vid verkstads- som filiflutsarbete löpte risker att skadas genom olycksfall, funne styrelsen dem böra i försäkringsavseende likställas med vanliga arbetare, och hade därför vid förslagsanslagets beräkning för år 1918 upptagits den av riksförsäkringsanstalten uppgivna approximativa kostnaden härför.

För att den i stadgan för anstalten föreskrivna *undervisningen i instrumental-musik* skulle kunna på ett tillfredsställande sätt bedrivas, erfordrades förhöjning av härför beräknad kostnad. Den ständiga omsättningen av deltagare i denna undervisning gjorde, att densamma måste äga rum med mindre långa uppehåll, än som varit möjligt med det nu beräknade kostnadsbelopp. För anstaltslivet hade den av eleverna presterade musiken en mycket stor betydelse.

Enligt gällande bestämmelser för elevernas *belöningspenningar* kunde elever, som varit å anstalten intagna minst sex månader och för uppförande i allmänhet tillerkändes högsta eller näst högsta betyg, erhålla för flit och framsteg i dem anvisat arbete penningbelöning till belopp av högst 10 kronor för år räknat. Ordningsmän och andra förtroendemän bland eleverna samt elever, vilka utförde mjölkkningsarbete, kunde tillerkännas extra belöning med högst samma belopp. Med det antal elever, som kunde väntas under år 1918 komma i åtnjutande av penningbelöningar, bleve det hittills beräknade beloppet för knappt.

För *anstaltsbyggnaders underhåll* och *anstaltsinventarier* samt dessas underhåll hade beräknats en förhöjning av 1,500 kronor, beroende på ökade behov i avseende å redan förefintliga byggnader samt tillkomsten av flera nya dylika. De ökade materialprisen nödvändiggjorde ock högre anslag för nu ifrågakvarande ändamål.

*Styrelsens resekostnader* hade ökat till följd av genom anstaltens utveckling nödvändiggjorda tätare sammanträden.

Den i lagen om verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran föreskrivna *tillsynen å villkorligt utskrivna elever* hade genom ökat antal dylika elever, (i regel omkring 80 spridda över hela landet) medfört, att kostnaderna för befattningshavares resor för utövande av dylik tillsyn stigit.

Kostnaden för *avgående elevers utrustning* hade för år 1917 beräknats efter 125 kronor för en var av 65 elever eller tillhoppa 8,125 kronor. Rådande höga pris

å beklädnadsmaterialier omöjliggjorde dessa utrustningars förfärdigande under ett pris av 150 kronor per elev även med beräkning av att en stor del utrustningspersedlar tillverkades å anstalten utan att särskild arbetskostnad härför debiterades.

[29.]

För anstaltens uppföstringsverksamhet hade den av eleverna bedrivna idrotten visat sig vara av allra största betydelse. För *idrottsmateriell* hade hitills icke varit beräknad särskild kostnad.

Posten för *allmänna omkostnader* hade sänkts i anledning därav, att vissa däri förut inräknade utgifter upptagits under särskilda rubriker.

I fråga om den inkomst av jordbruk, skog och verkstäder med mera, som under år 1918 kunde bli disponibel, ville styrelsen först meddela, att hela denna inkomst under åren 1911—1915 utgjort i medeltal för år 11,373 kronor 85 öre. Då inkomstbeloppet under nämnda femårsperiod stigit från 7,197 kronor 57 öre år 1911 till 22,671 kronor 72 öre år 1915, torde enligt styrelsen medeltalet, 14,436 kronor 12 öre, av de tre sistförflutna årens högre inkomst böra läggas till grund för beräkningen av den inkomst, som kunde bli disponibel, d. v. s. utan olägenhet dragas ur rörelsen till bestridande av årsutgifter för anstalten i dess helhet. På grund härav ansåge sig styrelsen, som för år 1917 beräknat den disponibla inkomsten till 8,000 kronor och med ovan angivna utgiftsberäkning för sistnämnda år begärt förslagsanslaget upptaget till 67,560 kronor, kunna beräkna inkomsten under år 1918 till 14,235 kronor.<sup>1)</sup>

Beträffande orsaken därtill, att kostnaden för skolundervisning och religionsvård för år 1918 beräknats till 1,500 kronor mot 1,000 kronor för år 1917, har direktören vid anstalten på förfrågan uppgivit följande:

Anledningen till denna höjning vore, att antalet elever, vilka deltog i skolundervisningen, alltjämt ökades till följd av det stegrade tillloppet av elever till anstalten. Flera skolklasser än förut hade därför måst anordnas och åtgången av skolmateriell och böcker hade blivit större. För elevernas sysselsättande på fritid måste även anstaltens bibliotek utökas. Även kostnaden för all slags skolmateriell samt för böcker hade avsevärt stigit. Under år 1918 komme jämväl det nya skolhuset vid anstalten att tagas i bruk, varvid behov av ökad materiell komme att uppstå till följd av att en del av undervisningen fortfarande komme att äga rum i de förut befintliga skollokalerna.

Nu ifrågavarande anslag var i 1916 års riksstat uppfört med 52,000 kronor. Enligt uppgift av styrelsen torde utgifterna från anslaget under samma år hava belöpt sig till 88,000 kronor. Anslaget skulle alltså hava under det året överskridits med ej mindre än 36,000 kronor. Orsaken härtill har tydligen i främsta rummet varit elevantalets ökning samt den rådande dyrtiden. För innevarande år är anslaget, som förut nämnt, satt till 63,000 kronor. Att utgifterna från anslaget komma att under

*Departements-  
chefen.*

<sup>1)</sup> Denna siffra — i stället för nyssnämnda ungefär 200 kronor högre medeltal — har tydligtvis valts av styrelsen, för att anslagets slutsumma enligt dess beräkning skulle sluta på jämnt tusental.

[29.] år 1917 uppgå till lägre belopp än under år 1916 eller 88,000 kronor, torde ej vara sannolikt. Till undvikande av överskridande även under år 1918 synes det mig angeläget, att en höjning av anslaget ånyo äger rum.

Vid granskning av den beräkning, styrelsen anställt för bestämmandet av anslagsbeloppet för år 1918, har jag icke funnit anledning till andra än följande erinringar.

Den av styrelsen upptagna nya posten 3,000 kronor till extra arbetsledare må synas väl hög. Som emellertid ett användande enligt styrelsens plan av dylika tillfälliga arbetsledare torde vara ägnat att i avsevärd mån öka det ekonomiska utbytet av elevernas arbetskraft ävensom att förekomma en eljest säkerligen nödvändig ökning av de extra förmännens antal, vill jag ej ifrågasätta någon nedsättning i detta belopp.

Den av styrelsen föreslagna anordningen, varigenom två nattvakter skulle anställas vid anstalten, synes välbetäckt. Till deras avlöning har styrelsen beräknat 2,400 kronor, nämligen 1,100 kronor i årsarvode och 100 kronor i beklädnadsersättning. Vid detta förslags framställande har styrelsen tydligen utgått ifrån, att de nuvarande extra förmännen, vilka för närvarande i årlig avlöning uppbära en var 1,000 kronor jämte 100 kronor i beklädnadsersättning, skulle i enlighet med styrelsens förslag uppföras å den ordinarie staten samt på grund därav i avlöning erhålla 1,300 kronor per år jämte beklädnadsersättning som nyss nämnts. Då en uppflyttning av anstalten på ordinarie stat emellertid ej nu kommer att föreslås, torde det icke kunna komma i fråga, att de två nattvakterna tillerkännes högre avlöning än de extra förmännen. I ovanstående beräkning för år 1918 har den årliga avlöningen till en var av de extra förmännen upptagits till ett något högre belopp, än det hittills utgående, eller till, beklädnadsersättning oberäknat, 1,050 kronor. Anledningen härtill är följande. I en den 6 november 1916 dagtecknad särskild skrivelse har anstaltens styrelse under hänvisning därtill, att till extra vaktkonstaplar vid fängvården den kontanta avlöningen för närvarande utginge med 1,250 kronor för år d. v. s. med ett belopp, som vore endast 50 kronor lägre än den till ordinarie vaktkonstapel utgående avlöningen, hemställt, att arvudet till extra förman vid anstalten måtte under år 1917 utgå med samma belopp som begynnelselönen för å lönestaten upptagen förman eller 1,075 kronor, varav 575 kronor skulle anses som lön. Att avlöningen till de extra förmännen vid Bonanstanstalten höjes, synes mig under förhanden varande förhållanden icke vara annat än i överensstämmelse med billighet. Att sätta deras av-

[29.] löning fullt lika hög som de å staten uppförda förmännens torde dock knappast kunna komma i fråga, utan torde de i avbidan på den blivande allmänna löneregleringen få åtnöjas med en något lägre avlöning, exempelvis 1,050 kronor, därav 550 kronor torde böra anses såsom lön och 500 kronor som tjänstgöringspenningar. Något beslut härom vill jag dock ej påkalla i detta sammanhang, men har jag dock här, där fråga är om förslagsanslagets beräkning för år 1918, velat framhålla, hur de extra förmännens avlöningsförhållanden böra ordnas, då detta i viss mån inverkar på detta anslags storlek. I överensstämmelse med vad nu sagts har, som nämnts, i beräkningen för år 1918 avlöningen till en var av de 6 extra förmännen satts till, förutom beklädnadsersättning, 1,050 kronor. Till samma belopp bör då även avlöningen till en var av de föreslagna 2 nattvakterna beräknas, vadan det för nattvakternas avlöning avsedda belopp torde böra beräknas till sammanlagt 2,300 kronor i stället för 2,400 kronor.

Förra året lämnades vid beräkning av förevarande anslagsbelopp ur räkningen den inverkan, dyrtiden kunde komma att utöva på kostnaderna för anstaltens drift under år 1917. Då emellertid de exceptionellt höga prisen å de flesta förnödenheter numera fortfarit under en längre tid och icke visa tecken till nedgång, torde tillbörlig försiktighet kräva, att i år hänsyn till dyrtiden tages vid bestämmande av anslagsbeloppet. Styrelsen har också av nämnda anledning beräknat höjningar å flera poster. Därvid har styrelsen utgått från de pris, som gällt under år 1916 — det hittills dyraste året. Att företaga så stora höjningar synes mig dock ej lämpligt, då den tid, beräkningarna avse, börjar först om ett år. Med avseende härå anser jag ett belopp av i runt tal 7,000 kronor kunna för sådana poster, som beröras av dyrtiden, avräknas å det av styrelsen föreslagna anslagsbeloppet.

Då eleverna vid Bona icke kunna hänföras till arbetare, som enligt den nya lagen om försäkring för olycksfall i arbete obligatoriskt äro olycksfallsförsäkrade, och staten ej heller synes böra bereda dem frivillig olycksfallsförsäkring i riksförsäkringsanstalten, bör det för sådan försäkring av styrelsen upptagna belopp av 1,500 kronor utgå ur kostnadsberäkningen. Härav följer givetvis icke, att staten skulle, i händelse av olycksfall bland eleverna, undandraga sig att lämna det understöd, som, efter framställning av styrelsen, skäligen finnes böra utgå.

Hos mig har vidare ordföranden i anstaltens styrelse anmält, att anstalten ofta erhåller besök av personer, vilka av olika anledningar vilja studera anstaltens verksamhet. Då på grund av anstaltens avskilda läge svårighet med avseende å kosthåll för dessa personer mött, har

[29.] direktören hittills ansett sig böra mottaga dem som gäster i sitt hem. Detta måste dock helt naturligt i längden verka ganska ekonomiskt betungande för direktören och har styrelseordföranden därför hemställt, att av förslagsanslaget måtte få beräknas ett årligt belopp av intill 200 kronor till bestridande av dylika representationskostnader för direktören.

Denna anhållan synes mig vara förestavad av billighet och torde därför vid anslaget bestämmande beräknas en utgift å 200 kronor för ändamålet.

Den av styrelsen verkställda beräkningen av inkomsten under år 1918 av jordbruk, skog och verkstäder, enligt vilken beräkning denna inkomst skulle komma att under sagda år uppgå till 14,235 kronor, synes mig vara präglad av en väl stor försiktighet. Med stöd av den fortgående stegring av denna inkomst, som ägt rum under de senaste åren, torde man utan synnerlig risk kunna för år 1918 beräkna densamma några tusental kronor högre eller, för vinnande av jämnare anslagsbelopp, till 17,535 kronor.

I ovan intagna tablå är anslagets beräknade slutsumma för år 1918 upptagen till 96,700 kronor. I enlighet med de av mig nu gjorda erinringarna, vilka föranleda å ena sidan en minskning av tillhoppa 11,900 kronor, men å andra sidan en ökning med 200 kronor, torde anslaget kunna i 1918 års riksstat lämpligen uppföras med 85,000 kronor.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att till kost och beklädnad åt de vid statens uppfostringsanstalt å Bona intagna elever m. m. å *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av ..... kronor 85,000.

### 3. Byggnadsarbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona.

[30.] Styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona har i sin förutnämnda skrivelse den 6 november 1916 jämväl äskat medel till vissa nybyggnadsarbeten vid anstalten. Arbetena i fråga skulle bestå dels i inredande å vinden i den skolbyggnad, som för närvarande är under uppförande därstädes, av bland annat en förmansbostad, dels ock i byggande av ett nytt svinhus.

Byggnads-  
arbeten vid  
statens upp-  
fostrings-  
anstalt å  
Bona.

(Extra anslag.)

Beträffande det ifrågasatta inredningsarbetet å skolhusvinden yttrar styrelsen i berörda skrivelse:

[30.]

Anstaltens  
styrelse

Den 12 maj 1916 hade Kungl. Maj:t lämnat medgivande till anställande av ytterligare en extra förman vid anstalten utöver de 5, som förut vore där anställda. För denna nytillkomna förman saknades familjebostad. Den arkitekt, som uppgjort ritning till skolbyggnaden, hade funnit, att erforderlig dylik bostad skulle kunna inredas å skolbyggnadens vind. Enligt styrelsens mening skulle det ifrågavarande behovet icke kunna fyllas på billigare sätt än det arkitekten sålunda föreslagit. De vid anstalten anställda förmännen hade i allmänhet fått sig anvisade enfamiljshus, bestående av två rum och kök. Kostnaden för ett dylikt hus kunde med nuvarande byggnadspris icke beräknas lägre än 6,000 kronor. Till uppförande av två förmansbostadshus, vardera om två rum och kök, hade av 1916 års riksdag beviljats 5,750 kronor till varje. Entreprenören för skolhusbygget hade i anbud, som gällde till den 1 april 1918, erbjudit sig att enligt en av skolhusarkitekten uppgjord ritning å vinden i skolhuset inreda dels två rum och kök, dels två enkelrum, avsedda till reservrum, för en kostnad av 4,000 kronor. Reservrummen, vilka erhöles utan nämnvärt förhöjd kostnad, vore särdeles väl behöfliga för hysande av för anstaltens räkning tillkallade personer — exempelvis hantverkare —, för vilka nattlogis måste beredas. För närvarande måste för sådant ändamål ofta användas sjukvårdsavdelningens rum, lärarnas expeditiionsrum eller bokförråds- och undervisningsmateriellrummet, då andra lokaler icke stode till buds.

a) angående  
inredande å  
skolbyggnadens  
vind av en  
förmansbostad  
m. m.

Vidkommande det föreslagna nya svinhuset heter det vidare i skrivelsen:

I sin redogörelse för anstaltens verksamhet under år 1915 hade styrelsen meddelat, att svinhuset vid Bona vore så bristfälligt, att detsamma måste snarast ersättas med ett nytt. För att fylla anstaltens behov av fläsk måste årligen ett icke obetydligt antal svin uppfödast. Det nuvarande svinhuset, vilket byggts år 1895 av trä, vore så beläget, att eldstad där icke kunde anordnas till följd av därigenom uppkommande brandrisk för övriga ekonomihus. En nödvändig betingelse för en lönande svinavel vore att kunna avlägsna fukt och kyla. Vid det besök, som i början av år 1916 avlagts å anstalten av ledamöter av riksdagens statsutskott, hade också av några utav nämnda ledamöter, vilka vore sakkunniga på jordbrukets och kreatursskötselns område, påvisats, att det icke vore förenligt med god ekonomi att längre uppskjuta uppförandet av ett nytt svinhus vid anstalten.

b) angående  
uppförande av  
nytt svinhus

Enligt ritningar, arbetsbeskrivning och kostnadsförslag, uppgjorda av Östergötlands hushållningssällskaps byggnadskonsulent S. Torgersruud, skulle ett för anstaltens behov avpassat svinhus draga en kostnad av 15,000 kronor.

Rörande båda de ifrågasatta byggnadsarbetena yttrar styrelsen slutligen:

Under förutsättning att nu omförmälda arbeten änge påbörjas under år 1917 och pågå samtidigt med skolhusbygget, vid vilket kontrollant vore anställd, syntes kostnaden för kontroll, arbetsledning, ritningar med mera kunna begränsas till 1,500 kronor.

[30.]

Till oförutsedda omkostnader torde böra upptagas ett belopp av 3,500 kronor.  
Enligt nu lämnad redogörelse skulle alltså åtgå

|                                                 |        |           |
|-------------------------------------------------|--------|-----------|
| till inredande av bostad för en förman .....    | kronor | 4,000: —  |
| » ett svinhus .....                             | »      | 15,000: — |
| » oförutsedda utgifter .....                    | »      | 3,500: —  |
| » arbetsledning, kontroll, ritningar m. m. .... | »      | 1,500: —  |
| Tillhopa kronor                                 |        | 24,000: — |

Under återopande av vad styrelsen sålunda anfört hemställer styrelsen i skrivelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till utförande av ifrågavarande arbeten å extra stat för år 1918 bevilja 24,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta anslag förskottsvis utanordna det belopp, som kunde finnas erforderligt för arbetenas påbörjande under år 1917.

Överintendents-  
ämbetet.

Överintendentsämbetet, till vilket ärendet med tillhörande ritningar och kostnadsberäkningar remitterats, har i ett den 19 december 1916 avgivet utlåtande anfört:

Ämbetet, som låtit från vederbörande införskaffa ritningsblad, utvisande sättet för anordnandet av det nya svinhusets gödselstäder ävensom dessas storlek, hade vid därefter anställd granskning av samtliga till ärendet hörande ritningar icke funnit något att mot dem erinra.

Vad anginge arbetsbeskrivningen för svinhusbyggnaden, vore den enligt ämbetets mening alltför ofullständig för att med ekonomisk fördel för statsverket lämpligen kunna läggas till grund för utlysande av entreprenad, varför beskrivningen tarvade omarbetning i vissa av ämbetet närmare angivna avseenden.

Beträffande slutligen kostnadsbeloppet, 24,000 kronor, finge ämbetet — under framhållande dels därav, att den upptagna posten för oförutsedda utgifter, 3,500 kronor, måste anses väl hög, dels ock därav, av kostnaden för gödselstädernas anordnande, som förut ej beräknats, enligt ett av byggnadskonsulenten Torgersruud särskilt upprättat kostnadsförslag uppginge till 1,200 kronor — såsom sin åsikt uttala, att samtliga tillämnade arbeten skulle kunna utföras utan överskridande av den för förevarande ändamål begärda summan.

Departement-  
chefen.

Båda de föreslagna byggnadsarbetena synas mig vara påkallade av verkligt behov. Mot ett uppskov med utförandet talar, vad byggnadsarbetet å skolhusvinden angår, särskilt den omständigheten, att detta arbete säkerligen längre fram, då det ej kan utföras i sammanhang med skolhusets byggnad, skulle komma att draga avsevärt högre kostnad än vad nu beräknats bliva fallet. Och ett dröjsmål med det nuvarande otidsenliga svinhusets ersättande med ett nytt synes, enligt vad utredningen giver vid handen, ej heller vara förenligt med klok ekonomi.

Vid nu nämnda förhållanden och då de av överintendentsämbetet

framställda eriuringarna, vilka böra vederbörligen beaktas, icke varit av beskaffenhet att inverka på den begärda slutsumman, 24.000 kronor, tillåter jag mig hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

[30.]

att till utförande av följande arbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona, nämligen inredande å vinden i skolhuset av en förmansbostad om två rum och kök ävensom av två enkelrum samt uppförande av ett svinhus, å *extra stat* för år 1918 bevilja ett belopp av ..... kronor 24,000, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under innevarande år.

### Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.

För minderåriga kvinnliga förbrytare, om vilka domstol förordnat, att de skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, finnes ingen statsanstalt, utan staten har träffat avtal med svenska diakonissällskapet, som mottager sådana förbrytare i hem, som för ändamålet inrättats av den från sällskapet ledda diakonissanstalten. I början mottogos nämnda förbrytare å diakonissanstaltens skyddshem Sjötorp. Sedermera anordnade emellertid anstalten ett särskilt hem åt dem å egendomen Viebäck i Almesåkra socken av Jönköpings län. Genom beslut den 16 juni 1906 erkände Kungl. Maj:t skyddshemmet å Viebäck såsom allmän uppfostringsanstalt, avsedd att med 1907 års ingång mottaga minderåriga kvinnliga förbrytare, som enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt, varjämte Kungl. Maj:t, med godkännande av ett utav diakonissanstalten gjort erbjudande och de härför av anstalten uppställda villkor, lämnade vissa föreskrifter med avseende å ersättning för hyreskostnad och andra utgifter vid skyddshemmet. Nämnda skyddshem å Viebäck var avsett för 12 elever.

I underdånig skrivelse den 25 oktober 1907 erbjöd sig diakonissanstalten att å Viebäck upprätta ytterligare ett skyddshem, likaledes beräknat för 12 elever och förlagt vid Björkhaga på ett avstånd av omkring en halv kilometer från det förra hemmet. Genom beslut den 17 juni 1908 godkände Kungl. Maj:t nämnda erbjudande. I sammanhang därmed meddelades bestämmelser i fråga om ersättningen för utgifter vid hemmen, varjämte bestämdes, att vad i övrigt blivit genom nådiga

beslutet den 16 juni 1906 föreskrivet angående skyddshemmet å Viobäck skulle, även efter det nu omförmälda utvidgning kommit till stånd, fortfarande gälla.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1909 bestämdes vidare grunderna för den ersättning, som diakonissanstalten skulle vara berättigad uppbära för sådana elever, som anstalten kunde hava enligt 4 § i 1902 års lag angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran överlämnat till enskild vård och tillsyn eller anställt i tjänst eller yrke.

Genom nådigt beslut den 10 juni 1912 meddelades härefter föreskrifter med avseende å viss förhöjning i den dittills utgående ersättningen, avsedd för viss förstärkning av hemmens personal.

I den underdåniga berättelse, som föreståndaren för diakonissanstalten den 26 mars 1915 avgav för de båda skyddshemmens verksamhet under år 1914, framhöll han, bland annat, att dessa hem vore till trängsel fyllda samt att anstalten därför, om antalet till tvångsuppfostran dömda minderåriga kvinnliga förbrytare växte såsom dittills, mycket snart stode inför nödvändigheten att nekande besvara framställningar om plats för nya skyddslingar. Under åberopande härav påpekade föreståndaren vikten av, att nya uppfostringsanstalter för minderåriga kvinnliga förbrytare uppfördes.

I anledning härav och då Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län, åt vilken Kungl. Maj:t uppdragit att hava uppsikt över hemmen i fråga, i avgivet utlåtande förklarade sig instämma i vad anstaltens föreståndare hemställt, inledde jag, på sätt jag redan omförmälde vid anmälan den 14 januari 1916 av nu förevarande ärende så vitt angick beviljande av anslag för innevarande år, underhandlingar med styrelsen för diakonissällskapet i syfte att åstadkomma en utvidgning av diakonissanstaltens nu ifrågavarande verksamhet. Dessa underhandlingar resulterade däri, att styrelsen i särskilda skrivelser den 3 september och den 25 oktober 1915 förklarade sig villig åtaga sig att å Viobäck uppföra ett nytt tredje vårdhem, beräknat för ytterligare 18 elever, samt framlade den närmare planen för detta hem ävensom förslag till ny överenskommelse mellan staten och diakonissanstalten. Det sammanlagda antalet elever, som anstalten efter uppförandet av detta tredje hem skulle vara rustad att mottaga, skulle alltså belöpa sig till 42.

Till bestridande av den gottgörelse, som diakonissanstalten enligt gällande överenskommelser varit berättigad att uppbära för de utgifter, den fått vidkännas på grund av sina åtaganden i nu förevarande avseende, hava under de senare åren beviljats tvenne anslag å extra stat,

nämligen ett anslag till hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt, varom nu är fråga, och ett förslagsanslag till elevernas bespisning och beklädnad m. m. Då Kungl. Maj:t vid 1916 års riksdag framlade förslag beträffande dessa anslag för år 1917, utgick Kungl. Maj:t från nyssnämnda av diakonissanstaltens styrelse avgivna förslag till ny överenskommelse mellan staten och anstalten. Då detta förslag var uppgjort under förutsättning att ett tredje vårdhem skulle upprättas å Viebäck, måste givetvis höjning av båda anslagen äskas för år 1917. Kungl. Maj:ts framställning blev, på sätt framgår av riksdagens underdåniga skrivelse den 15 februari 1916 angående vissa frågor hörande till regleringen för år 1917 av utgifterna under riksstatsens andra huvudtitel, av riksdagen bifallen, och äro i enlighet härmed förevarande anslag i innevarande års riksstat uppförda det förra med 17,450 kronor och det senare med 15,000 kronor.

Vid beviljandet av förstnämnda anslag å 17,450 kronor gjorde riksdagen enligt nyssberörda skrivelse gällande, att ritningarna till den byggnad, som skulle inrymma det nya tredje skyddshemmet, borde, innan de fastställdes till utförande, underkastas granskning av den sakkunniga myndighet, Kungl. Maj:t bestämde. Tillika förklarade riksdagen sig anse, att, därest hemmet skulle bliva färdigt först någon tid in på år 1917, såväl hyresersättning som ersättning för bränsle, belysning, inventarier, telefon med mera samt bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinnan och biträden borde utgå först från den tidpunkt, från vilken hemmet bleve i skick att kunna användas för sitt ändamål, ävensom att bidrag till lön och underhåll åt ett i kostnadsberäkningarna upptaget andra biträde vid det nya hemmet ej borde utgå förrän sammanlagt minst 36 platser å de tre hemmen blivit belagda.

I den skrivelse av den 18 februari 1916, genom vilken vad riksdagen sålunda beslutat och uttalat bragtes till diakonissällskapets styrelses kännedom, anmodades nämnda styrelse tillika att fortast möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med, bland annat, ett med ledning av styrelsens förut omförmälda underdåniga skrivelser den 3 september och den 25 oktober 1915 gjorda erbjudande samt riksdagens nyssnämnda uttalanden upprättat förslag till ny överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och diakonissanstalten rörande *samtliga* skyddshemmen vid Viebäck.

Med underdånig skrivelse den 5 maj 1916 överlämnade styrelsen därefter ritningar till det nya vårdhemmet, åtföljda av arbetsbeskrivning och förslag till stängningsanordning för skyddslingarnas rum. Efter det överintendentsämbetet och fångvårdsstyrelsen däröver avgivit infordrade utlåtanden, förklarade Kungl. Maj:t den 9 juni 1916, att, därest ifråga-

varande byggnad uppfördes i enlighet med de överlämnade ritningarna med arbetsbeskrivning och förslag, från Kungl. Maj:ts sida hinder med hänsyn till byggnadens beskaffenhet ej mötte, att diakonissanstalten jämväl i det sålunda uppförda tredje skyddshemmet å Viebäck mottoge minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt. Enligt inhämtad upplysning kan det nya skyddshemmet, vars uppförande fördröjts utöver den beräknade tiden, väntas vara färdigt att tagas i anspråk för sitt ändamål den 1 nästkommande augusti.

Det förslag till ny överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och diakonissanstalten, varmed styrelsen anmodats inkomma, överlämnade styrelsen med underdånig skrivelse den 3 juli 1916. Förslaget var, på sätt också uttryckligen framhölls i skrivelsen, uppgjort i enlighet med dels de föreskrifter beträffande skyddshemmen å Viebäck, som innefattas i förutnämnda nådiga beslut den 16 juni 1906, den 17 juni 1908 och den 10 juni 1912, dels ock riksdagens i ovan omförmälda skrivelse den 15 februari 1916 anmälda beslut i ämnet. Däremot berördes i förslaget ej alls Kungl. Maj:ts förutnämnda beslut den 23 april 1909, varigenom bestämts grunderna för den till diakonissanstalten utgående ersättningen för sådana elever, som av anstalten överlämnats till enskild vård och tillsyn eller anställts i tjänst eller yrke. Det av diakonissällskapets styrelse framlagda förslaget till överenskommelse blev av Kungl. Maj:t fastställt genom beslut den 22 juli 1916. Förhållandet mellan Kungl. Maj:t och diakonissanstalten, beträffande samtliga de tre vårdhemmen, regleras alltså för närvarande dels genom denna nya överenskommelse dels ock genom Kungl. Maj:ts nyssberörda beslut den 23 april 1909. En redogörelse för nämnda överenskommelses och besluts innehåll torde här vara på sin plats.

I. Den av Kungl. Maj:t den 22 juli 1916 fastställda nya överenskommelsen var av följande lydelse:

1) Diakonissanstalten förbinder sig att å sina skyddshem å Viebäck till uppfostran mottaga minderåriga kvinnliga förbrytare, som enligt domstols förordnande skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, till ett antal av högst 42, sedan det tredje hemmet under år 1917 blivit färdigt att för sitt ändamål tagas i bruk, och dessförinnan högst tjugufyra.

2) Diakonissanstalten skall vara berättigad att från och med den dag under år 1917, då byggnaden till det tredje hemmet — uppförd i enlighet med av Kungl. Maj:t godkända ritningar och sedan den av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län efter verkställd avsyning godkänts — är färdig att för ändamålet tagas i bruk, såsom ersättning för de utgifter, anstalten får vidkännas på grund av det gjorda åtagandet, av statsmedel uppbära:

- a) i hyra årligen ..... kronor 8,050: —,  
 b) för bränsle och belysning, inventarier, telefon m. m. årligen » 2,500: —,  
 c) såsom bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinnor och biträden årligen » 5,600: —,  
 dock att denna sistnämnda ersättning icke utgår med sitt fulla belopp förrän första gången sammanlagt minst 36 platser å de tre hemmen blivit belagda; skolande ersättningen dessförinnan utgöra 4,800 kronor årligen,  
 d) för prästerligt biträde ..... kronor 500: —,  
 e) för en lärarinna ..... » 800: —,  
 f) för bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. för varje vid hemmen jämlikt ovannämnda åtagande mottagen elev en avgift för varje dag av en krona,  
 g) för elevernas utrustning vid deras utskrivning från hemmen 125 kronor för varje avgående elev.

3) Från och med ingången av år 1917 till den dag, då byggnaden till det tredje hemmet, på sätt i mom. 2 här ovan sägs, blir färdig att tagas i bruk för sitt ändamål, utgår, efter år räknat, hyresersättningen med 3,500 kronor, ersättningen för bränsle och belysning, inventarier, telefon m. m. med 1,500 kronor, bidraget till avlöning åt föreståndarinnor och biträden med 3,200 kronor samt övriga ersättningsbelopp med i mom. 2 d)—g) härövan angivna belopp.

4) Under år 1916 utgår ersättning fortfarande med i nämnda breven den 17 juni 1908 och 10 juni 1912 angivna belopp.

5) Denna överenskommelse gäller tills vidare och intill två år efter skedd uppsägning.

6) Därest avtalet upphör till följd av uppsägning från statens sida, skall likväl hyresersättning för de av diakonissanstalten uppförda byggnaderna för det andra och det tredje hemmet utgå under tio år, räknat från den dag, byggnaderna togos i bruk för sina ändamål, och med följande belopp, nämligen för det andra hemmet 2,500 kronor och för det tredje hemmet 4,550 kronor, allt årligen.

7) Vad i övrigt finnes i nämnda brevet den 16 juni 1906 föreskrivet angående skyddshemmet å Viebäck skall, även efter det den ovan omförmälda utvidgningen med ett tredje hem kommit till stånd, fortfarande gälla.

Enligt punkten 7 i denna överenskommelse gäller nämnda brevet den 16 juni 1906 i följande hänseenden, därvid erinras därom, att stadgan den 16 september 1904 för tvångsuppföstringsanstalten å Bona ersatts av stadgan den 15 december 1911 för statens uppföstringsanstalt å Bona:

1) skyddshemmen å Viebäck äro med stöd av 1 § i lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppföstran erkända såsom allmän uppföstringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare;

2) skyddshemmen skola, så vitt angår de elever, som jämlikt nämnda lag där intagas, stå under Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Jönköpings län uppsikt;

3) diakonissanstalten äger att mot avlämnande av kvitterad räkning kvartalsvis hos Kungl. Maj:ts bemälda befallningshavande utbekomma föreskrivna ersättningsbelopp efter avdrag av de medel, som på grund av 10 § i förenämnda lag den 27 juni 1902 må hava influtit;

4) vad i 1, 2, 3 och 5 punkterna av nämnda brevet den 30 juni 1905 an-

gående skyddshemmet vid Sjötorp föreskrivits skall i tillämpliga delar gälla i avseende å skyddshemmen å Viebäck; varande nämnda punkter av följande innehåll:

1) Skyddshemmets styrelse skall med avseende å de elever, som på grund av nådiga brevet den 31 december 1904 komma att till skyddshemmet överlämnas, ställa sig till efterrättelse lagen av den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran.

2) Vad uti §§ 1 till och med 17 i det av Kungl. Maj:t den 3 juli 1903 för skyddshemmet stadfästa reglemente är föreskrivet skall i tillämpliga delar gälla beträffande elever, som enligt ifrågavarande avtal å hemmet mottagas; dock att de ej inräknas i det antal skyddslingar, som enligt reglementets § 1 ej må överskridas, samt att vad §§ 15 och 16 innehålla stridande mot 4, 5 och 6 §§ sagda lag icke äger tillämpning i avseende å nämnda elever.

3) Minnesboksanteckningar rörande dessa elever skola föras i enlighet med vad om minnesbok är föreskrivet i Kungl. Maj:ts nådiga stadga den 16 september 1904 för tvångsuppfostringsanstalten å Bona.

5) Skyddshemmets styrelse åligger att inom utgången av april månad varje år till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län insända sin till Kungl. Maj:t ställda redogörelse för verksamheten under föregående år i vad den rör rör här avsedda elever.

11. Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1909, som ännu är i gällande kraft, var av följande innebörd:

Diakonissanstalten berättigades uppbära dels en ersättning av 75 öre för dag för en var sådan elev, som anstalten kunde hava enligt 4 § i 1902 års lag angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran överlämnat till enskild vård och tillsyn eller anställt i tjänst eller yrke, dels ock gottgörelse för den transportkostnad anstalten kunde hava haft till följd av i nyssnämnda avseende vidtagna åtgärder.

Innan jag därefter går att behandla frågan, till vilka belopp förutnämnda två anslag böra sättas för år 1918, vill jag nämna några ord i anledning av ett par uttalanden — utöver förut angivna —, som riksdagen gjorde vid beviljandet förra året av anslaget till hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt av nu ifrågavarande slag. Riksdagen framhöll därvid dels önskvärdheten av att vid framtida äskande av anslag för ifrågavarande ändamål upplysningar om resultatet av skyddshemmens verksamhet om möjligt meddelades riksdagen, dels ock att det torde böra tagas i övervägande, om icke utackordering av elever kunde äga rum i större utsträckning än vad för närvarande förekomme.

Sedan diakonissällskapet fått del av dessa riksdagens uttalanden, har sällskapets styrelse i en till mig ställd, den 15 december 1916 dagtecknad skrivelse förklarat, att styrelsen såsom sitt yttrande i anledning av samma uttalanden åberopade en av diakonissanstaltens föreståndare i ämnet upprättad promemoria, däri det heter:

Hittills hade från hemmen utskrivits 46 elever.

Resultatet — i regel bedömt minst ett år efter utskrivningen — vore att beteckna såsom

|                                         |        |
|-----------------------------------------|--------|
| gott .....                              | för 22 |
| otillfredsställande eller osäkert ..... | » 20   |
| okänt .....                             | » 4    |
| Summa 46                                |        |

I fråga om dem, som utskrivits under de sista åren, hade ett *gott* resultat vunnits beträffande omkring  $\frac{2}{3}$  av de utskrivna.

Att ovanstående siffror för *hela* den gångna tiden visade ett ogynnsammare resultat än för de *senare* åren torde väsentligen bero därpå, att under de första verksamhetsåren — såsom diakonissanstaltens styrelse förut framhållit i underdånig skrivelse till Kungl. Maj:t (se statsverkspropositionens andra huvudtitel år 1909 sid. 82) — mottagits en del individer, som icke varit lämpliga för uppfostran och som sålunda enligt lagen icke bort hänvisas till hemmen.

De utskrivna eleverna följdes under 1 år efter utskrivningen och även där-  
efter, försåvitt de frivilligt ville meddela sig med föreståndarinnan på det hem,  
de tillhört.

För närvarande stode hemmens föreståndarinnor i förbindelse med så gott  
som alla förutvarande elever, som utskrivits under de 4 å 5 sista åren.

Beträffande frågan om utackordering av elever hade det visat sig, att detta icke kunde ske, förr än elev minst 2 år tillhört hemmet. Den fostringsuppgift, som hemmen vore pliktiga att efter bästa förmåga söka fylla, vore nämligen av den art, att den icke lätteligen kunde överflyttas på en person, i vars tjänst elev blivit anställd. Först sedan eleven visat sig hava vunnit en viss grad av stadga, vore det möjligt att utlämna henne från hemmets omedelbara tillsyn. När emellertid den tid vore inne, då elev ansåges kunna anställas i yrke eller tjänst, vore det en fördel, att hon den första tiden vore medveten om, att hennes frihet vore villkorlig, och att hon ännu en tid med sitt husbondefolks vetskaps stode under tillsyn av skyddshemmet, dit hon, om anledning därtill funnes, kunde bliva återtagen. Hemmens föreståndarinnor sökte också, när elev skulle anställas i yrke eller tjänst, att vinna sådan uppgörelse, att den första tiden bleve att betrakta såsom ett villkorligt skiljande från skyddshemmet. I den mån detta lyckades, komme utackordering att i större utsträckning förekomma.

Innehållet av denna promemoria har jag velat här referera, för att detsamma på det sättet måtte bringas till riksdagens kännedom. Att vidtaga ytterligare åtgärd för utsträckt utackordering av eleverna synes mig, med hänsyn till vad diakonissanstaltens föreståndare upplyst, för närvarande ej vara påkallat.

Jag övergår härefter till frågan, med vilka belopp ovannämnda  
tvenne anslag böra äskas för år 1918, därvid jag börjar med anslaget till

#### 4. Hyresersättning m. m. för uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.

[31.] Från detta anslag gäldas till diakonissanstalten följande enligt den av Kungl. Maj:t den 22 juli 1916 fastställda överenskommelsen anstalten tillkommande ersättningar, nämligen hyra för skyddshemmens användande för statens räkning, ersättning för bränsle, belysning, inventarier, telefon m. m., bidrag till lön och underhåll åt föreståndarinnor och biträden samt avlöning åt prästerligt biträde och en lärarinna. Dessa kostnaders sammanlagda årliga belopp uppgår till 17,450 kronor eller förevarande anslags nuvarande storlek.

Som någon ändring i dessa ersättnings belopp under år 1918 ej är ifrågasatt, får jag hemställa, att Elders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till hyresersättning för anstalt, där minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande skola insättas i allmän uppfostringsanstalt, mottagas till uppfostran, ävensom gottgörelse för bränsle, belysning, inventarier m. m. vid anstalten samt bidrag till avlöning åt personal för anstaltens skötsel å *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag, högst..... kronor 17,450.

#### 5. Besisning och beklädnad m. m. åt elever vid uppfostringsanstalt för minderåriga kvinnliga förbrytare.

[32.] Det andra av de båda anslag, som hava avseende å uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare, skall bereda medel till fullgörande av statens skyldighet i övriga avseenden enligt med diakonissanstalten ingångna överenskommelser. Därifrån skola bestridas ovannämnda ersättningar av 1 krona per dag för varje elev, som vistas i något av hemmen, och av 125 kronor för utrustning av varje avgående elev samt den gottgörelse dels med 75 öre för dag för varje utackorderad elev dels ock för kostnad för transport av dylik elev, som diakonissanstalten är berättigad uppbära enligt Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1909.

Storleken av anslaget, som till sin natur är förslagsanslag utan begränsning uppåt, är följaktligen i främsta rummet beroende på elevernas

antal. Den beräkning, som låg till grund för anslagets bestämmande för innevarande år hade följande utseende: [32.]

|                                                      |                   |
|------------------------------------------------------|-------------------|
| 36 elever à 1 krona per dag .....                    | kronor 13,140: —, |
| 3   »   » 75 öre   »   » .....                       | 821: 25,          |
| utrustning för 6 utskrivna elever à 125 kronor ..... | 750: —.           |
| Summa kronor 14,711: 25.                             |                   |

Detta belopp blev med hänsyn jämväl till den ersättning, som, enligt vad nyss sagts, skall utgå för viss transportkostnad, avjämnat uppåt till 15,000 kronor, med vilket belopp nu förevarande anslag är upptaget i innevarande års riksstat.

Antalet till tvångsuppföstran dömda minderåriga flickor synes vara i starkt tilltagande. Under det att medeltalet å nu befintliga skyddshem nyintagna skyddslingar under åren 1905—1914 uppgått till allenast 6.1, har nämnda antal under år 1915 belöpt sig till 14, därav ej mindre än 11 under årets första hälft, samt under år 1916 intill den 1 december utgjort 12. Att antalet nyintagna elever under de två sista åren ej stigit ännu högre, har efter all sannolikhet haft sin grund däri, att diakonissällskapets styrelse, på grund av den starka tillströmningen av elever under 1915 års förra hälft, såg sig föranlåten att hos länsstyrelserna göra hemställan därom, att flera elever ej måtte sändas till hemmen. Styrelsen har också på grund av bristande utrymme å hemmen varit nödsakad att vid åtskilliga tillfällen ställa sig avvisande vid gjorda framställningar om skyddslingars mottagande. Att detta varit en nödvändighet framgår därav, att elevantalet vid de två nuvarande för tillhopp endast 24 elever beräknade hemmen utgjort vid slutet av år 1915 31 och den 1 december 1916 ej mindre än 34. Därtill kommo vid sistnämnda tidpunkt 6 elever, som voro utackorderade, vadan hela antalet skyddslingar då utgjorde 40.

Vad nu sagts torde giva vid handen, att medeltalet skyddslingar per dag bör, vad beträffar år 1918, under vilket år i dess helhet samtliga tre hemmen komma att vara i verksamhet, beräknas högre än för innevarande år. Enligt mig från sakkunnigt håll meddelade upplysningar torde det vara att antaga, att medeltalet elever under år 1918 kommer att belöpa sig till hela det antal, för vilket de tre hemmen tillsammans äro beräknade, eller 42. Jämväl de antagliga antalen utackorderade och under året utskrivna elever torde böra höjas, det första till 6 och det andra till 10. Med dessa siffror till utgångspunkt skulle kostnadsberäkningen för år 1918 få följande utseende:

|       |                                                       |                   |
|-------|-------------------------------------------------------|-------------------|
| [32.] | 42 elever à 1 krona per dag .....                     | kronor 15,330: —, |
|       | 6 » » 75 öre » » .....                                | » 1,642: 50,      |
|       | utrustning för 10 utskrivna elever à 125 kronor ..... | » 1,250: —,       |
|       | Summa kronor 18,222: 50.                              |                   |

Därtill kommer den med elevers lämnande till enskild vård och tillsyn eller anställande i tjänst eller yrke förenade transportkostnaden. Anslaget torde därför böra sättas till i runt tal 18,500 kronor.

Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till gottgörande av bespisning, beklädnad, läkar- och sjukvård m. m. åt minderåriga kvinnliga förbrytare, vilka enligt domstols förordnande mottagits vid allmän uppfostringsanstalt, ävensom utrustning vid elevs utskrivning från anstalten å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av... kronor 18,500.

## G. Diverse.

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, kronor 80,000.

### 2. Extra lönetillägg.

[33.]  
*Extra löne-  
 tillägg.*  
 (Extra anslag.) Under en följd av år har riksdagen, för beredande åt vissa statens tjänstemän och betjante av extra lönetillägg för det löpande året, under vederbörande huvudtitlar uppfört särskilda belopp såsom förslagsanslag. Chefen för finansdepartementet har förut i dag vid behandling av en del utgiftsfrågor, som äro gemensamma för flera huvudtitlar, anmält, att sådana lönetillägg i viss utsträckning erfordras även för innevarande år. Enligt vad chefen för finansdepartementet jämväl meddelat, uppgå de lönetillägg, som, vad andra huvudtiteln angår, böra under år 1917 bestridas från förenämnda anslag, icke till sammanlagt högre belopp, än att anslagets storlek i 1918 års stat kan begränsas till 2,500 kronor.

Under hänvisning även i övrigt till vad chefen för finansdepartementet i denna fråga anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angivna grunder, av extra lönetillägg för år 1917 åt vissa tjänstemän och betjante i ämbetsverk under justitiedepartementet å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 2,500.

[33.]

### 3. Löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

På grund av vad chefen för finansdepartementet förut i dag vid behandling av en del utgiftsfrågor, som äro gemensamma för flera departement, anfört angående löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare bör i riksstaten för år 1918 under andra huvudtiteln för sådant ändamål, så vitt angår befattningshavare under justitiedepartementet, å ordinarie stat beräknas erforderligt belopp. På sätt chefen för finansdepartementet jämväl uppgivit, uppgå enligt provisorisk beräkning de för ändamålet erforderliga medlen, så vitt angår andra huvudtiteln, till 2,990 kronor. I anledning härav torde det ifrågasvarande beloppet böra beräknas till ett avrundat belopp av 3,000 kronor.

[34.]  
Löneförbättring  
åt vissa  
vaktmästare och  
med dem jämför-  
liga befatt-  
ningshavare.

(Ordinarie  
anslag.)

Med stöd av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, i avvaktan på proposition angående löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, till dylik löneförbättring, så vitt angår befattningshavare under justitiedepartementet, beräkna å *ordinarie stat* för år 1918 ett belopp av ..... kronor 3,000.

4. Rese- och traktamentspenningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 15,000.

5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 65,000.

6. Till bestridande av kostnaderna för Svensk författningssamling, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 70,000.

## 7. Tryckningskostnader.

[35.]  
Trycknings-  
kostnader.  
(Ordinarie  
anslag.)

För utjämnande av huvudtitelns slutsumma plägar beloppet av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget för tryckningskostnader — beräknat till 30,000 kronor — årligen underkastas någon jämkning. Uti årets riksstat är detta anslag bestämt till 29,993 kronor. I berörda syfte torde det för år 1918 böra fastställas till 30,014 kronor.

Jag föreslår alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, till jämnande av huvudtitelns slutsumma, höja det ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader, som icke skola av andra medel gäldas, från..... kronor 29,993  
med 21 kronor till ..... » 30,014.

## 8. Jordregistren.

[36.]  
Jordregistren.  
(Extra anslag.)

Till fortsättande och avslutande av arbetet med inrättande av jordregister för rikets landsbygd beviljade 1914 års senare riksdag ett reservationsanslag å 800,000 kronor, varav anvisats å extra stat för år 1915 300,000 kronor, för år 1916 250,000 kronor och för år 1917 175,000 kronor. Å detta anslag återstår sålunda ett icke anvisat belopp av 75,000 kronor.

Den av lantmäteristyrelsen avgivna redogörelse för arbetet med uppläggande av jordregister under tiden den 1 november 1915—den 31 oktober 1916 utvisar, att för jordregisterarbetet i länen utom Kopparbergs län särskilda lantmätare varit anställda för tillhoppa 237.6 månader mot 410.3 månader under föregående redogörelseår samt att i jordregister för dessa län under ifrågavarande år införts 8,723 jordeboksenheter med tillhoppa 71,766 registernummer mot 23,265 jordeboksenheter med 162,483 registernummer under närmast föregående redogörelseår. I Kopparbergs län hade under sista redogörelseåret särskilt förordnade lantmätare varit anställda vid jordregisterarbetet för sammanlagt 81 månader; i jordregistret infördes därunder 7,107 registerenheter med tillhoppa 14,844 registernummer. För närmast föregående redogörelseår, då särskilda lantmätare voro förordnade att biträda vid jordregisterarbetet i Kopparbergs län 97.1 månader, voro motsvarande siffror i övrigt för länet 10,399 jordregisterenheter med 19,126 registernummer.

Arbetsprodukten ställer sig sålunda, om hänsyn tages till allenast de anförda siffrorna, mindre gynnsam för sista redogörelseåret än för det närmast föregående, vilket i sin ordning, utom beträffande Kopparbergs län, visade en nedgång vid jämförelse med motsvarande uppgifter för redogörelseåret den 1 november 1913—den 31 oktober 1914. Att en sådan minskning i arbetsprodukten beträffande nyregistrering skulle inträffa, sedan arbetet härmed nått sin höjdpunkt, har emellertid från början varit att beräkna och beror — med undantag möjligen för Kopparbergs län — i främsta rummet därpå, att alltmera tid måst ägnas åt komplettering av sådana jordregisterstommar, som undergått granskning hos domhavande och därefter varit utsända till kommunerna.

Vid slutet av oktober 1916 hade införts i jordregistret för riket utom Kopparbergs län 140,581 jordeboksenheter och i jordregistret för nämnda län 25,833 jordregisterenheter. Att döma av senaste tillgängliga uppgifter å antalet jordregisterenheter i berörda län och jordeboksenheter i riket i övrigt skulle vid sistnämnda tidpunkt hava återstått att i respektive jordregister införa 1,544 jordeboksenheter och 3,207 jordregisterenheter. Då arbetet härmed, av vilket en avsevärd del helt visst utförts under november och december 1916, till sin återstående del borde kunna, om det fortginge utan avbrott, medhinnas under förra hälften av år 1917, kan det synas, som skulle jordregister för hela riket kunna vara upplagda vid slutet av år 1917. Förväntningarna, att arbetet i dess helhet skall vara avslutat inom utgången av sistnämnda år, kunna emellertid, tyvärr, icke gå i uppfyllelse. Dels hava nämligen vissa med jordregisterarbetet sammanhängande ärenden, som ankomma på åtgärd av kammarkollegium, inströmmat i större mängd än på förhand beräknats, dels, och framför allt, har det visat sig omöjligt för domhavandena att utföra granskningen av jordregisterstommarna med samma skyndsamhet, som använts vid stommarnas upprättande i lantmäterikontoren. Inom Kopparbergs län har hittills så litet av granskningsarbetet hos domhavandena medhunnits, att det, om ej särskilda åtgärder för arbetets påskyndande kunna vidtagas, synes vara att befara, att samma granskningsarbete kommer att sträcka sig över hela året 1918 inpå år 1919. Beträffande övriga län torde däremot granskningen hos domhavandena i allmänhet kunna slutföras under år 1917, så att därefter endast komma att återstå stommar för en eller annan socker i några få spridda domsagor.

För det jordregisterarbete, som skall utföras under år 1917, står till förfogande dels det av riksdagen för detta år anvisade belopp av 175,000 kronor dels ock en behållning å tidigare anvisningar, vilken

- [36.] enligt approximativa beräkningar uppgår till omkring 70,000 kronor eller sålunda ett sammanlagt belopp av omkring 245,000 kronor. Huruvida kostnaderna för det jordregisterarbete, som återstår vid 1917 års slut, kunna till fullo täckas av återstoden av ovanberörda reservationsanslag eller om därför ytterligare anslag måste begäras, låter sig icke nu avgöra. Den prisstegring i fråga om förnödenheter av alla slag, som inträffat under de senaste åren, har givetvis medfört högre kostnader för skrivmaterialier, blankettryck och dylikt. Härutöver har förekommit en avsevärd utgift, som vid kostnadsberäkningarnas upprättande icke varit att förutse, nämligen till lantmätare, anställda vid jordregisterarbetet, men inkallade till militärtjänstgöring under sådana förhållanden, att de under tiden därför ansetts böra få bibehålla viss del av arvodet från jordregisteranslaget. Intill den 1 november 1916 hade av detta anslag för nu omförmälda ändamål utgått icke mindre än 10,153 kronor 9 öre.

Skulle ytterligare anslag för arbetet med jordregistrens uppläggande emellertid befinnas erforderligt, lär i varje händelse något större belopp icke behöva därför begäras. För närvarande saknar jag anledning ifrågasätta någon ökning i det redan beviljade anslaget; och har jag nu endast att hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att av det till fortsättande och avslutande av arbetet å inrättande av jordregister för landsbygden av 1914 års senare riksdag beviljade reservationsanslag å 800,000 kronor å *extra stat* för år 1918 anvisa återstående ..... kronor 75,000.

## 9. Fastighetsregister för stad.

- [37.] De sakkunniga, vilka enligt mig den 17 mars 1916 lämnat nådigt bemyndigande erhållit i uppdrag att biträda inom justitiedepartementet vid ytterligare behandling av frågan om fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen, — 1916 års fastighetsregisterkommission — hava den 28 november 1916 avgivit utlåtande i fråga om kostnaden för fastighetsregisters första uppläggande i städer och vissa därmed jämförliga samhällen jämte förslag till kungörelse om bidrag av statsmedel till dylik kostnad. Enligt berörda utlåtande, till vilket jag ber att få hänvisa, skulle för det ifrågavarande ändamålet krävas ett anslag å 920,000 kronor, varav för blankett-

*Fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen.*

(Extra anslag.)

tryck beräknats 90,000 kronor, för tillsyn å registreringsarbetet 64,000 kronor och återstoden till dels bidrag till städer och till köpingar, som utgöra egen kommun och för vilka föres fastighetsregister efter de för stad meddelade bestämmelser, till täckande av de för dem uppkommande registreringskostnaderna, dels kostnad för uppläggande av fastighetsregister enligt nyss omlörmälda bestämmelser för municipalsamhällen och därmed jämförliga samhällen. Då enligt förslaget bidrag till samhälle ej skall utgå, förrän fastighetsregistret blivit för samhället upplagt, samt åtskilliga år torde komma att förflyta, innan de särskilda registren i större omfattning varda upplagda, och då kostnaden för registrering enligt de för stad meddelade bestämmelser av municipalsamhällen och därmed jämförliga samhällen ej synes komma att röra sig om mera avsevärda belopp, torde av den för nu berörda ändamål avsedda delen av anslaget något större belopp icke behöva anvisas förrän om något år. Anslag till större delen av kostnaden för blankettryck och till något över en tredjedel av den för tillsynen å registreringsarbetet beräknade kostnaden måste beredas redan för år 1918. Och då vissa av blanketterna måste finnas tryckta omedelbart efter författningarnas i ämnet utfärdande samt jämväl medel till bestridande av kostnad för tillsyn å registreringsarbetet bliva erforderliga redan under innevarande år, lärer, såsom ock kommissionen föreslagit, rätt för Kungl. Maj:t att förskjuta i sådana avseenden behövliga belopp böra begäras. För kostnader under innevarande år och år 1918 torde den av kommissionen angivna summa 100,000 kronor vara tillräcklig.

Väsentligen i överensstämmelse med 1916 års kommissions den 1 november 1916 avgivna huvudsakliga betänkande har Kungl. Maj:t den 19 december 1916 beslutat till riksdagen avlåta proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m. Sjunde kapitlet i förslaget till lag om fastighetsbildning i stad innehåller de huvudgrunder, efter vilka fastighetsregistreringen i de ifrågavarande samhällena skall verkställas. Enligt 14 § i samma kapitel tillkommer det Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående uppläggandet och förandet av fastighetsregistret. Förslag till dylika bestämmelser har av 1916 års fastighetsregisterkommission upptagits uti ett i kommissionens betänkande den 1 november 1916 ingående förslag till förordning med närmare föreskrifter om fastighetsregister för stad.

Under åberopande av vad kommissionen anfört i utlåtandet den 28 november 1916 och vad jag nu yttrat får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

[37.]

[37.]

att — under förutsättning att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., antager lag i ämnet — till bestridande av de kostnader för första upplägget av fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen, som enligt 1916 års fastighetsregisterkommissions förslag skola gäldas av statsmedel, bevilja ett anslag å ..... kronor 920,000 och att härav å *extra stat* för år 1918 anvisa ett belopp av ..... kronor 100,000, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad av detta belopp må finnas erforderligt under år 1917.

10. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella byrån i Bern, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* ..... kronor 2,000.

#### 11. Understöd åt föreningen Skyddsvärnet.

[38.]  
Understöd åt  
föreningen  
Skydds-  
värnet.  
(Extra anslag.)

Föreningen Skyddsvärnet, som bildades i Stockholm år 1910, har enligt sina stadgar till uppgift att verka för främjande av det allmänna och enskilda räddningsarbetet bland frigivna fångar, villkorligt dömda, lösdrivare, alkoholister, prostituerade och i liknande avseenden hjälpbehövande.

Redan förut i dag har jag haft tillfälle nämna, att det belopp å 16,000 kronor, vilket under de senaste åren ställts till fängvårdsstyrelsens disposition för understödande av dess verksamhet till frigivna fångars skydd och om vars beviljande jämväl för år 1918 jag under punkt 24 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta framställning, beräknats med hänsyn till att därav ett understöd av 4,000 kronor skulle tilldelas Skyddsvärnet. Skyddsvärnet åtnjuter emellertid även direkt understöd av statsmedel. Detta har utgått under år 1913 med 6,000 kronor, men har därefter för vart och ett av åren 1914—1917 bestämts till 12,000 kronor. Föreningen anhåller nu om ett anslag av sistnämnda storlek jämväl för nästkommande år. Då Skyddsvärnet för sin verksamhet till frigivna fångars skydd haft att påräkna förutnämnda belopp å 4,000 kronor, har med nu förevarande understöd å 12,000 kronor

åsyftats allenast Skyddsvärnets övriga verksamhetsgrenar och har därför också i fråga om dessa sistnämnda medels användande meddelats en föreskrift, vilken, enligt den avfattning som de senaste åren givits densamma, utesluter medlens begagnande för verksamhet, som särskilt avser frigivna fångars upprättande. [38.]

För Skyddsvärnets verksamhet lämnade jag i sammanhang med avlåtande av statsverkspropositionen till 1915 års riksdag en synnerligen utförlig redogörelse, avseende tiden alltifrån föreningens stiftande till och med år 1913. Denna redogörelse blev därefter vid avlåtande av statsverkspropositionen till sista årets riksdag kompletterad med avseende å verksamheten under år 1914. Att nu åter lämna en ingående skildring av föreningens samhällsnyttiga verksamhet på olika områden torde vid sådana förhållanden icke vara erforderligt. Däremot torde det icke sakna sitt intresse att få redogörelsen för föreningens arbete kompletterad jämväl för år 1915, det sista år för vilket några uppgifter därom finnas tillgängliga. Den redogörelse härför jag nu går att giva grundar sig på den berättelse för Skyddsvärnets verksamhet under sistnämnda år, som föreningen lämnat till Kungl. Maj:t, samt på en del uppgifter, varmed föreningen därutöver framkommit i den underdåniga skrivelse av den 15 september 1916, i vilken föreningen anhållit om nu ifrågavarande anslags förnyande jämväl för år 1918. I denna redogörelse vill jag först behandla verksamheten å föreningens centralbyrå i Stockholm för att därefter nämna några ord även om arbetet vid filialerna i Göteborg och Malmö.

*Redogörelse för  
Skyddsvärnets  
verksamhet  
under år 1915.*

### I. Centralbyrån i Stockholm.

*Platsanskaffningen* har under år 1915 berett arbete eller anställning åt 871 personer. Därtill bör dock läggas omkring 200 fall, då arbete anskaffats åt personer, som ej varit att hänföra till klienter i egentlig mening. En jämförelse med år 1914 visar, att år 1915 företer en ganska avsevärd ökning. Motsvarande siffror för år 1914 voro nämligen 755 och omkring 180.

I fråga om *förundersökningarna beträffande villkorlig dom* är att anteckna, att antalet personer, som under år 1915 varit föremål för denna gren av centralbyråns verksamhet, uppgått till 342, av vilka 96 erhållit villkorlig dom. Motsvarande tal för år 1914 voro omkring 325 samt 74.

Jämväl *överbvakningsarbetet beträffande villkorligt dömda* har gått framåt, i det att under år 1915 57 villkorligt dömda — mot 19 under år 1914 — ställts under tillsyn av särskilt förordnad övervakare.

*Verksamheten till räddande av alkoholister* har under år 1915 berört 235 personer. Av dessa hava 11 beretts inträde å vårdanstalt.

*Räddningsarbetet för kvinnor* har fortsatts även under år 1915. Någon statistik beträffande denna gren av föreningens verksamhet föreligger dock ej.

[38.]

Å skyddsvärnets *skrivbyrå* hava under olika tider av år 1915 varit sysselsatta 35 personer med tillhopa 42,462 arbetstimmar. Motsvarande siffror för år 1914 voro 39 och 25,824.

## II. Filialen i Göteborg.

Den uppgift, som skyddsvärnet i Göteborg enligt stadgarna satt sig före, omfattar dels förundersökning i fråga om personer, som kunna bliva föremål för villkorlig straffdom, dels ock verksamhet för främjande av räddningsarbete bland frigivna fångar och villkorligt dömda.

*Förundersökningarna beträffande villkorlig dom* hava under tiden från filialens bildande den 6 november 1914 till 1915 års slut haft avseende å 98 för brott tilltalade personer. Dessa undersökningar hava i 50 fall lett till villkorlig dom, i 14 fall till vederbörandes intagande å allmän uppfostringsanstalt och i 4 fall till att målen blivit avskrivna.

*Räddningsarbetet bland frigivna fångar och villkorligt dömda* upptogs först i mars månad 1915. Omfattningen av detta arbete framgår därav att intill 1915 års slut från sådana personer inkommit 182 framställningar om hjälp. Av dessa framställningar hava 151 bifallits i en eller annan form, därav 26 genom anvisande av arbete.

## III. Filialen i Malmö.

*Platsavdelningen* har under år 1915 berett arbete åt 15 personer.

*Förundersökningarna beträffande villkorlig dom* hava under året mer än fördubblats i det att deras antal stigit till 87 mot 36 under år 1914. Undersökningarna ledde under år 1915 till villkorlig dom i 16 och till frikännande i 2 fall.

Verksamheten vid filialen har under år 1915 omfattat även *övervakning av villkorligt dömda samt alkoholistvård*. Bland annat hava 2 personer genom filialens försorg omhändertagits i alkoholistanstalter.

Under år 1915 har bildats en dotterförening till Skyddsvärnet, benämnd »Skånekretsen av föreningen Skyddsvärnet». Detta har gjort, att föreningens verksamhet i Malmö, som förut bedrivits mera direkt från centralbyrån, från och med år 1916 i stället ledes av denna dotterförenings styrelse.

Till belysning av föreningens verksamhet i dess helhet må hänvisas till följande tablå, angivande vilka åtgärder föreningens byråer i Stockholm, Göteborg och Malmö vidtagit med sina klienter (tablåen avser vad Stockholm och Malmö beträffar år 1915 samt vad angår Göteborg tiden från den 6 november 1914 till 1915 års utgång):

|                                                                                     | Stockholm | Göteborg | Malmö |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----------|----------|-------|
| Anvisat arbete eller anställning                                                    | 871       | 26       | 15    |
| Reshjälp till hemort eller arbetsplats                                              | 178       | 15       | 13    |
| Mat eller logi                                                                      | 338       | 51       | 22    |
| Hjälp till sjukhus, skyddshem, fattigvård etc.                                      | 154       | 12       | —     |
| Understöd eller hjälp i annan form, såsom beklädnad, arbetsredskap, hyreshjälp etc. | 541       | 47       | 53    |
| Summa                                                                               | 2,082     | 151      | 103   |

I fråga om de medel, föreningen haft och har att påräkna till [38.]  
täckande av kostnaderna för sin verksamhet, anför föreningen i sin  
förutnämnda skrivelse den 15 september 1916:

*Skyddsvärnet i  
skrivelse den 15  
september 1916.*

Med hänsyn till inkomsterna hade Skyddsvärnet under år 1915 erhållit ett statsanslag om 12,000 kronor och ett kommunalt anslag om 4,000 kronor från Stockholms stadsfullmäktige, ett kommunalt anslag om 500 kronor från stadsfullmäktige i Malmö och ett anslag om 1,000 kronor från Malmöhus läns landsting, vartill komme dels medlemsavgifter och gåvor, dels de anslag, som lämnats av fångvårdsstyrelsen och en del av landets skyddsföreningar. Skrivbyrån hade lämnat omkring 9,000 kronor i inkomst.

För år 1916 hade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t anvisat Skyddsvärnet 12,000 kronor, varjämte Stockholms stadsfullmäktige anslagit 4,000 kronor, Malmö stadsfullmäktige 500 kronor och Malmöhus läns landsting 1,000 kronor, vartill komme, att Skyddsvärnet av Kungl. Maj:t anvisats att för sin verksamhet för frigivna fångar hos fångvårdsstyrelsen söka understöd.

För år 1917 hade riksdagen likaledes jämlikt nådig framställning anvisat ett anslag om 12,000 kronor, med hänvisning till föreningen att för det speciella skyddsarbetet för frigivna även för nämnda år begära understöd hos fångvårdsstyrelsen. Föreningen hade ingått till Stockholms stadsfullmäktige med framställning att för år 1917 erhålla samma anslag som för år 1916.

Några avslutade räkenskaper, som skulle kunna lända till upplysning om föreningens ekonomiska förhållanden under år 1916, hava ej varit för mig tillgängliga. Vad åter beträffar frågan, huru föreningens inkomster och utgifter ställt sig under det näst därförut förflutna året 1915, framgår svaret därå av följande ur revisionsberättelsen för samma år hämtade

*Tablå över Skyddsvärnets ekonomiska ställning år 1915*

Tillgångar och skulder balanserade den 1 januari 1915 sålunda:

*Tillgångar:*

|                                     |        |           |                  |
|-------------------------------------|--------|-----------|------------------|
| Inventariers konto .....            | kronor | 5,114: 53 |                  |
| Malmöfilialens konto .....          | »      | 135: 44   |                  |
| Baltiska utställningens konto ..... | »      | 130: 65   | kronor 5,380: 62 |

*Skulder:*

|                              |        |           |                  |
|------------------------------|--------|-----------|------------------|
| Till fru Magni .....         | kronor | 200: —    |                  |
| Till räkenskapsföraren ..... | »      | 2,033: 07 |                  |
| Summa kronor                 |        | 2,233: 07 |                  |
| Saldo .....                  | »      | 3,147: 55 | kronor 5,380: 62 |

[38.] Årets inkomster och utgifter visa följande:

*Inkomster:*

|                                                    |        |           |                   |
|----------------------------------------------------|--------|-----------|-------------------|
| Ständiga medlemmars konto .....                    | kronor | 1,400: —  |                   |
| Årligt betalande medlemmars konto .....            | »      | 8,713: 95 |                   |
| Gåvors konto .....                                 | »      | 2,201: 58 |                   |
| Anslutna föreningsars konto .....                  | »      | 821: —    |                   |
| Statsanslags konto .....                           | »      | 12,000: — |                   |
| Kommunalt anslags konto .....                      | »      | 4,000: —  |                   |
| Återbetalt understöds konto .....                  | »      | 39: 50    |                   |
| Skrivbyråns konto .....                            | »      | 9,292: 20 |                   |
| Intressekonto .....                                | »      | 400: 86   |                   |
| Malmöfilialens konto .....                         | »      | 1,500: —  |                   |
| Fångvårdsstyrelsens anslag .....                   | »      | 5,233: 07 |                   |
| Aktiers och obligationers konto .....              | »      | 2,837: 45 |                   |
| Diverse inkomster .....                            | »      | 1,154: 36 |                   |
| Lån i Stockholms handelsbank å en obligation ..... | »      | 4,000: —  | kronor 53,593: 97 |

*Utgifter:*

|                                   |        |            |                   |
|-----------------------------------|--------|------------|-------------------|
| Platsbyråns konto .....           | kronor | 17,028: 64 |                   |
| Skrivbyråns konto .....           | »      | 12,462: 63 |                   |
| Förundersökningarnas konto .....  | »      | 5,159: 37  |                   |
| Alkoholistdispensärens konto .... | »      | 5,550: 81  |                   |
| Allmänna omkostnaders konto ..... | »      | 6,572: 38  |                   |
| Göteborgsfilialens konto .....    | »      | 1,334: —   |                   |
| Malmöfilialens konto .....        | »      | 2,457: 95  |                   |
| Diverse kreditorers konto .....   | »      | 2,238: 07  |                   |
| Inventariers konto .....          | »      | 795: 12    | kronor 53,593: 97 |

Tillgångar och skulder balanserade den 31 december 1915 sålunda:

*Tillgångar:*

|                                       |        |           |                   |
|---------------------------------------|--------|-----------|-------------------|
| Inventariers konto .....              | kronor | 5,017: 39 |                   |
| Malmöfilialens konto .....            | »      | 135: 44   |                   |
| Aktiers och obligationers konto ..... | »      | 23,200: — | kronor 28,352: 83 |

*Skulder:*

|                                                                       |        |            |                   |
|-----------------------------------------------------------------------|--------|------------|-------------------|
| Skuld till Stockholms handelsbank mot säkerhet av en obligation ..... | kronor | 4,000: —   |                   |
| Saldo .....                                                           | »      | 24,352: 83 | kronor 28,352: 83 |

Från revisionsberättelsen är vidare att anteckna, att föreningen under år 1915 i testamente efter konsul A. G. Boström bekommit en gåva i aktier, inteckning och kontanter, enligt räkenskaperna upptagna till ett belopp av 26,037 kronor 45 öre, samt att föreningen därav under år 1915 till löpande utgifter använt ett belopp av 2,837 kronor 45 öre, men att revisorerna framhållit lämpligheten av att nämnda gåva avsattes till en fond, varav endast den årliga avkastningen av föreningen disponerades.

För år 1918, till vars utgifter det nu begärda anslaget skulle [38.]  
utgöra ett bidrag, har föreningen uppgjort följande ekonomiska be-  
räkning:

## Beräknade inkomster under år 1918:

|                                |                  |
|--------------------------------|------------------|
| Statsanslag .....              | kronor 12,000: — |
| Kommunalt anslag .....         | » 4,000: —       |
| Av fängvårdsstyrelsen .....    | » 4,000: —       |
| Årliga medlemsavgifter .....   | » 8,500: —       |
| Ständiga medlemsavgifter ..... | » 2,000: —       |
| Gåvor .....                    | » 4,000: —       |
| Av anslutna föreningar .....   | » 1,000: —       |
| Av skrivbyrån .....            | » 10,000: —      |
| Av donation .....              | » 2,000: —       |
| Diverse inkomster .....        | » 500: —         |
| Brist att fylla .....          | » 5,500: —       |
| Summa kronor 53,500: —         |                  |

## Beräknade utgifter under år 1918:

*Förundersökningsavdelningen:*

|                                                  |                 |
|--------------------------------------------------|-----------------|
| Föreståndaren .....                              | kronor 1,800: — |
| Biträde och övervakare .....                     | » 1,800: —      |
| Trycksaker, hyra, utgifter för klienter m. m.... | » 1,200: —      |
| Till filialer .....                              | » 1,500: —      |
| kronor 6,300: —                                  |                 |

*Alkoholistbyrån:*

|                                                  |                 |
|--------------------------------------------------|-----------------|
| Föreståndare .....                               | kronor 1,500: — |
| Läkare .....                                     | » 800: —        |
| Biträde och övervakare .....                     | » 1,500: —      |
| Trycksaker, hyra, utgifter för klienter m. m.... | » 1,200: —      |
| Till filialer .....                              | » 1,500: —      |
| kronor 6,500: —                                  |                 |

*Skrivbyrån:*

|                                                                  |                 |
|------------------------------------------------------------------|-----------------|
| Föreståndare .....                                               | kronor 2,400: — |
| Utgifter för klienter .....                                      | » 7,500: —      |
| Inventarier, hyra och anskaffning av skrivmaskiner<br>m. m. .... | » 2,600: —      |
| kronor 12,500: —                                                 |                 |

*Platsbyrån:*

|                                    |                 |
|------------------------------------|-----------------|
| Föreståndare .....                 | kronor 3,000: — |
| Biträden .....                     | » 3,000: —      |
| Utgifter för klienter .....        | » 7,000: —      |
| Vaktmästare .....                  | » 1,500: —      |
| Trycksaker, hyra och diverse ..... | » 2,000: —      |
| kronor 16,500: —                   |                 |
| Transport kronor 41,800: —         |                 |

[38.]

Transport kronor 41,800: —

*Allmänna omkostnader:*

|                                            |                 |
|--------------------------------------------|-----------------|
| Trycksaker .....                           | kronor 1,000: — |
| Inventarier .....                          | » 1,000: —      |
| Skrivmateriel .....                        | » 500: —        |
| Annonser och diverse .....                 | » 800: —        |
| Ved och lyse .....                         | » 800: —        |
| Porto och försändelser .....               | » 800: —        |
| Telefon .....                              | » 500: —        |
| Städning m. m. ....                        | » 600: —        |
| Resor för inspektion, agitation m. m. .... | » 1,200: —      |
| Skyddsvärnets föreståndare .....           | » 4,500: —      |
| <hr/>                                      |                 |
| Summa kronor 53,500: —                     |                 |

*Fångvårds-  
styrelsen.*

Över Skyddsvärnets nu ifrågavarande framställning har fångvårdsstyrelsen, efter nådig remiss, avgivit utlåtande och därvid tillstyrkt bifall till framställningen. I utlåtandet åberopar styrelsen vad den förut anfört beträffande föreningens tidigare gjorda framställningar om statsunderstöd för dess samhällsnyttiga verksamhet, vilken alltjämt påginge på sätt som tillförene, i viss mån i vidgad omfattning.

*Departement-  
schefen.*

Föreningen Skyddsvärnets i hög grad gagneliga verksamhet synes mig fortfarande väl värd ett kraftigt stöd från statens sida. Jag är alltså beredd att tillstyrka äskande hos riksdagen för år 1918 av ett anslag till föreningen av samma storlek som det, vilket kommit densamma till del under de senaste åren, eller 12,000 kronor.

Om anslaget beviljas av riksdagen, torde Kungl. Maj:t i samband med blivande beslut om beloppets utanordnande böra, i likhet med vad som skett under de senare åren, föreskriva, att beloppet skall användas till de grenar av föreningens verksamhet, som icke särskilt avse frigivna fångars skydd, med hänvisning till föreningen att för det speciella skyddsarbetet för frigivna även för år 1918 begära understöd hos fångvårdsstyrelsen. Likaså torde angående den kontroll å föreningens verksamhet, som från det allmänna sida bör utövas i anledning av statsunderstödet, böra meddelas enahanda bestämmelser som hittills. Föreningen torde alltså böra åläggas att före den 1 april 1919 till Kungl. Maj:t avgiva berättelse rörande anslagets användande och föreningens verksamhet under år 1918, varjämte föreskrift bör meddelas därom, att ett av chefen för justitiedepartementet förordnat ombud skall äga deltaga i revisionen av föreningens räkenskaper för sistnämnda år.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till understöd åt föreningen Skyddsvärnet [38.]  
 å *extra stat* för år 1918 bevilja ett förslagsanslag,  
 högst..... kronor 12,000.

12. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservations-*  
*anslag* ..... kronor 4,500.

## 13. Statskontorets förskott.

I en till justitiedepartementet ingiven skrivelse av den 14 december 1916 har statskontoret anmält, att, jämlikt föreskrift i särskilda Kungl. Maj:ts skrivelser, vissa belopp för olika ändamål förskottsvis utbetalts av statskontoret under tiden från och med den 1 november 1915 till den 1 november 1916 eller av Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen under år 1915. Statskontoret har anhållit, att Kungl. Maj:t måtte bereda ersättning för vad sålunda förskjutits. (Extra anslag.)

De flesta av nämnda utgifter torde vara av beskaffenhet att böra hos riksdagen anmälas till ersättande under andra huvudtiteln. De belopp, som jag sålunda åsyftar, äro följande:

kostnader

för biträde inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan om revision av skiftesstadgan och därmed sammanhängande författningar (kungl. skrivelser den 3 och den 18 juni, den 12 och den 27 november samt den 31 december 1915 ävensom den 29 september 1916)..... kronor 2,008: 14

i anledning av professorn J. C. W. Thyrén lämnat uppdrag att verkställa utredning rörande vissa ändringar i strafflagstiftningen och framlägga utkast till förslag angående sådana ändringar (kungl. skrivelser den 19 februari 1909, den 18 juli 1913 samt den 17 mars och den 29 september 1916) 7,173 kronor 74 öre, eller, efter avdrag av 161 kronor, som inlevererats till statskontoret för försålda exemplar av skrifter, vilka utgivits för uppdragets utförande ..... » 7,012: 74

Transport kronor 9,020: 88

[39.]

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                  |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Transport kronor | 9,020: 88  |
| i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid behandling av frågan om ändring i gällande bestämmelser om patronatsrätt (kungl. skrivelse den 11 december 1914).....                                                                                                                                         | »                | 516: 67    |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till ny lagstiftning om flottning m. m. (kungl. skrivelser den 10 november 1911, den 29 mars 1912, den 18 april 1914 samt den 25 februari, den 12 maj och den 13 oktober 1916) .....                                                  | »                | 11,733: 24 |
| i anledning av utredning inom justitiedepartementet rörande bolags jordförvärv i mellersta och södra delarna av riket m. m. (kungl. skrivelser den 30 december 1911, den 13 juni 1913, den 19 februari 1915 och den 17 mars 1916).....                                                                                                       | »                | 14,985: 47 |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning och förslag i fråga om vissa ändringar i strafflagstiftningen (borttagande av straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende m. m.) (kungl. skrivelser den 20 juni 1913 samt den 11 juni och den 10 september 1915).....                      | »                | 11,611: 80 |
| ersättning för biträde inom justitiedepartementet med verkställande av utredning, huru bötesstraff, som ådömts genom laga kraft ägande utslag, lämpligen må bringas till verkställighet (kungl. skrivelser den 16 oktober och den 31 december 1915)                                                                                          | »                | 693: 25    |
| kostnader i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning och avgivande av förslag angående behovet av bestämmelser i syfte att bereda delägare i vid skifte undantagna eller därmed jämförliga samfällda ägor eller rättigheter tillfälle att fatta bindande beslut rörande desamma (kungl. skri- |                  |            |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Transport kronor | 48,561: 31 |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |           |        |            |       |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|--------|------------|-------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Transport | kronor | 48,561: 31 | [39.] |
| velser den 23 maj 1914 samt den 11 juni och den 27 november 1915) .....                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | »         |        | 780: 07    |       |
| ersättning för biträde inom justitiedepartementet vid behandling av väckt fråga, huruvida och under vilka villkor undantag må kuuna göras från den i § 24 riksdagsordningen givna bestämmelsen, att rösträtt ej må utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen inställer sig (kungl. skrivelse den 23 oktober 1915) .....                      | »         |        | 416: 66    |       |
| kostnader                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |           |        |            |       |
| för kommittén för verkställande av förnyad utredning av frågan om de kyrkliga konsistoriernas omorganisation m. m. (kungl. skrivelser den 13 november 1914, den 16 oktober, den 27 november samt den 3 och den 17 december 1915, den 28 januari, den 28 april, den 26 maj, den 2 och den 9 juni, den 14 juli, den 11 augusti samt den 15 och den 22 september 1916) ..... | »         |        | 20,977: 12 |       |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet med utredning angående legaliserade revisorer och omarbetning av förordningen om handelsböcker och handelsräkningar (kungl. skrivelser den 27 augusti 1912 och den 14 april 1916) .....                                                                                                       | »         |        | 4,502: 30  |       |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan om lagstiftning rörande stiftelser (kungl. skrivelse den 12 februari 1915) .....                                                                                                                                                                            | »         |        | 3,300: —   |       |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid överarbetning av vissa delar i det av särskilda kommitterade den 17 december 1910 avgivna förslag till vattenlag (kungl. skrivelse den 18 juni 1915 samt två kungl. skrivelser den 21 januari 1916) ..                                                                                    | »         |        | 13,043: 50 |       |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Transport | kronor | 91,580: 97 |       |

|       |                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                  |            |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|------------|
| [39.] |                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Transport kronor | 91,580: 97 |
|       | i anledning av uppdrag åt sakkunnig att biträda inom justitiedepartementet vid ytterligare utredning om statsdepartementens omorganisation (kungl. skrivelse den 28 maj 1915) .....                                                                                                           | »                | 10,175: —  |
|       | ersättning                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                  |            |
|       | för biträde inom justitiedepartementet vid utarbetande av förslag till författningar m. m., föranledda av den nya lagen om äktenskaps ingående och upplösning (kungl. skrivelse den 19 november 1915 samt tre kungl. skrivelser den 17 december 1915) .....                                   | »                | 875: —     |
|       | för biträde inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av vissa till processlagstiftningen hörande frågor (kungl. skrivelser den 19 november och den 31 december 1915) ...                                                                                                            | »                | 2,436: 12  |
|       | för biträde inom justitiedepartementet vid fortsatt behandling av frågan, huruvida icke mera betryggande föreskrifter rörande kontrollen över förmyndares förvaltning av omvändigas tillgångar i kontanta medel och värdehandlingar kunde ernås (kungl. skrivelse den 27 november 1915) ..... | »                | 3,300: —   |
|       | för biträde inom justitiedepartementet vid överarbetning av lagberedningens förslag till jordabalk i vad detta avser ny lagstiftning om ägogränser m. m. (kungl. skrivelser den 1 oktober och den 31 december 1915 samt den 4 februari 1916) .....                                            | »                | 1,075: 70  |
|       | kostnader                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                  |            |
|       | för verkställande av förberedande utredning rörande en särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner och pensioner m. m. (kungl. skrivelse den 10 mars 1916) .....                                                                                                               | »                | 439: 75    |
|       | för biträde inom justitiedepartementet vid utarbetande av förslag till ändring av 30 kap. rättegångsbalken m. m. (kungl. skrivelse den 27 november 1915) .....                                                                                                                                | »                | 900: —     |
|       | Transport kronor 110,782: 54                                                                                                                                                                                                                                                                  |                  |            |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |   |                              |       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|------------------------------|-------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |   | Transport kronor 110,782: 54 | [39.] |
| i anledning av biträde inom justitiedepartementet för beredande av vissa till kyrkolagstiftningen hörande frågor (kungl. skrivelse den 23 september 1915).....                                                                                                                                                     | » | 263: 89                      |       |
| ersättning                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |   |                              |       |
| för biträde inom justitiedepartementet vid bearbetning och granskning av de utav särskilda sakkunniga den 5 februari 1912 avgivna förslag till lag angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik m. m. (kungl. skrivelse den 23 oktober 1915) .....                                                    | » | 1,000: —                     |       |
| för biträde inom justitiedepartementet vid utarbetande av vissa författningsförslag rörande krigslagstiftningen (två kungl. skrivelser den 3 mars 1916 samt kungl. skrivelse den 17 mars 1916) .....                                                                                                               | » | 2,900: —                     |       |
| kostnader                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |   |                              |       |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet vid verkställande av utredning, avseende omarbetning och utvidgning av gällande strafflagstiftning om enskilds förbindelse med främmande makt m. m. (kungl. skrivelse den 30 juni 1916) ...                                            | » | 2,802: 17                    |       |
| för kommittén för verkställande av dels en förnyad allsidig granskning samt omarbetning av de för riksdagen år 1910 framlagda förslagen till ordnande av frågan om tillgodosgörande av mineralfyndigheter å kronojord dels ock en revision av gruvestadgan (kungl. skrivelse den 28 juli 1916).....                | » | 1,250: —                     |       |
| i anledning av uppdrag åt en strafflagskommision att med föranledande av ett av professorn J. C. W. Thyrén utarbetat förberedande utkast till strafflag (allmänna delen) ävensom övriga av professorn Thyrén verkställda arbeten till en ny strafflagstiftning avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en sådan |   |                              |       |

Transport kronor 118,998: 60

[39.]

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                              |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Transport kronor 118,998: 60 |
| lagstiftning (kungl. skrivelser den 10 mars och den 6 oktober 1916)                                                                                                                                                                                                                                  | » 950: —                     |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga för fortsatt behandling av frågan om särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner och pensioner m. m. (kungl. skrivelse den 19 april 1916)                                                                                                        | » 1,114: 65                  |
| i anledning av uppdrag åt sakkunniga att biträda inom justitiedepartementet för behandling av frågan om kostnadsfri rättshjälp (kungl. skrivelse den 30 juni 1916)                                                                                                                                   | » 607: 70                    |
| ersättning                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                              |
| för biträde inom justitiedepartementet vid ytterligare behandling av frågan om fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen samt därmed sammanhängande frågor (kungl. skrivelser den 17 mars, den 15 september och den 20 oktober 1916)                                       | » 1,447: 23                  |
| för biträde inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till vidtagande av åtgärder för upphörande av den till personer, menigheter och allmänna inrättningar utgående ersättning för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar (kungl. skrivelse den 25 februari 1916) | » 1,335: —                   |
| till statistiska centralbyrån utbetalt belopp för bestridande av kostnader för statistik över landstingsmannavalen år 1916 och över den kommunala rösträtten därvid (kungl. skrivelse den 19 maj 1916)                                                                                               | » 5,000: —                   |
| till statistiska centralbyrån utbetalt belopp för bestridande av kostnad för statistik över stiftelser (kungl. skrivelse den 10 december 1915)                                                                                                                                                       | » 1,386: 85                  |
| till statistiska centralbyrån utbetalt belopp för bestridande av kostnad för statistik över riksdagsmannaval och landstingsmannaval m. m. (kungl. skrivelse den 10 december 1915)                                                                                                                    | » 3,580: 35                  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Transport kronor 134,420: 38 |

|                                                                                                                                                                                                                                              |                  |              |       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|--------------|-------|
|                                                                                                                                                                                                                                              | Transport kronor | 134,420: 38  | [39.] |
| ersättning för biträde inom justitiedepartementet såväl med övervakande av det domhavande åliggande arbete för uppläggande av jordregister som även i övrigt vid handläggning av jordregisterärenden (kungl. skrivelse den 31 december 1915) | »                | 1,000: —     |       |
| ersättning åt aktuarien i Svea hovrätt G. Liliequist för indragna sportler (kungl. skrivelse den 8 april 1910)                                                                                                                               | »                | 2,896: 66    |       |
| ersättning åt sekreteraren i hovrätten över Skåne och Blekinge L. Ljungberg för indragen expeditionslösen (kungl. skrivelse den 8 april 1910)                                                                                                | »                | 1,550: —     |       |
| ersättning till notarier å gammal stat i Svea hovrätt för indragna sportler (kungl. skrivelse den 17 december 1909)                                                                                                                          | »                | 20: 85       |       |
| ersättning till registratorn i nedre justitierevisionen F. Peterzens för indragen expeditionslösen (kungl. skrivelse den 1 mars 1912)                                                                                                        | »                | 2,750: —     |       |
| kostnader för utförande av en borrhunn vid statens uppfostringsanstalt å Bona (kungl. skrivelse den 14 juli 1916)                                                                                                                            | »                | 2,500: —     |       |
| Summa kronor                                                                                                                                                                                                                                 |                  | 145,137: 89. |       |

Som vanligt avse de av statskontoret förskjutna beloppen till största delen kostnader för kommittéer och sakkunniga eller eljest för utredning av frågor, som tillhöra justitiedepartementets handläggning.

Vidkommande kostnaden för utförande av en borrhunn vid statens uppfostringsanstalt å Bona må nämnas, att fattigvårdslagstiftningskommittén i sitt den 2 december 1915 avgivna betänkande med förslag till lag om ändring av 5 kap. 3 § strafflagen m. fl. författningar samt till därav föranledda åtgärder i avseende å anstalter för minderåriga förbrytare avgivit förslag till ordnande av vattenförhållandena vid anstalten (sid. 81 i betänkandet).

*Kostnader för utförande av borrhunn vid statens uppfostringsanstalt å Bona.*

Uti underdånig skrivelse den 22 maj 1916 förmälde styrelsen för anstalten sig anse, att de av kommittén föreslagna anordningarna, även om de icke motsvarade högt ställda fordringar i hygieniskt avseende, dock skulle innebära möjligheter till en väsentlig förbättring av anstaltens vattenförhållanden. Styrelsen funne, att omsorgen om hälsovården vid

- [39.] anstalten oundgängligen krävde omedelbar åtgärd för ordnande av vattenanskaffningen därstädes. För sådant ändamål hade styrelsen från Svenska diamantborrningsaktiebolaget i Stockholm införskaffat utredning om utsikterna att genom borrhning erhålla grundvatten ävensom infordrat förslag å kostnaderna för en dylik anordning, slutande å 4,000 kronor. Styrelsen anhölle därför, att för utförande av borrhbrunn vid anstalten måtte till styrelsens förfogande ställas ett belopp av 4,000 kronor.

Genom nådigt beslut den 14 juli 1916 medgav Kungl. Maj:t, att till styrelsens förfogande skulle för omförmälda ändamål ställas ett belopp av högst 4,000 kronor att utgå av tillgängliga medel under förskottstitel för att sedermera anmälas till ersättande.

*Övriga förskott.*

Beträffande de övriga förskotten, utom de vanliga sportelersättningarna till vissa tjänstemän i hovrätterna och nedre justitierevisionen, torde jag få dels hänvisa till vad i föregående statsverkspropositioner nämnts angående kostnader i anledning av vissa förhållanden beträffande jordregisterarbetet, dels ock erinra därom, att av anledning, som berörts i 1911 och 1912 års statsverkspropositioner (2:dra huvudtiteln 1911 sid. 162 och 1912 sid. 134), fortfarande förskottsvis bestritts utgifter för upprättande i statistiska centralbyrån av statistik över riksdags- och landstingsmannaval.

Statskontorets hemställan beträffande de i förteckningen upptagna förskotten torde böra föranleda, att Eders Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till täckande av samma förskott å *extra stat*  
för år 1918 anvisa, i jämnt krontal, ett förslagsanslag,  
högst..... kronor 145,138.

- [40.] Beträffande de här ovan från senast fastställda riksstat upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå ändring.

I sammanhang härmed ber jag dock få erinra, att, vid bifall till vad i den under punkten 34 omförmälda propositionen kan bli föreslaget, vissa i ordinarie avlöningsstater uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare komma att erhålla avlöningsförmåner utöver vad i vederbörande stat angives.

Av andra huvudtiteln **ordinarie** anslag, vilka för innevarande år  
uppgå till ..... kronor 5,472,366,  
komma vid bifall till de av mig framställda förslagen  
följande att *höjas*, nämligen

anslaget till Svea hovrätt med därunder lydande justitie-  
stat med ..... kronor 46,700

anslaget till Göta hovrätt med där-  
under lydande justitiestat med ..... » 2,400

anslaget till hovrätten över Skåne  
och Blekinge med därunder lydande  
justitiestat med ..... » 5,500

anslaget till fängvårdsstyrelsen med ..... » 2,200

bestämda anslaget till fångars vård  
och underhåll med ..... » 3,450

förslagsanslaget till fångars vård och  
underhåll med ..... » 155,000

samt anslaget till tryckningskost-  
nader med ..... » 21,

varjämte

dels i det för justitiedepartementets  
avdelning av Kungl. Maj:ts kansli  
uppförda anslag skulle beräknas  
en *förhöjning* med ..... » 46,600,

dels ock till löneförbättring åt vissa  
vaktmästare och med dem jämför-  
liga befattningshavare under justi-  
tiedepartementet skulle beräknas  
ett *nytt* anslag å ..... » 3,000

tillhopa kronor 264,871.

Om från denna summa drages  
den av mig föreslagna *sänkningen*  
av anslaget till avlöning till vissa å  
äldre stat kvarstående auditörer med ..... » 2,840,

visar sig, att de ordinarie anslagen skulle *ökas* med kronor 262,031,  
och sålunda för år 1918 komma att uppgå till ..... kronor 5,734,397.

|                                                                                                                     |        |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|------------|
| Extra anslag, som för år 1917 å andra huvudtiteln anvisats till sammanlagt belopp av .....                          | kronor | 986,534,   |
| hava av mig nu tillstyrkts med belopp, som med.....                                                                 | »      | 30,431     |
| <i>understiga</i> sistnämnda summa, till följd varav de extra anslagen skulle för år 1918 komma att uppgå till..... | kronor | 956,103.   |
| Huvudtitelns slutsumma, som för innevarande år utgör .....                                                          | »      | 6,458,900, |
| skulle under förutsättning av bifall till mina förslag ökas med .....                                               | »      | 231,600    |
| och sålunda för år 1918 belöpa sig till .....                                                                       | kronor | 6,690,500. |

Vad departementschefen uti detta ärende, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, yttrat och hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla; och skulle utdrag av statsrådsprotokollet, såvitt ärendet angick, överlämnas till finansdepartementet till ledning vid avfattande av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

*Nils Berlin.*

*Bilaga A.*

## Till Konungen.

Jämlikt den av Eders Kungl. Maj:t för lagberedningen fastställda instruktion får beredningen härmed avgiva redogörelse för sin verksamhet under innevarande år.

Genom nådigt brev den 2 juni har Eders Kungl. Maj:t förordnat, att undertecknad Ekeberg skulle, där han ej av sin tjänstgöring som professor vore därtill förhindrad, i stället för professorn Carl Björling vara delegerad för Sverige vid det skandinaviska lagstiftningsarbetet på familjerättens område, såvitt anginge makars rättsförhållanden och vad därmed ägde samband.

Beredningen har under året varit sysselsatt med utarbetande av förslag till de delar av giftermålsbalken, som skola avse äkta makars rättsförhållanden, och till därmed sammanhängande författningar.

Omkring fyra veckor under juni och juli sammanträdde i Stockholm undertecknade Westring och Ekeberg jämte undertecknad Stenbeck såsom sekreterare med några av de danska och norska delegerade för bearbetning och sammanjämkning av dittills utarbetade lagtexter. Detta redaktionssammanträde fortsattes sedermera å Holmenkollen i Norge under närmare fyra veckor i september och oktober.

För genomgående av de vid redaktionssammanträdet utarbetade parallella svenska, danska och norska lagtexterna sammanträdde därpå beredningen med samtliga danska och norska delegerade i Stockholm omkring fem veckor i november och december, varvid texterna i väsentliga delar preliminärt fastställdes.

I anledning av vad vid sistnämnda sammanträde förekommit är beredningen för närvarande sysselsatt med ytterligare bearbetning av vissa delar av den svenska texten.

På framställning av beredningen har Eders Kungl. Maj:t den 15 september uppdragit åt statistiska centralbyrån att utarbeta en statistisk redogörelse angående mellan makar upprättade inbördes testamenten.

I anledning av nådig remiss den 4 november har beredningen den 14 december avgivit underdånigt utlåtande angående en av riksdagens justitieombudsman gjord underdånig framställning om utredning i fråga om konceptionstidens beräknande i barnuppfostringsmål.

Till beredningen har under året från Fredrika Bremerförbundet med flera kvinnoföreningar inkommit en skrivelse, innehållande önskemål beträffande det pågående lagstiftningsarbetet.

Underdånigst

HJALMAR WESTRING.

BIRGER EKEBERG.

KARL TISELIUS.

EMILIA BROOMÉ.

EINAR STENBECK.

Stockholm den 30 december 1916.

*Bilaga B.*

## Till Konungen.

Till åtlydnad av föreskrift i kungl. brevet den 22 december 1911 angående förberedande utredning rörande en rättegångsreform får jag härmed avgiva redogörelse för processkommissionens arbete under år 1916.

Intill slutet av september månad har kommissionens arbete huvudsakligen ägnats åt utarbetande av utkast till bestämmelser angående vissa till civilprocessen hörande ämnen såsom angående rättegångskostnad, angående förmåga att vara part i rättegången samt att föra talan inför rätta, angående talan inför underrätt i tvistemål, angående verkan av talans anhängiggörande samt angående bevisning (allmänna regler, skriftliga bevis, vittnen, sakkunniga, syn och besiktning, edligt förhör med part). I behandlingen av samtliga dessa frågor hava jämte undertecknad Hellner deltagit revisionssekreteraren K. Schlyter, advokaten H. Almstrand och professorn T. Engströmer.

Den 30 oktober avgav jag på grund av nådiga remisser underdåniga utlåtanden dels över ett av tillkallade sakkunniga den 9 juli 1912 avgivet betänkande angående åtgärder till förbättrande av de hos häradshövdingarna anställda rättsbildade biträdenas avlöningsförhållanden m. m., dels angående trenne i anledning av en riksdagens skrivelse den 19 maj 1915 inom justitiedepartementet utarbetade utkast till lagar om särskilda sammanträden i häradsrätt för behandling av vissa mål och ärenden m. m., dels ock angående ett av tillkallade sakkunniga den 31 juli 1916 avgivet utkast till lag om kostnadsfri rättegång.

Efter den 1 oktober har jag i övrigt av annat offentligt uppdrag varit hindrad att deltaga i kommissionens arbete. Under denna tid hava Schlyter, Almstrand och Engströmer varit sysselsatta med utarbetandet av utkast till bestämmelser rörande vadeförfarandet i överrätt.

Såsom amanuens har under 1916 fortfarande tjänstgjort jur. kaud. S. Matz.

Stockholm den 31 december 1916.

Underdånigst  
JOH. HELLNER.

*K. Schlyter.*

*Bilaga C.***Krigsdomare.**

| Krigsrätterna vid:                                                                                                                                                 | Medeltal<br>brottmål per<br>år under åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under år<br>1916 (beräk-<br>nat på sätt i<br>texten sagts) | Jäm-<br>förelsetal | Avlöning<br>enligt<br>1917 års<br>stat<br>(arvode) | Föreslagen<br>avlöning<br>(arvode) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|--------------------|----------------------------------------------------|------------------------------------|
| Svea livgarde<br>Göta livgarde<br>Livgardet till häst                                                                                                              | 76                                                     | 155                                                                            | 2.04               | 1,700                                              | 1,700                              |
| Livregementets dragoner<br>Svea artilleriregemente<br>Positionsartilleriregementet<br>Svea ingenjörkår (utom fästnings-<br>ingenjörkompaniet)<br>Fälttelegrafkåren | 66                                                     | 118                                                                            | 1.79               | 1,800                                              | 1,800                              |
| Flottans station i Stockholm                                                                                                                                       | 149                                                    | 228                                                                            | 1.53               | 2,000                                              | 2,000                              |
| Vaxholms grenadjärregemente<br>Vaxholms kustartilleriregemente<br>Svea ingenjörkårs fästningsingenjör-<br>kompani                                                  | 50                                                     | 233                                                                            | 4.67               | 1,500                                              | 1,800                              |
| Upplands infanteriregemente<br>Upplands artilleriregemente<br>Västmanlands trängkår                                                                                | 39                                                     | 122<br>(8) <sup>1)</sup>                                                       | 3.13               | 1,000                                              | 1,200                              |
| Första livgrenadjärregementet<br>Andra livgrenadjärregementet<br>Östgöta trängkår                                                                                  | 15                                                     | 51                                                                             | 3.40               | 1,000                                              | 1,000                              |
| Jönköpings regemente<br>Smålands artilleriregemente                                                                                                                | 18                                                     | 48                                                                             | 2.67               | 800                                                | 800                                |
| Kalmar regemente<br>Smålands husarregemente                                                                                                                        | 22                                                     | 29                                                                             | 1.32               | 800                                                | 800                                |
| Kronobergs regemente                                                                                                                                               | 6                                                      | 29                                                                             | 4.83               | 500                                                | 500                                |
| Gottlands infanteriregemente<br>Gottlands artillerikår                                                                                                             | 17                                                     | 75<br>(10) <sup>1)</sup>                                                       | 4.41               | 800                                                | 1,000                              |
| Flottans station i Karlskrona<br>Karlskrona grenadjärregemente<br>Karlskrona kustartilleriregemente<br>Göta ingenjörkårs fästningsingenjör-<br>kompani             | 195                                                    | 496<br>(3) <sup>1)</sup>                                                       | 2.54               | 2,500                                              | 2,500                              |

<sup>1)</sup> Vid vissa krigsrätter hava på grund av särskilda stadganden jämväl handlagts brottmål rörande personal, som tillhört annan avdelning av krigsmakten än krigsrätternas ordinarie truppförband. Beträffande sådana krigsrätter, med avseende å vilka detta förhållande ansetts vara av mera avsevärd betydelse för bedömande av nu förevarande fråga, hava uppgifter infördrats rörande antalet dylika brottmål. Som särskild ersättning utgår för nu nämnd tjänstgöring, har detta antal icke medräknats i de uti tabblän upptagna huvudsiffrorna, utan angivits inom parentes.

| Krigsrätterna vid:                                                                                                                                                                           | Medeltal<br>brottmål per<br>år under åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under år<br>1916 (beräk-<br>nat på sätt i<br>texten sagts) | Jäm-<br>förelsetal | Avlöning<br>enligt<br>1917 års<br>stat<br>(arvode) | Föreslagen<br>avlöning<br>(arvode) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|--------------------|----------------------------------------------------|------------------------------------|
| Norra skånska infanteriregementet<br>Vendes artilleriregemente<br>Skånska trängkåren                                                                                                         | 30                                                     | 104                                                                            | 3.47               | 1,000                                              | 1,200                              |
| Södra skånska infanteriregementet<br>Kronprinsens husarregemente<br>Skånska dragonregementet                                                                                                 | 30                                                     | 84<br>(62) <sup>1)</sup>                                                       | 2.80               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Skånska husarregementet<br>Hallands regemente                                                                                                                                                | 25                                                     | 76<br>(26) <sup>1)</sup>                                                       | 3.04               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Göta artilleriregemente<br>Älvsborgs regemente<br>Älvsborgs kustartillerikår                                                                                                                 | 13<br>År 1913<br>6                                     | 85<br>(103) <sup>1)</sup>                                                      | 4.47               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Bohusläns regemente<br>Västgöta regemente                                                                                                                                                    | 16                                                     | 142<br>(10) <sup>1)</sup>                                                      | 8.88               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Skaraborgs regemente<br>Livregementets husarer<br>Göta trängkår<br>Boden-Karlsborgs artilleriregementes<br>detachment å Karlsborg<br>Göta ingenjörkår (utom fästnings-<br>ingenjörkompaniet) | 20                                                     | 59                                                                             | 2.95               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Värmlands regemente                                                                                                                                                                          | 5                                                      | 24                                                                             | 4.80               | 500                                                | 500                                |
| Livregementets grenadjärer<br>Västmanlands regemente<br>Svea trängkår<br>Södermanlandsregemente(tillsvidare)                                                                                 | 51                                                     | 133                                                                            | 2.61               | 1,200<br>500                                       | 1,200<br>500                       |
| Hälsinge regemente<br>Dalregementet                                                                                                                                                          | 27                                                     | 91                                                                             | 3.37               | 1,200                                              | 1,200                              |
| Västernorrlands regemente<br>Norrlands trängkår                                                                                                                                              | 27                                                     | 146<br>(6) <sup>1)</sup>                                                       | 5.41               | 800                                                | 1,000                              |
| Jämtlands fältjägarregemente<br>Norrlands artilleriregemente                                                                                                                                 | 26                                                     | 93                                                                             | 3.58               | 800                                                | 1,000                              |
| Västerbottens regemente<br>Norrlands dragonregemente                                                                                                                                         | 13                                                     | 183<br>(13) <sup>1)</sup>                                                      | 14.08              | 800                                                | 1,000                              |
| Norrbottens regemente<br>Boden-Karlsborgs artilleriregemente<br>(utom dess detachment å Karls-<br>borg)<br>Bodens ingenjörkår                                                                | 31                                                     | 316                                                                            | 10.19              | 1,200                                              | 1,600                              |
| Summa                                                                                                                                                                                        | 973                                                    | 3,120<br>(241) <sup>1)</sup>                                                   | 3.22               | 28,400                                             | 30,300                             |

<sup>1)</sup> Se noten å denna tablas första sida.

## Auditörer.

| Krigsrätterna vid:                                         | Medeltal<br>brottmål per<br>år under<br>åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under<br>år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Jäm-<br>förelse-<br>tal | Antal disci-<br>plinmål un-<br>der år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Avlöning enligt<br>1917 års stat<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar) | Föreslagen avlöning<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar) |
|------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Svea livgarde                                              | 18                                                        | 59                                                                              | 3.28                    | 563                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Göta livgarde                                              | 49                                                        | 58                                                                              | 1.18                    | 491                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Livgardet till häst                                        | 46                                                        | 115                                                                             | 2.50                    | 631                                                                                   | 2,400                                                                     | 2,700                                                        |
| Livregementets dragoner                                    |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (1,440 + 960)                                                             | (1,620 + 1,080)                                              |
| Svea artilleriregemente                                    |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Positionsartilleriregemen-<br>tet                          | 29                                                        | 41                                                                              | 1.41                    | 371                                                                                   | 2,000                                                                     | 2,000                                                        |
| Svea ingenjörkår (utom<br>fästningsingenjörkom-<br>paniet) |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (1,200 + 800)                                                             |                                                              |
| Fälttelegrafkåren                                          |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Flottans station i Stock-<br>holm                          | 149                                                       | 228                                                                             | 1.53                    | 579                                                                                   | 4,000<br>(2,400 + 1,600)                                                  | 4,000                                                        |
| Vaxholms kustartillerire-<br>gemente                       | 36                                                        | 119                                                                             | 3.31                    | 432                                                                                   | 1,200                                                                     | 1,800                                                        |
| Svea ingenjörkårs fäst-<br>ningsingenjörkompani            |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (720 + 480)                                                               | (1,080 + 720)                                                |
| Vaxholms grenadjärrege-<br>mente                           | 14                                                        | 114                                                                             | 8.14                    | 604                                                                                   | 1,400<br>(840 + 560)                                                      | 1,600<br>(960 + 640)                                         |
| Upplands infanterirege-<br>mente                           | 36                                                        | 112<br>(7) <sup>1)</sup>                                                        | 3.11                    | 532                                                                                   | 2,000                                                                     | 2,300                                                        |
| Upplands artillerirege-<br>mente                           |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (1,200 + 800)                                                             | (1,380 + 920)                                                |
| Västmanlands trängkår                                      | 3                                                         | 10<br>(1) <sup>1)</sup>                                                         | 3.33                    | 65                                                                                    | 600<br>(360 + 240)                                                        | 600                                                          |
| Första livgrenadjärrege-<br>mentet                         | 15                                                        | 51                                                                              | 3.10                    | 358                                                                                   | 2,300                                                                     | 2,300                                                        |
| Andra livgrenadjärrege-<br>mentet                          |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (1,380 + 920)                                                             |                                                              |
| Östgöta trängkår                                           |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Jönköpings regemente                                       | 18                                                        | 48                                                                              | 2.67                    | 525                                                                                   | 2,000                                                                     | 2,000                                                        |
| Smålands artillerirege-<br>mente                           |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       | (1,200 + 800)                                                             |                                                              |

<sup>1)</sup> Se noten å denna tablås första sida.

| Krigsrätterna vid:                                                                                                              | Medeltal<br>brottmål per<br>år under<br>åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under<br>år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Jäm-<br>förelse-<br>tal | Antal disci-<br>plinmål un-<br>der år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Avlöning enligt<br>1917 års stat<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar)                   | Föreslagen avlöning<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar) |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Kalmar regemente<br>Smålandshusarregemente                                                                                      | 22                                                        | 29                                                                              | 1.32                    | 432                                                                                   | 1,600<br>(960 + 640)                                                                        | 1,600                                                        |
| Kronobergs regemente                                                                                                            | 6                                                         | 29                                                                              | 4.83                    | 421                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |
| Gottlands infanterirege-<br>mente<br>Gottlands artillerikår                                                                     | 17                                                        | 75<br>(10) <sup>1)</sup>                                                        | 4.41                    | 406                                                                                   | 1,600<br>(960 + 640)                                                                        | 1,800<br>(1,080 + 720)                                       |
| Karlskrona grenadjärre-<br>gemente<br>Karlskrona kustartilleri-<br>regemente<br>Göta ingenjörkårs fäst-<br>ningsingenjörkompani | 3<br><br>192                                              | 154<br>(3) <sup>1)</sup>                                                        | —                       | 457 <sup>2)</sup>                                                                     | 2,000<br>(1,200 + 800)                                                                      | 2,300<br>(1,380 + 920)                                       |
| Flottans station i Karls-<br>krona                                                                                              |                                                           | 342                                                                             | —                       | 430                                                                                   | Å övergångsstat<br>(lön 3,000; tjpg 1,000; 2 ålders-<br>tillägg å 500 efter<br>5 och 10 år) | —                                                            |
| Norra skånska infanteri-<br>regementet<br>Vendes artilleriregemente                                                             | 28                                                        | 94                                                                              | 3.36                    | 409                                                                                   | 1,600<br>(960 + 640)                                                                        | 1,800<br>(1,080 + 720)                                       |
| Skånska trängkåren                                                                                                              | 2                                                         | 10                                                                              | 5.00                    | 26                                                                                    | 600<br>(360 + 240)                                                                          | 600                                                          |
| Södra skånska infanteri-<br>regementet                                                                                          | 9                                                         | 35                                                                              | 3.89                    | 299                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |
| Kronprinsens husarrege-<br>mente                                                                                                | 7                                                         | 26<br>(58) <sup>1)</sup>                                                        | 3.71                    | 49                                                                                    | 1,000<br>(600 + 400)                                                                        | 1,000                                                        |
| Skånska dragonregemen-<br>tet                                                                                                   | 14                                                        | 23<br>(4) <sup>1)</sup>                                                         | 1.64                    | 182                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |
| Skånska husarregementet                                                                                                         | 15                                                        | 35<br>(26) <sup>1)</sup>                                                        | 2.33                    | 175                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |
| Hallands regemente                                                                                                              | 10                                                        | 41                                                                              | 4.10                    | 180                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |
| Göta artilleriregemente                                                                                                         | 11                                                        | 35<br>(10) <sup>1)</sup>                                                        | 3.18                    | 131                                                                                   | 1,000<br>(600 + 400)                                                                        | 1,000                                                        |
| Älvsborgs kustartillerikår                                                                                                      | År 1913<br>6                                              | 15<br>(92) <sup>1)</sup>                                                        | 2.50                    | 57                                                                                    | 700<br>(400 + 300)                                                                          | 700                                                          |
| Älvsborgs regemente                                                                                                             | 2                                                         | 35<br>(1) <sup>1)</sup>                                                         | 17.50                   | 584                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                                        | 1,200                                                        |

1) Se noten å denna tabells första sida. 2) Uppgift från fästningsingenjörkompaniet saknas.

| Krigsrätterna vid:                                                                                       | Medeltal<br>brottmål per<br>år under<br>åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under<br>år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Jäm-<br>förelse-<br>tal | Antal disci-<br>plinmål un-<br>der år 1916<br>(beräknat på<br>sätt i texten<br>sagts) | Avlöning enligt<br>1917 års stat<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar) | Föreslagen avlöning<br>(lön och tjänst-<br>göringspenningar) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Bohusläns regemente                                                                                      | 8                                                         | 122<br>(10) <sup>1)</sup>                                                       | 15.25                   | 746                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,800<br>(1,080 + 720)                                       |
| Västgöta regemente                                                                                       | 8                                                         | 20                                                                              | 2.50                    | 136 <sup>2)</sup>                                                                     | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Skaraborgs regemente                                                                                     | 12                                                        | 39                                                                              | 3.25                    | 380                                                                                   | 2,300<br>(1,380 + 920)                                                    | 2,300                                                        |
| Livregementets husarer<br>Göta trängkår                                                                  |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Boden—Karlsborgs artill-<br>eriregementes detachement<br>å Karlsborg                                     | 8                                                         | 20                                                                              | 2.50                    | 144 <sup>3)</sup>                                                                     | 1,800<br>(1,080 + 720)                                                    | 1,800                                                        |
| Göta ingenjörkår (utom<br>fästningsingenjörkompaniet)                                                    |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Värmlands regemente                                                                                      | 5                                                         | 24                                                                              | 4.80                    | 307                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Livregementets grenad-<br>järar                                                                          | 10                                                        | 58                                                                              | 5.80                    | 461                                                                                   | 1,600<br>(960 + 640)                                                      | 1,600                                                        |
| Svea trängkår                                                                                            |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Södermanlandsregemente                                                                                   | 10                                                        | 21                                                                              | 2.10                    | 180                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Västmanlands regemente                                                                                   | 31                                                        | 54                                                                              | 1.74                    | 321                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Hälsinge regemente                                                                                       | 18                                                        | 53                                                                              | 2.94                    | 597                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Dalregementet                                                                                            | 9                                                         | 38                                                                              | 4.22                    | 338                                                                                   | 1,200<br>(720 + 480)                                                      | 1,200                                                        |
| Västernorrlands rege-<br>mente                                                                           | 27                                                        | 146<br>(6) <sup>1)</sup>                                                        | 5.11                    | 431                                                                                   | 1,600<br>(960 + 640)                                                      | 2,000<br>(1,200 + 800)                                       |
| Norrlands trängkår                                                                                       |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Jämtlands fältjägarrege-<br>mente                                                                        | 26                                                        | 93                                                                              | 3.55                    | 428                                                                                   | 1,800<br>(1,080 + 720)                                                    | 2,000<br>(1,200 + 800)                                       |
| Norrlands artillerirege-<br>mente                                                                        |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Västerbottens regemente                                                                                  | 3                                                         | 64<br>(13) <sup>1)</sup>                                                        | 21.33                   | 268                                                                                   | Å övergångsstat<br>(lön 900; tjprgr<br>400; dagavlöning<br>å 2 kr.)       | —                                                            |
| Norrlands dragonrege-<br>mente                                                                           | 10                                                        | 119                                                                             | 11.90                   | 193                                                                                   | 1,000<br>(600 + 400)                                                      | 1,400<br>(840 + 560)                                         |
| Norrbottens regemente<br>Boden—Karlsborgs artill-<br>eriregemente (utom dess<br>detachement å Karlsborg) | 31                                                        | 316                                                                             | 10.19                   | 811                                                                                   | 2,600<br>(1,560 + 1,040)                                                  | 3,200<br>(1,920 + 1,280)                                     |
| Bodens ingenjörkår                                                                                       |                                                           |                                                                                 |                         |                                                                                       |                                                                           |                                                              |
| Summa                                                                                                    | 973                                                       | 3,120 (241) <sup>1)</sup>                                                       | 3.22                    |                                                                                       | 58,700                                                                    | 63,000                                                       |

<sup>1)</sup> Se noten å denna tablås första sida. <sup>2)</sup> För tiden  $\frac{1}{1} - \frac{17}{4}$  saknas uppgift. <sup>3)</sup> Uppgift från artilleri-detachmentet saknas.

## Krigsfiskaler.

| Krigsrätterna vid:                                                                                                                                                                                                          | Medeltal<br>brottmål<br>per år un-<br>der åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under år<br>1916 (beräk-<br>nat på sätt<br>i texten sagts) | Jäm-<br>förel-<br>setal | Avlöning<br>enligt<br>1917 års<br>stat<br>(arvode) | Av förenin-<br>gen Sveriges<br>krigsfiskaler<br>ifrågasatt<br>avlöning | Av justi-<br>tiekans-<br>lern ifrå-<br>gasatt av-<br>löning | Nu före-<br>slagen<br>avlöning<br>(arvode) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|----------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Svea livgarde<br>Göta livgarde<br>Livgardet till häst<br>Livregementets dragoner<br>Svea artilleriregemente<br>Positionsartilleriregementet<br>Svea ingenjörkår (utom fäst-<br>ningsingenjörkompaniet)<br>Fälttelegrafkåren | 142                                                         | 273                                                                            | 1.92                    | 3,000                                              | 4,200                                                                  | 3,600                                                       | 3,000                                      |
| Flottans station i Stockholm                                                                                                                                                                                                | 149                                                         | 228                                                                            | 1.53                    | 1,500                                              | 2,000                                                                  | 1,800                                                       | 1,500                                      |
| Vaxholms grenadjärregemente<br>Vaxholms kustartilleriregemente<br>Svea ingenjörkårs fästnings-<br>ingenjörkompani                                                                                                           | 50                                                          | 233                                                                            | 4.67                    | 500                                                | 1,500                                                                  | 1,200                                                       | 800                                        |
| Upplands infanteriregemente<br>Upplands artilleriregemente                                                                                                                                                                  | 36                                                          | 112 (7) <sup>1)</sup>                                                          | 3.11                    | 450                                                | 1,200                                                                  | 1,200                                                       | 700                                        |
| Västmanlands trängkår                                                                                                                                                                                                       | 3                                                           | 10 (1) <sup>1)</sup>                                                           | 3.33                    | 200                                                | 300                                                                    | 200                                                         | 200                                        |
| Första livgrenadjärregementet<br>Andra livgrenadjärregementet<br>Östgöta trängkår                                                                                                                                           | 15                                                          | 51                                                                             | 3.40                    | 500                                                | 1,500                                                                  | 1,000                                                       | 600                                        |
| Jönköpings regemente<br>Smålands artilleriregemente                                                                                                                                                                         | 18                                                          | 48                                                                             | 2.67                    | 450                                                | 1,200                                                                  | 1,000                                                       | 600                                        |
| Kalmar regemente<br>Smålands husarregemente                                                                                                                                                                                 | 22                                                          | 29                                                                             | 1.32                    | 450                                                | 1,200                                                                  | 600                                                         | 500                                        |
| Kronobergs regemente                                                                                                                                                                                                        | 6                                                           | 29                                                                             | 4.83                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                         | 400                                        |
| Gottlands infanteriregemente<br>Gottlands artillerikår                                                                                                                                                                      | 17                                                          | 75 (10) <sup>1)</sup>                                                          | 4.41                    | 450                                                | 900                                                                    | 1,200                                                       | 700                                        |
| Flottans station i Karlskrona                                                                                                                                                                                               |                                                             | 342                                                                            | —                       | 1,500                                              | 2,000                                                                  | 1,800                                                       | 1,500                                      |
| Karlskrona grenadjärregemente<br>Karlskrona kustartillerirege-<br>mente<br>Göta ingenjörkårs fästnings-<br>ingenjörkompani                                                                                                  | 195                                                         | 154 (3) <sup>1)</sup>                                                          | —                       | 500                                                | 1,500                                                                  | 1,200                                                       | 800                                        |

<sup>1)</sup> Se noten å denna tablås första sida.

| Krigsrätterna vid:                                                                                                                     | Medeltal<br>brottmål<br>per år un-<br>der åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under år<br>1916 (beräk-<br>nat på sätt<br>i texten sagts) | Jäm-<br>förel-<br>setal | Avlöning<br>enligt<br>1917 års<br>stat<br>(arvode) | Av förenin-<br>gen Sveriges<br>krigsfiskaler<br>ifrågasatt<br>avlöning | Av justie-<br>tiekans-<br>lern ifrå-<br>gasatt av-<br>löning | Nu före-<br>slagen<br>avlöning<br>(arvode) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|----------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Norra skånska infanterirege-<br>mentet }<br>Vendes artilleriregemente }                                                                | 28                                                          | 94                                                                             | 3.36                    | 450                                                | 1,200                                                                  | 1,200                                                        | 700                                        |
| Skånska trängkåren                                                                                                                     | 2                                                           | 10                                                                             | 5.00                    | 200                                                | 300                                                                    | 200                                                          | 200                                        |
| Södra skånska infanterirege-<br>mentet                                                                                                 | 9                                                           | 35                                                                             | 3.89                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                          | 400                                        |
| Kronprinsens husarregemente                                                                                                            | 7                                                           | 26 (58) <sup>1)</sup>                                                          | 3.71                    | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                          | 400                                        |
| Skånska dragonregementet                                                                                                               | 14                                                          | 23 (4) <sup>1)</sup>                                                           | 1.64                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                          | 400                                        |
| Skånska husarregementets av-<br>delning i Hälsingborg }<br>Skånska husarregementets av-<br>delning i Landskrona }                      | 15                                                          | 35 (26) <sup>1)</sup><br>13                                                    | 3.20                    | 200<br>200                                         | 300<br>300                                                             | 300<br>200                                                   | 300<br>200                                 |
| Hallands regemente                                                                                                                     | 10                                                          | 41                                                                             | 4.10                    | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                          | 400                                        |
| Göta artilleriregemente }<br>Älvsborgs kustartillerikår }                                                                              | 11<br>År 1913<br>6                                          | 35 (10) <sup>1)</sup><br>15 (92) <sup>1)</sup>                                 | 2.94                    | 450                                                | 900                                                                    | 1,000                                                        | 600                                        |
| Älvsborgs regemente                                                                                                                    | 2                                                           | 35 (1) <sup>1)</sup>                                                           | 17.50                   | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                          | 400                                        |
| Bohusläns regemente                                                                                                                    | 8                                                           | 122 (10) <sup>1)</sup>                                                         | 15.25                   | 300                                                | 600                                                                    | 1,000                                                        | 500                                        |
| Västgöta regemente                                                                                                                     | 8                                                           | 20                                                                             | 2.50                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                          | 400                                        |
| Skaraborgs regemente }<br>Livregementets husarer }<br>Göta trängkår }                                                                  | 12                                                          | 39                                                                             | 3.25                    | 500                                                | 1,500                                                                  | 1,000                                                        | 600                                        |
| Boden—Karlsborgs artillerirege-<br>mentets detachement å Karls-<br>borg }<br>Göta ingenjörkår (utom fäst-<br>ningsingenjörkompaniet) } | 8                                                           | 20                                                                             | 2.50                    | 450                                                | 600                                                                    | 700                                                          | 500                                        |
| Värmlands regemente                                                                                                                    | 5                                                           | 24                                                                             | 4.80                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                          | 400                                        |
| Livregementets grenadjärer }<br>Svea trängkår }                                                                                        | 10                                                          | 58                                                                             | 5.80                    | 450                                                | 900                                                                    | 700                                                          | 500                                        |
| Södermanlands regemente                                                                                                                | 10                                                          | 21                                                                             | 2.10                    | 300                                                | 600                                                                    | 450                                                          | 400                                        |

<sup>1</sup> Se noten å denna tablas första sida.

| Krigsrätterna vid:                                                                                                                | Medeltal<br>brottmål<br>per år un-<br>der åren<br>1909—1913 | Antal brott-<br>mål under år<br>1916 (beräk-<br>nat på sätt<br>i texten sagts) | Jäm-<br>förel-<br>setal | Avlöning<br>enligt<br>1917 års<br>stat<br>(arvode) | Av förenin-<br>gen Sveriges<br>krigsfiskaler<br>ifrågasatt<br>avlöning | Av justitiekans-<br>lern ifrå-<br>gasatt av-<br>löning | Nu före-<br>slagen<br>avlöning<br>(arvode) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|----------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Västmanlands regemente                                                                                                            | 31                                                          | 54                                                                             | 1.74                    | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                    | 400                                        |
| Hälsinge regemente                                                                                                                | 18                                                          | 53                                                                             | 2.94                    | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                    | 400                                        |
| Dalregementet                                                                                                                     | 9                                                           | 38                                                                             | 4.32                    | 300                                                | 600                                                                    | 600                                                    | 400                                        |
| Västernorrlands regemente<br>Norrlands trängkår                                                                                   | 27                                                          | 146 (6) <sup>1)</sup>                                                          | 5.41                    | 450                                                | 900                                                                    | 900                                                    | 700                                        |
| Jämtlands fältjägarregemente<br>Norrlands artilleriregemente                                                                      | 26                                                          | 93                                                                             | 3.58                    | 450                                                | 1,200                                                                  | 1,200                                                  | 700                                        |
| Västerbottens regemente<br>Norrlands dragonregemente                                                                              | 13                                                          | 183 (13) <sup>1)</sup>                                                         | 14.08                   | 450                                                | 1,200                                                                  | 1,200                                                  | 700                                        |
| Norrbottens regemente<br>Boden- Karlsborgs artillerirege-<br>mente (utom dess detache-<br>ment å Karlsborg)<br>Bodens ingenjörkår | 31                                                          | 316                                                                            | 10.19                   | 600                                                | 1,200                                                                  | 2,000 <sup>2)</sup>                                    | 1,500                                      |
| Summa                                                                                                                             | 973                                                         | 3,133 <sup>3)</sup> (241) <sup>1)</sup>                                        |                         | 18,250                                             |                                                                        |                                                        | 23,400                                     |

<sup>1)</sup> Se noten å denna tabläs första sida.

<sup>2)</sup> Enligt justitiekanslerns åsikt kan avlöningen med hänsyn till göromålens omfattning omöjligen sättas under det av krigsfiskalen begärda beloppet, 2,000 kronor.

<sup>3)</sup> Detta tals skiljaktighet från motsvarande siffra beträffande krigsdomare och auditörer (3,120) har sin grund däri, att krigsdomaren och auditören vid den särskilda krigsrätt, som finnes inrättad för Skånska husarregementets avdelning i Landskrona, icke — såsom fallet är med krigsfiskalen vid samma krigsrätt — avlönas från nu förevarande anslag och följaktligen icke finnas upptagna i denna tablä.

## Register.

|                                                                                                                    | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sida. |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|-------|
| <b>A. Justitiedepartementet.</b>                                                                                   |                                 |                             |       |
| 1. Departementschefen .....                                                                                        | 17,000                          | —                           | 2     |
| 2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts<br>kansli .....                                                       | 88,000                          | —                           | 2     |
| 3. Departementschefens ombud för tillsyn över<br>tryckta skrifter allmängörande .....                              | 10,000                          | —                           | 4     |
| <b>B. Lagberedningen m. m.</b>                                                                                     |                                 |                             |       |
| 1. Lagberedningen .....                                                                                            | —                               | 50,000                      | 4     |
| 2. Förberedande utredning angående en rättegångsreform .....                                                       | —                               | 25,000                      | 4     |
| <b>C. Justitiekanslersämbetet.</b>                                                                                 |                                 |                             |       |
| 1. Justitiekanslersexpeditionen .....                                                                              | 28,400                          | —                           | 5     |
| <b>D. Rättsskipningen.</b>                                                                                         |                                 |                             |       |
| <b>Högsta domstolen.</b>                                                                                           |                                 |                             |       |
| 1. Högsta domstolen .....                                                                                          | 315,900                         | —                           | 5     |
| <b>Nedre justitierevisionen.</b>                                                                                   |                                 |                             |       |
| 2. Avlöningar, arvoden m. m. ....                                                                                  | 294,000                         | —                           | 5     |
| 3. Tillfällig förstärkning av arbetskrafterna ....                                                                 | —                               | 41,050                      | 5     |
| 4. Extra vaktmästare .....                                                                                         | —                               | 1,175                       | 6     |
| <b>Svea hovrätt.</b>                                                                                               |                                 |                             |       |
| 5. Hovrätten med därunder lydande justitiestat<br>Nuvarande extra divisionens uppförande å<br>ordinarie stat ..... | 835,187                         | —                           | 7     |
| Transport                                                                                                          | 1,588,487                       | 117,225                     | 7     |

Andra huvudtiteln.

201

|                                                                                                                                         | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sida. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|-------|
| Transport                                                                                                                               | 1,588,487                       | 117,225                     |       |
| Höjning av anslaget till arvoden åt amanuenser, vikariatsersättningar m. m. ....                                                        |                                 |                             | 17    |
| Uteslutande ur riksstaten av en å särskild övergångsstat uppförd vaktmästarlön ....                                                     |                                 |                             | 22    |
| 6. Extra division .....                                                                                                                 | —                               | 10,970                      | 23    |
| 7. Extra ledamot .....                                                                                                                  | —                               | 5,000                       | 23    |
| 8. Extra vaktmästare .....                                                                                                              | —                               | 1,175                       | 24    |
| 9. Amanuens å krigshovrättsavdelningen .....                                                                                            | —                               | 3,000                       | 25    |
| <b>Göta hovrätt.</b>                                                                                                                    |                                 |                             |       |
| 10. Hovrätten med därunder lydande justitiestat                                                                                         | 520,913                         | —                           | 27    |
| Höjning av avlöningsförmånerna till ett skrivbiträde .....                                                                              |                                 |                             | 27    |
| Höjning av anslaget till arvoden åt amanuenser, vikariatsersättningar m. m. ....                                                        |                                 |                             | 32    |
| <b>Hovrätten över Skåne och Blekinge.</b>                                                                                               |                                 |                             |       |
| 11. Hovrätten med därunder lydande justitiestat                                                                                         | 227,963                         | —                           | 34    |
| Höjning av anslaget till arvoden åt amanuenser, vikariatsersättningar m. m. ....                                                        |                                 |                             | 34    |
| Delning av Villands och Östra Göinge domsaga .....                                                                                      |                                 |                             | 35    |
| <b>Krigsrätterna.</b>                                                                                                                   |                                 |                             |       |
| 12. Civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna .....                                                                       | —                               | 126,000                     | 58    |
| 13. Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer:                                                                             |                                 |                             |       |
| a. Bestämt anslag .....                                                                                                                 | 5,300                           |                             |       |
| b. Förslagsanslag .....                                                                                                                 | 120                             |                             |       |
| 14. Civil personal vid särskilda krigsrätter .....                                                                                      | 5,420                           | —                           | 73    |
|                                                                                                                                         | 3,000                           | —                           | 74    |
| <b>Övriga anslag.</b>                                                                                                                   |                                 |                             |       |
| 15. Ersättning åt domare, vittnen och parter                                                                                            | 245,000                         | —                           | 74    |
| 16. Medikolegala besiktningar .....                                                                                                     | 16,200                          | —                           | 76    |
| 17. Ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom nya strafflagens införande frångångna bötesandelar ..... | 84,000                          | —                           | 76    |
| Resestipendier åt domare .....                                                                                                          |                                 |                             | 77    |
| 18. Understöd för »Nytt juridiskt arkiv» .....                                                                                          | —                               | 2,500                       | 79    |
| Transport                                                                                                                               | 2,690,983                       | 265,870                     |       |
| <i>Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.</i>                                                                                   |                                 |                             | 26    |

|                                                                 |                                                                                                                                                                                                                          | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sida.      |
|-----------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|------------|
|                                                                 | Transport                                                                                                                                                                                                                | 2,690,983                       | 265,870                     |            |
| <b>E. Fångvården.</b>                                           |                                                                                                                                                                                                                          |                                 |                             |            |
| 1.                                                              | Fångvårdsstyrelsen .....                                                                                                                                                                                                 | 106,300                         | —                           | 81         |
|                                                                 | Uppflyttande av ett skrivbiträde i högre<br>lönegrad .....                                                                                                                                                               |                                 |                             | 81         |
|                                                                 | Jordbrukstekniskt biträde .....                                                                                                                                                                                          |                                 |                             | 85         |
| 2 a.                                                            | Bestämda anslaget till fångars vård och<br>underhåll .....                                                                                                                                                               | 981,600                         | —                           | 88         |
|                                                                 | Uppflyttning i högre lönegrad av direk-<br>tören och assistenter vid straffängelset<br>i Mariestad samt anställande därstädes<br>av en jordbruksassistent .....                                                          |                                 |                             | 88         |
|                                                                 | Tillstånd till förening av direktörs- och<br>predikantbefattningarna vid straffängel-<br>set i Uppsala ävensom inrättande vid<br>samma fängelse av en assistenttjänst i<br>stället för en uppsyningsmansbefattning ..... |                                 |                             | 89         |
| 2 b.                                                            | Förslagsanslaget till fångars vård och under-<br>håll .....                                                                                                                                                              | 1,600,000                       | —                           | 90         |
| 3.                                                              | Anslaget till ålderstillägg .....                                                                                                                                                                                        | 86,000                          | —                           | 92         |
| 4.                                                              | Understöd åt verksamhet till frigivna fångars<br>skydd .....                                                                                                                                                             | —                               | 16,000                      | 92         |
|                                                                 | Jordbruksarbete för fångar .....                                                                                                                                                                                         |                                 |                             | 94         |
| 5.                                                              | Omändring av straffängelset i Mariestad till<br>jordbruksfängelse .....                                                                                                                                                  | —                               | 65,000                      | 116        |
| 6.                                                              | Byggnadsarbeten vid straffängelset i Uppsala .....                                                                                                                                                                       | —                               | 29,500                      | 134        |
| 7.                                                              | Bostadshus för bevakningspersonalen vid<br>centralfängelset i Härnösand .....                                                                                                                                            | —                               | 71,000                      | 139        |
| <b>F. Uppfostringsanstalter för minderåriga<br/>förbrytare.</b> |                                                                                                                                                                                                                          |                                 |                             |            |
| <b>Statens uppfostringsanstalt å Bona.</b>                      |                                                                                                                                                                                                                          |                                 |                             | <b>143</b> |
| 1.                                                              | Avlöningar åt tjänstemännen .....                                                                                                                                                                                        | —                               | 29,145                      | 145        |
| 2.                                                              | Kost och beklädnad åt eleverna m. m. ....                                                                                                                                                                                | —                               | 85,000                      | 146        |
| 3.                                                              | Byggnadsarbeten .....                                                                                                                                                                                                    | —                               | 24,000                      | 154        |
| <b>Uppfostran åt minderåriga kvinnliga förbrytare.</b>          |                                                                                                                                                                                                                          |                                 |                             | <b>157</b> |
| 3.                                                              | Hysesersättning m. m. för uppfostrings-<br>anstalt .....                                                                                                                                                                 | —                               | 17,450                      | 164        |
| 4.                                                              | Elevernas bespisning och beklädnad m. m. ....                                                                                                                                                                            | —                               | 18,500                      | 164        |
|                                                                 | Transport                                                                                                                                                                                                                | 5,464,883                       | 621,465                     |            |

|           | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sida. |
|-----------|---------------------------------|-----------------------------|-------|
| Transport | 5,464,883                       | 621,465                     |       |

## G. Diverse.

|                                                |           |         |     |
|------------------------------------------------|-----------|---------|-----|
| 1. Ålderstillägg .....                         | 80,000    | —       | 166 |
| 2. Extra lönetillägg .....                     | —         | 2,500   | 166 |
| 3. Löneförbättring åt vissa vaktmästare m. fl. | 3,000     | —       | 167 |
| 4. Rese- och traktamentspenningar .....        | 15,000    | —       | 167 |
| 5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m.    | 65,000    | —       | 167 |
| 6. Svensk författningssamling .....            | 70,000    | —       | 167 |
| 7. Tryckningskostnader .....                   | 30,014    | —       | 168 |
| 8. Jordregistren .....                         | —         | 75,000  | 168 |
| 9. Fastighetsregister för stad .....           | —         | 100,000 | 170 |
| 10. Internationella byrån i Bern .....         | 2,000     | —       | 172 |
| 11. Understöd åt föreningen Skyddsvärnet ..... | —         | 12,000  | 172 |
| 12. Extra utgifter .....                       | 4,500     | —       | 179 |
| 13. Statskontorets förskott .....              | —         | 145,138 | 179 |
| Summa                                          | 5,734,397 | 956,103 |     |

## Tredje huvudtiteln.

*Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott  
den 13 januari 1917.*

## Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,  
Statsråden: HASSELROT,  
VON SYDOW,  
friherre BECK-FRIIS,  
STENBERG,  
LINNÉR,  
MÖRCKE,  
VENNERSTEN,  
WESTMAN,  
BROSTRÖM.

Herr ministern för utrikes ärendena anmälde härefter de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens tredje huvudtitel för år 1918, samt yttrade:

På sätt som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut ägt rum under de sist-förflutna åren, skola i det förslag till reglering av tredje huvudtiteln, jag nu går att föredraga, de av mig förordade anslagsäskandena upptagas i den följd, vari de böra förekomma i riksstaten, därvid å behörig plats angivas jämväl de ordinarie anslag, i fråga om vilka jag icke föreslår någon ändring.

*Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 1 avd.*

I enlighet med de principer rörande de extra anslagens beteckning, som chefen för finansdepartementet förut denna dag framlagt, komma samtliga de extra anslagen att betecknas som »förslagsanslag, högst».

## A. Departementet.

1. Departementschefen, ministern för utrikes ärendena, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . kronor 24,000.

## 2. Utrikesdepartementet.

[1.] Med åberopande av vad chefen för justitiedepartementet förut denna dag anfört i fråga om framläggande under riksdagens lopp av förslag till lönerreglering för Kungl. Maj:ts kansli får jag meddela, att denna reglering, vad utrikesdepartementet beträffar, skulle enligt provisorisk beräkning draga en kostnad av 190,100 kronor. Härei äro inberäknade kostnaderna för vikariatsersättning, extra biträden m. m. i departementet, för vilka kostnader förut varit i staten för tredje huvudtiteln upptaget ett särskilt ordinarie anslag, för innevarande år uppgående till 15,100 kronor. Jag får alltså hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avvaktan på proposition angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för befattningshavare inom statsdepartementen, i det för *utrikesdepartementet* uppförda *ordinarie anslaget* måtte beräknas en förhöjning från dess nuvarande belopp, 87,950 kronor, med 102,150 kronor till 190,100 kronor.

## 3. Provisorisk förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.

[2.] På extra stat för år 1917 har riksdagen till provisorisk förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m. beviljat ett anslag av 36,075 kronor och därvid uttalat, att berörda anslag torde bära efter Kungl. Maj:ts beprövande användas. På grund härav har Kungl. Maj:t vid underdånig föredragning den 22 nästlidne december fattat beslut angående anslags användande.

(Extra anslag.) Oaktat den lönerreglering för Kungl. Maj:ts kansli, vilken Kungl. Maj:t har för avsikt att förelägga 1917 års riksdag, lärer ett extra

anslag till förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m. [2.]  
bliva erforderligt även för 1918. En fullständig och definitiv reglering av utrikesdepartementet kan nämligen icke lämpligen ske under den nu föreliggande, av de politiska förhållandena i Europa framkallade extraordinära situationen, utan torde därmed böra anstå, till dess normala politiska förhållanden inträtt.

Då emellertid vissa av de med 1917 års extra anslag bestridda utgifter torde komma att i förslaget om lönereglering för utrikesdepartementet överföras till det ordinarie anslaget för departementet, kan det ifrågavarande extra anslaget för 1918 upptagas till ett något lägre belopp. Enligt verkställda beräkningar skulle det kunna nedsättas till 31,075 kronor. Det definitiva beloppet torde få underställas Kungl. Maj:ts prövning i samband med framläggandet av förslag till proposition till riksdagen angående lönereglering för Kungl. Maj:ts kansli.

I avbidan därå får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till *provisorisk förstärkning av utrikesdepartementets arbetskrafter m. m.* i enlighet med förslag, som framdeles kommer att underställas riksdagens prövning, bland *de extra anslagen* för år 1918 beräkna ett belopp av 31,075 kronor.

## B. Sveriges representation i utlandet.

### 1. Beskickningar och konsulat.

Beträffande ministerstaten har jag icke någon ändring att föreslå. [3.]  
Jag ber dock att härvid få erinra, att, sedan Kungl. Maj:ts minister i London redan kort tid efter krigets utbrott, till följd av beskickningsgöromålens oerhörda ökning gjort framställning därom, att en andre legationssekreterare måtte varda vid beskickningen anställd, Kungl. Maj:t vid underdånig föredragning den 16 oktober 1914 förordnat en av utrikesdepartementets ordinarie tjänstemän att tillsvidare tjänstgöra såsom andre legationssekreterare vid bemälda beskickning med rätt för honom att, mot avstående av en del av sina ordinarie löneförmåner, uppbära arvode av 6,500 kronor för år. Detta belopp utgick till en början av tredje huvudtitelns förslagsanslag rese- och flyttningssersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag, men har sedermera, jämlikt Kungl. Maj:ts nådiga beslut den 31 december 1915, utgått av tredje huvudtitelns besparingar. Såvitt

*Beskickningar och konsulat.*  
(Ordinarie anslag.)

- [3.] nu kan bedömas, torde det för en längre tid framåt och även efter världskrigets slut bliva nödvändigt att sålunda öka beskickningens i London arbetskrafter. För närvarande anser jag dock icke hemställan böra göras till riksdagen om ändring i den ordinarie staten i sådant syfte.

Vad angår konsulsstaten har jag följande förslag att framställa.

*Upprättan-  
de av ett  
lönat  
general-  
konsulat i  
Australien.*

Vid 1906 års omorganisation av konsulatväsendet inrättades, i syfte att främja och underlätta Sveriges handelsförbindelser med Australien, ett lönat konsulat i Sydney med distrikt omfattande staterna Queensland och Nya Syd Wales. Postens innehavare tilldelades år 1910 i förhållande till samtliga i Australien anställda svenska konsuler och vicekonsuler sådan befogenhet, som avses i § 11 konsulatförordningen, och konsulatets distrikt blev sedermera utvidgat till att omfatta hela det australiska statsförbundet. Konsuln i Sydney har således kommit att faktiskt intaga den ställning, som i land, där generalkonsul finnes anställd, tillkommer denne.

De skäl, som tala för en förändring av konsulatet till generalkonsulat, synas mig emellertid vara av den betydelse, att de ej längre kunna lämnas obeaktade. Jag erinrar om Sveriges växande handels- och sjöfartsförbindelser med Australien samt om Australiens ställning såsom koloni med långt driven autonomi. Samma förhållanden, som legat till grund för upprättandet av generalkonsulsposter i andra brittiska självstyrande kolonier, såsom Brittiska Nordamerika och Kapkolonien, tala sålunda för en utveckling av Sveriges konsulära representation i Australien i antydd riktning. Det torde jämväl böra framhållas, att de flesta europeiska länder äro i Australien representerade av generalkonsuler. Som belysande för den vikt, man tillmäter de konsulära förbindelserna med Australien, må nämnas, att Nederländerna representeras av lönad generalkonsul, vicekonsul och kanslist i Melbourne samt lönad konsul i Sydney, Belgien av generalkonsul och vicekonsul i Melbourne samt konsul i Sydney, samt att i Norge nyligen anslag beviljats till en lönad generalkonsulspost i Melbourne.

Till avlöning at konsuln i Sydney utgår jämlikt beslut vid 1913 års riksdag ett belopp av 18,500 kronor förutom två ålderstillägg efter fem och tio år, vartdera å 900 kronor. Det torde kunna ifrågasättas, om icke i själva verket dessa förmåner redan vid tidpunkten, då de fastslogos, understigit de verkliga behoven, vilket förhållande också föranlett konsulsbefattningens nuvarande innehavare till upprepade framställningar om löneförhöjning. Då under 1912, i samband med den då skeende utredningen om förhöjning av den sedan 1906 med 13,200 kronor utgående avlöningen, yttrande infordrades från dåvarande konsuln i

Sydney, beräknade denne med stöd av detaljerade uppgifter levnads-kostnaderna för en ogift konsul till lägst 17,000 kronor och för en gift sådan till 26,000 kronor, fränsett underhåll och uppfostran av minder-åriga barn. Levnadskostnaderna hava i Australien enligt officiella statistikens uppgifter varit i oavbrutet stigande, och detta redan före kriget. Huvud-orsaken till prisstegringen säges vara de höga tullavgifter, varmed Australien omgärdat sin produktion, och vilka säkerligen torde komma att kvarstå i oförminskad höjd efter krigets slut. Härjämte måste man taga i betrak-tande de speciella svårigheter, som yppa sig i synnerhet för en tjänste-man med familj under en vistelse så långt borta från eget land, vilken omständighet givetvis gör posten mindre eftersträfvansvärd. Vid en jäm-förelse mellan levnadskostnaderna i en australisk stad och en stad i Nord-amerika, där dessa notoriskt äro synnerligen höga, torde väl levnadskost-naderna i Australien befinnas i någon mån lägre än t. ex. i New York, varemot å andra sidan de speciella kostnader, som förorsakas en svensk konsulatstjänsteman genom stationens avlägsenhet från hemlandet, såsom biljetter för hemresor åt hustru, barn och tjänstefolk, frakter etc., nöd-vändigtvis föranleda till större utgifter för en tjänsteman i Australien. Därtill kommer, att den främsta konsulära representanten i en brittisk koloni, som åtnjuter autonomi, intager en i socialt avseende mera krävande ställning än en dylik ämbetsman i ett land, där diplomatisk representa-tion är anordnad.

De förhållanden, som inverka på frågan, torde, om man bortser från det långa avståndet till hemlandet, vara i stort sett likartade med dem i Brittiska Nordamerika, där avlöningen till generalkonsuln utgår med 26,000 kronor. Med hänsyn härtill och utgående jämväl därifrån, att levnads-kostnaderna i Australien torde ställa sig något, om än obetydligt, lägre än vad fallet är i Brittiska Nordamerika, anser jag mig böra tillstyrka, att avlöningen till en generalkonsul i Australien sättes till 24,000 kronor, därav 6,600 kronor torde böra anses såsom lön, 3,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor såsom ortstillägg.

Fråga kan slutligen uppstå, huruvida vid upprättandet av ett gene-ralkonsulat för Australien detta lämpligen bör förläggas till den nuvarande konsulsstationen, Sydney, eller till Melbourne, där statsförbundets central-regering har sitt säte. Vad jag här ovan yttrat angående de dyra lev-nadskostnaderna i Sydney gäller lika väl om Melbourne. Då frågan om generalkonsulatets förläggning emellertid ännu icke blivit fullt utredd, torde det böra förbehållas Kungl. Maj:t att framdeles, efter förebragt närmare utredning i ännu, härom fatta beslut.

[3.] Den alltjämt fortgående arbetsökningen vid generalkonsulatet i New York, vartill även torde bidragit tillkomsten av en reguljär svensk linje på Nordamerika, har nyligen nödvändiggjort anställandet vid sagda generalkonsulat av ett extra biträde med ett arvode av 7,000 kronor. Under erinran att tjänstens krav skulle för framtiden bättre tillgodoses, därest generalkonsulatets arbetskrafter förstärktes på ett mera stadigvarande sätt, har generalkonsuln hemställt, att en kanslistbefattning måtte inrättas vid generalkonsulatet.

Då arbetsbördan vid ifrågavarande generalkonsulat säkerligen icke kommer att under den närmaste framtiden minskas, utan snarare en ökning däri är att emotse, synes mig kravet på anställandet av en kanslist därstädes vara av omständigheterna väl motiverat.

Vad angår avlöningen åt en dylik tjänsteman, anser jag, i betraktande av de i New York rådande dyra levnadsförhållandena, att denna icke kan sättas lägre än till 7,500 kronor, därav 2,400 kronor lön, 600 kronor tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor ortstillägg. Därför bör han äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma utom Europa anställd kanslist.

*Upprättande av en kanslistbefattning vid konsulatet i Chicago.* På grund av mängden av de göromål, som förekomma vid konsulatet i Chicago — särskilt de talrika arvs- och skadeståndsmålen — har behovet av ett fast anställt arbetsbiträde därstädes på senare tid gjort sig starkt gällande. Förutom den omfattande skriftväxling, vartill ärenden av berörda slag giva anledning, torde komma i betraktande, att en stor mängd göromål med nödvändighet påkalla konsulns personliga närvaro utom konsulatlokalen, såsom samtal i arvsmål med boutredningsmän och advokater, delgivningar o. d. Det kräves dessutom vid sjukdomsfall för konsuln eller då denne begagnar sig av semester, att han omedelbart kan ersättas av någon person med vana vid behandlingen särskilt av nämnda arvs- och skadeståndsmål.

På grund av vad ovan anförts, synes anställandet av en kanslist vid konsulatet i Chicago vara av omständigheterna i hög grad betingat. Genom en dylik anordning skulle jämväl konsulatets för närvarande betydande utgifter för renskrift kunna väsentligen nedbringas.

Avlöningen för en kanslist torde böra sättas till samma belopp som det för motsvarande befattning vid generalkonsulatet i New York föreslagna eller 7,500 kronor, därav 2,400 kronor torde böra utgå såsom lön, 600 kronor såsom tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor såsom ortstillägg. Därför bör han äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma utom Europa anställd kanslist.

Generalkonsuln i Rio de Janeiro har upprepade gånger fäst uppmärksamheten å de olägenheter, som vore förbundna därmed, att icke någon fast anställd lönad tjänsteman stode till hans förfogande. Generalkonsuln har därvid särskilt framhållit de svårigheter, som mött att bland de å platsen vistande svenskar finna någon lämplig person, som vore villig att mot rimlig ersättning biträda med renskrift och andra enklare göromål. Det vore dessutom nödvändigt, att generalkonsulatet hade att tillgå någon person, som vid de tillfällen, då generalkonsuln vore frånvarande, kunde handhava de löpande göromålen. [3.]  
*Upprättande av en kanslistbefattning vid generalkonsulatet i Rio de Janeiro.*

På grund av vad sålunda anförts, och då det är av synnerlig vikt för de syften, generalkonsulns verksamhet avser att främja, att hans tid icke i alltför hög grad upptages av rena kontorsgöromål, anser jag anställandet av en kanslist vid generalkonsulatet vara ett oavvisligt krav.

Vad angår avlöningen åt en dylik tjänsteman, har generalkonsuln anfört, att densamma ej torde kunna sättas lägre än 6,000 kronor. Denna summa är emellertid att betrakta såsom det ovillkorliga minimum, varpå en ogift person i kanslists ställning kan draga sig fram i Rio de Janeiro, som är känd för sina utomordentligt dyra levnadskostnader. Därest man vill för befattningen förvärva en person, som kan tänkas hava för avsikt att för någon längre tid kvarstanna å posten — något som med hänsyn till bevarandet av kontinuitet i arbetet torde vara synnerligen önskvärt — synes mig avlöningen böra sättas till samma belopp, som utgår till övriga utom Europa anställda tjänstemän av kanslists grad eller till 7,500 kronor, därav 2,400 kronor lön, 600 kronor tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor ortstillägg. Därjämte bör han äga rätt till samma ålderstillägg, som enligt stat tillkomma utom Europa anställd kanslist.

På grund av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att från och med år 1918

dels, i stället för den i staten för beskickningar och konsulat uppförda avlöning, 18,500 kronor, för en konsul i *Sydney*, uppföra *avlöning för en generalkonsul i Australien* med 24,000 kronor, därav 6,600 kronor i lön, 3,000 kronor i tjänstgöringspenningar och 14,400 kronor i ortstillägg, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att bestämma den plats, där generalkonsulatet skall vara förlagt;

dels uppföra *avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i New York* med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

dels uppföra *avlöning för en kanslist vid konsulatet i Chicago* med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

[3.] dels ock uppföra *avlöning för en kanslist vid generalkonsulatet i Rio de Janeiro* med 7,500 kronor, därav 2,400 kronor i lön, 600 kronor i tjänstgöringspenningar och 4,500 kronor i ortstillägg;

kommande, i händelse av bifall till denna framställning, *ordinarie anslaget beskickningar och konsulat*, nu uppgående till 1,081,300 kronor, att höjas med 28,000 kronor till 1,109,300 kronor.

## 2. Upprätthållande av vissa nya konsulat i Ryssland.

[4.] På extra stat för år 1917 har riksdagen anvisat 45,000 kronor till upprättande av nya konsulat i Ryssland, med rätt för Kungl. Maj:t att bestämma de platser, där ifrågavarande konsulat borde förläggas, även som de distrikt, som borde tilldelas dem.

I anledning av detta riksdagens beslut har Kungl. Maj:t vid underdånig föredragning den 24 sistlidne november beslutat upprättandet från den 1 innevarande januari tillsvidare av lönade konsulat i Samara, Kieff och Omsk samt fastställt distriktsindelning att från sistnämnda dag tillsvidare tillämpas.

Då jag icke är i tillfälle att nu för Kungl. Maj:t framlägga förslag till definitiv reglering av Sveriges konsulatväsen i Ryssland, torde även för år 1918 böra på extra stat för upprätthållande av nya konsulat därstädes begäras samma anslag som för år 1917.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att å *extra stat* för år 1918 till *upprätthållande av vissa nya konsulat i Ryssland* anvisa ett förslagsanslag, högst, av 45,000 kronor, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att bestämma de platser, där ifrågavarande konsulat skola vara förlagda, ävensom de distrikt, som skola vara dem tilldelade.

## 3. Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin.

[5.] I 1917 års stat är i avvaktan på en omorganisation av vår representation i Spanien och Portugal uppfört ett extra anslag av 1,000 kronor såsom personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin.

Då jag icke är i tillfälle att föreslå Kungl. Maj:t att till innevarande års riksdag framlägga förslag till omorganisation av vår representation i nämnda länder, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att å *extra stat* för år 1918 till *personligt lönstillägg åt kanslisten vid beskickningen i Madrid och Lissabon* B. C. T. Molin anvisa ett förslagsanslag, högst, av 1,000 kronor. [5.]

4. Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . . . kronor 10,000.

#### 5. Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler.

För ifrågavarande ändamål är i 1917 års riksstat upptaget ett belopp av 36,000 kronor, därav till generalkonsuln i New York 5,000 kronor. Beträffande denna ersättning får jag erinra, att 1907 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgav, i sammanhang med upprättandet av en lönad konsulsbefattning i New York, att till innehavaren av berörda befattning en årlig kontorskostnadsersättning av högst 6,000 kronor finge utgå av förslagsanslaget skrivmaterialier, expenser, ved, ljus m. m. Vid 1914 års riksdag, då i stället för konsulatet i New York upprättades ett lönat generalkonsulat därstädes, uppfördes å tredje huvudtiteln stat ett nytt anslag »kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler», till vilket anslag ifrågavarande, generalkonsuln i New York tillagda kontorskostnadsersättning överflyttades. I samband därmed nedsattes ersättningen med 1,000 kronor till 5,000 kronor. [6.]

*Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler.*  
(Ordinarie anslag.)

Generalkonsuln i New York har nu i skrivelse den 17 sistlidne november anført, att den kontorslokal, i vilken generalkonsulatet inhysts, numera blivit alltför liten och otillräcklig på grund av ökade göromål och ökad personal. I följd av den svenska sjöfarten på New York, särskilt ångaren »Stockholms» besök, krävdes numera utrymme för på- och avmönstringar, förhör och sjöförklaringar. Det bleve därför nödvändigt att anskaffa större lokal, men då det kontorskostnadsanslag, som för närvarande stode till disposition, 5,000 kronor, redan nu vore för litet, anhöll generalkonsuln, att berörda anslag måtte ater utgå med 6,000 kronor för år.

På grund av den högst avsevärda ökningen av göromålen vid generalkonsulatet i New York har för-tärkning av generalkonsulatets personal under de senaste åren måst äga rum. Dels har jag beordrat två konsulaspiranter till tjänstgöring vid generalkonsulatet, dels har generalkonsuln måst anställa tillfälliga biträden för renskrivnings- och andra liknande göromål. Denna ökade personal har visserligen närmast föranletts av kriget, men blir säkerligen av nöden även längre tid efter krigets slut. Helt na-

[6.] turligt är därför, att förhyrande av en större lokal för generalkonsulatet är i hög grad av behovet påkallat, och, då icke det nuvarande anslaget lämnar tillgång till den ökade utgiften för en större och till följd därav även dyrare lokal, anser jag, att generalkonsulns förevarande framställning bör bifallas och sålunda anslaget till kontorskostnadsersättningarna ökas med det av generalkonsuln föreslagna beloppet, 1,000 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anført, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att *ordinarie anslaget kontorskostnadsersättningar åt lönade konsulter*, nu uppgående till 36,000 kronor, må från och med år 1918 höjas med 1,000 kronor till 37,000 kronor.

6. Ersättningar till olönade konsulter och vicekonsulter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . . . kronor 75,250.

#### 7. Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter.

[7.] *Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter.* (Extra anslag.) såsom personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter utgått vissa belopp, däribland till konsuln i Valencia H. J. Dahlander 1,000 kronor om året. Enär konsul Dahlander under år 1916 avlidit, kan det ifrågavarande anslaget nedsättas till 7,000 kronor.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att å *extra stat* för år 1918 till *personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter* anvisa ett förslagsanslag, högst, av 7,000 kronor.

8. Diplomat och konsulsaspiranter, *oförändrat ordinarie anslag* . . . . . kronor 36,000.

#### 9. Militär- och marinattachéer.

[8.] Det å tredje huvudtiteln uppförda anslaget militär- och marinattachéer, 28,000 kronor, är för närvarande disponerat på följande sätt:

|                                     |                                                    |        |       |
|-------------------------------------|----------------------------------------------------|--------|-------|
| <i>Militär- och marinattachéer.</i> | för en militärattaché i Berlin . . . . .           | kronor | 5,600 |
| (Ordinarie anslag.)                 | » d:o » Petrograd . . . . .                        | »      | 8,700 |
|                                     | » d:o » Kristiania och Köpenhamn . . . . .         | »      | 2,900 |
|                                     | » d:o » Paris . . . . .                            | »      | 1,000 |
|                                     | » en marinattaché » Berlin och Köpenhamn . . . . . | »      | 4,650 |
|                                     | » d:o » Petrograd . . . . .                        | »      | 5,150 |

tillhopa kronor 28,000.

Statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har i en till mig avlåten skrivelse den 8 sistlidne november meddelat, att den nuvarande militärattachén vid beskickningen i Paris på grund av de dyra levnadskostnaderna genom särskilda nådiga brev från anslag under fjärde huvudtiteln uppburit för vartdera av åren 1915 och 1916 ett extra belopp av 1,000 kronor, vadan den ersättning, bemålde militärattaché i denna sin egenskap åtnjutit utöver sin militära avlöning, för vart och ett av sistnämnda båda år uppgått till sammanlagt 2,000 kronor. Chefen för lantförsvarsdepartementet har vidare anført, att det torde vara uppenbart, att även denna sålunda förhöjda ersättning endast i mycket ringa mån kunde täcka de ökade levnadskostnader, med vilka en vistelse i Paris och de med militärattachébefattningen förbundna resorna m. m. måste vara förenade. Den nuvarande militärattachén hade också förklarat, att det icke vore honom möjligt att utan en betydande ökning av ersättningen kvarstanna i sin befattning som militärattaché. Jämte framhållande av de betydligt högre ersättningsbelopp, som militärattachéerna i Berlin och Petrograd från tredje huvudtiteln åtnjöte, ävensom att den förre genom särskilt nådigt beslut från fjärde huvudtiteln beviljats ersättning för de kostnader, som kunde föranledas av hans kommendering att under nu pågående krig följa de tyska arméerna, har statsrådet, enär det måste betecknas såsom i hög grad önskvärt, att militärattachébeställningen i Paris kunde tillsättas, utan att alltför stor hänsyn måste tagas till vederbörandes personliga förmögenhetsförhållanden, hemställt, att åtgärd måtte vidtagas därhän, att det från tredje huvudtiteln utgående anslaget till militärattachén i Paris måtte varda höjt till samma belopp, som det för militärattachén i Berlin bestämda, eller 5,600 kronor för år.

Lika med statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet anser jag det vara synnerligen önskvärt såväl att allt framgent en militärattaché finnes anställd vid beskickningen i Paris, som att för denne fastställas så höga avlöningsförmåner, att man vid personvalet icke behöver vara nödsakad att taga hänsyn till enskilda förmögenhetsförhållanden. Den föreslagna avlöningen, utöver militära löneförmåner, av 5,600 kronor, torde för militärattachén i Paris liksom för militärattachén i Berlin vara väl avvägd. Då militärattachén i Paris nu från tredje huvudtiteln anslag militär- och marinattachéer uppbär 1,000 kronor för år, skulle för arvodets höjning till det föreslagna beloppet erfordras en ökning av anslaget med 4,600 kronor.

Men även för ett annat ändamål har en ökning av förevarande anslag föreslagits. För närvarande finnas fyra marinattachéer, nämligen en vid beskickningarna i Berlin och Köpenhamn, en i Petrograd, en i Paris och

[8.] Haag samt en i London. Såsom jag härövan meddelat, uppbära dock endast de två förstnämnda attachéarvoden av respektive 4,650 kronor och 5,150 kronor, under det de båda senare utan särskild ersättning utöver de militära avlöningsförmånerna bekläda sina attachéposter. Statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har nu i en till mig den 16 sistlidne november afgiven promemoria framhållit önskvärdheten av, att förutom de två marinattachéarvoden, som nu utgå från tredje huvudtitelns förevarande anslag, ytterligare två dylika arvoden kunde därifrån utbetalas. Då det vore ofrånkomligt, att för vår flotta synnerligen viktiga rön kunde erhållas både från London och Paris, har statsrådet uttalat såsom sin mening, att arvoden för marinattachéer vid beskickningarna i de sistnämnda båda städerna torde böra upprättas; och borde bemäda attachéer även vara anställda, den i London vid beskickningen i Kristiania och den i Paris vid beskickningen i Haag. Arvodena borde enligt statsrådets mening utgå för marinattachén i London med 5,400 kronor och för marinattachén i Paris med 4,600 kronor för år. Skulle dock ur budgetshänsyn icke vara möjligt att erhålla två nya marinattachéarvoden, syntes statsrådet, att åtminstone ett nytt arvode borde upprättas, vilket då borde avse London. Därjämte har föreslagits, att arvodet till marinattachén i Petrograd skulle höjas från nuvarande belopp, 5,150 kronor, till det för marinattachén i London föreslagna, 5,400 kronor, eller med 250 kronor, men å andra sidan framställts förslag om, att det nu till marinattachén i Berlin utgående arvode av 4,650 kronor skulle bestämmas till samma belopp, som ansetts lämpligt för marinattachén i Paris eller 4,600 kronor och sålunda nedsättas med 50 kronor.

Om än jag lika med statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet anser, att det vore fördelaktigt att kunna disponera två nya marinattachéarvoden, finner jag mig dock icke böra föreslå så stor ökning av ifrågavarande anslag, som bleve för ändamålet nödvändig. En avlönad marinattachébefattning i Paris torde icke heller vara av så stort behov påkallad, som förhållandet är med den föreslagna marinattachébefattningen vid beskickningen i London. Icke blott under nuvarande krigsförhållanden utan även för en längre tid framåt måste det anses vara av mycket stor betydelse för Sverige att hava en marinattaché anställd i London, och vid sådant förhållande bör ock för denna befattning fastställas arvode av statsmedel, så att vid befattningens tillsättande valet kan, oberoende av enskilda förmögenhetsförhållanden, ske bland samtliga de för befattningen lämpliga officerare. Då marinattachéernas tjänstgöringstid i utlandet icke är avsedd att omfatta hela året, anser jag det av statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet föreslagna arvode för marinattachén i London, 5,400 kronor för år, vara lämpligt. Likaledes biträder jag vad statsrådet

föreslagit beträffande höjning av arvodet till marinattachén i Petrograd [8.] samt den obetydliga nedsättningen av arvodet till marinattachén i Berlin.

I enlighet med vad sålunda blivit föreslaget, skulle de för avlönande av marinattachéer från tredje huvudtiteln nu utgående belopp, kronor 9,800, ökas dels med arvode till en marinattaché i London

och Kristiania . . . . . kr. 5,400

dels ock för höjning av det nu till marinattachén i Petrograd utgående arvode, med . . . . . » 250

tillhopa kr. 5,650

varifrån dock bör dragas beloppet av den föreslagna minskningen av arvodet för marinattachén i Berlin och Köpenhamn . . . . .

50

återstod kr. 5,600.

Under förutsättning av bifall till de sålunda framställda förslagen skulle anslaget till militär- och marinattachéer, nu 28,000 kronor, höjas med 4,600 kronor för militärattachéer och med 5,600 kronor för marinattachéer, tillhopa 10,200 kronor.

På grund av vad sålunda blivit anfört får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att *ordinarie anslaget militär- och marinattachéer*, nu uppgående till 28,000 kronor, må från och med år 1918 höjas med 10,200 kronor till 38,200 kronor.

10. Handelsattachéer, *oförändrat ordinarie reservations-*  
*anslag* . . . . . kr. 40,000.

11. Ekiperingspenningar, *oförändrat ordinarie förslags-*  
*anslag* . . . . . » 15,000.

12. Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter vid beskickningar och konsulat, *oförändrat ordinarie*  
*anslag* . . . . . » 24,200.

## C. Internationella byråer m. m.

### 1. Internationella skiljedomstolens byrå i Haag.

[9.] På extra stat för år 1917 finnes uppfört ett anslag av 5,000 kronor till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1916 för den internationella skiljedomstolens byrå i Haag.

Meddelande om beloppet av Sveriges andel i samma kostnader för innevarande år har ännu icke ingått. Med ledning av den för byrån fastställda budgeten för året kan dock antagas, att denna andel icke kommer att uppgå till högre belopp än det ovannämnda i riksstaten för 1917 uppförda.

Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna under år 1917 för *den internationella skiljedomstolens byrå i Haag å extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst, av 5,000 kronor.

### 2. Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern.

[10.] Bland de extra anslagen å tredje huvudtiteln har alltsedan år 1902 varit i riksstaten uppfört ett bidrag av 750 kronor till den internationella fredsbyrån i Bern. Anslaget beviljades ursprungligen på grund av en inom riksdagen väckt motion, men framställning därom har sedermera varje år av Kungl. Maj:t upptagits i propositionen angående statsverkets tillstånd och behov.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag för år 1918 till *den internationella fredsbyrån i Bern å extra stat* för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst, av 750 kronor.

### 3. Bidrag till bestridande av kostnaderna för interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1918.

[11.] Såsom bidrag till interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat har alltsedan 1910 utgått ett extra anslag av 750 kronor. Även detta anslag beviljades första gången på grund av en inom riksdagen väckt motion, men har sedermera utgått på därom av Kungl. Maj:t i

propositionen angående statsverkets tillstånd och behov gjord framställning. [11.]

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för *interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1918 å extra stat* för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst, av 750 kronor.

#### 4. Bidrag till bestridande av kostnaderna för riksdagens interparlamentariska grupp under år 1918.

Å extra stat för år 1917 finnes uppfört ett anslag av 11,500 kronor [12.] såsom bidrag till bestridande av den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen kostnader under samma år. Styrelsen för bemälda grupp, vilken numera antagit benämningen riksdagens interparlamentariska grupp, har nu i underdånig skrivelse den 9 sistlidne november anhållit om framställning till instundande riksdag om anslag till bestridande av gruppens utgifter under år 1918 och därvid anført, bland annat, att styrelsen beräknat, att med iakttagande av den största möjliga sparsamhet gruppens utgifter under år 1918 skulle kunna begränsas till ett belopp av 16,000 kronor, varav 11,500 kronor vore avsedda att fördelas på i huvudsak samma sätt som för år 1917, nämligen till

|                                                                                                                |              |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| förvaltningskostnader, resebidrag till rådsmöten, vård av bibliotek, inköp av litteratur, och dylikt . . . . . | kronor 5,000 |
| utgivande av en samling akter rörande neutralitetsfrågor m. m. . . . .                                         | 4,500        |
| resebidrag till delegerade vid det nordiska interparlamentariska förbundets möte . . . . .                     | 2,000        |

*Kostnaderna för riksdagens interparlamentariska grupp under år 1918.*

(Extra anslag).

Det återstående beloppet, 4,500 kronor, skulle utgöra Sveriges andel i kostnaderna för arbeten, som, enligt av det nordiska interparlamentariska förbundet redan fattat beslut, vore avsedda att utföras gemensamt av de tre nordiska interparlamentariska gruppernas sekretariat. Styrelsen har nu i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes i nåder föreslå riksdagen att såsom bidrag till bestridande av utgifterna för riksdagens interparlamentariska grupp under år 1918 å extra stat för samma år anvisa ett belopp av 16,000 kronor.

Denna framställning av styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp anser jag böra vinna Kungl. Maj:ts bifall. För gruppens förvaltningskostnader, för utgivandet av akter rörande neutralitetsfrågor samt för resebidrag för deltagandet i nordiska interparlamentariska för-

[12.] bundets möte ifrågasättes samma belopp, som av 1916 års riksdag för berörda ändamål beviljats eller 11 500 kronor. Den begärda ökningen i anslaget för 1918, 4,500 kronor, skall användas till bestridande av Sveriges andel i kostnaderna för arbeten, avsedda att utföras gemensamt av de tre nordiska gruppernas sekretariat. Enligt vad jag inhämtat, skulle berörda arbeten gå ut på att främja förbundets allmänna syfte, bland annat, genom utgivande av en för de tre grupperna gemensam årsbok, följande av den internationella rättens och fredsarbetets utveckling samt av frågor, vilka äro av gemensamt intresse för de tre nordiska rikena, kostnadsfritt besvarande av spörsmål från gruppmedlemmar i ämnen, som falla under förbundets syften, avgivande vid varje års början av en gemensam plan för årets arbete och vid årets utgång av en kortfattad redogörelse för det utförda arbetet, vilken redogörelse skulle intagas i årsboken, m. m.

På grund av vad sålunda blivit anført, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för *riksdagens interparlamentariska grupp under år 1918 å extra stat* för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst, av 16,000 kronor.

#### 5. Bidrag för riksdagens interparlamentariska grupps deltagande i den interparlamentariska unionens konferens år 1918.

[13.] Med bifall till därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beslöt

1916 års riksdag  
*Riksdagens interparlamentariska grupps deltagande i den interparlamentariska unionens konferens år 1918.*  
 (Extra anslag.) dels att det såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:de konferens å extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag, högst, av 15,000 kronor skulle, därest icke detsamma komme att tagas i anspråk för täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XIX:de konferens år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kunde komma att äga rum år 1917;

dels att det anslag av 4,500 kronor, vilket, för den händelse den XIX:de konferensen skulle hava ägt rum redan år 1915, anvisats å extra stat för år 1916 såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XX:de konferens samma år, skulle, därest det ovan omförmälda anslaget å 15,000 kronor komme att tagas i anspråk redan år 1916, få användas såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i den unionens konferens, som kunde komma att äga rum år 1917;

dels ock att, för den händelse, i stället för konferens, möte komme att äga rum mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper, av ovanberörda anslag för 1915 och 1916 skulle till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i sådant möte få utgå bidrag till belopp, som av Kungl. Maj:t måtte bestämmas. [13.]

I den under nästföregående punkt omnämnda skrivelse den 9 november 1916 har styrelsen för riksdagens interparlamentariska grupp meddelat, att de såsom bidrag till täckande av kostnaderna för gruppens deltagande i den interparlamentariska unionens XIX:e och XX:e konferenser anvisade anslagen å respektive 15,000 och 4,500 kronor ännu icke tagits i anspråk, och att det sannolikt torde dröja någon tid, tills dylika konferenser komme att hållas, vare sig i sin gamla form eller i form av möten mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper; och har styrelsen uttalat sin förhoppning om ett förnyat medgivande, att ifrågasvarande anslag måtte stå till förfogande, då behov därav yppades.

Då intet torde vara att invända mot framställning till instundande riksdag om förnyande i huvudsakliga delar av 1916 års riksdags beslut i i förevarande fråga, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva

dels att det ursprungligen såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens av den interparlamentariska unionen deltagande i unionens XX:de konferens å extra stat för år 1915 anvisade förslagsanslag, högst, av 15.000 kronor må, därest icke detsamma dessförinnan tagits i anspråk, få användas såsom bidrag till täckande av *kostnaderna för riksdagens interparlamentariska grupps deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1918;*

dels att det anslag av 4,500 kronor, vilket, för den händelse den XIX:de konferensen skulle hava ägt rum redan år 1915, ursprungligen anvisats å extra stat för år 1916 såsom bidrag till täckande av kostnaderna för den svenska gruppens deltagande i unionens XX:de konferens samma år, må, därest detsamma ej dessförinnan tagits i anspråk, få användas såsom bidrag till täckande av *kostnaderna för riksdagens parlamentariska grupps deltagande i den unionens konferens, som kan komma att äga rum år 1918;*

dels ock att, för den händelse, i stället för konferens, möte komme att äga rum mellan delegerade för endast vissa interparlamentariska grupper, av ovanberörda anslag för 1915 och 1916 må till täckande av *kostnaderna för riksdagens interparlamentariska grupps deltagande i sådant möte* få utgå bidrag till belopp, som av Eders Kungl. Maj:t må bestämmas.

## D. Diverse.

1. Ålderstillägg, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 20,000.
2. Rese- och flyttningssersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . 68,000.
3. Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m.

[14.] För ifrågavarande förslagsanslag har allt sedan år 1914 varit i riksstaten uppfört ett belopp av 171,000 kronor. Detta anslag har dock varje år överskridits, i avrundade belopp, år 1914 med 62,000 kronor, 1915 med 129,000 kronor och 1916 med 174,000 kronor. Dessa överskridanden hava till största delen sin grund i de rådande krigsförhållandena, vilka orsakat en synnerligen avsevärd höjning av vissa till förevarande anslag hörande utgifter. Så hava telegramkostnaderna, vilka under år 1913 uppgingo till 24,000 kronor, utgjort under 1914 51,000 kronor, under 1915 100,000 kronor och under 1916 110,000 kronor. Likaså hava kostnaderna för renskrivning i utrikesdepartementet samt vid beskickningar och konsulat till följd av den i anledning av kriget betydande ökningen av göromålen stigit från 47,000 kronor under 1913 till 61,000 kronor 1914, 86,000 kronor under 1915 och 109,000 kronor under 1916. Av samma anledning hava kostnaderna för skrivmaterialier, uppvärmning och belysning, prenumeration å tidningar m. fl. slag av utgifter betydligt ökats. Om än, såsom jag framhållit, den huvudsakliga anledningen till dessa ökade utgifter måste sökas i de av kriget orsakade förhållanden, kan dock icke förväntas, att efter kriget ifrågavarande utgifter komma att återgå till de belopp, vartill de före krigets utbrott beräknades. Visserligen kan antagas, att telegramutgifterna komma att nedgå till mera normala belopp, men exempelvis kostnaderna för renskrivning torde fortfarande komma att hålla sig vid högt belopp. Och, då det knappast kan antagas, att de vid anslagets beräkning år 1913 rådande priser å skrivmaterialier, inventarier, uppvärmningsartiklar m. m. komma att efter krigets slut åter bliva gällande, torde för nödiga utgifter av berörda slag krävas betydligt större anslag. Jag anser därför, att det ifrågavarande förslagsanslaget bör från och med år 1918 ökas; och hava verkställda beräkningar givit vid handen, att denna ökning icke bör sättas lägre än till 79,000 kronor, varigenom anslaget skulle komma att höjas till 250,000 kronor.

Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m.  
(Ordinarie anslag.)

På grund av vad sålunda blivit anført, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen [14.]

att *ordinarie förslagsanslaget skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m.*, nu uppgående till 171,000 kronor, må från och med år 1918 höjas med 79,000 kronor till 250,000 kronor.

#### 4. Till bestridande av tryckningskostnader.

Vidare får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t för utjämning av tredje huvudtiteln slutsumma måtte föreslå riksdagen, [15.]

att *ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader*, nu uppgående till 5,039 kronor, må minskas med 17 kronor till 5,022 kronor. Tryckningskostnader.  
(Ordinarie  
auslag.)

5. Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* . . . kronor 35,000.

6. Hemliga utgifter, *oförändrat ordinarie anslag* . » 120,000.

#### 7. Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater.

Å tredje huvudtiteln finnes i riksstaten för 1917 uppfört ett extra anslag å 4,500 kronor till fortsatt utgivande av Sveriges traktater. [16.]

Utgivaren av detta verk professor C. Hallendorff har i en den 18 nästlidne december till mig avgiven berättelse över arbetets fortgång anført följande: Sveriges traktater.  
(Extra anslag.)

»Editionen av gränskartorna i samband med gränsregleringarna 1752—66 och 1810 är med detta år avslutad.

Till den redan 1915 reproducerade huvudserien av kartor ha nu lagts i reproduktion de sammanfattande generalkartorna över svensk-ryska gränsen. Texten, innefattande utom en kort inledning en till de svensk-ryska kartorna nödvändig namnlista, är avslutad och tryckningstillstånd därå givet. Kartbandet, som i allt omfattar 66 kartblad, skall sålunda utkomma, så fort det tekniska bokbinderiarbetet kunnat verkställas.

Medan detta arbete fullbordats, har insamlingen av material för 1600-talsserien fortsatt därhän, att uppsättningen av 6:te delens andra häfte (från och med år 1649) omedelbart kan begynna.

- [16.] I fråga om 1700-talsserien meddelar dennas utgivare, fil. d:r B. Boëthius, att under året ungefär hälften av 8:de delens andra häfte (från och med år 1740) vid pass nio tryckark utredigerats, uppsatts och korrekturlästs.»

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till fortsatt utgivande av *Sveriges traktater å extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst, av 4,500 kronor.

#### 8. Till täckande av vissa av statskontoret utbetalda förskott.

- [17.] Hos Kungl. Maj:t har statskontoret i underdånighet till ersättande *Ersättning för statskontorets förskott.* anmält följande av statskontoret förskjutna medel:

|                 |                                                                                                                                                                                                                                                                     |        |             |
|-----------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|
| (Extra anslag). | 1:o) jämlikt nådiga breven den 28 september 1906, den 11 december 1908, den 21 februari och den 24 april 1914 samt den 12 augusti och den 10 december 1915 expectansarvoden till vissa diplomat- och konsulat tjänstemän från och med den 1 november 1915 . . . . . | kronor | 32,525:—    |
|                 | 2:o) jämlikt nådiga breven den 26 april 1912 och den 15 augusti 1916 till gäldande av ränta å inteckning uti beskickningshuset i Berlin samt till inlösen av samma inteckning . . . . .                                                                             | »      | 269,226:—   |
|                 | 3:o) jämlikt nådiga brevet den 25 augusti 1916 till förlikning med entreprenören för beskickningshusets i Berlin ombyggnad . . . . .                                                                                                                                | ■      | 8,175: 69   |
|                 | 4:o) jämlikt nådiga breven den 13 juni och den 11 juli 1913, den 27 juni 1914, den 1 och den 30 juni samt den 3 december 1915 kostnader för delegerade för förhandlingar med Norge om flyttlapparnas rätt till renbete m. m. . . . .                                | »      | 40,743: 97  |
|                 | 5:o) jämlikt nådiga brevet den 21 november 1914 kostnader för anställande av renräkning. . . . .                                                                                                                                                                    | »      | 4,489: 92   |
|                 | 6:o) jämlikt nådiga brevet den 26 maj 1916 kostnader för kommissionen för företagande av vissa undersökningar i Tromsö amt och Jukkasjärvi socken . .                                                                                                               | »      | 175,034: 46 |
|                 | 7:o) jämlikt nådiga brevet den 12 augusti 1915 avlöning åt tillförordnade ministern hos Schweiziska                                                                                                                                                                 |        |             |

Transport kronor 530,195:04

Transport kronor 530,195:04 [17.]

|                                                                                                                                                               |   |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|------------|
| Edsförbundet greve A. Ehrensvärd från och med den 1 november 1915 . . . . .                                                                                   | = | 18,000: —  |
| 8:o) jämlikt nådiga brevet den 1 oktober 1915 arvoden till extra biträden å utrikesdepartementets handelsavdelning från och med den 1 november 1915 . . . . . | = | 5,933: 29  |
| 9:o) jämlikt nådiga brevet den 14 januari 1916 till bestridande av extra vakthållning i utrikesdepartementet under år 1915 . . . . .                          | = | 312: 98    |
| 10:o) jämlikt nådiga brevet den 12 november 1915 kostnader för underhandlingar rörande svensk-brittiska handelsförbindelserna . . . . .                       | = | 19,569: 45 |
| 11:o) jämlikt nådiga breven den 31 december 1915 och den 28 juli 1916 omkostnaderna för Rödakorskonferensen i Stockholm . . . . .                             | » | 4,442: 09  |
| Summa kronor 578,452: 85                                                                                                                                      |   |            |

Av det under 2:o) här ovan upptagna belopp, 269,226 kronor, utgör 249,400 kronor, efter en kurs 62: 35 motsvarande 400,000 mark, inlösningssumman för den på beskickningshuset i Berlin vilande inteckning. Beträffande denna senare post tillåter jag mig erinra, att jag vid underdånig föredragning den 15 augusti 1916 anförde, bland annat, följande:

Då 1912 års riksdag, med anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition den 15 mars samma år, fattade beslut om inköp av fastigheten n:o 36 Tiergartenstrasse i Berlin för densammas användande till beskickningshus, beslöt riksdagen jämväl, att en å fastigheten vilande intecknad gäld å 400,000 mark skulle tillsvidare innestå. I den nådiga propositionen var inteckningens belopp omsatt till svenskt mynt efter en medelkurs av 100 mark motsvarande 89 kronor, eller till 356,000 kronor.

Kursen på tyska mark i förhållande till svenska kronor hade under kriget nedgått högst betydligt, och hade under de sista månaderna hållit sig omkring 63 kronor för 100 mark. Inteckningen förfölle till betalning först den 1 juli 1921, och möjligheten att genom särskilt avtal kunna uppsäga densamma dessförinnan vore helt och hållet beroende på vad härom kunde mellan parterna överenskommas. Då det skulle vara fördelaktigt för svenska staten att med begagnande av rådande låga kurs på mark redan då inlösa inteckningen, anmodade jag i skrivelse den 26 sistlidne juni ministern i Berlin att med inteckningshavaren inleda förhandlingar angående rätt för svenska staten att eventuellt redan under

- [17.] innevarande år eller i början av nästkommande år verkställa inteckningens inlösande. Därest överenskommelse i sådant avseende kunde träffas, skulle staten göra väsentlig kapitalvinst. Såsom jag redan nämnt, beräknades vid husets inköp inteckningsskulden utgöra . . . . . kronor 356,000
- |                                                      |                 |
|------------------------------------------------------|-----------------|
| Enligt kursen 63 motsvarades mark 400,000 av . . . » | 252,000         |
| vadan skulle uppkomma en kursvinst av . . . . .      | kronor 104,000. |

Till svar å min ovannämnda skrivelse den 26 sistlidne juni meddelade ministern i Berlin, att de fyra delägarna i inteckningen förklarar sig ingå på inteckningens inlösning i förtid, men därvid framställt önskan, att likviden måtte ske den 1 oktober 1916, vilket för dem skulle medföra möjligheten av det mottagna kapitalets placering på ett särskilt fördelaktigt sätt; och hade ministern hemställt, huruvida icke utväg skulle kunna finnas att redan då utanordna det erforderliga beloppet, särskilt i betraktande av den till över 100,000 kronor uppgående besparing, som skulle komma att för statsverket uppstå genom betalnings erläggande under de i allt fall då rådande gynnsamma kursförhållandena.

Då ju i hög grad ovisst vore, hur länge de fördelaktiga kurserna kunna komma att bliva bestående, ansåg jag, att frågan om inlösen av in-teckningen, vilken fråga under normala förhållanden skulle underställas riksdagens prövning och avgörande, icke borde uppskjutas till riksdagens sammanträde utan av Kungl. Maj:t omedelbart avgöras på det sätt, att medel för ändamålet av statskontoret utanordnades under förskottstitel, samt att förskottet till ersättande anmälades till 1917 års riksdag i den nädiga propositionen angående statsverkets tillstånd och behov. Ett uppskov med sakens avgörande äventyrade den vinst av mer än 100,000 kronor, som på grund av dåvarande kursförhållanden skulle i händelse av in-teckningens snara inlösande komma staten till godo.

På grund av vad jag sålunda anför, beslöt Kungl. Maj:t, enligt min, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, att den ifråga-varande in-teckningen å 400,000 mark skulle den 1 oktober 1916 inlösas, varjämte Kungl. Maj:t anbefalldes statskontoret att av under händer varande medel på rekvisition till utrikesdepartementet utbetala ett belopp i kronor, som enligt den vid tiden för remissans verkställande gällande kurs mot-svarade in-teckningens belopp, 400,000 mark.

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till täckande av de utav mig nu omförmälda, *av statskontoret förskottsvis bestridda utgifter å extra stat* för år 1918, anvisa ett förslags-anslag, högst, av 578,453 kronor.

Beträffande de här ovan upptagna ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag ingen ändring att föreslå. [18.]

Av tredje huvudtiteln **ordinarie** anslag, som för innevarande år uppgå till . . . . . kronor 1,891,839, komma, vid bifall till de av mig framställda förslag, följande anslag att höjas, nämligen:

|                                                                   |            |         |
|-------------------------------------------------------------------|------------|---------|
| Utrikesdepartementet . . . . .                                    | med kronor | 102,150 |
| Beskickningar och konsulat . . . . .                              | »          | 28,000  |
| Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler . . . . .          | »          | 1,000   |
| Militär- och marinattachéer . . . . .                             | »          | 10,200  |
| Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m. . . . . | »          | 79,000  |

tillhopa kronor 220,350.

Om från denna summa dragas ordinarie anslaget vikariatsersättning, extra biträden m. m. i departementet, vilket anslag, enligt vad jag här ovan under utrikesdepartementet anfört, skulle uppgå i anslaget till utrikesdepartementet . . . . . kronor 15,100

samt den av mig föreslagna minskningen av anslaget

tryckningskostnader . . . . . 17 kronor 15,117,

visar sig, att de ordinarie anslagen skulle ökas med . . . . . kronor 205,233

och sålunda för år 1918 komma att uppgå till . . . . . kronor 2,097,072.

Summan av de av mig för år 1918 tillstyrkta extra anslag överstiger med . . . . . » 413,267

vad under tredje huvudtiteln anvisats å extra stat för år 1917.

Huvudtitelns slutsumma, innevarande år . . . . . » 2,168,100,

skulle, under förutsättningen av bifall till mitt förslag, för år 1918 uppgå till . . . . . » 2,786,600.

[18.] Statsrådets övriga ledamöter biträdde vad herr ministern för utrikes ärendena sålunda hemställt;

Och behagade Hans Maj:t Konungen härtill i nåder lämna bifall samt befälla, att avskrift av detta protokoll skulle till finansdepartementet överlämnas för att tjäna till ledning vid avfattandet av Kungl. Maj:ts nadiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

*Carl Hamilton.*

---

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

## Tredje huvudtiteln.

|                                                                                                               | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sid. |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|------|
| <b>A. Departementet.</b>                                                                                      |                                 |                             |      |
| 1. Departementschefen, ministern för utrikes ärendena ...                                                     | 24,000                          |                             | 2.   |
| 2. Utrikesdepartementet.....                                                                                  | 190,100                         |                             | 2.   |
| 3. Provisorisk förstärkning av utrikesdepartementets arbets-<br>krafter m. m. ....                            | —                               | 31,075                      | 2.   |
| <b>B. Sveriges representation i utlandet.</b>                                                                 |                                 |                             |      |
| 1. Beskickningar och konsulat .....                                                                           | 1,109,300                       |                             | 3.   |
| 2. Upprätthållande av vissa nya konsulat i Ryssland.....                                                      | —                               | 45,000                      | 8.   |
| 3. Personligt lönetillägg åt kanslisten vid beskickningen<br>i Madrid och Lissabon B. C. T. Molin .....       | —                               | 1,000                       | 8.   |
| 4. Vikariatsersättning vid beskickningar och konsulat samt<br>lönefyllnad till vissa konsulsbefattningar..... | 10,000                          |                             | 9.   |
| 5. Kontorskostnadsersättningar åt lönade konsuler .....                                                       | 37,000                          |                             | 9.   |
| 6. Ersättningar till olönade konsuler och vicekonsuler .                                                      | 75,250                          |                             | 10.  |
| 7. Personliga gottgörelser för mistade konsulatavgifter ..                                                    | —                               | 7,000                       | 10.  |
| 8. Diplomat- och konsulsaspiranter .....                                                                      | 36,000                          |                             | 10.  |
| 9. Militär- och marinattachéer .....                                                                          | 38,200                          |                             | 10.  |
| 10. Handelsattachéer .....                                                                                    | 40,000                          |                             | 13.  |
| 11. Ekiperingspenningar .....                                                                                 | 15,000                          |                             | 13.  |
| 12. Extra biträden, kanslivaktmästare och andra utgifter<br>vid beskickningar och konsulat .....              | 24,200                          |                             | 13.  |
| <i>Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 1 avd.</i>                                                  |                                 |                             | 4    |

|                                        |                                                                                                                        | Ordinarie<br>anslag.<br>Kronor. | Extra<br>anslag.<br>Kronor. | Sid. |
|----------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------|------|
| <b>C. Internationella byråer m. m.</b> |                                                                                                                        |                                 |                             |      |
| 1.                                     | Internationella skiljedomstolens byrå i Haag .....                                                                     | —                               | 5,000                       | 14.  |
| 2.                                     | Bidrag till den internationella fredsbyrån i Bern .....                                                                | —                               | 750                         | 14.  |
| 3.                                     | Bidrag till bestridande av kostnaderna för interparlamentariska unionens byrå och generalsekretariat för år 1918 ..... | —                               | 750                         | 14.  |
| 4.                                     | Bidrag till bestridande av kostnaderna för riksdagens interparlamentariska grupp under år 1918 .....                   | —                               | 16,000                      | 15.  |
| 5.                                     | Bidrag för riksdagens interparlamentariska grupps deltagande i den interparlamentariska unionens konferens år 1918.    | —                               | —                           | 16.  |
| <b>D. Diverse.</b>                     |                                                                                                                        |                                 |                             |      |
| 1.                                     | Ålderstillägg .....                                                                                                    | 20,000                          |                             | 18.  |
| 2.                                     | Resc- och flyttningsersättning, inspektioner, tillfälliga uppdrag .....                                                | 68,000                          |                             | 18.  |
| 3.                                     | Skrivmaterialier, expenser, renskrivning, ved, ljus m. m. ....                                                         | 250,000                         |                             | 18.  |
| 4.                                     | Till bestridande av tryckningskostnader .....                                                                          | 5,022                           |                             | 19.  |
| 5.                                     | Gottgörelse av kostnader för sjöfolk och nödställda svenska undersåtar .....                                           | 35,000                          |                             | 19.  |
| 6.                                     | Hemliga utgifter .....                                                                                                 | 120,000                         |                             | 19.  |
| 7.                                     | Till fortsatt utgivande av Sveriges traktater .....                                                                    | —                               | 4,500                       | 19.  |
| 8.                                     | Till täckande av vissa av statskontoret utbetalda förskott .....                                                       | —                               | 578,453                     | 20.  |

**BIHANG**  
**TILL**  
**RIKSDAGENS PROTOKOLL**  
**VID**  
**LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM**  
**ÅR 1917.**

---

**FÖRSTA SAMLINGEN.**

**FÖRSTA BANDET. II.**

**Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov:  
fjärde och femte huvudtitlarna.**

---

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

## Riksstatens fjärde huvudtitel.

|                                                                                                                                          | Sid. |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| <b>A. Departementet</b> . . . . .                                                                                                        | 4    |
| Departementschefen . . . . .                                                                                                             | 4    |
| [1.] Departementet . . . . .                                                                                                             | 4    |
| [2.] Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommando-<br>expedition . . . . .                               | 4    |
| Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition . . . . .                                                              | 4    |
| <b>B. Arméförvaltningen</b> . . . . .                                                                                                    | 5    |
| [3.] Arméförvaltningen . . . . .                                                                                                         | 5    |
| Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen . . . . .                                                             | 45   |
| <b>C. Generalitetet, staberna m. m.</b> . . . . .                                                                                        | 46   |
| [4.] Generalitetsstaten . . . . .                                                                                                        | 46   |
| [5.] Generalstabens fast anställda personal . . . . .                                                                                    | 56   |
| Generalstabens övningar, expenser m. m. . . . .                                                                                          | 60   |
| [6.] Artilleristaben . . . . .                                                                                                           | 60   |
| [7.] Kommendantsstaten . . . . .                                                                                                         | 63   |
| <b>D. Undervisningsverken.</b> . . . . .                                                                                                 | 65   |
| Krigshögskolor . . . . .                                                                                                                 | 65   |
| Ridskolan . . . . .                                                                                                                      | 65   |
| [8.] Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet . . . . .                                                                               | 66   |
| [9.] Ökning av antalet elever vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet samt<br>anordnande därstädes av en kulsprutekurs . . . . . | 90   |

|                                                                                                                 | Sid. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Artilleriskjutskolor                                                                                            | 91   |
| Krigsskolan                                                                                                     | 93   |
| [10.] Förstärkning av reservationsanslaget till krigsskolan                                                     | 93   |
| Volontärskolor                                                                                                  | 95   |
| Militärlakares och militärveterinärers undervisning                                                             | 99   |
| <br>                                                                                                            |      |
| E. <b>Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.</b>                                                 | 100  |
| [11.] Avlöning och rekrytering m. m.                                                                            | 100  |
| [12.] Anställnings- och avskedspremier                                                                          | 144  |
| [13.] Ökad avlöning för de till tjänståldern äldsta bataljonslakarna och bataljonsveterinärerna                 | 145  |
| [14.] Avlöning till bataljonslakare vid fältlakarkåren                                                          | 147  |
| [15.] Extra lönetillägg                                                                                         | 148  |
| Ersättning åt vissa löntagare i följd av arméns omorganisation                                                  | 149  |
| [16.] Arméns reservstater                                                                                       | 149  |
| [17.] Arméns personal över stat                                                                                 | 153  |
| [18.] Våg- och vattenbyggnadskåren                                                                              | 155  |
| [19.] Dagavlöningstillägg åt indelt manskap                                                                     | 156  |
| [20.] Hyra, expenser m. m. vid truppförbanden                                                                   | 157  |
| [21.] Landstormen                                                                                               | 161  |
| [22.] De värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovisning m. m.                                              | 163  |
| Ersättning för rustning och rotering                                                                            | 171  |
| [23.] Intendenturkåren                                                                                          | 171  |
| [24.] Ålderstillägg                                                                                             | 178  |
| [25.] Mötesbidrag                                                                                               | 179  |
| [26.] Provisoriskt avlöningstillägg till officerare m. fl. vid till Boden förlagda truppförband och formationer | 182  |
| <br>                                                                                                            |      |
| F. <b>Intendentsuren m. m.</b>                                                                                  | 184  |
| [27.] Arméns mathållning                                                                                        | 184  |
| [28.] Förstärkning av förslagsanslaget till arméns mathållning                                                  | 191  |
| [29.] Furagering av arméns hästar                                                                               | 191  |
| [30.] Förstärkning av förslagsanslaget till furagering av arméns hästar                                         | 194  |
| [31.] Arméns munderingsutrustning                                                                               | 194  |
| [32.] Förstärkning av reservationsanslaget till arméns munderingsutrustning                                     | 197  |
| [33.] Arméns diverse intendenturbehov                                                                           | 197  |
| [34.] Arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten                                                          | 200  |
| [35.] Förstärkning av reservationsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten                | 201  |
| Premiering av lastautomobiler                                                                                   | 202  |

## Fjärde huvudtiteln.

III

|                                                                                         | Sid. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------|
| [36.] Inventarier i nya kasernetablissemang . . . . .                                   | 202  |
| [37.] Inventarier för vinterskolorna å Rommehed, Frösö läger och Vännäs läger . . . . . | 203  |

### G. Inkvarterings-, rese- och traktamentskostnader . . . . . 205

|                                                      |     |
|------------------------------------------------------|-----|
| Inkvarteringskostnader . . . . .                     | 205 |
| Inkvarteringsens ordnande i Stockholm . . . . .      | 205 |
| [38.] Rese- och traktamentspenningar . . . . .       | 205 |
| Flyttningshjälp . . . . .                            | 206 |
| [39.] Hyresbidrag åt vissa underofficerare . . . . . | 206 |

### H. Artilleribehov . . . . . 206

|                                                                                                            |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| [40.] Arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel . . . . . | 206 |
| [41.] Anskaffning av gevärshantverkarkistor . . . . .                                                      | 207 |
| Fortsatt anskaffning av handvapen . . . . .                                                                | 207 |

### I. Fortifikationsbehov . . . . . 208

|                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| [42.] Arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens övningar och materiel . . . . . | 208 |
| [43.] Underhåll av vissa lantbefästningar . . . . .                                                                 | 212 |
| [44.] Fullbordande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen . . . . .                                  | 213 |
| [45.] Förplägnadsanstalten i Hässleholm . . . . .                                                                   | 227 |
| [46.] Anordnande av flygövningar och underhåll av flygmateriel . . . . .                                            | 228 |
| [47.] Vissa byggnads- och inredningsarbeten vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet . . . . .               | 229 |
| [48.] Anordnande av visst förråd . . . . .                                                                          | 230 |
| [49.] Fullbordande av förplägnadsanstalten i Boden . . . . .                                                        | 231 |
| [50.] Anläggning av en fabrik för tillverkning av vissa förnödenheter . . . . .                                     | 236 |
| [51.] Ordnande av Skånska husarregementets förlaggnings . . . . .                                                   | 237 |
| Ökade kostnader för vissa byggnadsföretag . . . . .                                                                 | 251 |
| Ifrågasatta nya byggnadsföretag . . . . .                                                                           | 257 |
| Kulspruteskjutbanor . . . . .                                                                                       | 258 |

### J. Övningar . . . . . 259

|                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| [52.] Arméns fält- och fälttjänstövningar . . . . .                               | 259 |
| Vinterövningar . . . . .                                                          | 263 |
| [53.] Det frivilliga skyttväsendets befrämjande . . . . .                         | 263 |
| [54.] Vinterrekrytskolor vid vissa icke kasernerade infanteriregementen . . . . . | 283 |
| [55.] Utbildning av landstormsbefäl m. m. . . . .                                 | 286 |

|                                                                                               | Sid.       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>K. Sjukvård . . . . .</b>                                                                  | <b>287</b> |
| [56.] Garnisonssjukhusen i Stockholm, Å Karlsborg och i Boden . . . . .                       | 287        |
| [57.] Arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m. . . . .                             | 289        |
| [58.] Det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig . . . . .                                       | 292        |
| <b>L. Stipendier . . . . .</b>                                                                | <b>293</b> |
| Resestipendier åt artilleri- och ingenjöröfficerare . . . . .                                 | 293        |
| Resestipendier åt officerare och intendenturtjänstemän . . . . .                              | 293        |
| Stipendier för fätläkarkåren och veterinärstaten . . . . .                                    | 293        |
| Resestipendier åt militärlakare . . . . .                                                     | 294        |
| [59.] Studiestipendier för underofficerare och furirer av första klassen . . . . .            | 294        |
| <b>M. Remontering och hästlega . . . . .</b>                                                  | <b>296</b> |
| [60.] Remontering m. m. . . . .                                                               | 296        |
| [61.] Förstärkning av reservationsanslaget till remontering m. m. . . . .                     | 342        |
| [62.] Lega av hästar för truppförbandens övningar . . . . .                                   | 343        |
| <b>N. Diverse . . . . .</b>                                                                   | <b>359</b> |
| [63.] Ersättning för förskott . . . . .                                                       | 359        |
| Understöd åt föreningar och till skrifers utgivande . . . . .                                 | 362        |
| [64.] Soldathemsverksamhet . . . . .                                                          | 362        |
| Extra utgifter . . . . .                                                                      | 364        |
| [65.] Civilanställning . . . . .                                                              | 364        |
| [66.] Åtgärder för lantförsvarets stärkande . . . . .                                         | 365        |
| [67.] Löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare . . . . . | 366        |
| [68.] Provisorisk löne reglering för viss personal vid lantförsvaret . . . . .                | 366        |
| Fjärde huvudtitelns anslag i sin helhet . . . . .                                             | 367        |

### Bilagor.

|    |                                                         |     |
|----|---------------------------------------------------------|-----|
| Nr | 1. Stat för Arméförvalningen . . . . .                  | 369 |
| »  | 2. » » Generalitetsstaten . . . . .                     | 372 |
| »  | 3. » » Generalstabens fast anställda personal . . . . . | 374 |
| »  | 4. » » Artilleristaben . . . . .                        | 375 |
| »  | 5. » » Kommendantatsstaten . . . . .                    | 376 |
| »  | 6. » » Svea livgarde år 1918 . . . . .                  | 378 |
| »  | 7. » » Göta livgarde år 1918 . . . . .                  | 380 |

# Fjärde huvudtiteln.

v

|                                                                                                         | Sid. |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Nr 8. Stat för Livregementets grenadjärer år 1918 . . . . .                                             | 382  |
| » 9. » » Första livgrenadjärregementet år 1918 . . . . .                                                | 384  |
| » 10. » » Andra livgrenadjärregementet år 1918 . . . . .                                                | 386  |
| » 11. » » Västgöta regemente år 1918 . . . . .                                                          | 388  |
| » 12. » » Karlskrona grenadjärregemente år 1918 . . . . .                                               | 390  |
| » 13. » » Upplands infanteriregemente år 1918 . . . . .                                                 | 392  |
| » 14. » » Skaraborgs regemente år 1918 . . . . .                                                        | 394  |
| » 15. » » Södermanlands regemente år 1918 . . . . .                                                     | 396  |
| » 16. » » Kronobergs regemente år 1918 . . . . .                                                        | 398  |
| » 17. » » Jönköpings regemente år 1918 . . . . .                                                        | 400  |
| » 18. » » Dalregementet år 1918 . . . . .                                                               | 402  |
| » 19. » » Hälsinge regemente år 1918 . . . . .                                                          | 404  |
| » 20. » » Älvsborgs regemente år 1918 . . . . .                                                         | 406  |
| » 21. » » Hallands regemente år 1918 . . . . .                                                          | 408  |
| » 22. » » Bohusläns regemente år 1918 . . . . .                                                         | 410  |
| » 23. » » Västmanlands regemente år 1918 . . . . .                                                      | 412  |
| » 24. » » Norrbottens regemente år 1918 . . . . .                                                       | 414  |
| » 25. » » Västerbottens regemente år 1918 . . . . .                                                     | 416  |
| » 26. » » Kalmar regemente år 1918 . . . . .                                                            | 418  |
| » 27. » » Värmlands regemente år 1918 . . . . .                                                         | 420  |
| » 28. » » Jämtlands fältjägarregemente år 1918 . . . . .                                                | 422  |
| » 29. » » Norra skånska infanteriregementet år 1918 . . . . .                                           | 424  |
| » 30. » » Södra skånska infanteriregementet år 1918 . . . . .                                           | 426  |
| » 31. » » Vaxholms grenadjärregemente år 1918 . . . . .                                                 | 428  |
| » 32. » » Militärbefälet på Gottland samt Gottlands infanteriregemente år 1918 . . . . .                | 430  |
| » 33. » » Västernorrlands regemente år 1918 . . . . .                                                   | 432  |
| » 34. » » Livgardet till häst år 1918 . . . . .                                                         | 434  |
| » 35. » » Livregementets dragoner år 1918 . . . . .                                                     | 436  |
| » 36. » » Livregementets husarer år 1918 . . . . .                                                      | 438  |
| » 37. » » Smålands husarregemente år 1918 . . . . .                                                     | 440  |
| » 38. » » Skånska husarregementet år 1918 . . . . .                                                     | 442  |
| » 39. » » Skånska dragonregementet år 1918 . . . . .                                                    | 444  |
| » 40. » » Kronprinsens husarregemente år 1918 . . . . .                                                 | 446  |
| » 41. » » Norrlands dragonregemente år 1918 . . . . .                                                   | 448  |
| » 42. » » Överstelöjtnanter och majorer vid de sex fördelningskavalleriregementena<br>år 1918 . . . . . | 450  |
| » 43. » » Svea artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                     | 451  |
| » 44. » » Göta artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                     | 453  |
| » 45. » » Vendes artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                   | 455  |
| » 46. » » Norrlands artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                | 457  |
| » 47. » » Upplands artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                 | 459  |
| » 48. » » Smålands artilleriregemente år 1918 . . . . .                                                 | 461  |
| » 49. » » Gottlands artillerikår år 1918 . . . . .                                                      | 463  |
| » 50. » » Boden-Karlsborgs artilleriregemente år 1918 . . . . .                                         | 465  |
| » 51. » » Positionsartilleriregementet år 1918 . . . . .                                                | 467  |
| » 52. » » Artilleriets fabriker och tyganstalter år 1918 . . . . .                                      | 469  |
| » 53. » » Fortifikationen år 1918 . . . . .                                                             | 470  |

*Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 1 häft.*

II

|                                                                                                                                          | Sid. |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Nr 54. Stat för Svea ingenjörkår år 1918 . . . . .                                                                                       | 472  |
| » 55. » » Göta ingenjörkår år 1918 . . . . .                                                                                             | 473  |
| » 56. » » Norrlands ingenjörkår år 1918 . . . . .                                                                                        | 474  |
| » 57. » » Bodens ingenjörkår år 1918 . . . . .                                                                                           | 475  |
| » 58. » » Fälttelegrafkåren år 1918 . . . . .                                                                                            | 476  |
| » 59. » » Officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen år 1918 . . . .                                                      | 477  |
| » 60. » » Svea trängkår år 1918 . . . . .                                                                                                | 479  |
| » 61. » » Göta trängkår år 1918 . . . . .                                                                                                | 481  |
| » 62. » » Norrlands trängkår år 1918 . . . . .                                                                                           | 483  |
| » 63. » » Skånska trängkåren år 1918 . . . . .                                                                                           | 485  |
| » 64. » » Västmanlands trängkår år 1918 . . . . .                                                                                        | 487  |
| » 65. » » Östgöta trängkår år 1918 . . . . .                                                                                             | 489  |
| » 66. Beräkning av statsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. år 1918 . . . . .                                                   | 491  |
| » 67. » » kostnaderna för gottgörelse för egna tjänstehästar år 1918 . . . . .                                                           | 494  |
| » 68. » » statsanslaget till anställnings- och avskedspremier år 1918 . . . . .                                                          | 495  |
| » 69. Stat för officerare och underofficerare å reservstat vid armén år 1918 . . . . .                                                   | 496  |
| » 70. » » fältläkarkårens reservstat år 1918 . . . . .                                                                                   | 497  |
| » 71. Beräkning av statsanslaget till arméns reservstater år 1918 . . . . .                                                              | 498  |
| » 72. » » statsanslaget till hyra, expenser m. m. vid truppförbanden år 1918 . .                                                         | 499  |
| » 73. » » de värnpliktigas tjänstgöringsdagar år 1918 . . . . .                                                                          | 501  |
| » 74. » » statsanslaget till de värnpliktigas avlöning, inskrivning och redovis-<br>ning m. m. år 1918 . . . . .                         | 502  |
| » 75. Stat för Intendenturkåren år 1918 . . . . .                                                                                        | 503  |
| » 76. Beräkning av tjänstgöringsdagar för fast anställt manskap, däri inbegripet musik-<br>manskap samt indelt manskap år 1918 . . . . . | 505  |
| » 77. » » statsanslaget till arméns mathållning år 1918 . . . . .                                                                        | 506  |
| » 78. » » underhållsdagar för stam- och lejda hästar samt remonter år 1918 . .                                                           | 507  |
| » 79. » » statsanslaget till furagering av arméns hästar år 1918 . . . . .                                                               | 508  |
| » 80. » » » arméns munderingsutrustning år 1918 . . . . .                                                                                | 509  |
| » 81. » » » diverse intendenturbehov år 1918 . . . . .                                                                                   | 510  |
| » 82. » » antalet underofficerare med vederlikar vid armén år 1918 . . . . .                                                             | 511  |
| » 83. » » statsanslaget till arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten<br>år 1918 . . . . .                                       | 512  |
| » 84. » » statsanslaget till arméns sjuk- och veterinärvård samt hovbeslag m. m.<br>år 1918 . . . . .                                    | 513  |
| » 85. » » statsanslaget till remontering m. m. år 1918 . . . . .                                                                         | 514  |
| » 86. » » » till lega av hästar för truppförbandens övningar år 1918 . .                                                                 | 516  |
| » 87. Fjärde huvudtiteln . . . . .                                                                                                       | 518  |

## Fjärde huvudtiteln.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför  
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den  
13 januari 1917.*

### Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,  
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,  
Statsråden HASSELROT,  
VON SYDOW,  
friherre BECK-FRIIS,  
STENBERG,  
LINNÉR,  
MÖRCKE,  
VENNERSTEN,  
WESTMAN,  
BROSTRÖM.

---

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om reglerandet av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel för år 1918 och att i sammanhang därmed få föredraga följande till Kungl. Maj:t inkomna skrivelser, nämligen:

arméförvaltningens underdåniga skrivelse den 30 september 1916 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1918;

arméförvaltningens särskilda skrivelse den 30 september 1916 angående vissa anslagsäskanden för år 1918;

inspektörens för kavalleriet underdåniga skrivelse den 12 oktober 1916 angående ökat expensanslag för inspektörens för kavalleriet expe-

dition, ävensom arméförvaltningens civila departements däröver avgivna utlåtande;

arméförvaltningens intendents- och civila departements skrivelse den 17 november 1916 angående beräkning av gottgörelse för tjänstehästar i 1918 och följande års stater;

chefens för generalstaben underdåniga skrivelse den 19 september 1916 angående anvisande av medel å riksstaten för en generalstabens personautomobil;

generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet särskilda skrivelse den 26 september 1916 angående stat för artilleristaben för år 1918;

arméförvaltningens fortifikationsdepartements underdåniga skrivelse den 8 december 1916 angående förlägningsutrymme vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet;

militärbefälhavarens å Gottland särskilda skrivelser av den 29 augusti 1916 angående viss ökning av fredskadern vid Gottlands artillerikår;

generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet särskilda skrivelse den 25 september 1916 angående artilleritruppförbandens stater för år 1918;

inspektörens för trängen underdåniga skrivelse den 29 september 1916 angående staterna för trängen år 1918;

inspektörens för trängen underdåniga skrivelse den 22 september 1916 angående arvoden för adjutanten hos inspektören för trängen och för den å inspektörens för trängen expedition placerade underofficeren;

arméförvaltningens civila departements och sjukvårdsstyrelses underdåniga skrivelse den 22 maj 1916 angående utfärdande av bestämmelser rörande viss avlöning åt läkare å reservstaten för fältläkarkåren;

statskontorets underdåniga skrivelse den 2 december 1916 angående beräkning av fjärde huvudtitelns förslagsanslag till ersättning för rustning och rotering;

chefens för intendenturkåren underdåniga skrivelse den 16 mars 1916 angående korpralsbeställningarnas vid intendenturkåren utbytande mot furirsbeställningar, ävensom arméförvaltningens intendents och civila departements däröver avgivna utlåtande;

chefens för intendenturkåren underdåniga skrivelse den 19 oktober 1916 angående intendenturkårens stat för år 1918, ävensom arméförvaltningens däröver avgivna utlåtande;

arméns kasernbyggnadsnämnds underdåniga skrivelse den 25 september 1916 angående nämndens medelsbehov för år 1918;

kommendantens i Boden underdåniga skrivelse den 14 april 1916 angående vissa nybyggnader vid Norrbottens regemente ävensom arméförvaltningens fortifikationsdepartements däröver avgivna utlåtande;

arméförvaltningens fortifikations- och civila departements särskilda skrivelse den 21 juli 1916 angående uppförande av vissa förrådsbyggnader;

chefens för första arméfördelningen skrivelse den 22 december 1914 angående Skånska husarregementets förläggning efter genomförd härordning, ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden;

arméförvaltningens intendents- och fortifikationsdepartements särskilda underdåniga skrivelse den 10 mars 1916 angående anläggning av en fabrik för tillverkning av vissa för armén erforderliga förnödenheter, ävensom vederbörandes däröver avgivna utlåtanden;

chefens för generalstaben skrivelse den 26 oktober 1916 angående ökning av anslaget till arméns fält- och fälttjänstövningar, ävensom arméförvaltningens däröver avgivna utlåtande;

chefens för generalstaben särskilda skrivelse den 26 oktober 1916 rörande samma fråga;

skytteförbundens överstyrelsens underdåniga skrivelse den 10 oktober 1916 angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för år 1918, ävensom arméförvaltningens artilleri- och civila departements däröver avgivna yttrande;

överstyrelsens för Svenska Röda korset underdåniga skrivelse den 19 oktober 1916 angående anslag för befrämjande av det frivilliga sjukvårdsväsendet i krig, ävensom vederbörande myndigheters däröver avgivna utlåtanden;

arméförvaltningens intendentsdepartements underdåniga skrivelse den 17 oktober 1916 med förslag rörande den ökade remontering, som föranledes av nya bestämmelser om hästhållningen för officerare vid armén;

arméförvaltningens intendentsdepartements underdåniga skrivelse den 17 oktober 1916 angående överflyttning av hästar inom kavalleriet och från kavalleriet och artilleriet till infanteriet;

arméförvaltningens intendentsdepartements underdåniga skrivelse den 17 oktober 1916 angående förslag till övergång till den nya beridenheten vid armén; samt

arméförvaltningens underdåniga skrivelse den 20 oktober 1916 angående lantförsvarets medelsbehov år 1918 beträffande anslaget till remontering m. m.

Departementschefen yttrade härefter:

»I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 14 januari 1913 angående ändrad gruppering av riksstatens utgifter upptagas anslagen under huvudtiteln i samma ordning, vari de böra förekomma i den blivande

riksstaten. Härvid angivas även de ordinarie anslag, i vilka någon förändring icke ifrågasättes.

I enlighet med vad statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag anfört, torde under huvudtiteln upptagna extra anslag, vilka icke äro avsedda att betraktas såsom reservationsanslag, böra förses med endera av beteckningarna »förslagsanslag» eller »förslagsanslag, högst».

## A. Departementet.

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* ..... kronor 17,000: —

### 2. Departementet.

[1.] Under återopande av vad statsrådet och chefen för justitiedepartementet förut denna dag anfört rörande lönereglering för Kungl. Maj:ts kansli, får jag hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående reglering av avlöningsförhållandena m. m. för befattningshavare i Kungl. Maj:ts kansli, tillsvidare beräkna ordinarie anslaget till *departementet* till 130,000 kronor.

[2.] 3. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition.

För avrundande av huvudtitelns slutsumma hemställer jag, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att *öka* anslaget till skrivmaterialier och expenser, ved m. m. för departementet med dess kommandoexpedition,

|            |                  |
|------------|------------------|
| nu .....   | kronor 18,170: — |
| med .....  | » 25: —          |
| till ..... | kronor 18,195: — |

4. Tryckningskostnader för departementet med dess kommandoexpedition, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 7,000: —

## B. Arméförvaltningen.

### 1. Arméförvaltningen.

[3.]

Under förmålan att den vissa avdelningar inom ämbetsverket påvilande arbetsbördan under de senare åren tillväxt i en sådan grad, att en förstärkning av arbetskrafterna vore oundgängligen av behovet påkallad, hemställde arméförvaltningen i sin underdåniga skrivelse den 7 november 1914 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1916, att å ämbetsverkets stat måtte uppföras ytterligare 3 kvinnliga biträden i tredje lönegraden och 8 kvinnliga biträden i andra lönegraden. I samband därmed kunde antalet biträden i första lönegraden minskas från 11 till 10.

Arméförvaltningens framställning den 7 november 1914.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att jag genom den i ärendet förbragta utredningen funne till fullo ådagalagt, att en ökning av arméförvaltningens ordinarie personal måste äga rum inom en nära framtid. Med hänsyn till angelägenheten av att under rådande statsfinansiella förhållanden i möjligaste mån begränsa utgifterna å riksstaten för år 1916, ansåg jag mig emellertid icke kunna tillstyrka bifall till arméförvaltningens framställning, utan syntes med inrättandet av de föreslagna nya beställningarna böra anstå till ett kommande år.

Uti skrivelse den 30 september 1915 angående medelsbehovet för år 1917 gjorde arméförvaltningen ånyo framställning om förstärkning av ämbetsverkets arbetskrafter. Enligt vad erfarenheten under det gångna året givit vid handen, erfordrades ytterligare 12 kvinnliga biträdesbefattningar, därav 3 i tredje lönegraden, 7 i andra lönegraden och 2 i första lönegraden.

Arméförvaltningens framställning den 30 september 1915.

Vidare hemställde arméförvaltningen i samma skrivelse om löneförbättring åt den å sjukvårdsstyrelsen såsom föredragande för veterinärärenden anställde fältveterinären ävensom åt den å civila departementet placerade, för ämbetsverket gemensamme ombudsmannen.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att då de skäl, som nästföregående år föranlett uppskjutande tillsvidare av frågan om inrättande av nya

[3.] biträdesbefattningar, alltjämt föreläge, jag icke ansåge mig kunna tillstyrka, att proposition i ämnet till riksdagen avlättes.

Beträffande de ifrågasatta löneförbättringarna för fältveterinären och ombudsmannen ansåg jag därmed böra med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden tillsvidare anstå.

Arméförvaltningens förvarande framställning.

Arméförvaltningen har nu, under återopande av vad ämbetsverket i sin förenämnda skrivelse den 30 september 1915 anfört, förnyat sin däri gjorda framställning om inrättande av 12 nya kvinnliga biträdesbefattningar ävensom om löneförbättring åt fältveterinären och ombudsmannen.

Vidare har ämbetsverket gjort framställning om inrättande av vissa nya beställningar vid sjukvårdsstyrelsen.

Än vidare har förslag framställts om inrättande av ytterligare en vaktmästarbeställning.

Slutligen har arméförvaltningen hemställt om höjning av posten till vikariatsersättning, tillfällig renskrivningskostnad, arvoden åt e. o. tjänstemän och tillfälligt biträde.

#### Nya biträdesbefattningar.

Den civila personalen och dess placering.

De sakkunniga, vilka den 21 december 1906 tillkallades för avgivande av slutligt förslag rörande arméförvaltningens organisation, föreslog, att för de civila tjänstemännen icke skulle upptagas vissa olika tjänster. Den till arméförvaltningen hörande civila personalen borde i stället sammanföras å en gemensam stat och efter behov placeras å de särskilda departementen och sjukvårdsstyrelsen.

Enligt de sakkunnigas beräkning av den för de olika avdelningarna inom arméförvaltningen erforderliga personalen skulle för göromålens behöriga fullgörande erfordras, bland annat, 11 tjänstemän i andra och 16 tjänstemän i första lönegraden med en placering till en början enligt följande plan, nämligen å:

#### I. Artilleridepartementet:

- 1 sekreterare och kamrerare (andra lönegraden)
- 1 registrator och bokhållare (första lönegraden)

#### II. Fortifikationsdepartementet:

- 1 sekreterare och kamrerare (andra lönegraden)
- 1 registrator och bokhållare (första lönegraden)

III. *Intendentsdepartementet:*

[3.]

- 1 sekreterare och kamrerare (andra lönegraden)
- 1 notarie, 1 bokhållare och 1 registrator (första lönegraden)

IV. *Civila departementets*

## a) kanslibyrå:

- 1 sekreterare (andra lönegraden)
- 2 notarier (första lönegraden)

## b) kameralbyrå:

- 1 sekreterare och 2 kamrerare (andra lönegraden)

## Bokslutskontoret:

- 1 bokslutskamrerare (andra lönegraden)
- 2 bokhållare (första lönegraden)

## Revisionskontoret:

- 2 förste revisorer (andra lönegraden)
- 6 revisorer (första lönegraden)

## Kassakontoret:

- 1 krigskassör (andra lönegraden)
- 1 registrator (första lönegraden)

Ehuru den av Kungl. Maj:t tillsatta kommittén för utarbetande av förslag till arméförvaltningens omorganisation, vilken förut avgivit sitt betänkande, för sjukvårdsstyrelsens räkning upptagit en notarie med avlöning i första lönegraden samt en adjutant, tillika diariieförare, föreslogo de sakkunniga icke inrättandet av särskilda tjänster för notarie- och diariiegöromålen. Enligt deras åsikt borde nämligen för bestridande inom sjukvårdsstyrelsen av de göromål, som å arméförvaltningens departement handhades av krigsråd och sekreterare, vid behov hos styrelsen tjänstgöra en sekreterare bland de för arméförvaltningen gemensamma tjänstemän. För diariieföringen borde däremot uppföras ett arvode av 1,000 kronor under anslagstiteln till vikariatsersättningar m. m.

[3.] Vad de sakkunniga sålunda föreslagit, blev av Kungl. Maj:t i proposition förelagt 1907 års riksdag och av denna bifallet.

På grund av riksdagens beslut har den ordinarie personalen inom arméförvaltningen sedermera ökats *dels* från och med år 1913 med 3 kvinnliga biträden av högre grad (numera andra lönegraden), avsedda för bokhålleriarbeten m. m., samt med 11 biträden av lägre grad (numera första lönegraden), avsedda för skriv- och siffergranskningsarbeten, *dels ock* från och med år 1915 med ytterligare en tjänsteman i andra lönegraden, avsedd för en ny uppgift för revisionen — den s. k. förgranskningen. Vidare hava med riksdagens medgivande två utav förenämnda kvinnliga biträdesbefattningar av högre grad, vilka äro avsedda för bokföringsgöromål, från och med år 1915 uppflyttats i en högre löneklass såsom biträdesbefattningar av tredje lönegraden. Av de 11 kvinnliga biträdesbefattningarna i första lönegraden äro 4 avsedda för siffergranskning, 6 för renskrivning och 1 för registrering.

Arméför-  
valtningens  
förslag.

Uti sin förutnämnda skrivelse den 30 september 1915 anmälde arméförvaltningen, att omförmälda tillökning av den civila arbetskraften icke motsvarat ökningen av göromålen inom ämbetsverket. En förstärkning av densamma vore erforderlig *dels* å fortifikationsdepartementet, *dels* å sjukvårdsstyrelsen och *dels* å revisionen.

Förstärkning  
av arbetskraft-  
erna å forti-  
fikations-  
departemen-  
tet.

Å fortifikationsdepartementet hade göromålen så betydligt ökats utöver vad vid ämbetsverkets omorganisation beräknats, att med förstärkning av de civila arbetskrafterna icke längre kunde anstå. Enligt förenämnda plan för de civila tjänstemännens placering vore för departementets behov beräknade, förutom en med artilleridepartementet gemensam byråchef, en sekreterare och kamrerare i andra lönegraden samt en registrator och bokhållare i första lönegraden. Ingendera av dessa kunde emellertid under normala förhållanden medhiinna honom påvilande göromål. Sekreteraren och kamreraren kunde medhiinna uppsättningen allenast av en del av departementets skrivelser, och tjänstemannen i första lönegraden vore helt upptagen med bokhåller- och därmed sammanhängande göromål å departementet. På grund av nyanskaffningar av ingenjör- och flygmateriel ävensom av de i samband med genomförandet av 1914 års härordning påbörjade nybyggnads- och rustningsarbetena hade bokhållerigöromålen å departementet under år 1915 nära nog fördubblats. För mötande av de sålunda ökade göromålen hade Kungl. Maj:t efter därom gjord framställning genom brev den 30 april 1915 för tiden den 1 maj—den 31 december 1915 anvisat 250 kronor i månaden till avlönande av en biträdande bokhål-

lare och registrator. Som någon minskning i bokhållerigöromålen icke vore att emotse, erfordrades en dylik arbetsförstärkning jämväl för kommande år.

[3.]

För tillgodoseende av det ordinarie behovet av arbetskraft å departementet hade emellertid, till men för civila departementets revision, amanuenser och andra extra tjänstemän måst placeras å fortifikationsdepartementet för diarieföring och registrering samt för uppsättning av sådana utgående skrivelser, som icke medhunnas av sekreteraren. I regel vore sålunda tre, tillfälligtvis fyra dylika tjänstemän upptagna för fortifikationsdepartementets räkning. För diarieföring och registrering, som nu med hänsyn till göromålens art och omfattning i och för sig krävde en tjänstemans i första lönegraden kompetens och tjänstgöringstid, måste förstärkning i arbetskrafterna begäras. Beträffande sättet för fyllandet av behovet utav ordinarie arbetskraft för uppsättning av sådana skrivelser, som nu måste överlämnas åt extra personal och som krävde en arbetstid av minst 2 å 3 timmar dagligen, redogjordes närmare i det följande.

I § 8 av instruktionen för arméförvaltningen hade, i anslutning till riksdagens förenämnda beslut, föreskrivits, att sjukvårdsstyrelsen skulle vid behov erhålla biträde av någon utav de civila tjänstemännen för uppsättande av skrivelser m. m. I enlighet därmed hade arméförvaltningen beslutat, att en av de å ämbetsverkets civila departements kanslibyrå anställda notarierna skulle biträda å sjukvårdsstyrelsen. Ursprungligen hade göromålen inom styrelsen beräknats taga i anspråk högst 2 timmar av ifrågavarande tjänstemans dagliga arbetstid. Emellertid hade det alltmera visat sig, att göromålen inom styrelsen, bestående i uppsättning och expedition av därifrån utgående skrivelser, granskning av kontrakt m. fl. dylika göromål, vid vilkas handläggning i många fall erfordrades biträde av en administrativt skolad tjänsteman, ökats i mån av den ständiga tillväxten å de till sjukvårdsstyrelsen hörande ärendena. Sålunda hade antalet av de å sjukvårdsstyrelsen diarieförda ärendena ökats under sjuårsperioden 1908—1914 med över 197 procent. På grund av göromålens ökning å sjukvårdsstyrelsen hade numera det förhållandet inträtt, att av en civil tjänstemans dagliga tjänstgöringstid minst fyra timmar måst tagas i anspråk för uppsättning av sjukvårdsstyrelsens skrivelser m. m. Samtidigt hade emellertid göromålen på civila departementets kanslibyrå i ovanligt hög grad vuxit, vadan de för denna byrå i staten avsedda två notariebefattningarna måst helt tagas i anspråk för de ökade göromålen å byrån. På grund därav

Personal-  
förstärkning å  
sjukvårds-  
styrelsen.

- [3.] hade bestyret med uppsättningen av sjukvårdsstyrelsens skrivelser m. m. måst överlämnas åt extra ordinarie personal. Härtill komme, att, till följd av ifrågakommande förordnanden under semestrar och andra ledigheter inom arméförvaltningen, ombyte av sjukvårdsstyrelsens notarie nödvändiggjordes så ofta, att men uppstått för arbetets inom styrelsen kontinuitet.

Av vad sålunda anförts, framginge, att bestyret med uppsättning av sjukvårdsstyrelsens och fortifikationsdepartementets skrivelser, som för närvarande måste överlåtas åt extra ordinarie personal, krävde minst sex timmars dagligt arbete. Tillgodoseendet av behovet av en för sjukvårdsstyrelsen och fortifikationsdepartementet gemensamt avsedd civil tjänsteman kunde under sådana förhållanden icke längre undanskjutas.

Vad diariegöromålen inom styrelsen beträffade, hade dessa, då styrelsen år 1908 trädde i verksamhet, uppdragits åt den person — pensionerad officer — som samtidigt med befattningen såsom intendent skött liknande uppdrag å den förutvarande sjukvårdsbyrån. Till följd av ärendenas allt större omfattning hade det emellertid inom kort visat sig nödvändigt att anställa ett kvinnligt extra biträde, uteslutande avsett för förande av diariet och registraturet. Sedan 1912 års riksdag medgivit uppförande å ordinarie stat av kvinnliga biträdesbefattningar, hade ett dylikt biträde i första lönegraden varit placerat vid diariet å sjukvårdsstyrelsen. De göromål, som ursprungligen överlämnats till detta biträde, hade år från år utvidgats såväl med avseende på deras art och beskaffenhet som ärendenas antal och toge därför det kvinnliga bitrådets tid och kraft fullständigt i anspråk. Ärendenas antal, som år 1908 endast utgjort 1,210, hade år 1914 uppgått till 3,594 och för tiden den 1 januari—den 30 september 1915 till 3,116. Under sådana förhållanden ansåge arméförvaltningen, att det kvinnliga biträde, som hade att föra sjukvårdsstyrelsens diarium och registratur, borde erhålla avlöning i högsta lönegraden.

På grund av vad sålunda anförts, och då den biträdesbefattning i första lönegraden, som för närvarande vore förlagd till sjukvårdsstyrelsen, erfordrades för fullgörande av vissa registrerings- m. fl. göromål å civila departementet, ansåge arméförvaltningen, att avlöningsförmåner till ett för ändamålet erforderligt kvinnligt biträde i tredje lönegraden borde uppföras å ämbetsverkets stat.

Genom särskilda anordningar hade bokföringsarbetet, för vilket två bokhållartjänster beräknats i staten, kunnat överlämnas åt kvinn-

liga biträden och de två bokhållartjänsterna till följd därav överföras till revisionen. På grund av förenklingar i bokföringen kunde senare en i staten beräknad tjänst i andra lönegraden — bokslutskamrerartjänsten — sammanslås med krigskassörstjänsten och därmed nämnda bokslutskamrerartjänst avses för granskning av de s. k. underhandsmålen. Genom dessa omplaceringar och de förut omförmälda nyinrättade tjänsterna hade för revisionsarbetet kunnat disponeras en ordinarie arbetsstyrka av 4 revisionskommissarier, 8 revisorer och 8 amanuenser samt 4 kvinnliga biträden för maskinell siffergranskning.

[3.]

På grund av den betydande ökningen av revisionsmaterialet, som för sjuårsperioden 1908—1914 belöpte sig till över 94 procent, skulle arméförvaltningen, ehuru vissa för revisionsarbetet önskvärda siffergranskningar och statistiska utredningar måst eftersättas och räkenskapsgranskningen inriktas på att utföra allenast det nödvändigaste, säkerligen hava nödgats avlämna en del av räkenskaperna ogranskade till kammarrätten, om särskilda åtgärder icke vidtagits. Redan i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag hade framhållits den betydande ökningen av revisionsmaterialet samt pågående utredning om möjligheten att överlämna någon del av revisionsarbetet åt kvinnliga biträden.

På civila departementets framställningar hade Kungl. Maj:t genom brev den 31 december 1913, den 27 juli och den 20 december 1914 medgivit, att arvoden till belopp, motsvarande kvinnligt biträdes i andra lönegraden, finge utbetalas för anställande av 4 kvinnliga revisionsbiträden från den 1 januari 1914 samt ytterligare 4 biträden under tiden den 1 september 1914—den 31 december 1915. Åt dessa biträden hade överlämnats all den granskning av revisionsmaterialet, som icke krävde speciell författningskunskap men icke vore att hänföra till siffergranskning.

Till revisionsbiträdenas uppgift hänfördes:

1) kontroll däröver, att för de i räkenskapen införda inkomst- och utgiftsposterna funnes till siffran motsvarande verifikationer, att å dessa funnes behöriga kvitton och särskilt att, då i avlöningslistor eller andra handlingar förekomme hänvisningar till särskilda kvitton eller andra verifikationer, dessa verkligen funnes räkenskapen bifogade;

2) kontroll däröver, att inkomst- och utgiftsposterna blivit i räkenskapen behörigen upptagna å den redovisningstitel, som i varje fall funnes antecknad å verifikationen;

3) granskning av räkenskapen i övrigt i ändamål att utröna, huruvida debet och kredit, såsom uttrycket vore, »ginge ihop», d. v. s. huru räkenskapen stämde;

[3.]

4) tillsyn däröver, att å verifikationerna återfunnes behöriga bevis om persedlars uppbörd m. m.;

5) formell kontroll över årsräkenskapens överensstämmelse med månadsräkenskapen; samt

6) kollationering av vissa massutbetalningar, såsom av manskaps-pensioner och gratial, mot i ämbetsverket förvarade anteckningar — för manskapspensionerna enligt kortsystemet — för att utröna, att betalningarna skett i överensstämmelse med utfärdade underhållsbrev o. s. v. och således till rätt person med riktigt belopp.

Genom de kvinnliga revisionsbiträdenas arbete, som jämväl avsett vissa statistiska utredningar, hade revisorer och amanuenser befriats från alla rent tekniska jämförelser mellan räkenskap och verifikationer, i den mån dessa icke avsett att kontrollera revisionsbiträdenas arbete, och vissa statistiska utredningar, vadan deras granskning kunnat i regel inskränkas till kontrollen över gällande författningars efterlevnad. Trots denna lättnad och oaktat inskränkningar gjorts beträffande personalens semesterledighet samt ökning i arbetstiden vidtagits, hade den förut fortgående ökningen av tidsskillnaden mellan räkenskapernas överlämnande till ämbetsverket och granskningens påbörjande därstädes icke kunnat hejdas. Ämbetsverket hade sålunda måst utverka anstånd med avlämnande till kammarrätten av vissa verifikationer till huvudboken. Ökningen i göromålen vore visserligen till stor del föranledd av vidtagna åtgärder för neutralitetens skyddande, men syntes i övrigt vara av konstant natur, och torde ämbetsverket, allt efter som den nya härordningen genomfördes, hava att räkna med en småningom inträdande, men sedermera kvarstående ökning av arbetsmaterialet. Denna ökning hade icke varit fullt likformig i fråga om de olika slag av ärenden, som tillhörde civila departementets verksamhetsområde. Särskilt i ögonen fallande hade den varit å revisionen samt å kanslibyrån. För åstadkommande av en lämpligare fördelning av arbetsbördan mellan civila departementets olika avdelningar och stärkande av arbetskrafterna å revisionen hade också Kungl. Maj:t på därom gjord framställning den 19 augusti 1915 medgivit, att vissa ärenden finge utbrytas från de nuvarande byråerna och deras handläggning samt anförtras åt en extra föredragande.

Vad beträffade beskaflenheten av revisionsbiträdenas arbete, hade civila departementet kommit till den uppfattningen, att de väl fyllt sin uppgift och att den granskning, som åt dem uppdragits, sålunda kunde utan risk för statsverket för framtiden åt dem överlämnas, samt att kvinnliga revisionsbiträden icke vidare kunde undvaras utan motsvarande

ökning av den manliga arbetskraften. Vid försök att utröna det antal dylika biträden, för vilka full sysselsättning ständigt kunde med visshet beräknas, hade framgått, att 8 dylika biträden vore erforderliga för göromålsens behöriga fullgörande. Då det emellertid gällde uppförande av ordinarie beställningar för dessa tjänster, hade arméförvaltningen ansett, att endast det oundgängligen erforderliga antalet revisionsbiträden borde begäras på stat. Därvid hade konstaterats, att ett mindre antal revisionsbiträden å stat än 6 icke borde anställas, såvida arbetet i dess nuvarande regelmässiga omfång skulle kunna medhinnas. Arméförvaltningen hemställde fördenskull, att detta antal kvinnliga revisionsbiträden i andra lönegraden måtte uppföras å ämbetsverkets stat.

Även med den arbetslindring, som genom revisionsbiträdena komme att tillföras den akademiskt bildade revisionspersonalen, kunde dess arbetskrafter icke beräknas vara tillräckliga för en effektiv revision, som månad för månad borde verkställas av räkenskaperna *omedelbart* efter deras överlämnande till ämbetsverket. För att vinna detta önskemål vore det nödvändigt att inrätta åtminstone ytterligare en revisionslott — den nionde — bestående av en tjänsteman i första lönegraden och en amanuens.

Nyssberörda ökning av revisionsmaterialet hade givetvis föranlett, att erforderlig siffergranskning, bestående i kontrollsummering och multiplicering, icke medhunnits av de fyra därför avsedda kvinnliga biträdena i första lönegraden, ej ens med anlitande av tillgängliga extra biträden. Hitintills hade särskilt multiplikationsgranskning icke medhunnits. I vilken utsträckning siffergranskning skulle kunna efter sättas, hade varit föremål för arméförvaltningens civila departements övervägande och försök. Vid en överrevision syntes denna granskning lämpligen böra inskränkas till s. k. stickprov för utrönande av det sätt, på vilket siffergranskningen verkställts vid första revisionen. Vid den första revision, som räkenskaperna skulle genomgå, nämligen i arméförvaltningen, syntes däremot ett sådant tillvägagående icke vara tillrådligt. Med den arbetsbörda, som påvilade regementsintendenterna, måste nämligen dessa åt sina biträden åtminstone i viss mån överlämna att siffergranska till kassaförvaltningen ingivna räkningar och att upprätta vissa avlöningslistor och andra sammandrag samt mången gång även själva medelsredovisningen. Siffergranskningen inom ämbetsverket bleve under sådana förhållanden en nödvändig hjälp för redogörarna i deras kontroll över de ofta växlande biträdena å kassaförvaltningarnas expeditioner. Erfarenheten hade visat, att för kronkontrollsummeringen under normala förhållanden erfordrades minst fem kvinnliga biträden. Vad

[3.]

[3.] vidare beträffade multiplikationen i fråga om de talrika avlöningslistorna och leveransräkningarna, särskilt sådana som avsåge födoämnen och personliga utredningspersedlar, vore densamma även med tillhjälp av räknemaskiner särskilt tidsödande. Vid anställda försök hade det visat sig, att multiplikation beträffande verifikationerna till ett truppförbands månadsräkenskaper krävde nära nog dubbelt längre tid än själva kontrollsummeringen. Av vad sålunda anförts, torde framgå, att för siffergranskningen av arméns räkenskaper erfordrades minst 12 à 13 personer med en daglig arbetstid av sex timmar. Då åtminstone halva antalet av denna personal redan nu syntes böra beredas den tryggade ekonomiska ställning, som en ordinarie befattning erbjöde, vore det behöfligt, att ytterligare 2 kvinnliga biträdesbefattningar i första lönegraden uppfördes å ämbetsverkets stat samt att det å nämnda stat uppförda anslaget till vikariatsersättning ökades med ett belopp, motsvarande arvoden åt 6 kvinnliga biträden. Anledningen därtill, att arméförvaltningen icke föresloge samtliga dessa biträdens uppförande å ordinarie beställningar, vore bland annat den, att för en god rekrytering av biträdesbefattningarna i allmänhet inom verket erfordrades, att vederbörande först någon tid finge tjänstgöra såsom extra för att prövas beträffande lämplighet och förmåga att utföra arbetet.

Då de med siffergranskning sysselsatta ordinarie och extra biträdena måste anlitas såsom vikarier under de övriga kvinnliga biträdenas semestrar, men tillgång icke finnes på extra biträden för att under tiden uppehålla de för siffergranskning avsedda befattningarna, måste i stället under den övriga delen av året siffergranskningen bedrivas med ökat antal kvinnliga biträden, i den mån besparade semesterarvoden eller andra medel å arméförvaltningens stat därtill lämnade tillgång. Då arméförvaltningen hemställde om bemyndigande att till 6 extra biträden utbetala arvoden, vilka syntes böra utgå med 100 kronor för månad, borde för det fall, att sistberörda extra biträden förordnades att uppehålla befattning i andra och tredje lönegraden, dem tillerkännas utöver tjänstgöringspenningarna ett arvode av 75 kronor för månad, därvid det egna arvodet dock frånträdde. I annat fall komme, såsom nu vore förhållandet, dylikt extra biträde icke att vid tjänstgöring å befattning i högre grad erhålla någon förhöjning i sin avlöning. Detta vore så mycket mera obilligt, som semester icke kunde beredas extra biträde. Av denna anledning föreläge behov av förhöjning i anslagstiteln till vikariatsersättning m. m.

I denna titel finnes inberäknat ett belopp av 3,000 kronor till biträde av merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent. Detta belopp

syntes arméförvaltningen böra avskiljas och uppföras på staten under [3.] särskild rubrik: till merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent.

I överensstämmelse med gällande föreskrifter besörjdes kassakontrollen vid arméns truppförband av officerare. Det hade emellertid icke varit möjligt att så anordna kassakontrollen, att därifrån alldeles uteslutits varje tillämpning av författningarna rörande förvaltningstjänsten. Medgivas måste, att sådan författningstillämpning innebure stora svårigheter för kassakontrollanterna och för dem medförde ett visst ansvar. Fördenskull borde det stöd, som vore möjligt att åstadkomma, givas dem från arméförvaltningens sida, i synnerhet som missförhållanden kunde tänkas uppstå, vilka det vore arméförvaltningens plikt att söka förebygga. Därjämte syntes det vara principiellt riktigt, att kassakontrollen ute vid kassaförvaltningarna ställdes så nära som möjligt under det centrala ämbetsverkets uppsikt och granskning lika väl som all annan förvaltningsverksamhet. Men om denna granskning skulle medföra åsyftat resultat, låge det i sakens natur, att den måste åvägabringas skyndsamt och verka hastigt.

Central  
kassakontroll.

Genom särskilda brev den 9 maj och den 31 december 1913 hade Kungl. Maj:t, på därom gjord framställning, medgivit, att för anställande av försök med en central kassakontroll finge utbetalas arvode till ett kvinnligt biträde med belopp, motsvarande biträdes i andra lönegraden avlöningsförmåner.

Dessa försök hade utfallit synnerligen tillfredsställande och utvisade till fullo, att en central kontroll över kassarörelsen vid arméförvaltningen underordnade myndigheter kunde effektivt åvägabringas med små hjälpmedel och obetydlig kostnad i jämförelse med den trygghet, nämnda kontroll innebure. Enligt den metod, som befunnits mest ändamålsenlig, byggdes den centrala kassakontrollen på uppgifter från kassaförvaltningen och vederbörande bankinrättning, avgivna för varje kassadag, samt jämförelse mellan dessa inbördes och räkenskapen, som inkomme månatligen. Så snart med posten anlant dels av kassakontrollanten bestyrkt uppgift angående insättningar och uttag å bankräkningen under kassadag, dels ock bankinrättningens uppgift om myndighetens tillgodohavande å nämnda räkning, jämfördes dessa uppgifter med varandra. Med hänsyn till den lokala kassakontrollantens skyldighet att annotera alla in- och utgående poster samt att tillse, att överblivna medel genast insattes i banken, måste, om uppgifterna befunes överensstämma, allt vara väl beställt under förutsättning, att kassakontrollantens uppgift vore riktig. Huruvida denna förutsättning förelåge, utröntes, så snart

- [3. räkenskapen för månaden inkomme. Saknades åter överensstämmelse mellan den lokala kassakontrollantens och bankinrättningens uppgifter, måste antingen något fel föreligga, eller ock kunde, därest bankens uppgift utvisade större tillgodohavande än kassakontrollantens uppgift, skiljaktigheten bero därpå, att någon av kassaförvaltningen utgiven, och såsom uttag från banken bokförd check ännu icke blivit för inlösen uppvisad och av banken infriad. Hade den centrala kassakontrollen, så hastigt som nutida postförbindelser medgäve, konstaterat överensstämmelse mellan kassakontrollantens och bankens uppgifter och utrett eventuell skiljaktighet av nyss omförmäld art, samt därefter, så fort ske kunde, mellan den förstnämnda uppgiften och räkenskapen, hade den uppenbarligen fyllt sin uppgift i avseende å kontrollen över bankräkningen. Och som behållningen å alla medel skulle enligt gällande kassareglemente vara innestående i banken, utgjorde denna kontroll det väsentliga i den centrala kassakontrollen. De utelöpande checkerna hade jämförelsevis sällan förorsakat skiljaktigheter mellan kassans och bankens uppgifter på grund av de särskilda åtgärder, som i detta syfte vidtagits.

Till den centrala kassakontrollen hörde emellertid jämväl övervakandet av, att förskott utlämnats för bestridande av utgifter allenast i behörig ordning, och tillsynen däröver, att alla utgiftsposter, formellt sett, funnes verifierade.

Denna centrala kassakontroll kunde utföras av ett kvinnligt biträde i andra lönegraden under tillsyn av den revisionskommissare, som för närvarande verkställde den s. k. förhandsgranskningen. Den centrala kassakontroll, som sålunda försöksvis anordnats, hade organiserats så lika som möjligt för freds- och krigstjänstgöringsförhållandena. På grund av den erfarenhet, som vunnits, ansåge arméförvaltningen denna kontroll icke kunna undvaras, och anhölle fördenskull, att avlöningsförmaner till ett för ändamålet erforderligt kvinnligt biträde i andra lönegraden måtte uppföras å ämbetsverkets stat.

Åtgärder för  
personal-  
behovets  
nedbringande.

Enligt arméförvaltningens uppfattning föreläge alltså ett oavvisligt behov av 3 tjänstemän i första lönegraden, därav en för revisionen, en för sjukvårdsstyrelsens sekreterargöromål och en för diarieföring och registrering å fortifikationsdepartement, 1 amanuens för revisionen, 1 kvinnligt biträde i tredje lönegraden för uppehållande av registreringsgöromålen å sjukvårdsstyrelsen, 6 kvinnliga revisionsbiträden och 1 kvinnligt biträde vid den centrala kassakontrollen, samtliga av andra lönegraden, samt 2 ordinarie kvinnliga biträden i första lönegraden och 6 extra sådana biträden för siffergranskningen.

[3.]

Emellertid hade arméförvaltningen tagit i övervägande, dels huruvida icke det nu angivna personalbehovet skulle genom omplacering kunna i någon mån tillgodoses, dels ock huruvida icke vissa befattningar, som för närvarande uppehöles av akademiskt utbildade tjänstemän, skulle kunna överlätas åt personal utan dylik utbildning eller åt kvinnliga biträden. Uttalanden i sammanhang med införande av en tredje lönegrad för kvinnliga biträden hade arméförvaltningen uppfattat såsom en anvisning att, så långt lämpligt funnes, anställa dylika biträden för befattningar, som dittills bestritts av tjänstemän i första lönegraden, och därför ansett sig böra taga i övervägande, huruvida hänsyn kunde tagas till denna anvisning för tillgodoseendet av nu föreliggande behov. Därvid hade arméförvaltningen kommit till den uppfattningen, att diarieföring och registrering å intendents- och fortifikationsdepartementen skulle kunna utföras av kvinnliga biträden, i likhet med vad förhållandet för närvarande vore å sjukvårdsstyrelsen. För artilleridepartementets vidkommande borde emellertid registrerings- och bokhållargöromålen icke lämpligen överlämnas åt kvinnligt biträde. Erfarenheten hade nämligen allt mera givit vid handen önskvärdenheten därav, att artilleridepartementets bokhållare och registrator ägde en ingående kännedom om artillerimaterielen samt därmed sammanhängande förvaltnings- och bokföringsfrågor, hälst som han då vid behov jämväl skulle kunna användas för mera brådskande artilleritekniska granskningsgöromål. På grund härav ansåge ämbetsverket, att registrerings- och bokhållargöromålen inom artilleridepartementet lämpligare borde under överinseende av den där placerade sekreteraren och kamreraren överlämnas åt en vid artilleriets tygstater utbildad underofficer med departementsskrivares avlöningsförmåner, vilka syntes böra uppföras under det ordinarie avlöningsanslaget och å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter. Under sådana förhållanden kunde arméförvaltningen icke föreslå uppförande på stat av tre tjänstemän i första lönegraden utan allenast av två kvinnliga biträden, vilka med hänsyn till de för dem avsedda göromålen borde avlönas i tredje lönegraden, samt en departementsskrivare å artilleriets tygstater.

Vid bifall till detta förslag kunde för en ny revisionslott bliva disponibel en nuvarande tjänsteman i första lönegraden från artilleridepartementet, för en bokhållartjänst å fortifikationsdepartementet den därstädes nu för registrering och bokföring placerade tjänstemannen i första lönegraden, för sekreterargöromålen å sjukvårdsstyrelsen och biträde å fortifikationsdepartementet en tjänsteman i första lönegra-

- [3.] den från intendentsdepartementet. Hela det förut omförmälda ordinarie personalbehovet ansåge arméförvaltningen följaktligen kunna tillgodoses genom uppförande å stat av 3 kvinnliga biträden i tredje, 7 i andra och 2 i första lönegraden samt 1 departementsskrivare.

Arméförvaltningen ansåge sig böra framhålla, att endast det nuvarande ordinarie arbetet legat till grund för dess beräkningar. Hänsyn hade sålunda icke tagits till den tillfälliga ökning i arbetet, som föranletts av de för närvarande rådande särskilda förhållandena. Dessa komme givetvis att påkalla tillfälliga åtgärder. Icke heller hade någon annan hänsyn kunnat tagas till den ökning av arbetet inom ämbetsverket, som i sinom tid måste bliva en följd av den beslutade nya härordningen, än att det framstått som en oavvislig plikt för ämbetsverket att söka möta de ökade göromålen med arbetskrafter, fullt tillräckliga för det nuvarande behovet. Ty först efter några år kunde sådan erfarenhet vinnas om nämnda ökning, att därpå kunde grundas framställning om ytterligare personalökning.

Kostnaderna  
för den föreslagna  
personalökningen.

Det föreslagna uppförandet av avlöning åt ökad personal medförde en höjning av staten för arméförvaltningen med följande belopp, nämligen:

|                                                      |        |                              |
|------------------------------------------------------|--------|------------------------------|
| 3 kvinnliga biträden i tredje lönegraden.....        | kronor | 6,000: —                     |
| 7       »       »       i andra       »       .....  | »      | 11,200: —                    |
| 2       »       »       i första       »       ..... | »      | 2,400: —                     |
| 1 amanuens .....                                     | kronor | 1,600: —                     |
| 6 extra kvinnliga biträden.....                      | »      | 7,200: —                     |
| Vikariatsersättningar.....                           | »      | 1,680: —                     |
|                                                      |        | » 10,480: —                  |
|                                                      |        | <hr/> Summa kronor 30,080: — |

Denna anslagsökning kunde emellertid icke helt betraktas som nya utgifter för statsverket. Såsom redan framhållits, hade Kungl. Maj:t medgivit arméförvaltningen att försöksvis anställa 9 biträden i andra lönegraden och anvisat därför erforderliga medel, belöpande sig till 14,400 kronor för år. Vidare hade det för tillfälligt merkantilt biträde beräknade beloppet, 3,000 kronor, hittills icke tagits i anspråk för nämnda ändamål utan kunnat användas till andra tillfälliga biträden. Skulle förändrade förhållanden härutinnan inträda, nödgades arméförvaltningen i stället begära andra medel för tillfälliga biträden. Från utgiftsökningen kunde således avdragas 17,400 kronor. Den verkliga återstående utgiftsökningen utgjorde alltså 12,680 kronor.

Såsom av den förebragta utredningen framgår, har den arméförvaltningen påvilande arbetsbördan under de senare åren ökats i en sådan omfattning, att den å ämbetsverkets stat uppförda civila personalen icke längre är tillräcklig för dess behöriga ombesörjande. Särskilt har denna ökning av arbetet gjort sig gällande å fortifikationsdepartementet och sjukvårdsstyrelsen ävensom å den under civila departementet lydande revisionsavdelningen. På därom gjorda framställningar har Kungl. Maj:t även vid upprepade tillfällen måst anvisa särskilda medel för nödig förstärkning av arbetskrafterna. Behovet härav har emellertid visat sig vara av konstant natur, och med hänsyn såväl till ämbetsverkets som personalens intressen torde detsamma nu böra tillgodoses på ett mera stadigvarande sätt.

Enligt det föreliggande förslaget skulle genom en omplacering av en del utav ämbetsverkets personal det förefintliga behovet av ökade civila arbetskrafter kunna tillgodoses genom inrättande av ytterligare 12 kvinnliga biträdesbefattningar. Av de nya beställningshavarna skulle 3, tillhörande tredje lönegraden, ombesörja diariéföring och registrering å fortifikations- och intendentsdepartementen samt sjukvårdsstyrelsen, medan motsvarande göromål ävensom bokhållerigöromålen å artilleridepartementet skulle överlämnas åt en å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter nyuppförd departementsskrivare. Genom en dylik anordning skulle den nuvarande registratorn och bokhållaren å artilleridepartementet bliva disponibel för en erforderlig ytterligare revisionslott å ämbetsverkets revision, nuvarande registratorn å fortifikationsdepartementet för en bokhållartjänst å samma departement samt nuvarande registratorn å intendentsdepartementet för utförande av bland annat sekreterargöromålen å sjukvårdsstyrelsen. De återstående 9 nya kvinnliga biträdena erfordrades för arbetet å revisionen, nämligen 6 biträden i andra lönegraden såsom revisionsbiträden, 1 biträde, likaledes i andra lönegraden, vid den centrala kassakontrollen och 2 biträden i första lönegraden för siffergranskningen. Förutom nu nämnda ordinarie personal skulle för arbetet å revisionen anställas en amanuens med ett årligt arvode av 1,600 kronor och 6 extra kvinnliga biträden för siffergranskningen med arvoden om 1,200 kronor för år.

Då enligt vad utredningen giver vid handen, den av arméförvaltningen föreslagna personalökningen icke är större än förhållandena oundgängligen påkalla, för att arbetet inom ämbetsverket skall kunna på behörigt sätt ombesörjas, har jag icke något att mot densamma erinra. Särskilt anser jag mig böra framhålla lämpligheten av, att sådant arbete, som är av mekanisk natur eller för vars utförande icke

- [3.] erfordras några speciella kvalifikationer, överlämnas åt kvinnliga biträden. En dylik anordning ställer sig givetvis för staten fördelaktig icke blott ur ekonomisk synpunkt utan jämväl med hänsyn därtill, att den högre kvalificerade tjänstemannapersonalen med odelat intresse kan ägna sig åt förekommande mera krävande arbetsuppgifter.

Såsom förut nämnts, har jag, då arméförvaltningen tidigare gjort framställning om ifrågavarande befattningars uppförande å ämbetsverkets stat, icke ansett mig kunna tillstyrka avlåtagande av proposition i ämnet till riksdagen. Enligt vad jag till statsrådsprotokollet den 14 januari 1916 framhöll, fann jag det nämligen med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden icke lämpligt att föreslå inrättandet av nya ordinarie beställningar, så framt icke alldeles särskilda omständigheter gjorde detta av behovet påkallat. Sådana omständigheter torde emellertid numera i förevarande fall vara för handen. Från och med år 1918 kommer den nya härordningen att i huvudsak vara genomförd och den arméförvaltningen påvilande arbetsbördan att bli konstant. Det kan under sådana förhållanden icke vara med statens välförstådda intresse förenligt att längre låta detta arbete utföras av tillfälligt anställd personal i så stor utsträckning, som hittills ägt rum. Ifrågavarande personal, vilken till större delen varit anställd i ämbetsverket allt sedan år 1914, synes även med fullt fog kunna göra anspråk på att omsider erhålla den bättre och tryggare ekonomiska ställning, som ordinarie befattning innebär. Jag anser mig därför böra tillstyrka, att proposition i ämnet nu avlåtes till riksdagen.

Å staten för arméförvaltningen torde alltså böra uppföras ytterligare 12 kvinnliga biträdesbefattningar, nämligen 3 i tredje lönegraden, 7 i andra lönegraden och 2 i första lönegraden. Härav föranledes en höjning av staten med  $[(3 \times 2,000) + (7 \times 1,600) + (2 \times 1,200) =]$  19,600 kronor.

För beredande av arvode enligt arméförvaltningens förslag å 6 extra kvinnliga biträden bör vidare anslagstiteln till vikariatsersättning m. m. ökas med, efter beräknat pensionsavdrag, tillhopa 6,900 kronor. Under samma titel bör jämväl beräknas erforderligt belopp för beredande av arvode åt en amanuens å revisionen samt för vikariatsersättningar. Till dessa båda senare poster återkommer jag längre fram i annat sammanhang.

Slutligen bör för organisationens genomförande å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter uppföras ytterligare 1 departementskrivare.

Under anslaget till ålderstillägg bör för samtliga nytillkomna ordinarie beställningar beräknas ålderstillägg enligt gällande bestämmelser.

## Löneförbättring åt fältveterinären.

[3.]

Fältveterinärens avlöningsförmåner äro för närvarande å staten upptagna med lön 4,000 kronor och dagavlöning i 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor.

Uti sin skrivelse den 30 september 1915 angående medelsbehovet för år 1916 föreslog arméförvaltningen, att lönen måtte höjas från 4,000 kronor till 4,800 kronor samt förenas med ett ålderstillägg av 600 kronor, att utgå efter fem års väl vitsordad tjänstgöring.

Denna framställning ansåg jag mig icke kunna tillstyrka. Frågan om löneförbättring åt fältveterinären syntes mig nämligen böra behandlas och avgöras i samband med den föreliggande frågan om löne-reglering för fältveterinärkåren. Med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden ansåg jag emellertid denna senare fråga icke böra bliva föremål för proposition till 1916 års riksdag.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att därest förslag om löne-reglering för fältveterinärkåren komme att framläggas för 1917 års riksdag, löneförbättring måtte beredas fältveterinären i enlighet med ämbetsverkets förutnämnda i skrivelse den 30 september 1915 framställda förslag.

Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

Jämlikt den 26 maj 1916 erhållet nådigt bemyndigande har jag tillkallat sakkunniga för att inom lanförsvarsdepartementet verkställa utredning och avgiva förslag rörande veterinärväsendets vid armén organisation i fred samt utredning och, därest så skulle synas erforderligt, jämväl förslag beträffande detsammas organisation i krig. Med skrivelse den 29 november 1916 hava de sakkunniga överlämnat betänkande och förslag rörande militärveterinärväsendets organisation i fred, innefattande jämväl förslag till löne-reglering för fältveterinärkåren. Över det sålunda avgivna förslaget hava vederbörande myndigheter anmodats avgiva yttranden, men hava dessa ännu icke inkommit. Jag är följaktligen icke nu i tillfälle att bedöma, huruvida förslag i ämnet kan hinna föreläggas innevarande års riksdag. Skulle emellertid så bliva förhållandet, kommer givetvis jämväl frågan om löneförbättring åt fältveterinären att behörigen beaktas.

Departements-  
chefen.

## Löneförbättring åt ombudsmannen.

Vid den av riksdagen år 1880 beslutade löne-regleringen för arméförvaltningen indrogs den förut på ämbetsverkets stat uppförda advokat-

- [3.] fiskalstjänsten, vilken i avlöningshänseende varit likställd med sekreterar- och kamrerarbefattningarna. I stället anvisades å arméförvaltningens stat ett belopp av 2,000 kronor såsom arvode till ett juridiskt biträde.

Arvodets belopp var sedermera i samtliga stater för arméförvaltningen till och med år 1907 oförändrat upptaget med nyssnämnda belopp av 2,000 kronor. Redan under åren 1901 och 1902 gjorde emellertid arméförvaltningen framställningar om arvodesförbättring åt det juridiska biträdet. Sålunda föreslogs i underdånigt utlåtande den 30 juni 1902 angående lönereglering för arméförvaltningen, att det ifrågasvarande arvodet måtte höjas till 4,000 kronor.

Något förslag i ämnet avläts emellertid icke till riksdagen förrän i samband med propositionen till 1907 års riksdag angående omorganisation av arméns centrala förvaltningsmyndighet, därvid såsom arvode åt en ombudsman i förslaget till stat för arméförvaltningen upptogs ett belopp av 3,000 kronor, motsvarande det juridiska biträdets förutvarande arvode med tillägg av 1,000 kronor, vilket belopp enligt Kungl. Maj:ts särskilda beslut från fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter tillerkänts vederbörande såsom särskild ersättning för ökade göromål under vart och ett av åren 1902—1907.

Arméförvaltningens framställning den 30 september 1915.

Uti sin underdåniga skrivelse den 30 september 1915 angående medelsbehovet för år 1917 anförde arméförvaltningen, att sedan ombudsmannens arvode från och med ingången av år 1908 bestämts till 3,000 kronor, hade den honom åliggande arbetsbördan alltmera ökats. I vilken omfattning detta skett, framginge av följande tabell, utvisande antalet av de utav ombudsmannen under åren 1906—1915 handlagda ärenden.

|                                | 1906 | 1907 | 1908 | 1909 | 1910 | 1911 | 1912 | 1913 | 1914              | 1915 <sup>5)</sup> |
|--------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|-------------------|--------------------|
| Inkomna ärenden .....          | 101  | 139  | 105  | 97   | 134  | 150  | 182  | 176  | 236               | 217                |
| Memorial <sup>1)</sup> .....   | 92   | 121  | 80   | 97   | 117  | 112  | 168  | 179  | 231 <sup>4)</sup> | 222                |
| Skrivelser <sup>2)</sup> ..... | 83   | 94   | 53   | 126  | 160  | 159  | 164  | 136  | 277 <sup>5)</sup> | 322                |

<sup>1)</sup> Avser antalet besvarade remisser och avlätna framställningar till arméförvaltningens departement.

<sup>2)</sup> Avser antalet skrivelser till verk, myndigheter (inbegripet domstolar) och enskilda personer.

<sup>3)</sup> Tiden januari—augusti.

<sup>4)</sup> Därav under årets senare hälft 178.

<sup>5)</sup> " " " " " 246.

[3.]

Genom det arbete, som, enligt vad tabellen utvisade, numera ålåg ombudsmannen, kunde denne tjänstemans dagliga arbetstid beräknas vara till fullo tagen i anspråk omkring 6 timmar. Härtill komme den tid, ombudsmannen måste använda för uppvaktning vid domstolar samt för därav föranledda eller eljest ifrågakommande tjänsteresor.

Med hänsyn till den redan vunna erfarenheten rörande ökningen i ombudsmannens göromål och då någon minskning av dessa, i samband med och efter genomförandet av 1914 års härordning, icke i framtiden kunde förväntas, ansåge arméförvaltningen skäligt, att arvodet höjdes till det av arméförvaltningen redan år 1902 föreslagna beloppet av 4,000 kronor. En sådan höjning betingades emellertid icke blott av den fortgående ökningen i antalet av de mål, som måste av arméförvaltningen överlämnas till ombudsmannens handläggning, utan även därav, att flertalet av samma mål till sin beskaffenhet vore sådana, att de av befattningens innehavare krävde omfattande och svåra utredningar. Särskilt gällde detta frågor rörande lantförsvarets fastigheter. Av ombudsmannen måste slutligen fordras stor noggrannhet vid bevakandet av kronans rätt i frågor rörande försäljning av till lantförsvaret hörande mark, såsom beträffande pågående tomtupplåtelser från Norra Djurgården och övriga till lantförsvaret hörande områden i eller invid huvudstaden, om vilkas försäljning beslut antingen redan meddelats eller kunde förväntas varda fattade under de närmaste åren. Ärenden av sistnämnda art hade tillagts ombudsmannabefattningen särskilt på grund av Kungl. Maj:ts brev den 20 december 1911 angående försäljning av vissa tomter å Norra Djurgården.

Slutligen ville arméförvaltningen framhålla, att fullgörandet av de åligganden, som tillhörde ombudsmannabefattningen, ställde stora krav på juridisk utbildning och erfarenhet hos innehavaren, samt att med omdöme och pålitlighet utfört arbete av denna art numera betalades väl inom den privata affärsverksamheten.

Som förut nämnts, föranledde arméförvaltningens förevarande förslag icke någon framställning till riksdagen. Enligt vad jag till statsrådsprotokollet den 14 januari 1916 framhöll, fann jag visserligen den föreslagna arvodesförhöjningen i och för sig skälig, men ansåg, att med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden därmed borde, likasom med löneregleringar i allmänhet torde bliva fallet, anstå till ett kommande år.

Arméförvaltningen har nu, under åberopande av vad ämbetsverket i sin förenämnda skrivelse anfört, förnyat sin framställning om höjning

Arméförvaltningens förevarande framställning.

- [3.] av ombudsmannens arvode från 3,000 kronor till 4,000 kronor. Med hänsyn till den honom påvilande arbetsbördan, vilken i och med härordningens utveckling alltjämt ökades, måste det nuvarande arvodet anses alltför lågt och en höjning av detsamma till föreslaget belopp vara med rättvisa och billighet överensstämmande.

Departements-  
chefen.

Den avsevärda ökning i ombudsmannens arbetsbörda, som, enligt vad utredningen giver vid handen, inträtt, sedan det till honom nu utgående arvodet vid 1907 års riksdag bestämdes, torde till fullo motivera detsammans höjning till det av arméförvaltningen föreslagna beloppet. Vid sådant förhållande och då det är av vikt att kunna för ifrågavarande befattning erhålla en person med sådana kvalifikationer, att åt honom kan med tillförsikt anförtras tillvaratagandet av kronans intressen, torde med ifrågavarande arvodesförhöjning icke böra vidare anstå. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att ombudsmannens arvode från och med år 1918 höjes från 3,000 kronor till 4,000 kronor.

#### Nya beställningar vid sjukvårdsstyrelsen.

Sjukvårdssty-  
relsens nu-  
varande  
personal.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse är organiserad på två byråer, nämligen fältläkarbyrån och fältveterinärbyrån.

Enligt den för arméförvaltningen fastställda staten utgöres styrelsens personal av generalfältläkaren, chef för styrelsen, överfältläkaren, chef för fältläkarbyrån, fältveterinären, chef för fältveterinärbyrån, en assistent, bataljonsläkare, en assistent, officer vid intendenturkåren, och en förvaltare. De båda sistnämnda åtnjuta dock avlöning å intendenturkårens stat.

Läkarassistenten är placerad å fältläkarbyrån. Intendenturofficeren förestår styrelsens sjukvårds- och veterinärmaterielförråd och har till sitt biträde förvaltaren.

Förutom nu nämnda personal tjänstgöra inom styrelsen dels vid förefallande behov en av de å civila departementets kanslibyrå anställda notarierna, dels ock ett kvinnligt biträde av första lönegraden.

Beordrande av  
adjutant åt  
generalfält-  
läkaren.

I det förslag till organisation av arméförvaltningen, som framlades av den av Kungl. Maj:t den 3 februari 1905 tillsatta kommitté, upptogs, utom de sedermera å sjukvårdsstyrelsens stat uppförda beställningarna, en adjutant. Enligt kommitténs mening skulle en bataljonsläkare vid något av de i huvudstaden förlagda truppförbanden, mot åtnjutande av ett arvode, förslagsvis 1,200 kronor, jämte tjänsten vid

eget truppförband bestrida befattningen såsom adjutant hos sjukvårdsstyrelsens chef ävensom föra styrelsens diarium.

[3.]

Medicinalstyrelsen föreslog i sitt över kommittéförslaget avgivna utlåtande, att ytterligare ett lika stort arvode åt ännu en adjutant, även denne bataljonsläkare vid truppförband, skulle uppföras på staten för den tillämnade sjukvårdsstyrelsen.

Uti det slutliga förslag rörande arméförvaltningens omorganisation, som sedermera framlades av de jämlikt nådigt brev den 21 december 1906 för ändamålet tillkallade sakkunniga, blev emellertid i förslaget till stat för sjukvårdsstyrelsen icke upptaget arvode åt någon adjutant. De sakkunniga ansågo nämligen, att läkarutbildning ej vore erforderlig för att föra styrelsens diarium, utan att detta bestyr borde kunna skötas genom mindre kvalificerad arbetskraft, samt att de göromål utöver förändret av diariet, vilka tänkts skola tillkomma adjutanten hos sjukvårdsstyrelsens chef, borde kunna skötas av assistenten å fältläkarbyrån, vilken sålunda tillika skulle vara adjutant. De sakkunnigas förslag, upptagande en läkare mindre än det ursprungliga kommittéförslaget och två läkare mindre än medicinalstyrelsen ansett behövt, blev av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagt och av riksdagen bifallet.

I enlighet härmed har assistenten å fältläkarbyrån jämväl tjänstgjort såsom adjutant åt generalfältläkaren.

På grund av den avsevärda ökning av fältläkarbyråns arbetsbörda, som inträtt efter sjukvårdsstyrelsens upprättande, har emellertid denna anordning icke under de senaste åren kunnat upprätthållas. Alltsedan början av år 1914 har assistenten varit befriad från adjutantsgöromålen, och med stöd av kungl. brev den 24 januari samma år har för berörda göromåls ombesörjande en bataljonsläkare vid fältläkarkåren ständigt varit beordrad att tjänstgöra inom styrelsen.

Arméförvaltningen har nu gjort framställning om förstärkning av sjukvårdsstyrelsens arbetskrafter samt därvid anfört huvudsakligen följande: Arméförvaltningens förslag.

Alltsedan sjukvårdsstyrelsen inrättats, hade arbetet inom densamma varit statt i en jämnt fortgående ökning. Särskilt framträdde ökningen i det arbete, som ålåg styrelsens fältläkarbyrå. Antalet å denna byrå handlagda ärenden hade uppgått

Allmänna synpunkter.

|                   |       |                   |       |
|-------------------|-------|-------------------|-------|
| år 1908 till..... | 1,001 | år 1912 till..... | 2,266 |
| » 1909 » .....    | 1,685 | » 1913 » .....    | 2,350 |
| » 1910 » .....    | 2,106 | » 1914 » .....    | 3,115 |
| » 1911 » .....    | 2,208 | » 1915 » .....    | 3,546 |

[3.] Efter antalet handlagda ärenden räknat, hade således arbetet å fältläkarbyrån under dess hittills tilländagångna åtta verksamhetsår mer än tredubblats. I verkligheten vore emellertid ökningen uti fältläkarbyråns arbete betydligt större än av ökningen i antalet handlagda ärenden direkt framginge. Antalet enklare mål, som huvudsakligen krävde endast expeditiönsåtgärder, såsom medikamentsräkningar, materielrekvisitioner och rapporter, hade nämligen icke ökats i proportion med ökningen i dess helhet, då ju antalet av arméns truppförband vore ungefär det samma som för åtta år sedan. Ökningen fölle i stället på sådana ärenden, som krävde ett mer eller mindre betydande utredningsarbete. Sålunda hade de medicinska vetenskapernas utveckling fört med sig, att ett flertal helt nya arbetsområden måst dragas in under styrelsens verksamhet. En sådan grupp bildades exempelvis av ärenden rörande röntgenutrustning åt garnisonssjukhus och mobila sjukvårdsformationer, en annan av tandvården vid armén i fred och under krig och ytterligare en hade uppstått genom den betydelse, som användningen av sera och vacciner visat sig äga för den militära sjukvården i såväl fred som krig.

En annan omständighet, som gjorde det nödvändigt att öka fältläkarbyråns läkarkrafter, vore, att det under nuvarande förhållanden icke vore möjligt att inom sjukvårdsstyrelsen ägna behörig uppmärksamhet åt framstegen inom de medicinska vetenskaperna. Den nuvarande fåtaliga personalen inom byrån vore så fullständigt upptagen med handläggandet av alla de ärenden, som tillhörde styrelsens administrativa verksamhet, att ingen tid bleve övrig till att följa med den in- och utländska militärmedicinska litteraturen eller i övrigt till vetenskapligt arbete. Möjlighet till verksamhet av sådan art vore dock nödvändig, därest styrelsen skulle kunna fylla sin uppgift att själv taga initiativ till sådana förbättringar inom arméns sjukvårdsväsen, som betingades av den medicinska vetenskapens utveckling.

Det sålunda i hög grad ökade arbetet inom fältläkarbyrån hade faktiskt gjort det omöjligt att hålla verksamheten i gång med den fåtaliga personal, som enligt stat skulle finnas.

Genom beordrande av en bataljonsläkare vid fältläkarkåren för adjutantgöromålens uppehållande hade visserligen någon lättnad vunnits, men detta sätt att uppehålla adjutantbefattningen hade visat sig vara förbundet med stora olägenheter, i det att adjutanterna måst ombytas vida oftare än lämpligt vore för bibehållande av erforderlig kontinuitet i adjutantgöromålens handhavande. Flera gånger hade en adjutant knappast hunnit behörigen sätta sig in i vad till befattningen hörde, förr än han måst avlösas.

[3.]

Vidare hade frivilliga arbetskrafter måst i mycket stor utsträckning anlitas för arbetet inom styrelsen. Vid uppgörandet av det första kommittéförslaget till arméförvaltningens omorganisation hade man tänkt sig, att sjukvårdsstyrelsen skulle anlita biträde av extra ordinarie arbetskrafter dels under ordinarie tjänst innehavarnas semester och dels i och för utförandet av sådana arbeten, för vilka en inom styrelsen icke representerad specialutbildning i någon medicinsk vetenskapsgren vore erforderlig. Emellertid hade det härutöver visat sig nödvändigt att under långa tidsperioder begagna extra ordinarie arbetskrafter för att kunna utan avsevärd tidsutdräkt medhinna det löpande arbetet inom styrelsen. Möjligheten att erhålla sådana extra ordinarie arbetskrafter hade likväl genom den 1911 beslutade nya organisationen av fältläkarkåren med därav betingade indragningar av läkarbeställningar blivit ej oväsentligt förminskad. Man kunde icke heller våga räkna med möjligheten att ständigt kunna bland de militärläkare, som tillhörde Stockholms garnison, finna dem, som på en gång lämpade sig för de inom sjukvårdsstyrelsen förekommande arbetsuppgifterna — vilka ofta krävde både stilistisk förmåga och en ingående kunskap ej blott uti rent medicinska ämnen utan även i gällande författningar — och därjämte vore villiga att mot den jämförelsevis ganska ringa ersättning, som kunde erbjudas, ställa till förfogande sin tid under de timmar av dagen, då den praktiserande läkaren brukade vara mest upptagen av sin verksamhet såsom sådan. Ett fortsatt förlitande på extra arbetskrafter för utförande av de ordinarie göromålen inom sjukvårdsstyrelsen vore sålunda icke tillrådligt.

Slutligen borde jämväl framhållas, att det under flera år icke varit möjligt att bereda tjänstledighet utan ansökan i den utsträckning, gällande författningar medgåve, åt de vid sjukvårdsstyrelsen anställda läkarna, ävensom att dessa måst betungas med övertidsarbete i sådan utsträckning, att detta under långa tidsperioder kunde anses närma sig överansträngning.

Någon minskning av den fältläkarbyrån åliggande arbetsbördan ansåge arméförvaltningen icke vara att förvänta. Tvärtom kunde man med säkerhet förutse, att denna under de närmaste åren skulle komma att ytterligare tillväxa dels på grund av det successiva genomförandet av 1914 års härordning, dels ock på grund av de framsteg inom de medicinska vetenskapsområdena, som måste bli en följd av den genom det ännu pågående världskriget framtvingade livaktigheten inom dessa. Den nödvändiga ökningen av fältläkarbyråns personal syntes därför icke längre kunna undanskjutas utan risk för, att byrån icke längre skulle finnas vara sina uppgifter vuxen.

[3.]

Adjutant åt  
generalfält-  
läkaren.

Vad som då till att börja med krävdes, vore, att staten ökades med en bataljonsläkarlön, avsedd för en adjutant åt generalfältläkaren. Befattningen såsom adjutant uppehölls, såsom redan nämnts, numera permanent av en kommenderad bataljonsläkare vid fältläkarkåren, vadan det således härvid vore fråga om att å stat uppföra en befattning, som redan funnes och visat sig oumbärlig. Efter fältläkarkårens omorganisation år 1911 vore det icke längre möjligt att, såsom i kommittéförslaget av år 1906 varit tilltänkt, för adjutantbefattningens uppehållande påräkna en bataljonsläkare vid något av huvudstadens truppförband. Det hittills följda systemet med kommendering av en bataljonsläkare vid fältläkarkåren vore förenat med avsevärda olägenheter, varförutom därigenom en bataljonsläkare vid fältläkarkåren ständigt vore upptagen och sålunda icke disponibel för de tjänstupdrag, för vilka de ifrågasvarande bataljonsläkarbeställningarna tillkommit.

Ökning av ar-  
betskrafterna  
inom fält-  
läkarbyrån.

Vidare vore en ökning av arbetskrafterna inom fältläkarbyrån nödvändig. Med hänsyn till en lämplig arbetsfördelning inom byrån syntes det vara förmånligt att, alltefter beskaffenheten av de till handläggning förekommande ärendena, organisera denna på avdelningar, på samma sätt som förhållandet för närvarande vore med fortifikationsdepartementets militärbyrå. De ärenden, som inom fältläkarbyrån skulle handläggas, vore i stort sett av två slag, personalärenden och materielärenden. Helt naturlig bleve då dessa ärendens uppdelning på en *personalavdelning* och en *materielavdelning*. Men i fältläkarbyråns verksamhet inginge även handläggningen av sådana ärenden, som rörde hälso- och sjukvårdens upprätthållande vid armén under mobilisering ävensom övriga ärenden av hemlig natur. Detta arbete vore så krävande, att assistenten å fältläkarbyrån för närvarande till största delen upptoges därav, varförutom extra ordinarie arbetskrafter måst i ganska betydande utsträckning därför tagas i anspråk. Av åtskilliga skäl komme säkerligen även denna del av fältläkarbyråns arbete med den fortgående utvecklingen av vårt härväsen att alltjämt ökas. Under sådana förhållanden syntes det nödvändigt, att till de båda nyss nämnda avdelningarna inom fältläkarbyrån även komme en tredje, en *mobiliseringsavdelning*.

För att möjliggöra en sådan uppdelning å avdelningar av arbetet inom fältläkarbyrån erfordrades emellertid, att byråns personal förstärktes med ytterligare två läkare, vilka jämte sjukvårdsstyrelsens nuvarande läkarassistent borde placeras på de ifrågasatta avdelningarna i egenskap av byråassistenter. Av skäl, som förut framhållits, kunde det icke anses

tillrådligt att för erhållande av denna personalförstärkning räkna på extra ordinarie arbetskrafter. Det vore icke heller tänkbart, att de nya befattningar, som följaktligen behöfve inrättas, skulle kunna bestridas genom inkommanderande till tjänstgöring i sjukvårdsstyrelsen av bataljonsläkare vid fältläkarkåren. En sådan anordning vore omöjlig redan av den anledning, att bataljonsläkarna vid fältläkarkåren med sin till 75 dagar om året begränsade tjänstgöringsskyldighet endast högst undantagsvis kunde tänkas besitta den erfarenhet i tjänsten och den rutin i verksamhet av sådan art, som arbetet inom sjukvårdsstyrelsen krävde. Därtill komme, att dessa bataljonsläkare vore avsedda för tillfälliga tjänstuppdrag under sådana tider av året, då behovet av läarkrafter vore större än eljest, varigenom i besparingssyfte en minskning av antalet beställningar med tjänstgöring året om kunnat ernås. Antalet bataljonsläkarbeställningar vid fältläkarkåren vore beräknat efter behovet för tjänstuppdrag av sådan art och medgäve icke utan vidare dessa läkares användning för andra ändamål. Dessutom krävde arbetet i ett centralt ämbetsverk, för att kunna på behörigt sätt löpa undan, kontinuitet i uppehållandet av de olika befattningarna, och låge det i sakens natur, att ett kontinuerligt arbete måste utföras genom ämbets- och tjänstemän, som vore fast anställda å respektive ämbetsverks stater.

Den enda utväg, som lämpligen kunde ifrågakomma för de båda ifrågavarande befattningarnas uppehållande, ansåge arméförvaltningen därför vara uppförande å sjukvårdsstyrelsens stat av ytterligare två nya läkarbeställningar. Därigenom vunnes även, att fältläkarbyråns övergång till krigsorganisation skulle kunna äga rum, utan att någon förstärkning utifrån av dess läarkrafter vore behöfelig, en fördel, som icke kunde nog uppskattas.

De båda byråassistenter, för vilka beställningar sålunda borde uppföras å styrelsens stat, borde vara regementsläkare. Göromålens art krävde detta, och endast därigenom bleve det möjligt att vid uppkommande vakans i någon av dessa beställningar kunna påräkna dess återbesättande med fullt lämplig person. En vid sjukvårdsstyrelsen anställd läkare vore nämligen upptagen av sin tjänst under en vida större del av dagen än en läkare vid truppförband, vilket i ej oväsentlig grad för dessa läkare inskränkte möjligheten att vid sidan av tjänsten idka enskild läkarpraktik. Under sådana omständigheter kunde man knappast tänka på att till assistent vid fältläkarbyrån med bataljonsläkares löneförmåner erhålla annat än en helt ung militärläkare. Väsentligt andra möjligheter erbjöde sig för rekryteringen av läkarpersonalen inom fältläkarbyrån, om åt de nu föreslagna nya byråassistenterna å

[3.]

- [3.] stat uppfördes regementsläkares löneförmåner. Då en regementsläkarbeställning å sjukvårdsstyrelsens stat därjämte måste bliva betraktad som en övergångstjänst ej blott till de högre läkarbeställningarna inom sjukvårdsstyrelsen utan även till fältläkarbeställningarna vid arméfördelningarna, borde en sådan kunna bliva ganska begärlig, vadan vid uppkommande vakans man i och för dess återbesättande hade möjlighet att välja bland ett större antal militärläkare.

På grund av svårigheten att på en gång erhålla två beställningar av ifrågavarande slag besatta med fullt kvalificerade innehavare syntes emellertid med inrättandet av den ena regementsläkarbeställningen böra anstå några år framåt. Däremot vore det en angelägenhet av allra största vikt, att den andra regementsläkarbeställningen så snart ske kunde, om möjligt redan under loppet av år 1917, erhöles samt från och med år 1918 definitivt tillsattes. Det nu pågående stora kriget hade redan givit upphov till en rik litteratur på det militärmedicinska området, och denna litteratur komme att växa i mycket hög grad, när efter slutna fred möjlighet erbjödes till bearbetning av det stora material av iakttagelser, som under kriget hunnit samlas i de olika krigförande länderna. Det vore av allra största betydelse, att de erfarenheter på alla militärmedicinens områden, som sålunda under kriget vunnits, snarast möjligt kunde komma svenska arméns sjukvårdsväsen tillgodo. Då, såsom förut framhållits, fältläkarbyråns nuvarande arbetskrafter icke ens räckte till för handläggningen av de löpande ärendena, funnes ingen möjlighet att inom byrån följa militärmedicinens framsteg, såvida icke ökad arbetskraft erhöles. Då det här vore fråga om arbete, för vilket krävdes mognad erfarenhet inom olika områden av militärmedicinen, vore det av vikt, att detsamma kunde anförtros åt en ordinarie beställningsinnehavare, alldenstund ingen säkerhet funnes för, att tillräckligt kvalificerad extra ordinarie arbetskraft vore att tillgå för ändamålet.

Departements-  
skrivare.

För bestridande av sådana sjukvårdsstyrelsens uppgifter, vilka ej krävde medicinsk fackkunskap, nämligen sekreterar- samt registrators- och aktuarietegomålen, skulle, därest arméförvaltningens framställning om ökat antal kvinnliga biträden vunne bifall, bliva tillgängliga en tjänsteman i första lönegraden och ett kvinnligt biträde i tredje lönegraden. Emellertid kunde sjukvårdsstyrelsen icke längre vara utan en förstärkning även av de mindre kvalificerade arbetskrafterna av sådant slag. Vid den år 1907 beslutade senaste omorganisationen av arméförvaltningen hade för artilleridepartementet beretts tillgång till sådan

arbetskraft genom anställande av 6 departementsskrivare, och sedermera hade genom 1914 års härordning dylika departementsskrivarbeställningar tillkommit även för tjänstgöring inom fortifikationsdepartementet. Anställande hos sjukvårdsstyrelsen av departementsskrivare skulle innebära den bästa lösningen av spørgsmålet om tillförsäkrandet åt styrelsen av arbetskraft för sådana göromål, som icke krävde vare sig medicinsk eller juridisk fackkunskap. Därtill skulle genom en sådan åtgärd i någon mån ökad möjlighet beredas för förtjänta underofficerars befordran till beställning av officers tjänsteklass, något som av härför tillsatta sakkunniga på sin tid betecknats såsom ett betydelsefullt önskemål.

För fältläkarbyrån syntes en sådan departementsskrivare komma att, åtminstone för en tid framåt, bereda tillräcklig tillgång på arbetskraft av det slag, varom här vore fråga. De göromål, som borde kunna åt honom anförtros, vore att föra rullorna över värnpliktiga och frivilliga läkare m. fl. samt att i övrigt biträda med de göromål, som avsåge mobiliseringsverkets ständiga färdighållande, samt å personalavdelningen förandet av rullorna över fältläkarkåren med tillhörande reservstat och reserver samt kommendörrullor, upprättandet av besked m. m. Vidare kunde han övertaga utarbetandet av de statistiska tabeller över hälso- och sjukvård, som inginge i sjukvårdsstyrelsens årliga underdåniga berättelser, för vilket arbete hittills måst anlitas arbetskraft utom styrelsen, vilket visat sig vara förenat med åtskilliga olägenheter. Slutligen borde han hava tillsyn över styrelsens blankettförråd samt biträda med kollationering och övriga förekommande göromål.

Departementsskrivarbeställningen borde snarast möjligt inrättas, enär den inom styrelsen redan befintliga läkarassistenten (bataljonsläkaren) behövde befrias från en del av de göromål, som nu tillkomme honom och som vore av den art, att de lämpligen kunde av en departementsskrivare övertagas. Inrättandet av ifrågavarande beställning utgjorde dessutom en förutsättning för att med inrättandet av den ena av de båda föreslagna regementsläkarbeställningarna skulle kunna anstå.

Med hänsyn till de stora förråd av sjukvårds- och veterinärmateriel, som förvarades hos sjukvårdsstyrelsen, ävensom därtill, att arbetet inom styrelsens förråd ovillkorligen måste pågå även under tider, då förrådsförvaltaren (uppbörds mannen) av tjänstgöring i styrelsens expedition vore förhindrad närvara i förrådet och därför nödgades lämna sin uppbörd utan sin egen omedelbara tillsyn, syntes det arméförvaltningen nödvändigt, att förrådsförvaltaren till sin hjälp erhöle ett stadigvarande biträde av en särskild civilmilitär förrådsvaktmästare.

[3.]

Förrådsvakt-  
mästare.

[3.]

För närvarande måste sjukvårdsstyrelsen för det dagliga förrådsarbetet anlita daglönare utan fast anställning hos styrelsen eller eljest vid armén. Detta dagliga förrådsarbete erfordrade minst en man, ofta två. Om i stället för en daglönare finge anställas en förrådsvaktmästare på stat, vore detta en stor vinst för förrådsarbetet. Förrådsförvaltaren kunde då med större trygghet, än om en daglönare utan fast anställning och som kanske ofta måste bytas om skötte det dagliga förrådsarbetet, lämna förrådet å de tider, hans arbete erfordrades inom styrelsen. Vidare vore materielen inom sjukvårdsstyrelsens förråd utav mycket olika slag, och arbetet med materielen krävde ingående materielkännedom, som icke kunde vinnas annat än genom längre tids stadigvarande arbete med materielen. Som denna vore föremål för ständig omsättning, skulle förrådsarbetet i allra högsta grad försvåras, om förrådsförvaltaren vore tvungen att personligen övervaka varje, även den minsta försändning av materiel, en påtaglig följd av täta ombyten av förrådspersonal. Anställandet av en förrådsvaktmästare vid sjukvårdsstyrelsens förråd skulle avgjort befordra såväl arbetet inom förrådet som skötseln av den dyrbara materielen.

I avlöningshänseende syntes förrådsvaktmästaren vid sjukvårdsstyrelsens förråd böra likställas med förrådsvaktmästare vid infanteriet och trängen, vilka åtnjöte lön med 980 kronor 95 öre, därav 80 kronor 95 öre såsom ersättning för ved och lyse m. m., dagavlönning med 50 öre om dagen = 182 kronor 50 öre, summa 1,163 kronor 45 öre, samt fri bostad. Då fri bostad i något kronan tillhörigt hus icke syntes kunna beredas förrådsvaktmästare vid sjukvårdsstyrelsen, borde emellertid hyresbidrag ingå i avlöningsförmånerna. I likhet med vad som vore fallet beträffande förrådsvaktmästare vid infanteriet och trängen, borde därför ifrågavarande befattningshavare förklaras berättigad att, därest bostad i kronans hus icke kunde honom beredas, från anslaget till inkvarteringskostnader åtnjuta hyresersättning till belopp, motsvarande sergeants inkvarterings- och servisbidrag. Förrådsvaktmästarens avlöningsförmåner skulle i dylikt fall komma att uppgå till  $(1,163:45 + 240 =)$  1,403 kronor 45 öre.

Till jämförelse kunde anföras, att en daglönare nu betalades med 5 kronor för arbetsdag om 8 timmar, vilket för år utgjorde i runt tal 1,500 kronor. Den av arméförvaltningen föreslagna avlöningen skulle alltså icke komma att fördyra arbetskraften vid sjukvårdsstyrelsens förråd.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att å ämbetsverkets stat för år 1918 måtte under rubriken »arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse» uppföras avlöningsförmåner för följande nya beställningshavare, nämligen:

[3.]  
Arméförvalt-  
ningens  
hemställan.

|                                        |        |           |
|----------------------------------------|--------|-----------|
| 1 byråassistent, regementsläkare ..... | kronor | 5,825: —  |
| 1 adjutant, bataljonsläkare .....      | »      | 3,860: —  |
| 1 departementsskrivare .....           | »      | 2,595: —  |
| 1 förrådevaktmästare .....             | »      | 1,163: 45 |

Summa kronor 13,443: 45

Från vederbörliga anslag borde därjämte utgå till byråassistenten, adjutanten och departementsskrivaren inkvarterings- och servisbidrag, till adjutanten lönetillägg lika med övriga bataljonsläkare, till departementsskrivaren ålderstillägg och till förrådevaktmästaren, i den händelse honom icke bereddes fri bostad, hyresersättning med belopp, motsvarande sergeants inkvarterings- och servisbidrag.

Såsom arméförvaltningens framställning giver vid handen, hava göromålen å sjukvårdsstyrelsen, alltsedan densamma år 1908 trädde i verksamhet, varit stadda i en ständigt fortgående ökning. Medan antalet av styrelsen handlagda ärenden år 1908 endast utgjorde 1,210, uppgingo de sålunda under år 1916 till icke mindre än 4,720. Härvid är då särskilt att märka, att sådana ärenden, som för sin handläggning fordra ett mera ingående utredningsarbete, förete den relativt största ökningen. Det torde under sådana förhållanden vara uppenbart, att den personal, som vid sjukvårdsstyrelsens upprättande beräknades vara erforderlig för arbetet inom densamma, icke längre kan vara härför tillräcklig. Erfarenheten har också oförtydligt givit vid handen, att styrelsen icke längre är i stånd att med nuvarande ordinarie arbetskrafter behörigen ombesörja de göromål, som tillkomma densamma. En förstärkning av dessa arbetskrafter torde därför vara av behovet oundgängligen påkallad.

Departement-  
schefen.

Den för arbetet inom själva styrelsen ytterligare erforderliga ordinarie personalen har av arméförvaltningen angivits till en adjutant för generalfärtläkaren, en byråassistent för färtläkarbyrån samt en departementsskrivare.

[3.] Vad den föreslagna adjutanten beträffar, har behovet av en sådan redan måst tillgodoses i så måtto, att en bataljonsläkare vid fältläkarkåren alltsedan början av år 1914 jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande varit beordrad att uppehålla adjutantgöromålen hos generalfältläkaren. Den sålunda vidtagna anordningen har dock visat sig otillfredsställande, i det att dels läkarvården vid truppförbanden därigenom undandragits en för densamma beräknad läkare och dels den för ifrågavarande göromåls behöriga uppehållande erforderliga kontinuiteten icke på detta sätt kunnat ernås. Då Kungl. Maj:t vid 1911 års riksdag framlade proposition om fältläkarkårens omorganisation samt därvid föreslog inrättandet av extra bataljonsläkarbeställningar såsom ersättning för de ordinarie läkarbeställningar vid truppförbanden, som vore avsedda att indragas, beräknades antalet erforderliga extra bataljonsläkare eller bataljonsläkare vid fältläkarkåren, såsom de numera benämnas, till 60. Ifrågavarande läkare avsågos för tjänstgöring under regementsövningar vid flertalet truppförband, vid särskilda utbildningsskolor o. d., under tiden för de årliga inskrivningsförrättningarna, såsom vikarier i vissa fall för ordinarie läkare m. m. samt under vakanser i ordinarie läkarbeställningar. Riksdagen bestämde emellertid dessa läkares antal till högst 44 med en tjänstgöringsskyldighet av högst 75 dagar om året. Med hänsyn till den inskränkning, som sålunda gjordes i det såsom erforderligt beräknade antalet, är det tydligt, att ett beordrande av bataljonsläkare vid fältläkarkåren till stadigvarande tjänstgöring i sjukvårdsstyrelsen skall medföra avsevärda olägenheter för sjukvårdens uppehållande vid truppförbanden. De personombyten, som på grund av den begränsade tjänstgöringsskyldigheten måste äga rum, äro givetvis icke heller ägnade att befordra göromålens behöriga gång inom styrelsen. Vid nu angivna förhållanden och då den nuvarande anordningen för statsverket medför utgifter, som föga understiga kostnaderna för en ordinarie beställning, anser jag mig böra tillstyrka arméförvaltningens förslag om uppförande å sjukvårdsstyrelsens stat av en för adjutanten hos generalfältläkaren avsedd bataljonsläkarbeställning.

Genom nämnda beställnings inrättande vinnes emellertid från styrelsens synpunkt endast den fördelen, att en till dess förfogande redan stående arbetskraft kan bättre än hittills utnyttjas. Däremot erhålles icke den förstärkning av styrelsens medicinskt utbildade arbetskrafter, varav styrelsen är i behov, för att den skall kunna fylla sina uppgifter. Den enda utvägen synes härvid vara att, på sätt arméförvaltningen föreslagit, inrätta en för en byråassistent avsedd ny läkarbeställning. Jag finner mig därför böra tillstyrka det härutinnan framställda för-

slaget. Av skäl, som arméförvaltningen anført, torde nämnda beställning böra förenas med regementsläkares avlöningsförmåner.

[3.]

För ombesörjande av vissa göromål av mindre kvalificerad natur äro å artilleri- och fortifikationsdepartementen anställda departementsskrivare med löneförmåner, uppförda å staterna för artilleriets fabriker och tyganstalter, respektive fortifikationen. Arméförvaltningen har nu föreslagit uppförande av en departementsskrivare jämväl å sjukvårdsstyrelsens stat. Jag tillåter mig härvid erinra, att generalintendenten nästlidet år gjorde framställning om uppförande å intendenturkårens stat av visst antal departementsskrivare, avsedda för intendentsdepartementet. Denna framställning fann jag mig icke kunna tillstyrka utan ansåg, att intill dess ytterligare erfarenhet vunnits rörande omfattningen av det arbete, för vilket nämnda befattningshavare vore avsedda, samma arbete lämpligen kunde mot visst arvode ombesörjas av underofficerare i reserven. Därest förslaget om anställande av ytterligare kvinnliga biträden inom arméförvaltningen ävensom om uppförande å sjukvårdsstyrelsens stat av beställningar för en adjutant och en byråassistent av riksdagen bifalles, kommer styrelsen att tillföras en avsevärd förstärkning av arbetskrafterna. Skulle det emellertid visa sig, att för ombesörjande av de göromål, varom här är fråga, en ytterligare arbetskraft är erforderlig, torde nyssnämnda anordning lämpligen kunna även i förevarande fall tillgripas. Jag anser därför, att med inrättandet av den föreslagna departementsskrivarbeställningen bör anstå, till dess ytterligare erfarenhet rörande behovet av densamma föreligger.

Vad slutligen angår den av arméförvaltningen föreslagna förråds-vaktmästaren vid sjukvårdsstyrelsens materielförråd, synes mig anställandet av en sådan befattningshavare vara ur organisatorisk synpunkt lämpligt och ägnat att befordra arbetets behöriga gång inom förrådet. Vid sådant förhållande och då statsverket därigenom icke åsamkas några kostnader utöver vad nu utgår till daglönare, finner jag mig böra tillstyrka arméförvaltningens härutinnan framställda förslag.

Å staten för arméförvaltningen torde alltså under rubriken »arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse» böra upptagas 1 byråassistent, regementsläkare, med lön 4,000 kronor och dagavlönning å 5 kronor om dagen = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor, 1 adjutant, bataljonsläkare med lön 2,400 kronor och dagavlönning å 4 kronor om dagen = 1,460 kronor, summa 3,860 kronor, samt 1 förrådsvaktmästare med lön 980 kronor 95 öre och dagavlönning å 50 öre om dagen = 182 kronor 50 öre, summa 1,163 kronor 45 öre. Statens slutsumma skulle alltså ökas med 10,848 kronor 45 öre.

- [3.] Då jag i likhet med arméförvaltningen anser, att förrådvaktmästaren bör, för den händelse fri bostad i kronans hus icke kan honom beredas, i likhet med motsvarande befattningshavare vid truppförbanden äga uppbära hyresersättning, motsvarande sergeants inkvarterings- och servisbidrag, torde en anmärkning av sådant innehåll böra fogas till staten.

**Inrättande av ytterligare en vaktmästarbeställning.**

Från och med år 1881 till och med år 1907 voro i staten för arméförvaltningen upptagna 1 förste vaktmästare och 5 vaktmästare. I 1908 års stat tillkom ytterligare 1 vaktmästare, avsedd för den då nyupprättade sjukvårdsstyrelsen. Sedan dess har vaktmästarnas antal icke ökats.

Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att efter ämbetsverkets inflyttning under år 1907 i det nuvarande ämbetshuset med dess i jämförelse med ämbetsverkets förra lokal betydligt större antal rum och våningar behovet av ökat antal vaktmästare allt mera framträtt. Detta behov hade yttermera stegrats de senaste åren på grund av den stora ökning i personalen, som med hänsyn till göromålen ägt rum, särskilt på revisionen.

Arméförvaltningens civila departement disponerade för sin räkning förste vaktmästaren och 3 vaktmästare. Av dessa senare hade en i uppdrag att ombestyrja expedition till truppförband och myndigheter av olika slags räkenskaps- m. fl. blanketter m. m., vilket uppdrag toge hans arbetstid i anspråk helt och hållet under årets första och sista månader samt minst halva tiden under den övriga delen av året. Av de andra två vore en närmast avsedd för kassakontoret, där han måste vara placerad. En stor del av dagen vore denne vaktmästare upptagen med budskickningar till riksbanken. Civila departementet kunde på dessa grunder för uppassning i sina vidsträckta, i tre olika våningar befintliga lokaler, bestående av sammanlagt 44 rum, och med sin till omkring 70 ämbets- och tjänstemän samt kvinnliga biträden uppgående personal ej påräkna mer än förste vaktmästaren och en vaktmästare hela dagen samt de två övriga vaktmästarna ungefär halva dagen. På grund härav föreläge ett oavvisligt behov för departementet att å ordinarie stat erhålla ytterligare en vaktmästare. Departementet skulle därefter kunna disponera tillsammans 5 vaktmästare, därav 1 å kansli- byrån, 1 å kameralbyrån, 1 å revisionsavdelningen, 1 å kassakontoret och 1 vid blankettförrådet.

Då, med hänsyn till vad arméförvaltningen upplyst, den av civila departementet för närvarande disponerade vaktmästarpersonalen måste anses otillräcklig, finner jag mig böra tillstyrka, att å staten uppföres ytterligare en för samma departement avsedd vaktmästare. Härav föranledes en ökning av staten med 1,200 kronor, nämligen 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg.

[3.]  
Departements-  
chefen.

Under anslaget till ålderstillägg bör därjämte för ifrågavarande beställningshavare enligt sedvanliga grunder beräknas två ålderstillägg om 100 kronor, att utgå det ena efter fem och det andra efter tio års väl vitsordad tjänstgöring.

#### Höjning av posten till vikariatsersättning m. m.

Under titel vikariatsersättning, tillfällig renskrivningskostnad, arvoden åt extra ordinarie tjänstemän och tillfälligt biträde finnes å arméförvaltningens stat upptaget ett belopp av 37,125 kronor.

Uti nämnda post är inräknat ett belopp av 3,000 kronor till biträde av merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent.

Såsom förut nämnts, hemställde arméförvaltningen i sin skrivelse den 30 september 1915 i sammanhang med förslaget om uppförande å staten av förut omförmälda kvinnliga biträdesbefattningar,

Arméför-  
valtningens  
framställ-  
ning.

dels att förevarande anslagstitel måtte ökas med sammanlagt 10,480 kronor för beredande av arvoden åt en amanuens å revisionen med 1,600 kronor och åt en var av 6 extra kvinnliga biträden för siffergranskningen å revisionen med 1,200 kronor ävensom för bestridande av förekommande vikariatsersättningar;

dels ock att ur anslagstiteln måtte utbrytas och under särskild rubrik med benämning »till merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent» å staten upptagas ett belopp av 3,000 kronor.

Arméförvaltningen har nu gjort framställning om ytterligare höjning av förevarande anslagstitel. Höjningen betingades av ökade amanuensarvoden, vikariatsersättningar, gratifikation och arvode åt extra vaktmästare.

Allt sedan arméförvaltningens omorganisation år 1908 hade under förevarande anslagstitel varit upptagen en post å 16,000 kronor, beräknad för 10 amanuenser å 1,600 kronor. Det arbete, som av dessa amanuenser utfördes, vore enahanda med det, som ålåg tjänstemännen i första lönegraden; tjänstgöringstiden vore dock kortare för amanuenserna men i varje fall minst 4 timmar dagligen. Den ökning i

Amanuenser.

- [3.] arbetet inom ämbetsverket, som under tiden efter år 1908 och särskilt på grund av den nya härordningen uppkommit, hade till en ej ringa del måst läggas på amanuenserna. Det måste därför anses skäligt, att såsom ersättning för denna ökning i arbetsbördan de amanuenserna tillkommande arvodena erhöles en motsvarande förhöjning. Denna förhöjning hade ämbetsverket ansett böra sättas till 200 kronor, varigenom amanuensarvodena skulle uppgå till i medeltal 1,800 kronor, eller samma belopp, vartill amanuensarvoden i generaltullstyrelsen höjts från och med år 1911. Ett ytterligare skäl för denna förhöjning vore det stora antal extra tjänstemän, med därav beroende ogynnsamma befordringsförhållanden, som utöver den ordinarie personalen måste anlitas för arbetets fullgörande inom ämbetsverket. Den senast förordnade av ifrågavarande amanuenser hade tjänstgjort hos ämbetsverket sedan den 28 februari 1911 eller i närmare 6 år. De övriga hade givetvis ännu längre tid varit anställda i verket. Då för sådan anställning erfordrades akademisk examen samt särskild utbildning i bokhålleri, syntes ett årsarvode för en var av dessa amanuenser av 1,800 kronor få anses vara väl motiverat.

Med det från förra året upptagna förslaget om ökning av antalet amanuenser till 11 och den nu ifrågasatta höjningen av amanuensarvodena till 1,800 kronor borde denna post under vikariatsersättning m. m. alltså beräknas till  $(11 \times 1,800 =) 19,800$  kronor.

Vikariats-  
ersättning.

Från och med 1912 hade under förevarande anslagstitel enligt Kungl. Maj:ts till 1911 års riksdag avlätna förslag varit beräknat ett till 250 kronor förslagsvis angivet belopp under benämning »vikariatsersättning under inspektionsresor» för beredande av tjänstgöringspenningar i högre lönegrad för tjänsteman, som tjänstgjorde såsom vikarie för departements- eller byråchef under resa för förrättning, varom förmäles i § 27 mom. 2 och 3 av instruktionen för arméförvaltningen. I anledning härav hade ock genom nådig kungörelse den 22 juni 1911, angående tillägg till de genom nådiga kungörelsen den 21 juni 1907 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från 1908 års början fastställda nya avlöningsförmåner för arméförvaltningen, stadgats, att vad som vore bestämt om rätten för tjänsteman av lägre grad, som, när det erfordrades för beredande av semester, förordnades att bestrida högre befattning i arméförvaltningen, att därunder i stället för egna tjänstgöringspenningar åtnjuta ett mot de för den högre befattningen anslagna tjänstgöringspenningar svarande belopp, skulle

gälla även, när tjänsteman erhöle uppdrag att uppehålla högre befattning under innehavarens tjänsteresor.

[3.]

Emellertid föreläge jämväl behov av medel till *ersättning åt vikarie för krigsråd under ledighet för handläggning av särskilda ärenden*. Den utveckling, lantförsvaret erhållit särskilt under de senaste åren, betingade nämligen, att arméförvaltningen för att undvika dröjsmål i arbete måste äga möjlighet att kunna i särskilda fall, då någon befattningshavare hade att handlägga visst ärende eller grupp av ärenden av så vidlyftig beskaffenhet eller verkställa någon så omfattande utredning, att hinder för vederbörande uppstode att fullgöra alla honom åliggande arbetsuppgifter, för förstnämnda ändamål lämna befattningshavaren befrielse från övriga till befattningen hörande göromål och i stället förordna tjänsteman av lägre grad att med viss inskränkning uppehålla befattningen mot åtnjutande i stället för egna tjänstgöringspenningar av ett mot de med den högre tjänsten förenade tjänstgöringspenningar svarande belopp.

Med en dylik anordning, vilken understundom kunde bli erforderlig beträffande uppehållandet av generalkrigskommissariens ämbete, men oftast behövdes i fråga om de civila byråcheferna, krigsråden, skulle kunna vinnas, att vederbörande finge odelat ägna sig åt det eller de särskilda ärendenas behandling utan att behöva vara ständigt till hands under ämbetsverkets vanliga expeditionstid för handläggning av utbetalningsfrågor, underskrivande av checker och övriga s. k. löpande ärenden, med vilkas expediering icke kunde anstå. En ytterligare fördel skulle anordningen medföra därutinnan, att den ordinarie tjänstinnehavaren kunde, utan att behöva avbryta sitt särskilda utredningsarbete, befrias från skyldigheten att på enligt arméförvaltningens instruktion fastställd mottagningstid dagligen vara för allmänheten tillgänglig å ämbetsrummet.

För beräkningen av de medel, som för ändamålet borde anvisas, ansåge arméförvaltningen tillräckligt utgå därifrån, att arméförvaltningen sattes i tillfälle att bevilja krigsråd sådan befrielse och meddela sådant förordnande, som nyss sagts, under en tid av omkring en halv månad årligen. Då i staten för närvarande funnes upptagna fyra krigsrådsbefattningar och tjänstgöringspenningarna för en dylik befattning utgjorde 208 kronor 33 öre för månad, borde således för ändamålet under ifrågavarande anslagspost beräknas ett belopp av 416 kronor 66 öre eller i avjämnat tal 425 kronor.

I arméförvaltningens instruktion syntes kunna införas sådana föreskrifter, att vederbörande departementschefer finge vidtaga nu ifråga-

- [3.] satta anordning allenast i sådana fall, då det erfordrades för arbetets jämna och ändamålsenliga gång, samt endast i den mån, de i staten för ändamålet beräknade medlen därtill lämnade tillgång.

Vid bifall till vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, syntes emellertid ifrågakvarande anslagspost icke behöva höjas med hela det beräknade beloppet, 425 kronor. Det för vikariatsersättning under inspektionsresor nu beräknade beloppet, 250 kronor, behövde nämligen endast till en del tagas i anspråk. Posten i dess helhet syntes därför kunna begränsas till 500 kronor under benämning »vikariatsersättning under inspektionsresor samt under ledighet för handläggning av särskilda ärenden».

Under anslagsposten vore för närvarande beräknad *ersättning åt vikarier* för de i staten uppförda 14 *kvinnliga biträden* med 75 kronor för en var av 11 biträden i första lönegraden och 100 kronor för 3 biträden i andra och tredje lönegraderna. Det för ändamålet upptagna beloppet utgjorde alltså 1,125 kronor.

Då emellertid svårighet mött för ämbetsverket att anskaffa vikarier för de med siffergranskning sysselsatta biträdena i första lönegraden mot en avlöning av allenast 75 kronor i månaden, samt denna gottgörelse numera även måste anses för liten, ansåge arméförvaltningen, att vikariatsersättningen även för biträden i första lönegraden borde beräknas efter 100 kronor för månad. Detta belopp erfordrades icke blott, då biträden i första lönegraden åtnjöte semester, utan även, då biträden i första eller andra lönegraden med avstående av egna tjänstgöringspenningar bestrede semesterförordnanden i andra eller tredje lönegraden. Härtill komme i dessa senare fall skillnaden mellan tjänstgöringspenningar i respektive lönegrader.

Vid bifall till arméförvaltningens förslag om inrättande av nya kvinnliga biträdesbefattningar skulle komma att finnas 26 biträden, därav 5 i tredje, 8 i andra och 13 i första lönegraden. Posten till vikariatsersättning borde alltså beräknas till (2,600 + skillnaden i tjänstgöringspenningar 300 kronor =) 2,900 kronor.

Posten *vikariatsersättning åt vaktmästare* vore för närvarande beräknad till ( $7 \times 15 \times 3 =$ ) 315 kronor. Vid bifall till arméförvaltningens förslag om upptagande å staten av ytterligare en vaktmästare, borde denna post höjas med ( $15 \times 3 =$ ) 45 kronor eller till 360 kronor.

Gratifikation-  
tioner.

För gratifikationer vore under anslagstiteln för närvarande upptaget ett belopp av 5,000 kronor, sålunda beräknat:

|                                               |                 |
|-----------------------------------------------|-----------------|
| 6 extra tjänstemän à 50 kr. i månaden .....   | kronor 3,600: — |
| 1 vaktmästare à 50 kr. i månaden .....        | » 600: —        |
| för statistiska och oförutsedda arbeten ..... | » 800: —        |
| <hr/>                                         |                 |
| Summa kronor 5,000: —                         |                 |

[3.]

På grund av den stora arbetsbörda, som påvilade arméförvaltningen, hade ämbetsverket, såsom förut antytts, utöver den ordinarie personalen behov av ett stort antal e. o. tjänstemän. För att antagas till e. o. tjänsteman hos arméförvaltningen fordrades enligt § 31 i ämbetsverkets instruktion att hava avlagt juris kandidatexamen, examen till rikets rättegångsverk eller kansliexamen samt att hava erhållit av arméförvaltningens plenum godkänt vitsord om kunskap i bokföring. Den, som blivit inskriven såsom e. o. tjänsteman hos arméförvaltningen, skulle, innan han definitivt antoges, dessutom undergå en av arméförvaltningens plenum till två år bestämd provtjänstgöring inom ämbetsverket. När så stora fordringar blivit uppställda på de e. o. tjänstemännens kompetens, syntes det skäligt, att ämbetsverket sattes i stånd lämna dessa sina tjänstemän skälig ersättning för det arbete, de utförde inom ämbetsverket.

För närvarande vore hos arméförvaltningen anställda 34 e. o. tjänstemän, av vilka 10 uppbure förut omförmälda fasta amanuensarvoden och 6 arvoden, beräknade efter 50 kronor i månaden. De övriga 18 ägde ej uppbära något fast arvode, utan utginge ersättning åt dem, förutom de vikariatsersättningar, vartill de under kortare tiders förordnanden å ordinarie tjänster kunde bli berättigade, i form av gratifikation, vilka för år 1915 utgått med följande belopp:

|                    |            |
|--------------------|------------|
| 1 tjänsteman ..... | 515 kronor |
| 1 » .....          | 300 »      |
| 1 » .....          | 250 »      |
| 1 » .....          | 230 »      |
| 4 tjänstemän ..... | 220 »      |
| 2 » .....          | 200 »      |
| 1 tjänsteman ..... | 195 »      |
| 1 » .....          | 190 »      |
| 1 » .....          | 165 »      |
| 2 tjänstemän ..... | 140 »      |
| 1 tjänsteman ..... | 115 »      |
| 1 » .....          | 105 »      |
| 3 tjänstemän ..... | 90 »       |
| 1 tjänsteman ..... | 65 »       |

[3.] Av de e. o. tjänstemän, som ej vore amanuenser med fasta arvoden, vore 5 anställda under år 1911, 3 under år 1912, 3 under år 1913, 4 under år 1914, 8 under år 1915 och 1 under år 1916.

De e. o. tjänstemän, som uppbure 50 kronor i månadsarvode, hade således tjänstgjort minst fem år hos ämbetsverket och därav tre år efter definitiv anställning med en tjänstgöringstid av tre timmar dagligen. Vid sådant förhållande syntes med fog kunna ifrågasättas, huruvida staten lämpligen kunde för ett så ringa arvode fortfarande taga dessas tjänster i anspråk. Om däremot det för gratifikationer åt e. o. tjänstemän avsedda beloppet, nu 3,600 kronor, höjdes med förslagsvis 6,000 kronor, skulle enligt ämbetsverkets åsikt frågan om skälig gottgörelse åt de e. o. tjänstemännen för närvarande kunna lösas på ett åtminstone i jämförelse med andra verk någorlunda tillfredsställande sätt. Beloppet borde då fördelas i

|                                        |                      |
|----------------------------------------|----------------------|
| 6 arvoden à 100 kronor i månaden ..... | kronor 7,200:—       |
| 4 » à 50 » » » .....                   | » 2,400:—            |
|                                        | <hr/>                |
|                                        | Summa kronor 9,600:— |

Som ovan nämnts, vore beräknat ett belopp av 50 kronor i månaden till gratifikation åt en för ämbetsverket avsedd e. o. vaktmästare. Denna ersättning vore, såsom ämbetsverket redan i skrivelse den 25 oktober 1911 framhållit, otillräcklig med nuvarande avlöningsförhållanden å den allmänna arbetsmarknaden. Svårigheten att besätta befattningen hade städse framträtt, och vissa tider hade densamma stått vakant, vilket även för närvarande sedan den 1 juni 1916 vore förhållandet. Erfarenheten hade visat, att kortare tid efter det ämbetsverket lyckats besätta platsen med lämplig person, denne erhållit annan ekonomiskt förmånligare anställning och därför lämnat ifrågavarande befattning, med vilken måste vara förenad minst 4 timmars daglig tjänstgöring under förmiddagarna. Då det vore till avsevärd olägenhet för ämbetsverket att ej hava denna befattning besatt, ett förhållande, som icke komme att ändras, därest, på sätt föreslagits, ytterligare en ordinarie vaktmästare skulle tillkomma på arméförvaltningens stat, och detta tydligen ej låte sig göra med den för närvarande beräknade ersättningen, ansåge arméförvaltningen, att denna post borde upptagas med ett till 900 kronor förhöjt belopp, beräknat efter en ersättning av 75 kronor i månaden.

I enlighet med vad sålunda anförts, föresloge arméförvaltningen, att hela posten till gratifikationer måtte beräknas till sammanlagt 11,300 kronor.

[3.]

Såsom jag redan förut framhållit, böra under förevarande anslagstitel beräknas medel för beredande av arvode efter 1,150 kronor för år för 6 extra kvinnliga biträden för siffergranskningen å revisionen. Här för erfordras alltså ett belopp av 6,900 kronor.

Departementschefen.

Likaledes bör för genomförande av den av arméförvaltningen avsedda omplaceringen av de civila tjänstemännen beräknas arvode åt en amanuens å revisionen. För detta ändamål har förut beräknats 1,600 kronor eller samma belopp, som för närvarande utgår till en var av de hos ämbetsverket förut anställda 10 amanuenserna.

Arméförvaltningen har emellertid nu föreslagit, att amanuensarvoden måtte höjas till 1,800 kronor. Med hänsyn till den ökade arbetsbörda, som till följd av den allmänna stegringen av arméförvaltningens göromål kommit att påvåla amanuenserna, och den dagliga arbetstid, som på grund därav måste av dem utkrävas, anser jag mig böra tillstyrka den sålunda föreslagna arvodesförhöjningen. Såsom arméförvaltningen erinrat, utgå amanuensarvoden i andra centrala ämbetsverk med nyssnämnda belopp. Den till arvoden åt amanuenser beräknade posten torde alltså böra ökas med  $[1,800 + (10 \times 200) =]$  3,800 kronor.

Vad beträffar posten till vikariatsersättningar, finner jag mig på av arméförvaltningen anförda skäl böra tillstyrka, att visst belopp beräknas för ersättning åt vikarie för krigsråd under ledighet för handläggning av särskilda ärenden. Såsom arméförvaltningen föreslagit, torde det härför erforderliga beloppet samt redan förut beräknade 250 kronor för vikariatsersättning under inspektionsresor böra upptagas såsom en gemensam post. Då denna ansetts kunna i sin helhet begränsas till 500 kronor, erfordras alltså för nu ifrågavarande ändamål ett belopp av 250 kronor.

Med hänsyn till de svårigheter, som mött att anskaffa vikarier för de med siffergranskning sysselsatta biträdena i första lönegraden mot en avlöning av endast 75 kronor i månaden, finner jag mig icke böra framställa någon erinran mot arméförvaltningens beräkning av posten till vikariatsersättning för kvinnliga biträden. Då posten i sin helhet skulle belöpa sig till 2,900 kronor, men för ändamålet redan finnas beräknade 1,125 kronor, erfordras alltså en anslagsökning av 1,775 kronor.

För den föreslagna nya vaktmästaren bör i vikariatsersättning beräknas det av arméförvaltningen angivna beloppet eller 45 kronor.

[3.] Posten till vikariatsersättningar torde alltså böra ökas med sammanlagt  $(250 + 1,775 + 45 =) 2,070$  kronor.

Vad slutligen angår posten till gratifikationer, skulle denna enligt arméförvaltningens förslag höjas med sammanlagt 6,300 kronor, därav 6,000 kronor för extra ordinarie tjänstemän och 300 kronor för den extra vaktmästaren. Denna framställning anser jag mig böra tillstyrka. Med hänsyn till de kvalifikationer, som fordras av de extra ordinarie tjänstemännen, och den avsevärda tid, som förflyter, innan de erhålla fast amanuensarvode, måste de nuvarande gratifikationsbeloppen anses oskäligt låga. Likaledes är det tydligt, att man under nuvarande förhållanden icke kan påräkna att för ett arvode av 600 kronor om året erhålla någon extra vaktmästare.

Anslagsposten till vikariatsersättning, tillfällig renskrivningskostnad, arvoden åt extra ordinarie tjänstemän och tillfälligt biträde torde alltså böra höjas med  $(6,900 + 3,800 + 2,070 + 6,300 =) 19,070$  kronor. Anslagsposten, för närvarande upptagen med 37,125 kronor, skulle alltså uppföras med 56,195 kronor. På sätt arméförvaltningen föreslagit, torde emellertid i posten nu inräknade 3,000 kronor till merkantilt eller tekniskt utbildad konsulent böra ur densamma utbrytas och särskilt uppföras å staten. Anslagstiteln bör därför upptagas med endast 53,195 kronor.

#### Sammanfattning.

I enlighet med vad jag sålunda anført, har jag låtit upprätta förslag till ny stat för arméförvaltningen, slutande å 327,208 kronor 45 öre eller 51,718 kronor 45 öre mera än den nuvarande.

Denna ökning innebär emellertid icke motsvarande ökning av statsverkets nuvarande utgifter för ämbetsverket. Enligt vad förut nämnts, uppgå de årliga kostnaderna för de med Kungl. Maj:ts medgivande anställda extra kvinnliga biträdena till 14,400 kronor och, enligt vad jag inhämtat, kan den nuvarande anordningen med beordrande av en bataljonsläkare vid fältläkarkåren såsom adjutant hos generalfältläkaren beräknas medföra en årlig utgift av omkring 2,300 kronor. Den verkliga utgiftsökningen belöper sig alltså endast till omkring 35,000 kronor.

Det torde böra framhållas, att vid ovannämnda beräkning av arméförvaltningens medelsbehov hänsyn endast tagits till ämbetsverkets ordinarie arbetsutgifter, men däremot icke till den tillfälliga ökning i arbetet, som föranletts av de på grund av världskriget rådande särskilda förhållandena. Dessa hava redan och komma givetvis även framdeles att påkalla tillfälliga åtgärder.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen [3.]

att, med godkännande av bifogade förslag till ny stat för arméförvaltningen (bil. 1), öka anslaget till arméförvaltningen,

|                            |                   |
|----------------------------|-------------------|
| nu .....                   | kronor 275,490: — |
| med, i jämnt krontal ..... | » 51,719: —       |
| till .....                 | kronor 327,209: — |

## 2. Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen.

Förevarande anslag är i riksstaten för år 1917 upptaget med 31,900 kronor.

Arméförvaltningen har anmält, att anslaget visat sig otillräckligt under såväl år 1915 som år 1916. Särskilda medel hade därför måst av Kungl. Maj:t för ändamålet anvisas. Då emellertid svårigheter föreläge att tillförlitligt beräkna, i vad mån de ökade utgifter, som förorsakats av, bland annat, rådande dyrtidsförhållanden, framdeles kunde nedbringas, ansåge arméförvaltningen sig för närvarande ej böra ifrågasätta någon höjning av anslaget. Ej heller hade ämbetsverket funnit sig böra göra någon framställning om särskilt anslag för bristens täckande, enär beloppet av de medel, som för ändamålet behövde förskottsvis utgå, icke vore större, än att det kunde gäldas av anslaget till extra utgifter eller av andra till förfogande stående medel. Arméförvaltningen.

Uppå därom gjorda framställningar har Kungl. Maj:t genom brev den 12 november 1915 och den 3 november 1916 för ifrågavarande ändamål å förskottstitel anvisat tillhoppa 18,000 kronor, därav 6,500 kronor för år 1915 och 11,500 kronor för år 1916. Detta belopp torde lämpligen få ersättas av anslaget till extra utgifter, från vilket anslag jämväl torde få utbetalas vad som under innevarande år kan komma att visa sig vara för ändamålet erforderligt utöver det å riksstaten upptagna anslaget. Departementschefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde i riksstaten för år 1918 böra upptagas

**Skrivmaterialier, expenser och bränsle m. m. för arméförvaltningen, oförändrat ordinarie reservationsanslag** kronor 31,900: —

[4.]

**C. Generalitetet, staberna m. m.****1. Generalitetsstaten.***Beställningar och arvoden.*

Den för år 1917 fastställda staten för generalitetsstaten upptager bland annat dels arvoden om 500 kronor åt 8 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet, dels ock 4 fältläkarbeställningar samt arvoden om 1,000 kronor åt 2 fältläkare.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola å generalitetsstaten ytterligare uppföras dels arvoden åt 4 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet, dels ock 2 fältläkarbeställningar för de fältläkare, som för närvarande åtnjuta endast arvoden. Dessa nya arvoden oeh beställningar böra jämlikt de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen tillkomma för år 1918.

Staten för generalitetsstaten för år 1918 torde följaktligen böra ökas med 2,000 kronor, utgörande arvoden om 500 kronor åt ytterligare 4 såsom brigadchefer förordnade regementschefer vid infanteriet.

Vidare böra å samma stat uppföras ytterligare 2 fältläkarbeställningar, vardera med lön 4,500 kronor och dagavlönning för 365 dagar å 5 kronor = 1,825 kronor, summa 6,325 kronor. För ändamålet skulle alltså erfordras 12,650 kronor. Då emellertid detta belopp bör minskas med två arvoden om 1,000 kronor, som för närvarande utgå till två fältläkare, erfordras för ifrågavarande ändamål en höjning av endast 10,650 kronor.

Genom vidtagande av nu angivna ändringar, varigenom 1914 års härordningsbeslut skulle, i vad detsamma avser generalitetsstaten, vara genomfört, erfordras alltså en anslagsökning av  $(2,000 + 10,650 =)$  12,650 kronor.

*Gottgörelse för tjänstehästar.*

Staten för generalitetsstaten beröres, likasom de flesta till fjärde huvudtiteln hörande stater, av 1915 års riksdags beslut om ändrade grunder för hästhållningen för officerare vid armén. Det torde därför

vara lämpligt att i detta sammanhang redogöra för de grunder, efter vilka gottgörelse för tjänstehästar torde i 1918 års stater böra beräknas.

[4.]

Enligt förenämnda riksdagsbeslut skola officerare och vederlikar, som böra vara beridna å två hästar, själva anskaffa en tjänstehäst och av staten tillhandahållas en stamhäst, dock med undantag för kavalleriets fänrikar, vilka erhålla två stamhästar, samt officerare och vederlikar, som böra vara beridna å allenast en häst, få denna, utom i vissa särskilda undantagsfall, ställd till sitt förfogande av staten. Därjämte skall staten, mot nedsättning av lönetillägget för tjänstehäst från 400 kronor till 250 kronor om året och mot indragning av furageersättningen, 365 kronor om året, övertaga anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt tillhandahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörja tjänstehästs skötsel, under villkor att hästen icke må av ägaren avyttras, med mindre vederbörande myndighet, som har att godkänna densamma, lämnat sitt medgivande till försäljningen.

Grunderna för  
beräkning av  
hästgottgö-  
relse i 1917  
års stater.

Då för genomförandet av hästhållningen för officerare vid armén enligt de nya grunderna erfordrades åtskilliga reglerande bestämmelser i olika avseenden, men därutinnan pågående utredningar icke voro slutförda vid tiden för 1916 års statsverkspropositions avlåtande till riksdagen, var jag vid nämnda tidpunkt icke i tillfälle att bedöma, huruvida övergången till det nya systemet kunde taga sin början redan under år 1916 eller först med år 1917, och än mindre i vilken omfattning övergången kunde under sistnämnda år genomföras. Vid sådant förhållande och för vinnandet av önskvärd enhetlighet i staternas bestämmelser i fråga om gottgörelse för tjänstehästar ansåg jag det därför vara lämpligast att, i avvaktan på att erforderliga bestämmelser rörande hästhållningen för officerare vid armén ävensom beträffande övergången från det nuvarande till det nya systemet bleve av Kungl. Maj:t meddelade, å vederbörande stater för år 1917 beräkna gottgörelse för tjänstehästar enligt dittills tillämpade grunder. Med hänsyn därtill, att en övergång till det nya systemet i åtskilliga fall komme att under året äga rum, syntes dock de för ändamålet beräknade beloppen böra i staterna angivas såsom »förslagsvis högst». Därjämte syntes till vederbörande stater böra fogas en anmärkning av innehåll, dels att i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tillhandahölle officerare och likställda stamhästar, i staterna upptagen gottgörelse för tjänstehästar icke vidare skulle utgå, dels ock att, i den mån kronan enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser över-

- [4.] toge anskaffning och underhåll av tjänstehästs mundering samt till-handahållande in natura av stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för dylik häst ävensom ombesörjde tjänstehästs skötsel, lönetillägget skulle nedsättas till 250 kronor för år räknat samt furageersättningen indragas.

Uti sin skrivelse den 13 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel anmälde riksdagen, att den icke haft något att erinra mot de sålunda följda grunderna för hästgottgörelses beräkning å de särskilda staterna, men ville riksdagen uttala, att när hästar skulle i anledning av officerares tillträde till nya beställningar anskaffas, 1915 års riksdags beslut i fråga om hästhållningen måtte så vitt möjligt vinna tillämpning.

Bestämmelser  
om övergån-  
gen till det nya  
systemet för  
hästhåll-  
ningen.

Med hänsyn till önskvärdheten av, att övergången till det nya systemet för officerarnas hästhållning snarast möjligt toge sin början, hade Kungl. Maj:t redan genom brev den 24 mars 1916 förordnat, att 1915 års riksdagsbeslut angående hästhållningen för officerare vid armén skulle dels omedelbart vinna tillämpning beträffande fänrikar vid kavalleritruppförbanden, dels ock från nämnda dag så vitt möjligt tillämpas, när hästar skulle anskaffas i anledning av officerares tillträde till nya beställningar, befordran eller placering i tjänstbefattningar, varmed följde skyldighet att vara beriden. Därjämte föreskrevs, att härav föranledda kostnader skulle bestridas av vederbörliga underhållsanslag, att den ökade remontering, som bleve erforderlig för tilldelande av kronan tillhöriga stamhästar i enlighet med detta beslut åt officerarna vid infanteriet, tillsvidare skulle ske genom överflyttning av hästar från kavalleriet enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t på förslag av inspektören för kavalleriet komme att meddela, samt att de kronan tillhöriga stamhästar, som på grund av detta beslut komme att tilldelas officerare vid övriga truppslag, skulle uttagas av vederbörande truppslags egna hästar.

Sedan de pågående utredningarna angående närmare bestämmelser för genomförandet av 1915 års riksdagsbeslut blivit slutförda, har Kungl. Maj:t den 14 juni 1916 utfärdat kungörelse angående hästhållningen för officerare och vederlikar vid armén (se Svensk författningssamling nr 349). Med hänsyn därtill, att någon av det nya hästhållningssystemet betingad ökad remontering hittills icke ägt rum, hava dock de i nämnda kungörelse meddelade bestämmelserna förklarats skola tillsvidare, intill dess annorlunda kan varda bestämt, tillämpas endast beträffande hästhållningen för kavalleriets fänrikar samt i de

fall, då hästar skola anskaffas i anledning av officerares tillträde till nya beställningar, befordran eller placering i tjänstebefattningar, varmed följer skyldighet att vara beriden. Då någon i kungörelsen avsedd officers eller vederlikes tjänstehäst störtat eller eljest blivit till tjänstehäst oduglig, har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja, därest vederbörande enligt de givna bestämmelserna i stället skall göras beriden å kronan tillhörig stambäst, tillsviðare på därom i varje särskilt fall gjord framställning meddela beslut i fråga om fyllande av den sålunda uppkomna hästvakansen.

[4.]

Med anledning därav, att övergången till det nya systemet för officerarnas hästhållning sålunda redan tagit sin början, anbefallde Kungl. Maj:t genom brev den 21 juni 1916 arméförvaltningens intendentsdepartement att, efter samråd med civila departementet, i samband med angivandet av medelsbehovet för år 1918, uppgiva, i vilken omfattning gottgörelse för tjänstehästar borde å vederbörande stater beräknas enligt hittills tillämpade grunder och enligt de nya bestämmelserna rörande hästhållningen för officerare vid armén.

Grunderna  
för beräkning  
av hästgott-  
görelse i 1918  
års stater.

Till åtlydnad härav hava arméförvaltningens intendents- och civila departement uti underdånig skrivelse den 17 november 1916 avgivit förslag i ämnet samt därvid anført, att då det icke vore möjligt att under tiden för övergången till den nya beridenheten för officerare vid armén angiva, huru förhållandena komme att ställa sig vid varje särskilt truppförband, det syntes arméförvaltningen lämpligast, att den till officerare, som åtnjöte lön från anslaget till avlöning och rekrytering m. m., utgående ersättningen för tjänstehästar, vilken för närvarande vore uppförd å vederbörande truppförbands stater, under övergångstiden utbrötes från de särskilda staterna och att de medel, som för ändamålet erfordrades, i stället, i likhet med dagavlöningen till det indelta manskapet och rekryteringskostnaderna, upptoges allenast såsom en underpost i den beräkning av avlöningsanslaget, som plägade underställas riksdagen. Vad åter beträffade de officerare, som åtnjöte lön från andra anslag än anslaget till avlöning och rekrytering m. m., läte det sig icke göra att uppföra hästgottgörelsen allenast såsom förslagsvis beräknat belopp, enär förstnämnda anslag i olikhet med avlöningsanslaget icke vore av förslagsanslags natur. Departementen ansåge sig därför beträffande dessa officerare böra föreslå, att det för år 1917 tillämpade tillvägagångssättet bibehölles och att således i vederbörande stater dels upptoges lönetillägg och furageersättning, där så kunde ske

- [4.] i enlighet med de nya bestämmelserna, och med beteckningen »förslagsvis högst», dels genom anmärkningar vid staterna angäves, i vad mån hästgottgörelsen skulle utgå efter de nya eller de äldre bestämmelserna.

Då de av intendents- och civila departementen sålunda föreslagna grunderna för beräkandet av gottgörelse åt officerare för tjänstehästar synas lämpliga och icke giva anledning till någon erinran av principiell innebörd, torde desamma böra från och med år 1918 tillsvidare tillämpas.

Beräkning  
av hästgott-  
görelse å ge-  
neralitäts-  
staten för år  
1918.

Enligt de nya bestämmelserna angående hästhållningen för officerare vid armén skall vid generalitetsstaten efter genomförd härordning finnas 12 tjänstehästar, nämligen en häst för en var av inspektörerna för infanteriet och militärläroverken, de sex arméfördelningscheferna, generalfälttygmästaren, cheferna för fortifikationen och generalstaben samt inspektören för kavalleriet ävensom 26 kronan tillhöriga stambästar, nämligen en häst för en var av nyssnämnda tolv officerare samt en häst för varje av fjorton adjutanter, nämligen en hos vardera av inspektörerna för infanteriet och militärläroverken och två i varje arméfördelningsstab. Därjämte skall vid varje arméfördelningsstab utöver det hästantal, som ovan beräknats, finnas en reservgrupp av 5 kronan tillhöriga stambästar.

Å staten för generalitetsstaten för innevarande år har emellertid, i enlighet med vad förut anförts, upptagits ett belopp av förslagsvis högst 35,190 kronor för beredande av gottgörelse enligt hittills tillämpade grunder för två tjänstehästar åt en var av de å staten uppförda 11 generalspersoner och åt inspektören för kavalleriet ävensom åt en adjutant hos inspektören för infanteriet, en adjutant hos inspektören för militärläroverken och en var av 6 förste adjutanter hos arméfördelningscheferna samt gottgörelse för en tjänstehäst åt en var av 6 andre adjutanter hos samma chefer.

I enlighet med de av arméförvaltningens intendents- och civila departement föreslagna grunderna för beräkandet av hästgottgörelse torde med hänsyn till redan inträdda och före år 1918 inträdande förändringar lönetillägg och furageersättning böra enligt äldre bestämmelser beräknas för sammanlagt 35 tjänstehästar med förslagsvis högst 26,755 kronor och lönetillägg för 1 tjänstehäst enligt de nya bestämmelserna med 250 kronor. Därjämte torde uti anmärkning till staten böra föreskrivas, att de i staten upptagna medel till gottgörelse för tjänstehästar skola, i de fall då stambäst icke tillhandahålles vederbö-

rande enligt de nya bestämmelserna rörande hästhållningen vid armén, användas sålunda, att dylik gottgörelse utgår för *två* hästar till officer ur generalitetet, inspektören för kavalleriet och förste adjutant hos arméfördelningschef samt för *en* häst till andre adjutant hos arméfördelningschef.

[4.]

*Höjning av posten till hyra, expenser m. m.*

Å den för år 1917 fastställda staten för generalitetsstaten är under titel »Hyra, expenser m. m.» upptaget ett belopp av 30,500 kronor. Beloppet är avsett för bestridande av kostnaderna för hyra, eldning, belysning och städning av inspektörens för infanteriet, inspektörens för militärläroverken m. m., arméfördelningschefernas samt inspektörens för kavalleriet expeditioner ävensom för skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel, inbindning samt fyllnad i dagavlöning åt skrivbiträden m. m. vid nämnda expeditioner.

Anslags-  
postens beräk-  
ning.

För användande av ifrågavarande medel har Kungl. Maj:t den 18 september 1916 fastställt särskild stat att lända till efterrättelse under år 1917. Uti denna stat hava anvisats till hyra, eldning och belysning samt städning av sju arméfördelnings expeditioner högst 2,545 kronor, till eldning, belysning och städning av inspektörens för infanteriet expeditioner högst 400 kronor samt till hyra, eldning och belysning samt städning av inspektörens för kavalleriet expeditioner högst 1,200 kronor. Vidare har i staten upptagits ett belopp av högst 500 kronor till skriv- och ritmaterialier, blanketter, övriga tryckalster m. m. för kavalleriinspektörens expedition. Slutligen upptager staten ett belopp av högst 1,500 kronor till utgifter vid inspektörens för militärläroverken m. m. expedition.

Redan uti underdånig skrivelse den 9 juni 1916 anmälde arméfördelnings civila departement, att chefen för sju arméfördelnings gjort framställning om anvisande av ytterligare medel för bestridande av vissa på grund av ökat utrymmesbehov samt med den allmänna prisfördyringen inträdande ökade kostnader. Med anledning härav och då en förhöjning i arméfördelnings anslag syntes ofrånkomlig, hemställde departementet, att för ifrågavarande ändamål måtte till arméfördelningschefens förfogande ställas dels utöver de enligt fastställd stat för år 1916 anvisade medel för samma års fjärde kvartal 300 kronor, dels ock, utöver vad i blivande stat för hyreskostnader för år 1917 kunde beräknas, 955 kronor för sistnämnda år. Genom brev den 4 augusti 1916 biföll Kungl. Maj:t med hänsyn till förekomna omstän-

Anvisande av  
särskilda  
medel för  
åren 1916 och  
1917.

- [4.] digheter vad departementet sálunda hemstállt samt föreskrev, att härav föranledda kostnader, tillhopa högst 1,255 kronor, skulle gäldas av fjärde huvudtiteln's anslag till extra utgifter.

Uti underdånig skrivelse den 16 oktober 1915 hemstállde inspektören för infanteriet, att då hans expedition, vilken vore provisoriskt inrymd i krigshögskolans nybyggnad, icke kunde få bibehållas därstädes längre än högst till den 1 oktober 1916, åtgärder måtte vidtagas, för att inspektörens för infanteriet ävensom inspektörens för militärläroverken expeditioner måtte för framtiden inrymmas i någon kronan tillhörig byggnad. Sedan överintendentsämbetet i avgivet yttrande meddelat, att lokaler för ifrågavarande ändamål icke funnes att tillgå inom några av de under ämbetets vård stående byggnaderna, anhöll inspektören för infanteriet i underdånig skrivelse den 22 april 1916 om tillstånd att för en tid av fem år, räknat från och med den 1 oktober 1916, få förhyra expeditionslokaler antingen för båda nämnda expeditioner för en årlig kostnad av högst 3,600 kronor eller endast för inspektörens för infanteriet expedition för en årlig kostnad av 2,000 kronor. Efter det civila departementet avgivit yttrande över berörda framställningar, bemyndigade Kungl. Maj:t genom brev den 5 maj 1916 inspektören för infanteriet att för tiden från och med den 1 oktober 1916 till och med den 30 september 1917 för en kostnad av högst 1,600 kronor förhyra erforderliga expeditionslokaler för inspektören för infanteriet, och skulle nämnda belopp gäldas av fjärde huvudtiteln's anslag till extra utgifter.

Uti en av arméförvaltningens civila departement jämte eget yttrande den 20 april 1916 överlämnad underdånig skrivelse anmälde inspektören för kavalleriet, att då kavalleriinspektionens till en förhyrd lägenhet vid Storgatan i Stockholm förlagda expeditionslokal sedan länge visat sig vara trång och otidsenlig, annan lokal för inspektionen erfordrades. Då emellertid med hänsyn till hyornas stegring och det ökade priset på ved och koks det för kavalleriinspektionen anvisade anslaget, 1,200 kronor, icke medgäve, att större lokal förhyrdes, hemstállde kavalleriinspektören, att detta anslag måtte höjas för år 1916 med 250 kronor och för år 1917 med 1,000 kronor. Genom brev den 21 juni 1916 biföll Kungl. Maj:t på det sätt den gjorda framställningen, att utöver i stat upptagna medel till hyra, eldning och belysning samt städning för inspektörens för kavalleriet expedition finge från fjärde huvudtiteln's anslag till extra utgifter för ändamålet utbetalas under år 1916 200 kronor samt under år 1917 800 kronor.

Under åberopande av vad sålunda förekommit, har nu arméförvaltningen hemställt, att de i staten för år 1917 beräknade anslagen till hyra, eldning, belysning och städning av sjätte arméfördelningens, inspektörens för infanteriet och inspektörens för kavalleriet expeditionslokaler måtte från och med år 1918 ökas med respektive 955 kronor, 1,600 kronor och 800 kronor eller med tillhopa 3,355 kronor.

[4.]  
Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

Vidare har arméförvaltningen hemställt, att den för inspektörens för infanteriet expedition avsedda posten måtte höjas med ytterligare 400 kronor. Inspektören för infanteriet hade nämligen anmält, att sedan med stöd av förenämnda nådiga brev den 5 maj 1916 till expeditionslokaler förhyrts en våning om fyra rum och kök i huset Narvavägen 22, kostnaderna för expeditionens eldning, belysning och städning komme att stegras. Det i staten för närvarande upptagna beloppet om 400 kronor, vilket beräknats med hänsyn till infanteriexpeditionens inrymmande i krigshögskolans lokaler, där ifrågavarande utgifter på grund av förhållandena kunnat hållas jämförelsevis låga, bleve därför icke längre tillräckligt. För ändamålet borde beräknas ett belopp av 800 kronor, därav 360 kronor för eldning, 80 kronor för belysning och 360 kronor för städning.

Den erforderliga ökningen av förevarande anslagspost uppginge alltså till  $(3,355 + 400 =) 3,755$  kronor, vilket belopp för avjämnande av postens slutsumma syntes böra upptagas med jämnt 3,800 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 17 oktober 1916 anmälde inspektören för kavalleriet, att på grund av 1914 års härordning antalet från kavalleriinspektörens expedition utgående skrivelser under de senaste åren väsentligt ökats samt att priset på skrivmaterialier samtidigt avsevärt stigit. Då någon utsikt till minskning i skriftväxlingen under kommande år icke förefunnes, vore det i vederbörlig stat för år 1917 uppförda anslaget å högst 500 kronor till skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster m. m. otillräckligt för tillgodoseende av nämnda expeditions behov. Med anledning härav anhölle inspektören, att ytterligare 200 kronor måtte ställas till hans förfogande för bestridande av expenskostnader under år 1917 ävensom att förevarande anslagspost från och med år 1918 måtte beräknas till 700 kronor.

Framställning  
av inspektören  
för kavalleriet.

Sedan arméförvaltningens civila departement uti avgivet yttrande tillstyrkt bifall till den gjorda framställningen, medgav Kungl. Maj:t genom brev den 3 november 1916, att för bestridande av de ökade expenskostnaderna under år 1917 finge av departementet förskjutas ett belopp av 200 kronor för att framdeles anmälas till ersättande.

[4.]  
Framställning  
av inspektö-  
ren för mili-  
tärklärverken.

Sedan den å generalitetsstaten från och med innevarande år nyuppförda generalsbeställningen för inspektören för militärklärverken m. m. blivit med ordinarie innehavare besatt, anmälde inspektören i underdånig skrivelse den 11 december 1916, att den till förutvarande inspektören för militärklärverken inom krigshögskolans lokaler upplåtna expeditiionslokalen, vilken efter 1917 års ingång komme att bestå endast av ett rum, icke längre kunde för samma ändamål begagnas, enär där icke kunde inrymmas, förutom inspektören, jämväl hans stab, som från 1917 års ingång komme att bestå av en stabschef, en adjutant samt skrivbiträde. Då, enligt vad överintendentsämbetet meddelat, någon för ändamålet lämplig lokal icke funnes disponibel i kronans hus, hemställde inspektören, att inspektiionslokal måtte få förhyras för en tid av fyra och tre fjärdedels år, räknat från och med den 1 januari 1917, för en årlig kostnad av högst 2,400 kronor.

Uti häröver avgivet utlåtande anförde arméförvaltningens civila departement, att av det till utgifter vid inspektörens för militärklärverken m. m. expedition å staten beräknade beloppet, 1,500 kronor, erfordrades 1,200 kronor för expensutgifter och 300 kronor för belysning och städning. För hyra av erforderliga expeditiionslokaler och deras uppvärmning måste alltså särskilda medel anvisas. Då departementet funne det av inspektören härför äskade beloppet icke vara för högt, hemställde departementet, att för år 1917 måtte till inspektörens förfogande för ändamålet ställas ett belopp av 2,400 kronor, ävensom att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att höja den under anslaget till generalitetsstaten upptagna posten till hyra, expenser m. m. med, utöver förut föreslaget belopp, ytterligare 2,400 kronor.

Med anledning av den sålunda gjorda framställningen bemyndigade Kungl. Maj:t genom brev den 15 december 1916 inspektören för militärklärverken att för tiden den 1 januari—den 31 mars 1917 för en kostnad av högst 600 kronor, däri inräknade jämväl kostnaderna för uppvärmning, förhyra erforderliga expeditiionslokaler, och skulle nämnda belopp gäldas av fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter. Därjämte anbefalldes inspektören att i god tid före hyrestidens utgång till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till förhyrande av lämpliga expeditiionslokaler för tiden efter den 31 mars 1917.

Departements-  
chefen.

Vad först beträffar den av arméförvaltningen föreslagna höjningen av anslagen till hyra, eldning, belysning och städning av sjätte arméfördelningens, inspektörens för infanteriet och inspektörens för kavalleriet expeditiionslokaler, torde denna vara ofrånkomlig, och har jag

icke något att däremot erinra. För ifrågavarande ändamål skulle alltså [4.]  
erfordras 3,755 kronor.

Vidare torde för bestridande av expenskostnader vid inspektörens för kavalleriet expedition bära beräknas ett ytterligare belopp av 200 kronor.

Slutligen torde med hänsyn därtill, att erforderliga lokaler måste förhyras för inspektörens för militärläroverken expedition, en höjning av det för utgifter vid nämnda expedition beräknade beloppet bära äga rum. Då inspektörens för militärläroverken expedition till sin sammansättning är lika med inspektörens för infanteriet, torde utgifterna vid densamma bära upptagas till samma belopp som vid den sistnämnda. Sålunda bära beräknas 1,600 kronor för hyra, 360 kronor för eldning, 80 kronor för belysning, 360 kronor för städning och 1,200 kronor för expenser eller tillhopa 3,600 kronor. Då för ändamålet redan är i staten beräknat ett belopp av 1,500 kronor, skulle således erfordras ytterligare  $(3,600 - 1,500 =) 2,100$  kronor.

Den å generalitetsstaten upptagna anslagsposten till hyra, expenser m. m. torde alltså bära höjas med  $(3,755 + 200 + 2,100 =) 6,055$  kronor eller i jämnt tal 6,100 kronor och följaktligen upptagas med  $(30,500 + 6,100 =) 36,600$  kronor.

### Sammanfattning.

I enlighet med vad jag sålunda anfört, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för generalitetsstaten (bil. 2). Denna slutar å 234,870 kronor eller 10,585 kronor mera än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny  
stat (bil. 2), öka anslaget till generalitetsstaten,

|            |                   |
|------------|-------------------|
| nu .....   | kronor 224,285: — |
| med .....  | » 10,585: —       |
| till ..... | kronor 234,870: — |

[5.]

## 2. Generalstabens fast anställda personal.

*Ny beställning.*

Den av riksdagen godkända staten upptager bland annat 5 kap-  
tensbeställningar av andra klassen.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola ytterligare två dylika be-  
ställningar tillkomma. Av dessa bör jämlikt de fastställda övergångs-  
planerna en beställning upptagas för år 1918. Härav föranledes en  
ökning av statens slutsumma med 3,860 kronor.

*Gottgörelse för tjänstehästar.*

Hästgott-  
görelse enligt  
1917 års stat.

Enligt de nya bestämmelserna i fråga om hästhållningen för offi-  
cerare vid armén skall officer vid generalstaben vara beriden å en  
egen tjänstehäst. Därjämte skall finnas en särskild för generalstabens  
officerare avsedd reservgrupp stamhästar, av vilka en del ständigt skall  
vara fördelad på arméfördelnings- m. fl. staber för att göra där pla-  
cerade generalstabsofficerare beridna å två hästar och återstoden till-  
höra generalstabens huvudstation. I enlighet härmed skola efter  
genomförd härordning vid generalstaben finnas 55 tjänstehästar och  
41 kronan tillhöriga stamhästar.

Å innevarande års stat är emellertid enligt äldre bestämmelser  
beräknad gottgörelse åt en var generalstabsofficer för två tjänstehästar.  
Antalet hästgottgörelser utgör 106.

Arméförvalt-  
ningens  
framställning.

Uti sin förberörda skrivelse den 17 november 1916 hava arméför-  
valtningens intendents- och civila departement anført, att då frågan om  
statens övertagande av generalstabens stall och därmed sammanhän-  
gande spörsmål om beredande åt generalstabens officerare av fritt stall-  
rum och fri hästskötsel m. m. ännu icke vunnit sin lösning, det vore  
nödvändigt att fortfarande uppföra samtliga hästgottgörelser vid gene-  
ralstaben efter äldre beräkningsgrunder. Antalet hästgottgörelser för  
år 1918 kunde beräknas till 94.

Frågan om  
övertagande  
av general-  
stabens stall.

Med anledning av vad arméförvaltningens intendents- och civila  
departement sålunda anført, torde i detta sammanhang lämpligen böra  
redogöras för det läge, vari frågan om beredande av stallrum åt gene-  
ralstabens hästar för närvarande befinner sig.

I sammanhang med beslutandet av ändrade grunder i fråga om  
hästhållning för officerare vid armén medgav 1915 års riksdag, att för

beredande av stallutrymme i Stockholm åt hästar, vilka tillhörde eller vore ställda till förfogande för personal, som icke tjänstgjorde vid truppförband, generalstabens stalletablissemang i Stockholm finge, därest överenskommelse kunde med generalstabens officerare träffas, för statsverkets räkning inlösas för ett belopp, motsvarande vad som återstode oguldet å det samma officerare för etablissemangets uppförande beviljade statslån, ävensom att av fjärde huvudtiteln's allmänna besparingar finge tagas i anspråk, vad som för ifrågakvarande ändamål kunde komma att erfordras.

[5.]

Sedan Kungl. Maj:t med anledning härav genom brev den 18 juni 1915 anbefallt arméförvaltningens fortifikationsdepartement att söka träffa överenskommelse med generalstabens officerare angående inlösen för statsverkets räkning av generalstabens stalletablissemang på det av riksdagen angivna villkor, anmälde fortifikationsdepartementet i underdånig skrivelse den 15 mars 1916, att vid de mellan departementet och generalstabens officerskår förda underhandlingarna denna senare förklarat sig icke hava skäl att ålägga sina medlemmar ersättningskyldighet för den förlust, som skulle uppstå, därest stalletablissemanget överlättes till kronan mot ett belopp, motsvarande kårens å det hos statskontoret erhållna byggnadslånet återstående skuld, som den 31 december 1915 utgjort 36,602 kronor 83 öre. Officerskåren hade framställt anspråk å ersättning även för den skuld, som kåren därutöver åsamkat sig för etablissemang, utgörande i runt tal 25,000 kronor, varav en stor del uppkommit för byggnadslånets amortering. Då enighet sålunda icke kunnat vinnas om köp på de i brevet den 18 juni 1915 angivna villkor, hade man sökt åstadkomma överenskommelse på grundval av upplåtelse under återstående tid av kårens arrenderätt till byggnadsplatsen med tillhörande tomtområde eller till den 1 april 1929 av nyttjanderätt, som vid densammas utgång skulle övergå till äganderätt utan särskild gottgörelse. I fråga om den avgift, som kronan härför skulle erlägga, hade beräknats i första rummet den årliga annuiteten å byggnadslånet, utgörande för lånets inbetalande till fullo under nyttjanderättstiden i det närmaste 3,600 kronor, och därefter gottgörelse för kårens återstående skuld 25,000 kronor. Beträffande beloppet av sistnämnda gottgörelse, fördelad på de  $13\frac{1}{4}$  åren, som nyttjanderätten skulle omfatta, hade man enats om, att den skulle årligen utgöra 1,500 kronor. Vad av skulden icke därigenom täcktes, skulle kåren eller dess medlemmar vidkännas. I överensstämmelse med nu angivna grunder hade mellan departementet, å ena, samt officerskåren, å andra sidan, upp-  
rättats förslag till kontrakt rörande överlåtelse till kronan av ifråga-

- [5.] varande stalletablissemang, och hemställde departementet, att nämnda kontraktsförslag måtte av Kungl. Maj:t godkännas.

Vid ärendets föredragning den 28 juli 1916 fann emellertid Kungl. Maj:t det underställda förslaget icke vara av beskaffenhet att kunna av Kungl. Maj:t godkännas.

Då frågan om beredande av stallutrymme i Stockholm åt hästar, vilka tillhöra eller äro ställda till förfogande av personal, som icke tjänstgör vid truppförband, således ännu icke erhållit sin lösning, men övergången till den nya beridenheten för officerare vid armén redan tagit sin början, anmodade jag den 28 november 1916 arméförvaltningens intendents- och fortifikationsdepartement att inkomma med yttrande och förslag, huru dylikt stallutrymme borde på för statsverket fördelaktigaste sätt beredas, ävensom huru övergången till den nya beridenheten för de personalgrupper, varom här vore fråga, lämpligen borde ordnas, intill dess erforderligt stallutrymme kunde bliva iordningställt.

Förslag i nu angivna hänseenden har emellertid ännu icke inkommit.

Departements-  
chefen.

Med hänsyn till det läge, vari frågan om beredande av stallutrymme åt generalstabsofficerarnas hästar sålunda befinner sig, torde, på sätt arméförvaltningen föreslagit, hästgottgörelse böra jämväl för år 1918 beräknas efter hittills tillämpade grunder. Antalet hästgottgörelser, vilket av intendents- och civila departementen beräknats till 94, torde på grund av den nytillkommande kaptensbeställningen av andra klassen böra upptagas till 95.

### *Sammanfattning.*

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för generalstabens fast anställda personal (bil. 3), slutande å 365,120 kronor, eller 4,555 kronor mindre än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

|                                                         |                   |
|---------------------------------------------------------|-------------------|
| att, med godkännande av berörda förslag till ny         |                   |
| stat (bil. 3), minska anslaget till generalstabens fast |                   |
| anställda personal,                                     |                   |
| nu .....                                                | kronor 369,675: — |
| med .....                                               | » 4,555: —        |
| till .....                                              | kronor 365,120: — |

### 3. Generalstabens övningar, expenser m. m.

Efter därom av chefen för generalstaben gjord framställning anvisade Kungl. Maj:t genom brev den 30 april 1915 ett belopp av högst 18,000 kronor, att gäldas med högst 14,000 kronor från förenade mötespassevolanskassornas fond och med återstoden från manufaktur-förlagslånefonden, för inköp av en personautomobil att disponeras för vissa försök vid generalstabens tekniska avdelning.

Uti underdånig skrivelse den 19 september 1916 anmälde chefen för generalstaben, att det syntes önskvärt, att ifrågakvarande automobil efter förenämnda försöks avslutande, vilket beräknades ske i slutet av år 1917, ställdes till generalstabens förfogande för att möjliggöra prövning av eventuellt framställda konstruktioner inom det automobiltekniska området. Därjämte gjorde sig vid generalstaben gällande ett ständigt behov av en personautomobil för tjänsteresor, nödvändiga dels på grund därav, att ett stort antal lärarbefattningar vid de militära högskolorna bestredes av generalstabsofficerare, dels på grund av den förbindelse, som dagligen måste upprätthållas mellan generalstaben och olika militära och civila verk och inrättningar.

Chefens för  
generalstaben  
framställning.

Den årliga driftkostnaden för bilen under sådana förhållanden kunde, inbegripet kostnaderna för mindre reparationer och underhåll av ringar, icke beräknas understiga 5,000 kronor. Då denna utgift icke lämpligen borde bestridas av förenade mötespassevolanskassornas fond, hemställde generalstabschefen, att anslaget till generalstabens övningar, expenser m. m. måtte från och med år 1918 ökas med 5,000 kronor.

Sedan berörda framställning överlämnats till arméförvaltningen för att tagas i övervägande vid angivandet av lantförsvarets medelsbehov för år 1918, har nu arméförvaltningen anfört, att, såvitt ämbetsverket hade sig bekant, hade statsmedel hittills icke ställts till något av de i huvudstaden förlagda ämbetsverkens eller andra myndigheters förfogande för anskaffning av automobiler, ävsnedda för sådana förflyttningar inom staden, som personalen under den dagliga tjänsten kunde behöva företa. Det syntes därför arméförvaltningen tveksamt, huruvida det kunde vara lämpligt att redan nu, innan ytterligare erfarenhet vunnits eller utredning verkställts beträffande det permanenta behovet av sådant fortskaffningsmedel, uppföra däriör erforderliga medel å ordinarie stat.

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna detta böra äga rum, borde dessa såsom särskild anslagspost uppföras under anslaget till generalstabens övningar, expenser m. m.

Departements-  
chefen.

Såsom ovan nämnts, har ifrågavarande automobil inköpts för anställande av vissa försök vid generalstabens tekniska avdelning. Huru med automobilen lämpligen bör förfaras, sedan dessa försök avslutats, torde framdeles böra bli va föremål för prövning. Att för det ändamål, chefen för generalstaben nu angivit, beräkna erforderliga underhållsmedel å ordinarie stat, anser jag mig emellertid icke kunna tillstyrka. I riksstaten för år 1918 torde alltså böra upptagas

**Generalstabens övningar, expenser m. m., oförändrat**  
*ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 78,175: —

[6.]

#### 4. Artilleristaben.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola vid artilleristaben finnas anställda, förutom chefen, 10 officerare, nämligen:

|                                                             |                 |
|-------------------------------------------------------------|-----------------|
| 1 artilleristabsofficer, chef för konstruktionsavdelningen, |                 |
| med arvode om .....                                         | kronor 1,500: — |
| 3 artilleristabsofficerare med arvode om .....              | » 1,200: —      |
| 3 » » » » .....                                             | » 1,000: —      |
| 1 officer från infanteriet » » » .....                      | » 1,000: —      |
| 2 artilleristabsofficerare » » » .....                      | » 750: —        |

Den för innevarande år fastställda staten upptager förenämnda antal officerare och arvoden, med den skillnad likväl, att då någon officer från infanteriet ännu icke blivit vid staben anställd, det för denne avsedda arvodet i stället utgår till en artilleristabsofficer.

Å staten är vidare uppfört ett belopp av 2,600 kronor till expenser, gratifikationer åt tillfälliga biträden, ved, ljus och rengöring m. m.

Slutligen upptager staten lönetillägg och furageersättning till chefen för artilleristaben efter två tjänstehästar med förslagsvis högst 1,530 kronor. Uti anmärkning till staten stadgas dock, att därest chefen enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser göres beriden å kronan tillhörig stamhäst, den i staten upptagna gottgörelsen för tjänstehästar icke vidare skall utgå.

Uti särskild skrivelse den 26 september 1916 har nu generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet gjort framställning om ökning av antalet artilleristabsofficerare. Redan före krigsutbrottet år 1914 hade stabens personal periodvis måst förstärkas med tillfälligt ditkommenderade officerare. Efter krigsutbrottet hade behovet av ökade arbetskrafter gjort sig än mera gällande och föranlett, att Kungl. Maj:t ställt ett ej ringa antal officerare till förfogande. Tydligt vore, att artilleristabens ordinarie officerspersonal icke längre räckte till för den inom arméförvaltningens artilleridepartement, artilleriinspektionen och artilleristaben allt mera stegrade arbetsbördan. Att jämväl för framtiden fylla behovet av personal genom tillfälliga inkommenderingar kunde ej vara klokt varken ur ekonomisk synpunkt eller med hänsyn till önskvärdheten att erhålla kvalificerad och för arbetet väl tränad personal. Med hänsyn härtill och på i skrivelsen närmare angivna skäl hemställde generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, att å staten för artilleristaben måtte från och med år 1918 uppföras arvoden åt 3 nya artilleristabsofficerare, nämligen två arvoden om 1,000 kronor vardera och ett arvode om 750 kronor.

[6.]

Generalfält-  
tygmästarens  
och  
inspektörens  
för artilleriet  
framställning.

Till följd av stegrade kostnader hade anslagsposten till expenser, ved, ljus m. m. visat sig otillräcklig, och hemställde generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, att densamma måtte ökas med 400 kronor.

Då chefen för artilleristaben jämlikt kungl. kungörelsen den 14 juni 1916 angående hästhållningen för officerare och vederlikar vid armén för framtiden skulle vara beriden å en kronan tillhörig stambäst, föresloge slutligen generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, att intill dess berörda anordning bleve genomförd, å staten upptoges hästgottgörelse åt chefen för endast en tjänstehäst.

Med instämmande i vad generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet anfört och då de erfarenheter världskriget medfört syntes komma att för framtiden föranleda en sådan stadigvarande ökning i de arbetsuppgifter, som åläge ämbetsverkets artilleridepartement, att den nödvändiggjorde ökning i den artilleristiskt utbildade personalen, som borde stå till nämnda departements förfogande, har arméförvaltningen funnit sig böra tillstyrka den gjorda framställningen och på grund härav hemställt, att anslaget till artilleristaben måtte höjas med tillhopa 2,385 kronor eller från 21,755 kronor till 24,140 kronor.

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

[6.]  
Departements-  
chefen.

Med hänsyn till det arbete, som för närvarande påvilar artilleristaben, torde det icke kunna bestridas, att det nuvarande antalet artilleristabsofficerare är för ringa. En förstärkning av stabens arbetskrafter torde därför vara av behovet påkallad. Då emellertid de ökade göromålen på det närmaste sammanhänga dels med övergången till den nya härordningen dels med förhållanden, som hava sin grund i det pågående världskriget, torde för närvarande icke med säkerhet kunna bedömas, i vad mån den inträdda ökningen av göromålen bliver för framtiden konstant. Vid sådant förhållande anser jag mig icke nu kunna tillstyrka uppförande å staten av nya arvoden åt artilleristabsofficerare, utan torde därmed böra tillsvidare anstå. Behovet av ökade arbetskrafter torde tillsvidare kunna behörigen tillgodoses genom att, på sätt hittills ägt rum, beordra erforderligt antal officerare ur truppförbanden till tjänstgöring vid staben.

Med avseende å artilleristabens personal torde emellertid den ändringen böra nu vidtagas, att ett av de för närvarande åt artilleristabsofficerare utgående arvoden om 1,000 kronor i stället uppföres å staten såsom arvode åt en infanteriofficer.

Mot vad generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet i övrigt föreslagit har jag icke något att erinra.

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för artilleristaben (se bil. 4), slutande å ett belopp av 21,390 kronor eller 365 kronor mindre än den för innevarande år fastställda.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att, med godkännande av berörda förslag till ny stat (se bil. 4), *minska* ordinarie anslaget till artilleristaben,

|            |                  |
|------------|------------------|
| nu .....   | kronor 21,755: — |
| med .....  | » 365: —         |
| till ..... | kronor 21,390: — |

## 5. Kommendantsstaten.

[7.]

Å staten för kommendantsstaten finnas under titel Kommendantskapet i Boden uppförda jämte andra poster dels 3,300 kronor till eldning, städning och belysning, dels 2,100 kronor för skrivmaterialer, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel m. m. Av 1910 års statsverksproposition framgår, att i anledning av fortförvaltningens i Boden organisation från och med år 1911 under sistnämnda medel beräknats ett belopp av 300 kronor för de permanenta verken.

Uti särskilda av arméförvaltningens civila departement den 26 maj 1916 jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t överlämnade skrivelser anmälde kommendanten i Boden, att de av honom såsom försvarsområdesbefälhavare inom Bodens fästning förordnade fyra regementsofficerare, vilka vore särskilda fristående myndigheter i förhållande till fortförvaltningarna, saknade medel till bestridande av utgifter för skrivmateriel m. m. dylikt, samt att varken de till kommendantens eller truppförbandschefernas i Boden förfogande ställda expensanslag lämnade tillgång därtill. Kommendanten hemställde därför om anvisande av för ifrågavarande försvarsområdeschefers expeditioner erforderliga expensmedel, vilka beräknades uppgå till 100 kronor årligen för varje expedition. Med bifall härtill medgav Kungl. Maj:t genom brev den 2 september 1916, att till kommendantens förfogande finge för ifrågavarande ändamål för åren 1916 och 1917 ställas omförmälda belopp, att utgå av fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter, varjämte Kungl. Maj:t anbefallde arméförvaltningen att i sammanhang med angivandet av lantförsvarets medelsbehov för år 1918 inkomma med förslag till anvisande av medel för ifrågavarande ändamål för tiden efter 1917 års utgång.

Anvisande  
av särskilda  
medel.

Med förmälan att det i staten upptagna beloppet för eldning, städning och belysning på grund av rådande prisstegring å koks och antracit vore alldeles otillräckligt, hemställde kommendanten i Boden vidare i en av arméförvaltningens civila departement jämte eget yttrande den 1 september 1916 överlämnad underdånig skrivelse om anvisande för år 1916 av ytterligare 4,055 kronor. Med bifall härtill medgav Kungl. Maj:t genom brev den 29 september 1916, att ett belopp av högst 4,055 kronor finge för ifrågavarande ändamål utbetalas från fjärde huvudtitelns anslag till extra utgifter.

[7.]  
Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

Med anledning av den i nådiga brevet den 2 september 1916 givna anbefallningen har nu arméförvaltningen hemställt, att anslagsposten till skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel m. m. måtte från och med år 1918 höjas från 2,100 kronor till 2,500 kronor.

Beträffande anslagsposten till eldning, städning och belysning ansåge arméförvaltningen, att även efter ingången av år 1918 ytterligare medel bleve för ändamålet erforderliga på grund av den allmänna prisstegringen, i synnerhet å kol och ved. Då det emellertid näppeligen låte sig beräkna, i vad mån de nuvarande dyrtidsförhållandena bleve konstanta, funne arméförvaltningen sig dock icke böra för närvarande föreslå någon ökning av denna anslagspost. Ej heller ansåge arméförvaltningen av nöden att göra någon framställning om särskilt anslag för detta ändamål, enär beloppet av de medel, som behövde förskottsvis utgå, icke vore större än att det kunde gäldas av anslaget till extra utgifter eller av andra till förfogande stående medel.

Departements-  
chefen.

Då de för försvarsområdeschefernas expeditioner erforderliga expensmedlen för framtiden synas böra upptagas å staten, har jag icke något att erinra mot, att posten till skrivmaterialier, blanketter, övriga tryckalster, underhåll av expeditionsmateriel m. m. höjes med det härför erforderliga beloppet eller 400 kronor.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde med höjning av anslagsposten till eldning, städning och belysning böra tillsvidare anstå.

Enligt de nya bestämmelserna i fråga om hästhållningen för officerare vid armén skall kommandanten i Boden vara beriden å två hästar, därav en tjänstehäst och en kronan tillhörig stambäst. Kommendanterna i Stockholm och å Karlsborg skola däremot fortfarande såsom hittills vara beridna å vardera en egen tjänstehäst. Adjutanterna åter skola göras beridna å stambästar. I enlighet härmed skola efter genomförd härordning vid kommandantsstaten finnas 3 tjänstehästar och 4 kronan tillhöriga stambästar.

Å den för innevarande år fastställda staten har emellertid enligt äldre bestämmelser beräknats gottgörelse åt kommandanten i Boden för två tjänstehästar samt åt kommandanterna i Stockholm och å Karlsborg ävensom åt en adjutant vid vart och ett av de tre kommandantskapen för en var en tjänstehäst.

Uti sin förenämnda skrivelse den 17 november 1916 hava arméförvaltningens intendents- och civila departement framhållit, att då det

för närvarande vore omöjligt att beträffande såväl kommendantsstaten som undervisningsverken avgöra, i vad mån en övergång till den nya beridenheten komme att under år 1918 äga rum, det vore nödvändigt att i staterna för nämnda år beräkna hästgottgörelse på samma sätt som uti de för innevarande år fastställda.

På grund av vad sålunda anförts, torde staten för kommendantsstaten, likasom ock staterna för krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, ridskolan och krigsskolan, i vilka hästgottgörelse beräknats enligt äldre bestämmelser, böra i förevarande hänseende lämnas oförändrade.

I enlighet med vad nu anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för kommendantsstaten (bil. 5), slutande å 73,807 kronor 50 öre eller 400 kronor mera än den nu gällande.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

|                                                      |                  |
|------------------------------------------------------|------------------|
| att, med godkännande av berörda förslag till ny stat |                  |
| (bil. 5), öka anslaget till kommendantsstaten,       |                  |
| nu .....                                             | kronor 73,408 :— |
| med .....                                            | » 400 :—         |
| till .....                                           | kronor 73,808 :— |

## D. Undervisningsverken.

1. Krigshögskolor, oförändrat ordinarie reservationsanslag ..... kronor 115,985:—

### 2. Ridskolan.

Ordinarie reservationsanslaget till ridskolan utgår för närvarande med 46,750 kronor.

Då nästlidet års riksdag beslöt inrättandet av ett statsstuteri vid Ottenby, förutsattes, att den nuvarande hingstdepån vid Strömsholm skulle indragas och en del av hingstdepåns personal ävensom det av depån nu disponerade området jämte byggnader övertagas av ridskolan.

Enligt vad uti den till grund för riksdagens förenämnda beslut liggande kungl. propositionen meddelades, föreligger ett av vederbörande militära myndigheter avgivet förslag till omorganisation av ridskolan under förutsättning, att hingstdepån förflyttas från Strömsholm och att ridskolan övertager en del av hingstdepåns personal ävensom dess därvarande område och byggnader. De årliga kostnaderna för ridskolan efter genomförd omorganisation beräknades i propositionen komma att uppgå till omkring 104,250 kronor.

Enligt vad chefen för jordbruksdepartementet meddelat, kommer det beslutade statsstuteriet vid Ottenby icke att, såsom ursprungligen varit avsett, träda i verksamhet från och med år 1918. Vid sådant förhållande måste med frågan om ridskolans omorganisation tillsvidare anstå.

I riksstaten för år 1918 torde alltså bära upptagas

Ridskolan, *oförändrat ordinarie reservationsanslag*... kronor 46,750: --

[8.]

### 3. Skjutscholan för infanteriet och kavalleriet.

Utredning och  
förslag angående  
skjutscholans  
framtida  
förläggning  
och omorganisation.

Allt sedan år 1874 har skjutscholan för infanteriet och kavalleriet varit förlagd till Rosersbergs slott i Uppland, där erforderliga lokaler jämte ett mindre område av Rosersbergs kungsgård äro ställda till skolans förfogande. Då emellertid såväl inkvarteringsutrymmet som det till skjutscholan upplåtna markområdet, alltsedan skolans nuvarande organisation år 1908 fastställdes, visat sig otillräckliga, för att skolan skall kunna på ett tillfredsställande sätt fullfölja sin uppgift, har under de senare åren utredning pågått angående skjutscholans förflyttning till annan plats.

Med underdånig skrivelse den 30 maj 1914 hava inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga överlämnat betänkande i ämnet samt därvid föreslagit Rosersbergs kungsgård såsom förläggningsplats för skjutscholan, under förutsättning att Hans Maj:t Konungen kunde befinnas villig att avstå från sin dispositionsrätt över kungsgården och slottet. Skulle åter nämnda förutsättning icke vara för handen eller Rosersberg av annan anledning icke anses bära ifrågakomma, föresloge de sakkunniga som förläggningsplats Lindö gods i Valentuna socken av Stockholms län. Kostnaderna för erforderliga markförvärf och byggnadsarbeten m. m. beräknades av de sakkunniga i en sedermera den 1 mars 1915 avgiven underdånig skrivelse komma att

uppgå till 1,078,000 kronor vid förläggning till Rosersberg och till 1,904,000 kronor vid förläggning till Lindö. Härvid vore dock att märka, att i förstnämnda belopp icke inräknats någon lösensumma för Rosersbergs slott och kungsgård. De sakkunniga ansåge dock denna under inga förhållanden komma att uppgå till så högt belopp, att totalkostnaden för en förläggning till Rosersberg komme att överstiga en förläggning till Lindö.

[8.]

Sedan inspektören för infanteriet uti infortrat yttrande såsom sin mening uttalat, att i valet mellan Rosersbergs- och Lindöförslagen företräde borde givas åt det förra, förklarade arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement i avgivet utlåtande den 27 maj 1915, att de anslöte sig till den av inspektören för infanteriet sålunda uttalade uppfattningen. Skjutskolans förläggning till Rosersberg beräknade dock departementen komma att betinga en kostnad av 1,158,000 kronor förutom lösen av Rosersbergs slott och kungsgård. Av förenämnda belopp beräknades för erforderliga markförvärv 462,400 kronor jämte 10,000 kronor i expropriationskostnader.

Med hänsyn till de under senare åren med allt större styrka framställda kraven på en omorganisation av skjutskolan hade de sakkunniga vid uppgörandet av sina beräkningar av kostnaderna för det nya skjutskoleetablissemanget utgått från, att en omorganisation av skjutskolan under den närmaste tiden komme att äga rum. På grund härav och då det för bedömandet av det utav de sakkunniga framlagda förslagets ekonomiska räckvidd givetvis var av vikt, att frågan om skjutskolans framtida organisation redan nu bleve fullt utredd, anbefalldes inspektören för infanteriet den 30 juni 1915 att, efter chefens för skjutskolan hörande, inkomma med förslag till omorganisation av skjutskolan ävensom till stat för densamma, under förutsättning att skolan förlades till Rosersberg.

Med anledning härav inkom inspektören för infanteriet den 1 september 1915 med yttrande i ämnet samt förklarade sig därvid anse, att skolan borde omorganiseras i en sådan riktning, att densamma i främsta rummet bleve en anstalt för främjandet av arméns utbildning i skjutning med eldhandvapen och kulsprutor. Vidare borde den vara en sakkunnig institution för utredning av spörsmål angående infanteriets och kavalleriets skjututbildning och eldtekniska förfaringssätt under eldstrid och i samband därmed stående utrustning samt för utarbetande av förslag till föreskrifter rörande såväl ifrågavarande skjututbildning som målskjutningsmateriel, vapenvård m. m. dylikt.

[8.] Enligt inspektörens för infanteriet uppfattning borde vid skjutskolan årligen anordnas följande utbildningskurser, nämligen:

två kurser om 60 dagar för yngre subalternofficerare för utbildning i skjutning och eldstrid med eldhandvapen med sammanlagt 80 elever;

två kurser om 30 dagar för majorer och kaptener (ryttmästare) under senare hälften av subalternofficerskurserna med tillhopa 45 elever, därav 12 majorer och 33 kaptener och ryttmästare, ävensom högst 10 majorer och kaptener, som under viss kortare tid skulle följa utbildningen;

en kurs om 30 dagar för subalternofficerare i skjutning och eldstrid med kulspruta, avsedd att omfatta 33 elever; samt

en utbildningskurs likaledes om 30 dagar för yngre underofficerare till ett beräknat antal av 33.

Det av inspektören för infanteriet uppgjorda förslaget till stat för skjutskolan slutade å ett belopp av 152,000 kronor.

Vid den förberedande granskning, som det av inspektören för infanteriet avgivna förslaget härefter inom lantförsvarsdepartementet underkastades, ansåg jag den ändring böra däri vidtagas, att den ifrågasatta kursen för yngre underofficerare borde uteslutas ur skolans utbildningsprogram. Visserligen skulle anordnandet av dylika kurser vara ägnat att befordra underofficerarnas skjututbildning, men å andra sidan skulle dessa kursers upptagande å utbildningsprogrammet icke blott i väsentlig mån öka skolans årliga utgifter utan även medföra avsevärt ökade kostnader för skjutskoleetablissemangets iordningställande i och för vinterförläggning. Genom underofficerskursens uteslutande kunde nämligen utbildningskurserna helt och hållet förläggas till vår- och sommar-månaderna, varigenom möjliggjordes avsevärda besparingar i de av de sakkunniga föreslagna ändrings- och nybyggnadsarbetena. Den ytterligare skjututbildning, som kunde finnas erforderlig för underofficerarna, syntes därför böra äga rum vid vederbörande truppförband eller, därest så skulle anses vara av behovet påkallat, vid särskilda arméfördelnings-vis sammandragna kurser.

I anslutning härtill anbefalldes dels arméförvaltningens artilleri- och civila departement att avgiva utlåtande över det av inspektören för infanteriet uppgjorda förslaget till omorganisation av skjutskolan ävensom till stat för densamma, dels ock arméförvaltningens fortifikationsdepartement att inkomma med av kostnadsberäkning åtföljt förslag till de nybyggnads-, inrednings- och reparationsarbeten samt arbeten för ordnandet av skjutbanor, telefonnät m. m., som erfordrades, under förutsättning att skjutskolan förlades till Rosersberg samt organiserades

på sätt inspektören för infanteriet föreslagit, med den ändring likväl, [8.]  
att någon särskild kurs för underofficerare icke anordnades.

Till åtlydnad härav avgåvo arméförvaltningens nämnda departement den 31 december 1915 yttrande och förslag i ämnet samt överlämnade därvid ett av inspektören för infanteriet med skrivelse den 5 november 1915 till departementen insänt förslag till stat för skjutskolan, under förutsättning att någon särskild kurs för underofficerare ej komme att därstädes anordnas. Detta förslag till stat slutade å 144,000 kronor, ett belopp som arméförvaltningens artilleri- och civila departement ansågo kunna genom vidtagande av vissa ändringar nedbringas till i runt tal 135,000 kronor.

Kostnaderna för erforderliga nybyggnads-, inrednings- och reparationsarbeten samt arbeten för ordnandet av skjutbanor, telefonnät m. m. beräknades av arméförvaltningens fortifikationsdepartement komma att uppgå till 630,000 kronor.

Kostnaderna för skjutskolans definitiva förläggning till Rosersberg och omorganisation enligt det föreliggande förslaget skulle alltså uppgå till följande belopp:

*Engångskostnader:*

1. Markförvärv jämte expropriationskostnad ..... kronor 472,400: —
2. Byggnadsarbeten ..... » 630,000: — kronor 1,102,400: —

    vartill komme lösen av Rosersbergs slott och kungsgård.

*Årliga kostnader* ..... » 135,000: —

Arméförvaltningen har nu anmält, att ämbetsverket, under förutsättning att beslut rörande skjutskolans omorganisation enligt förenämnda förslag icke hunne fattas före år 1918, ansett sig böra avgiva förslag till sådan stat för skjutskolan för år 1918, som skulle kunna tillämpas vid den nuvarande organisationen av skolan. I sådant syfte hade arméförvaltningens artilleridepartement hemställt till inspektören för infanteriet, att denne ville, efter att hava infordrat yttrande från chefen för skjutskolan, till departementet inkomma med förslag till stat för skjutskolan för år 1918. Med anledning härav hade inspektören efter skolchefens hörande till departementet överlämnat

dels förslag till ordinarie stat för skjutskolan för infanteriet och kavalleriet för år 1918,

Arméförvaltningens framställning.

[8.] dels förslag till extra stat för ökning under år 1918 av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna vid skjutskolan,

dels förslag till extra stat för anordnande vid skjutskolan under år 1918 av en kulsprutekurs,

dels förslag till beviljande å extra stat av kostnader för vissa byggnads- och inredningsarbeten vid Rosersberg för möjliggörande av ökningen av elevantalet samt anordnandet av en kulsprutekurs.

Arméförvaltningen har nu till Kungl. Maj:ts prövning överlämnat ifrågakvarande särskilda förslag.

#### Skjutskolans ordinarie stat.

Nuvarande  
stat.

Den för innevarande år fastställda staten för skjutskolan slutar å 63,329 kronor.

Under rubriken avlöning och arvoden äro likasom å föregående års stater upptagna 3 förste lärare med dagtraktamente å 4 kronor i högst 140 dagar och arvode om 400 kronor, 5 andre lärare med dagtraktamente å 3 kronor i högst 130 dagar och arvode om 200 kronor samt 5 repetitörer med dagtraktamente å 3 kronor i högst 130 dagar men däremot icke något arvode.

Vidare är under samma rubrik för den tid kurserna pågå, eller 60 dagar för subalternofficerskursen och 30 dagar för kaptens- och majorskursen, beräknat dagtraktamente åt eleverna efter 1 krona 50 öre åt subalternofficer, 2 kronor åt kapten och 2 kronor 50 öre åt major, d. v. s. med hälften av det belopp, varmed dagtraktamente enligt tariffen i bil. A. vid gällande fredsavlöningsreglemente eljest skall utgå. Dessa dagtraktamenten uppgå till sammanlagt 9,600 kronor.

Slutligen äro bland omkostnaderna beräknade

|                                            |                 |
|--------------------------------------------|-----------------|
| för reseersättningar och transporter ..... | kronor 9,000: — |
| » byggnader .....                          | » 3,000: —      |
| » materiel .....                           | » 3,000: —      |
| » inventarier .....                        | » 3,500: —      |

Förslag vid  
1916 års riks-  
dag om höj-  
ring av lärar-  
personanlens  
avlöningsför-  
måner.

Efter därom av chefen för skjutskolan gjord, av inspektören för infanteriet tillstyrkt framställning föreslog arméförvaltningen vid angivandet av lantförsvarets medelsbehov för år 1917, att arvodena åt förste och andre lärare måtte höjas till 1,000 kronor, respektive 500 kronor, ävensom att repetitörer måtte erhålla ett arvode om 200 kronor.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet bland annat, att de till lärarpersonalen

för närvarande utgående arvodesbeloppen, vilka under förut rådande förhållanden möjligen haft fog för sig, numera icke kunde anses utgöra skälig ersättning för den undervisningsskyldighet, som påvilade lärarpersonalen. Även med hänsyn tagen till att denna under tjänstgöringen vid skjutskolan åtnjöt dagtraktamente, beräknat enligt tariffen i bil. A till gällande avlöningsreglemente, vore arvoden långt mindre än de, som tillkomme motsvarande personal vid övriga militära utbildningsanstalter. Den ogynnsamma ställning, lärarpersonalen vid skjutskolan i förevarande hänseende intoge, bleve än mera framträdande, i den mån undervisningsskyldigheten utsträcktes genom anordnande av nya utbildningskurser utöver de i skolans nuvarande program ingående. Att jämväl repetitörerna borde erhålla någon ersättning för det ansträngande arbete, som påvilade dem, vore fullt befogat. Vad de föreslagna arvodesbeloppen anginge, funne jag dessa skäliga. Även med inräknande av vederbörligt dagtraktamente komme ersättningen icke att överstiga de årsarvoden, som utginge till motsvarande personal vid andra militära skolor.

[8.]

I anslutning till vad sålunda anförts, föreslogs i förra årets statsverksproposition, att anslaget till skjutskolan måtte för år 1917 höjas med 4,300 kronor för beredande av ökade arvoden åt lärarpersonalen i enlighet med arméförvaltningens förslag.

Denna framställning blev emellertid icke av riksdagen bifallen. Riksdagen ansåg nämligen, att frågan om reglering av lärarpersonalens arvoden borde upptagas till prövning i sammanhang med den förestående omorganisationen av skjutskolan.

Uti skrivelse till inspektören för infanteriet den 31 augusti 1916 har chefen för skjutskolan framhållit angelägenheten av, att lärarpersonalens löneförmåner bleve reglerade. Att dessa vore allt för knappa, vore av alla myndigheter erkänt. Under förutsättning att omorganisationen av skjutskolan komme att ytterligare uppskjutas, föresloge därför skolchefen, att anslaget till skolan måtte höjas med 4,300 kronor för beredande av ökade arvoden åt lärarpersonalen i enlighet med det för 1916 års riksdag framlagda förslaget.

Chefens för  
skjutskolan  
framställning.

I samband med ordnandet av lärarpersonalens löneförmåner borde även frågan om elevernas dagtraktamenten upptagas till behandling. Att eleverna vid skjutskolan erhöles endast halvt dagtraktamente, vore, såvitt skolchefen hade sig bekant, ett enastående förhållande. Så länge endast en officerskurs ägt rum varje år, hade eleverna erhållit helt dagtraktamente, men då det år 1903 visat sig nödvändigt att anordna

[8.]

två kurser årligen, hade eleverna erhållit endast halvt dagtraktamente, en anordning som syntes hava tillkommit, för att den summa, som förut enligt skolans stat utgått till traktamenten, fortfarande skulle bliva tillräcklig. Denna anordning innebure en uppenbar orättvisa, då eleverna vid exempelvis artilleriskjutskolan erhöle helt dagtraktamente, och den kändes för de såsom elever kommenderade officerarna mycket hård, särskilt sedan levnadskostnaderna under de senare åren stigit så avsevärt. Det vore därför endast en gård av rättvisa, att i skolans stat helt dagtraktamente för eleverna upptoges.

Den ordinarie staten krävde emellertid jämväl andra förändringar. Det hade nämligen visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter att få anslaget att räcka till, och om detta skulle lyckas, komme detta att endast bero på en sparsamhet, som faktiskt måst menligt inverka på övningarnas bedrivande. Att anslaget visat sig allt för otillräckligt, vore icke förvånande, då det i det stora hela utgått med oförändrat belopp sedan år 1908. Under den tid, som sedan dess förflutit, hade de till skolan upplåtna lokalerna, vilka så gott som alla vore inrymda i mycket gamla hus, kräft och krävde alltjämt jämförelsevis mycket dyrbarare reparationer än kasernetablisemang i allmänhet. Dessutom hade under de senare åren inträtt en högst betydande fördyring av såväl arbetskraft som alla slags materiel. Enligt verkställd utredning hade sålunda arbetskostnaderna sedan år 1914 stigit med 20 procent och priserna å olika slag av förbrukningsmateriel med i genomsnitt 125 procent. Reseräkningarna hade jämväl fördyrats med 1 krona å 1 krona 40 öre för elev.

Såsom bevis på, huru det varit nödvändigt att under år 1916 inskränka utgifterna, kunde anföras, att kostnaderna för skjutskolan uppgått under år 1913 till omkring 68,500 kronor och under år 1914 till omkring 69,100 kronor, däri icke inräknade kostnaderna för de extra kurser, som under sistnämnda år ägt rum. Det hade varit möjligt att möta utgifterna under dessa år på grund därav, att besparingar funnits från föregående år, uppkomna dels därigenom att skolan år 1909 upplösts under den s. k. storstrejken, och dels därigenom att under tiden så gott som inga reparationer utförts, enär man tänkt sig möjligheten av att skolan komme att förläggas till annan plats än Rosersberg.

Under år 1916 hade däremot den så gott som enda medelsreserv, som funnits, varit det under titel »kostnader för skolans förflyttning till annat skjutfält för utförande av större fältskjutningar m. m.» upptagna beloppet av 5,000 kronor. Det hade icke heller kunnat utföras någon enda fältskjutning utom Rosersbergs område; transporter av ma-

teriel, liksom inköp av materiel hade måst inskränkas till det yttersta — allt förhållanden, vilkas menliga inflytande på utbildningen icke behövde närmare utvecklas.

[8.]

Med hänsyn till vad sålunda anförts, ansåge skolchefen det oundgängligen nödvändigt att höja

|                                          |                 |              |
|------------------------------------------|-----------------|--------------|
| titeln reseräkningar och transporter med | 400 kronor till | 9,400 kronor |
| » byggnader                              | » 1,500 »       | » 4,500 »    |
| » materiel                               | » 2,000 »       | » 5,000 »    |
| » inventarier                            | » 1,000 »       | » 4,500 »    |

I sammanhang med vidtagande av förenämnda ändringar i staten kunde titeln till oförutsedda utgifter minskas med 129 kronor eller från 1,405 kronor till 1,276 kronor.

Vid bifall till vad sålunda föreslagits skulle anslaget till skjutskolan behöva ökas med 18,671 kronor eller från 63,349 kronor till 82,000 kronor.

Uti den 4 september 1916 till arméförvaltningens artilleridepartement avgivet yttrande har inspektören för infanteriet framhållit angelägenheten av, att den allt för länge svävande frågan om skjutskolans omorganisation erhöles sin definitiva lösning. Skulle denna fråga icke komma att framläggas för 1917 års riksdag, ansåge sig inspektören böra tillstyrka det av skolchefen framställda förslaget. Ökningen av lärarpersonalens avlöningsförmåner vore erforderlig. Att giva eleverna fulla dagtraktamenten vore en gärd åt billigheten, och den föreslagna ökningen av vissa omkostnadstitlar vore av omständigheterna påkallad.

Inspektörens  
för infanteriet  
yttrande.

Arméförvaltningen har, under åberopande av vad därom i förra årets statsverksproposition anförts, tillstyrkt skolchefens framställning om ökade arvoden åt lärarpersonalen.

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

Beträffande förslaget, att eleverna skulle erhålla fullt dagtraktamente, har arméförvaltningen funnit detta rättvist. Särskilt funne sig arméförvaltningen böra framhålla det egendomliga i, att hittills för denna skjutskola tillämpats en särskild tariff, som ej i avlöningsreglementet funnes upptagen och ej heller i andra motsvarande skolors stater tillämpades, och att samtidigt i hittills gällande stat annan beräkningsgrund vad beträffade dagtraktamenten använts, i det att gevarshantverkare och skrivbiträden erhållit fullt dagtraktamente enligt bil. A till avlöningsreglementet.

Slutligen ansåge sig arméförvaltningen, på de av skolchefen anförda skäl, böra tillstyrka de av honom föreslagna ökningarna å titlarna »resersättningar och transporter», »byggnader», »materiel» och »inventarier».

- [8.] I anslutning till vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte, för den händelse förslaget angående omorganisation av skjutskolan icke bleve för 1917 års riksdag framlagt, föreslå riksdagen att höja ordinarie anslaget till skjutskolan med 18,671 kronor eller till 82,000 kronor.

Departements-  
chefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava i det föreliggande förslaget till omorganisation av infanteriskjutskolan de årliga kostnaderna beräknats till i runt tal 135,000 kronor samt engångskostnaderna till — förutom lösen av Rosersbergs slott och kungsgård — icke mindre än 1,102,400 kronor, därav 630,000 kronor i byggnadskostnader. Till följd av de avsevärda stegringarna i arbets- och materielpriser, markvärden m. m., som inträtt, sedan förenämnda kostnadsberäkningar i slutet av år 1915 uppgjordes, är det emellertid tydligt, att ett genomförande av det föreliggande organisationsförslaget under nu rådande förhållanden skulle draga väsentligt högre kostnader än de sålunda beräknade. På grund härav och med hänsyn till de stora krav, som för närvarande ställas å statskassan för tillgodoseende av andra försvarsbehov, vilka äro av natur att icke kunna uppskjutas, anser jag mig icke kunna tillstyrka, att proposition om skjutskolans omorganisation nu avlåtes till riksdagen, utan torde härmed få tillsvidare anstå.

Då det för närvarande icke låter sig bedöma, när omorganisationsfrågan kan till avgörande upptagas, torde emellertid i avvaktan härpå i skjutskolans stat för år 1918 böra vidtagas sådana mindre ändringar, som på grund av förhandenvarande omständigheter måste anses vara av behovet påkallade. Hit är att i första hand hänföra en reglering av lärarpersonalens arvoden. Behovet härav har av samtliga myndigheter med styrka framhållits, och uti förra årets statsverksproposition utvecklades närmare de skäl, som talade för, att en dylik reglering med det snaraste verkställdes. Riksdagen bestred icke heller behovet härav, ehuru riksdagen ansåg, att förevarande fråga borde upptagas till prövning i sammanhang med den förestående omorganisationen av skjutskolan. Med hänsyn till det läge, vari organisationsfrågan befinner sig, torde emellertid en reglering av lärararvodena icke böra vidare uppskjutas. Vid sådant förhållande och då någon omständighet icke tillkommit, som kan föranleda ett frångående av det förslag, som härutinnan i förra statsverkspropositionen framställdes, eller att arvoden skulle utgöra för förste lärare 1,000 kronor, för andre lärare 500 kronor och för repetitör 200 kronor, finner jag mig böra tillstyrka, att anslaget till skjutskolan höjes med härför erforderligt belopp eller 4,300 kronor.

Vad härefter angår förslaget att tilldela eleverna vid skjutskolan fullt dagtraktamente enligt tariffen i bil. A till gällande avlöningsreglemente, eller med 5 kronor för major, 4 kronor för kapten och ryttmästare och 3 kronor för subalternofficer, finner jag mig böra tillstyrka detsamma. Att, såsom för närvarande är förhållandet, tilldela eleverna endast halvt dagtraktamente — en anordning som på sin tid synes hava tillkommit för att få anslaget att räcka till för det ökade elevantal, som blev en följd av 1901 års härordning — kan icke anses vara med rättvisans och billighetens krav överensstämmande, då en dylik nedsättning av dagtraktamentet icke förekommer i något enda fall vid andra kommenderingar inom armén. Särskilt kännbar har dagtraktamentets otillräcklighet blivit under nu rådande dyrtid. För beredande av fullt dagtraktamente åt eleverna erfordras en höjning av anslaget med tillhopa 9,600 kronor.

Beträffande slutligen den av chefen för skjutskolan föreslagna och av arméförvaltningen tillstyrkta höjningen av vissa omkostnadstitlar med tillhopa 4,900 kronor, torde densamma på grund av de inträdda stegrade arbets- och materielpriserna vara ofrånkomlig. Det torde böra omnämnas, att under titeln byggnader äro beräknade kostnaderna för underhåll av bostäder, materielbodas, telefonanläggningar, skjutbanor m. m., under titeln materiel kostnaderna för målskjutningsmateriel, böcker, skrivmateriel, ved, lyse, medicin m. m. och under titeln inventarier kostnaderna för underhåll och nyanskaffning samt tvätt.

Anslaget till skjutskolan skulle alltså behöva höjas med  $(4,300 + 9,600 + 4,900 =)$  18,800 kronor. Då emellertid anslagsposten till oförutsedda utgifter ansetts kunna minskas med 129 kronor, kan det erforderliga beloppet begränsas till 18,671 kronor.

**Ökning av antalet elever vid skjutskolan under år 1918 ävensom anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.**

Enligt den för skjutskolan fastställda staten utgör elevernas antal sammanlagt 118, därav 8 majorer, 30 kaptener och 80 subalternofficerare. Tre särskilda kurser skola anordnas, en för majorer under högst 30 dagar, en för kompanichefer likaledes under högst 30 dagar och en för yngre subalternofficerare under högst 60 dagar. De båda förstnämnda kurserna sammanfalla till tiden med senare hälften av subalternofficerskursen. Kurserna anordnas med hänsyn till elevantalet i två särskilda omgångar och hava plägat pågå under sommaren. På grund av bristande förläggningsutrymme har emellertid det i staten beräknade elevantalet icke kunnat till skolan beordras.

För att de officerare, vilka jämlikt den nya härordningen under år 1915 skulle tjänstgöra såsom befäl och instruktörer vid kulspruteför-

Anslag för  
extra kurser  
vid skjutsko-  
lan år 1917.

[8.]

- [8.] banden vid infanteriet och kavalleriet, dessförinnan skulle erhålla erforderlig utbildning i kulsprutetjänst, vidtogs med avseende å skjutskolans utbildningsprogram för år 1915 den ändringen, att i stället för de båda vanliga kurser, som skolat äga rum under sommaren samma år, anordnades två särskilda kulsprutekurser under vintern 1914—1915. För att icke skjututbildningen bland arméns officerare skulle genom ifrågavarande anordning bliva lidande, förutsattes emellertid härvid, att under åren 1916 och 1917 särskilda åtgärder skulle vidtagas för att tillgodose utbildningen av ett ökat antal elever i skjutskolans vanliga kurser.

I överensstämmelse härmed anvisade också riksdagen, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, på extra stat för år 1916 ett belopp av 22,100 kronor i och för anordnande under samma år av en extra utbildningskurs vid skjutskolan.

Efter därom av chefen för skjutskolan och inspektören för infanteriet gjorda framställningar hemställde arméförvaltningen i sin underdåniga skrivelse den 30 september 1915 angående lantförsvarets medelsbehov för år 1917, att å extra stat för samma år måtte av riksdagen äskas dels 13,580 kronor för utökande av elevantalet under år 1917 till 95 subalternofficerare, 33 kaptener och ryttmästare samt 12 majorer, dels ock 8,000 kronor för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t fann jag mig böra tillstyrka såväl den föreslagna ökningen av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna som den ifrågasatta kulsprutekursen. Vad de beräknade kostnaderna anginge, gäve dessa icke anledning till någon erinran. Då emellertid med hänsyn till den föreliggande frågan angående skjutskolans framtida förläggning vissa för den beslutade extra kursen under år 1916 erforderliga av skolchefen föreslagna byggnads- och reparationsarbeten icke blivit vidtagna samt berörda kurs följaktligen icke kunde under det året vid skolan anordnas, ansåg jag, att det för samma kurs beviljade anslaget å 22,100 kronor kunde tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för de föreslagna kurserna under år 1917, vilka kostnader uppginge till sammanlagt (13,580 + 8,000 =) 21,580 kronor. Något särskilt anslag för ändamålet behövde följaktligen icke av riksdagen äskas.

I anslutning härtill föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att det för anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet å extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 22,100 kronor finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna vid skjut-

skolan under år 1917 ävensom för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs. [8.]

Uti sin skrivelse den 13 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel anförde riksdagen, att enligt vad skolchefen framhållit erfordrades, för att ifrågavarande kurser under år 1917 skulle kunna äga rum, vidtagande av vissa byggnads- och reparationsarbeten. Då emellertid någon framställning därom icke kommit riksdagen tillhanda, hade riksdagen icke kunnat bedöma, huruvida de föreslagna anordningarna kunde under år 1917 vidtagas, utan att de av skjutskolans chef ifrågasatta arbetena utfördes. Emellertid hade riksdagen i allt fall icke velat motsätta sig den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen utan funnit sig böra bifalla densamma.

Uti sin förenämnda skrivelse den 31 augusti 1916 har nu chefen för skjutskolan anfört, att även under år 1918 en ökning av antalet elever i skolans ordinarie utbildningskurser vore av nöden, och att samma åtgärder, som för år 1917 skulle vidtagas för detta ändamål, även borde vidtagas för år 1918. Skolchefen föreslog därför, att för sistnämnda år måtte äskas det för ökningen av elevantalet under år 1917 begärda beloppet, 13,580 kronor, dock med minskning av 60 kronor för dagtraktamenten för adjutanten vid skolan. För den händelse eleverna, såsom upptagits i förslaget till ordinarie stat för skolan, erhöles fullt i stället för halft dagtraktamente, borde dock beloppet ökas till 16,775 kronor.

Chefs för  
skjutskolan  
framställning.

Behovet av en årlig kulsprutekurs vore permanent. Erfarenheterna från den kulsprutekurs, som ägt rum år 1916, visade otvetydigt, att utan centrala kulsprutekurser skulle kulsprutetjänsten vid infanteriet och kavalleriet snart gå avsevärt tillbaka. Sådan kurs hade också upptagits i förslaget om skjutskolans omorganisation. Det lede därför intet tvivel, att en dylik kurs borde äga rum år 1918 likasom sedermera allt framgent.

Vad kostnaderna för kulsprutekursen anginge, kunde dessa icke tillförlitligen beräknas under annan förutsättning, än att en av skolchefen föreslagen officersbyggnad komme till utförande före kursens början och kursen således kunde förläggas till Rosersberg. Blev så förhållandet, kunde samma belopp beräknas för år 1918 som för år 1917 eller 8,000 kronor. Därest eleverna erhöles helt dagtraktamente, komme kostnaden dock att uppgå till 9,485 kronor. Måste kursen förläggas till annan plats, krävdes ett större belopp. Under sådana omständigheter måste nämligen flera lärare beräknas, eleverna eventuellt erhålla högre dagtraktamente och markskadeersättningarna kunna ökas.

[8.]

Inspektörens  
för infanteriet  
yttrande.

Inspektören för infanteriet har icke framställt någon erinran mot skolchefens förslag om ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna under år 1918.

Anordnandet av en kulsprutekurs under samma år funne inspektören oundgängligen nödvändigt. Skulle densamma — något som för närvarande icke kunde överses — icke kunna förläggas till Rosersberg utan exempelvis till Skillingaryd för att göra skjututbildningen mera fruktbringande, syntes kostnaderna för kursen icke böra beräknas under 14,000 kronor.

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

Arméförvaltningen har, under åberopande av vad ämbetsverket i sin förenämnda skrivelse den 30 september 1915 i ämnet anført, funnit sig böra tillstyrka skolchefens förslag om ökning av antalet elever i de ordinarie kurserna under år 1918, även i vad förslaget avsåge, att eleverna skulle erhålla fullt i stället för halft dagtraktamente. Dock erfordrades ej något avdrag om 60 kronor för dagtraktamenten till adjutanten vid skolan, enär detta dagtraktamentsbelopp redan avgått från de förut beräknade 13,580 kronor. Enligt en arméförvaltningens skrivelse bifogad beräkning av kostnaden för ökning under år 1918 av antalet elever vid skjutskolans ordinarie utbildningskurser skulle kostnaden, däri ingående fullt dagtraktamente för eleverna, uppgå till 16,835 kronor.

Mot förslaget att under år 1918 anordna en kulsprutekurs vid skjutskolan hade arméförvaltningen icke något att erinra. Kostnaderna för densamma syntes, på sätt inspektören för infanteriet föreslagit, böra upptagas till högst 14,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte, för den händelse förslaget angående omorganisation av skjutskolan icke bleve för 1917 års riksdag framlagt, föreslå riksdagen att för ökning av elevantalet under år 1918 i de ordinarie utbildningskurserna samt för anordnande vid skolan under samma år av en kulsprutekurs som förstärkning av skolans ordinarie stat anvisa ett belopp av  $(16,835 + 14,000 =) 30,835$  kronor eller i runt tal 31,000 kronor.

Departements-  
chefen.

Vad först beträffar förslaget att för tillgodoseende av skjututbildningen inom armén öka antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna under år 1918, har jag icke något att däremot erinra. De härför av arméförvaltningen beräknade kostnaderna eller 16,835 kronor, däri inbegripet fullt dagtraktamente åt eleverna, giva mig icke heller anledning till någon erinran. Därvid hava nämligen tillämpats enahanda beräkningsgrunder som i den för skjutskolan fastställda staten.

[8.]

I likhet med chefen för skjutskolan och inspektören för infanteriet anser även jag det vara av vikt, att kulsprutekurser för framtiden arligen anordnas vid skjutskolan. Under år 1916 har en dylik kurs måst anordnas och, såsom förut nämnts, skall en sådan kurs äga rum jämväl innevarande år. Medel torde därför nu böra äskas för en kulsprutekurs under år 1918. Kostnaderna härför hava beräknats till 9,485 kronor, under förutsättning att densamma kan förläggas till Rosersberg, men till 14,000 kronor, för den händelse densamma måste anordnas å annan plats, förslagsvis Skillingaryd. Då jag emellertid, såsom av det följande framgår, har för avsikt att föreslå vidtagande av erforderliga åtgärder för beredande av nödigt förläggningsutrymme vid Rosersberg, torde endast förstnämnda belopp böra för ändamålet äskas.

För ifrågavarande båda ändamål skulle alltså erfordras tillhoppa  $(16,835 + 9,485 =) 26,320$  kronor.

Såsom förut nämnts, medgav förra årets riksdag, att det för anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för år 1916 beviljade anslaget av 22,100 kronor finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna under år 1917 ävensom för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs. Förutsättningen för att ett ökat antal elever skulle kunna till skolan beordras och för att kulsprutekursen skulle därstädes kunna äga rum var, att ökat förläggningsutrymme vid skolan anordnades. Då emellertid några åtgärder härför icke blivit vidtagna, kan elevantalet icke under innevarande år på avsett sätt utökas, ej heller kan den tillämnade kulsprutekursen äga rum vid Rosersberg, utan måste densamma anordnas å annan plats. Vid sådant förhållande kommer kursen att draga en kostnad av högst 14,000 kronor i stället för beräknade 8,000 kronor. Å det för nyss angivna ändamål tillgängliga anslaget kommer alltså att uppstå en besparing av  $(22,100 - 14,000 =) 8,100$  kronor. Detta belopp torde lämpligen böra tagas i anspråk för täckandet av anslagsbehovet för år 1918. Under förutsättning av bifall härtill skulle således för utökning av elevantalet under år 1918 och för anordnande av en kulsprutekurs erfordras endast  $(26,320 - 8,100 =) 18,220$  kronor. Detta belopp torde böra äskas å extra stat.

#### Vidtagande av vissa byggnadsarbeten vid skjutskolan.

Redan i skrivelse den 31 maj 1915 anmälde chefen för skjutskolan, att därest, som avsett vore, tre utbildningskurser skulle under år 1916 äga rum vid skjutskolan, vissa byggnads- och reparationsarbeten måste vidtagas. De mest framträdande brister, som borde avhjälpas, vore följande: Förläggningsutrymme för övningstruppen saknades helt och

Tidigare förslag om verkställande av vissa byggnadsarbeten.

- [8.] hållet. Vidare vore manskapsköket alldeles otillräckligt. Då matlagning för större trupp skulle ske, måste under nuvarande förhållanden kokning av potatis och dylikt ske ute i det fria. De lokaler, som användes till förläggning av officerare, vore till stor del i sådant skick, att de icke utan hälsofara kunde bebos under kallare årstid. I matsalsbyggnaden för officerare saknades innanfönster i såväl matsal som serveringsrum och kök. Rum för ytterkläder funnes icke, och tjänstpersonalen vore förlagd i rum, som saknade eldstäder. Officersmässen kunde icke utan vissa förändringar hållas i behövlig grad uppvärmd. Slutligen vore stallet delvis icke vinterbonat.

Med hänsyn därtill, att förutnämnda sakkunniga föreslagit, att skjutskolan skulle för framtiden kvarbliva vid Rosersberg, ävensom framlagt under sådan förutsättning uppgjord plan för erforderliga nybyggnadsarbeten vid skolan, ansåge skolchefen, att de åtgärder, som behövde vidtagas, borde utföras i enlighet med nämnda plan i de delar, där sådant vore möjligt. Dessa åtgärder vore dels uppförande av en *manskapsbarack* och en *köksbyggnad*, dels ock verkställande av vissa *inrednings- och reparationsarbeten*. Kostnaderna för utförande av förenämnda byggnads-, inrednings- och reparationsarbeten beräknades komma att uppgå till i runt tal 95,000 kronor, och hemställde skolchefen om nämnda belopp påvisande.

Framställningen tillstyrktes av inspektören för infanteriet och arméförvaltningen.

Uti skrivelse den 12 augusti 1915 angående ökat antal elever vid skjutskolan under år 1917 framhöll skolchefen, att en förutsättning härför vore, att förlägningsutrymmet vid skolan ökades. Sådant funnes för närvarande, förutom för lärarpersonalen, för 32 subalternofficerare, 14 kaptenar och 4 majorer. För utökning av elevantalet på föreslaget sätt erfordrades rum för ytterligare 16 subalternofficerare, 3 kaptenar och 2 majorer. Subalternofficerarna kunde förläggas två i varje rum, vadan antalet ytterligare erforderliga rum skulle uppgå till 13. Då emellertid förläggningen hittills i vissa fall varit för trång samt under vissa perioder rum erfordrades dels för generalstabsofficerare, vilka plägade beordras att följa vissa större skjutningar, dels för kaptenar från andra truppslag än infanteriet, vilka på egen begäran beordrades genomgå kurs vid skolan, dels ock såsom reserv vid sjukdomsfall m. fl. tillfällen, borde rumantalet för officerare ökas med 20. För att fylla detta behov föreslog skolchefen uppförandet av en *officersbyggnad* för en av arméförvaltningens fortifikationsdepartement beräknad kostnad av 40,000 kronor, var till komme kostnaden för nyanskaffning av möbler och inventarier med 300 kronor för rum eller tillhoppa 6,000 kronor. Det nu angivna

ytterligare utrymmet erfordrades emellertid endast i det fall, att fullständigt etablissemang för skjutskolan å Rosersberg icke före skjutskolans början år 1917 kommit till utförande beträffande officersbostäder till det omfång, som svarade mot förenämnda ytterligare behov av 20 rum. I sammanhang härmed framhöll skolchefen, att de av honom i förenämnda skrivelse den 31 maj 1915 föreslagna arbetena under alla förhållanden vore erforderliga. Därest desamma icke bleve vidtagna redan till 1916 års kurser, borde de följaktligen utföras före den tid, då 1917 års kurser toge sin början.

[8.]

Uti avgivet yttrande förklarade arméförvaltningen sig anse, att intet tvivel rådde därom, att ett oavvisligt behov av dessa arbeten föreläge, och om önskvärdheten av, att anslag därtill snarast möjligt ställdes till förfogande. Då emellertid ifrågavarande byggnader och arbeten icke behövdes, för den händelse ett fullständigt etablissemang för skjutskolan komme till stånd enligt avgivet förslag, borde, enligt arméförvaltningens åsikt, innan desamma utfördes, slutgiltigt beslut hava fattats om, att skjutskolan i en eller annan form skulle kvarbliva vid Rosersberg, ävensom bestämts omfånget av de byggnader och arbeten, som erfordrades för skjutskolans vidare verksamhet därstädes.

Vid tiden för förra statsverkspropositionens avlåtande till riksdagen förelåg frågan om skjutskolans omorganisation icke i det skick, att då kunde bedömas omfattningen av de byggnadsarbeten, som vid en förläggning av skolan till Rosersberg bleve erforderliga. Då jag dock hyste förhoppning om, att proposition i ämnet skulle kunna under riksdagens lopp avlåtas, beräknades i statsverkspropositionen icke något belopp för förenämnda byggnadsarbeten. Emellertid blev frågan om skjutskolans förläggning och omorganisation icke för 1916 års riksdag framlagd.

Uti sin förenämnda skrivelse den 31 augusti 1916 har nu chefen för skjutskolan framhållit, att för att kunna vidtaga den av honom föreslagna ökningen av elevantalet i skjutskolans ordinarie utbildningskurser och anordna en kulsprutekurs förut omnämnda, av honom föreslagna nybyggnads- och reparationsarbeten måste komma till utförande.

Chefens för  
skjutskolan  
framställning.

Inspektören för infanteriet har härutinnan instämt med skolchefen.

Inspektörens  
för infanteriet  
yttrande.

Uti avgivet yttrande har arméförvaltningen framhållit, att därest icke en fullständig omorganisation av skjutskolan jämte härtill hörande byggnadsarbeten under närmaste tiden bleve beslutad, möjligheten av att

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

- [8.] utbilda ett ökat antal elever i de ordinarie kurserna vore ofrånkomligt bunden vid beredande av ett ökat förläggningsutrymme vid skolan samt vid vinterbonande av en del redan nu använda lägenheter. De av chefen för skolan föreslagna nybyggnaderna av 1 officersbostad, 1 manskapsbarack och 1 köksbyggnad fölle emellertid ej helt inom ramen av de byggnads- och ändringsförslag, som av arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement i deras underdåniga yttrande den 31 december 1915 avgivits över inspektörens för infanteriet förslag till omorganisation för skolan. Då det å ena sidan ej syntes vara lämpligt att för ovanberörda provisorium uppföra byggnader, som sedan ej passade in i den slutliga omorganisationen, men då det å andra sidan vore oundgängligen nödvändigt, att behovet av ökat förläggningsutrymme snarast bleve tillgodosett, borde enligt arméförvaltningens åsikt utredning omedelbart verkställas, angående vilka i det slutliga förslaget ingående åtgärder som nu borde vidtagas för tillgodoseende av sagda behov av förläggningsutrymme.

Utredning  
angående ökat  
förläggnings-  
utrymme.

Med anledning härav anbefalldes Kungl. Maj:t den 3 november 1916 arméförvaltningens fortifikationsdepartement att, efter samråd med artilleridepartementet och chefen för skjutskolan, skyndsamt låta verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med fullständig utredning angående de åtgärder, som omedelbart borde vidtagas för tillgodoseende av nödigt förläggningsutrymme vid skjutskolan.

Till åtlydnad härav har fortifikationsdepartementet den 8 december 1916 avgivit utlåtande i ämnet samt därvid till en början meddelat, att, enligt vad artilleridepartementet upplyst, utredningen avsåge att inränga av chefen för skjutskolan angivna provisoriska behov av ökat förläggningsutrymme för utbildning år 1917 av ökat antal elever vid skolan under det förslag, som av arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement den 31 december 1915 avgivits över inspektörens för infanteriet förslag till fullständig omorganisation av skolan. Därjämte hade chefen för skjutskolan inför departementet framlagt de krav på byggnadsarbeten vid skolan, som borde snarast tillgodoses.

Med anledning av vad som sålunda blivit fortifikationsdepartementet meddelat, ville departementet anföra följande:

I den ingivna byggnadsplanen vore upptagna bland andra kostnader även 60,000 kronor för uppförande av två baracker samt 20,000 kronor för förbättring av manskapskök och manskapets mässlokaler. Chefen för skjutskolan hade nu framhållit, att det vore oundgängligen nöd-

[8.]

vändigt, att åtgärder snarast vidtoges för beredande av förläggning under tak av övningstruppen. Denna låge nu under månadslång vistelse vid skolan förlagd i tälthyddor, som för manskapet särskilt under regnig väderlek vore särdeles olämpligt. Tältdelar och uniformer bleve dessutom förstörda för stora värden, varjämte intet förvaringsutrymme funnes för uniformer till ombyte. Någon möjlighet att isolera sjuka annat än i tält funnes icke heller. Då enligt meddelande av chefen för skjutskolan man emellertid tillsvidare, ehuru med svårighet, kunde reda sig med endast en barack, hemställde departementet, att endast en sådan nu uppfördes.

Det för närvarande använda manskapsköket vore ytterst otidsenligt och så litet, att vissa delar av portionen måste tillagas utomhus. Ingen manskapsmäss funnes, och dock vore handräckningen förlagd till skolan i fyra månader. Det vore därför enligt fortifikationsdepartementets åsikt nödvändigt, att de i förut angiven plan upptagna förbättringsarbetena beträffande köks- och mässlokaler komme till utförande.

I byggnadsplanen hade icke upptagits anordningar för ökat förläggningsutrymme för eleverna vid skolan, enär det beräknats att förlägga samtliga officerare i slottet. Då nu intet utrymme kunde erhållas därstädes utöver det, som redan vore upplåtet åt skolan, återstode ingen annan utväg att provisoriskt ordna förläggningen för officerarna än att uppföra en officersbyggnad, om tillstånd att uppföra en dylik på Rosersbergs kungsgårds mark kunde erhållas. Beträffande storleken av denna byggnad hade skolchefen framhållit, att 24 officersrum erfordrades utöver det antal, som nu disponerades, varjämte av dessa nya rum minst 10 måste vara så stora, att 2 officerare kunde förläggas i varje. Uppförandet av den här föreslagna officersbyggnaden syntes visserligen gå utanför den uppgjorda byggnadsplanen, men kunde vid anordnandet av ett tidsenligt etablissemang för skjutskolan omändras till bostadsbyggnad av ett eller annat slag (i planen vore exempelvis upptagna nybyggnader för lärare och adjutant m. fl.) och sålunda, ehuru med någon extra kostnad, inrangeras i förutnämnda byggnadsplan. Detta bleve desto lättare, som byggnaden måste vara vinterbonad, enär inryckning till årets första kurs vid skolan komme att ske omkring den 1 april.

På grund av sagda tidiga inryckning måste även vissa ombonings- och dylika arbeten vidtagas vid förläggningen i slottet, särskilt beträffande officersmatsalen.

Enligt å fortifikationsdepartementets kasernavdelning gjorda beräkningar för de sålunda föreslagna provisoriska anordningarna, varvid hänsyn tagits till ökningen i arbets- och materialkostnader, skulle kostnaderna bliva:

|      |                                                                   |        |           |
|------|-------------------------------------------------------------------|--------|-----------|
| [8.] | för en barack.....                                                | kronor | 40,000: — |
|      | » anordningar beträffande köks- och mässlokaler...                | »      | 27,000: — |
|      | » en officersbyggnad om 24 rum.....                               | »      | 96,000: — |
|      | » inventarier till officersbyggnaden å 400 kronor<br>för rum..... | »      | 9,600: —  |
|      | » omboningsarbeten i slottet .....                                | »      | 5,000: —  |
|      | » oförutsedda utgifter .....                                      | »      | 22,400: — |
|      | <hr/> Summa kronor 200,000: —                                     |        |           |

Departements-  
chefen.

Enligt vad förut omnämnts, har frågan om skjutskolans framtida förläggning stått på dagordningen, alltsedan dess nuvarande organisation år 1908 fastställdes. Behovet av ökat inkvarteringsutrymme, vilket redan dessförinnan framträtt, har sedan dess gjort sig synnerligen starkt gällande, och bristen härå har även medfört, att till skolan icke kunnat beordras det antal elever, för vilket skolans stat är beräknad och som för skjututbildningens inom armén behöriga tillgodoseende måste anses vara oundgängligen erforderligt. Bristen på inkvarteringsutrymme medför även, att övningstrupp icke kan till skolan beordras i den omfattning, som behöves, för att undervisningen skall kunna bedrivas på ett rationellt sätt och leda till åsyftat resultat. Härtill kommer, att det markområde, som för närvarande står till skjutskolans disposition för skjutövningarnas bedrivande, icke på långt när motsvarar de krav, som numera måste ställas på ett för ifrågavarande ändamål avsett skjutfält. Detta måste hava en sådan omfattning, att icke blott flertalet större fältskjutningar kunna äga rum inom detsamma utan även möjlighet finnes till samövning mellan de tre huvudvapenslagen, särskilt infanteri och fältartilleri. För att skjutskolan skall kunna fylla sin uppgift, måste därför dess förläggning ordnas så, att skolans behov av såväl erforderligt inkvarteringsutrymme som ett fullt ändamålsenligt skjutfält bliver behörigen tillgodosett. Angelägenheten av att frågan om skjutskolans framtida förläggning bringas till en lösning, måste också numera anses vara synnerligen stor. De med den nuvarande förläggningen förenade olägenheterna göra sig med varje år allt mera märkbara och inverka särskilt menligt på utbildningsarbetets bedrivande. Vidare kunna åtskilliga omfattande reparationer å samt utvidgningar och anläggningar av skjutbanor, lokaler m. m., vilka i avvaktan på förläggningsfrågans avgörande fått tillsvidare anstå, icke i längden uppskjutas. Slutligen medför jämväl den nya härordningens antagande behov av en utvidgning av skolans verksamhetsområde, i det antalet elever i de nuvarande utbildningskurserna måste ökas samt nya kurser för utbildning i skjutning med kulsprutor anordnas.

[8.]

De platser, vilka ansetts kunna ifrågasättas såsom förläggningsorter för skjutskolan och därför gjorts till föremål för närmare undersökningar, äro Rosersberg, artilleriets skjutfält vid Skillingaryd, Karlsborg och Remmene, ett flertal av det indelta infanteriets gamla mötesplatser, särskilt Malma hed invid Malmköping, Järvafältet invid Stockholm samt det i Vallentuna socken av Stockholms län belägna Lindö gods. Enligt vad den verkställda utredningen givit vid handen, kunna emellertid endast Rosersberg och Lindö anses uppfylla de fordringar, som måste uppställas å en sådan förläggningsort. Övriga undersökta platser hava antingen visat sig vara för ändamålet olämpliga eller av kostnadsskäl icke ansetts böra ifrågakomma. Detta senare har varit förhållandet med ett av år 1908 tillkallade sakkunniga undersökt och såsom en synnerligen lämplig plats för ett skjutskoleetablissemang befunnet område inom Järvafältet. Med anledning därav, att Järvafältet blivit väsentligen utökat, sedan nämnda sakkunniga avgåvo sitt utlåtande, anmodade jag arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement att inkomma med yttrande, huruvida skjutskolan lämpligen kunde förläggas till Järvafältet och, därest så skulle anses vara förhållandet, med en summarisk överslagsberäkning av kostnaderna härför. Uti skrivelse den 16 februari 1916 hava emellertid nämnda departement, efter chefens för fjärde arméfördelningen hörande, meddelat, att någon möjlighet att förlägga skjutskolan å Järvafältet icke förefinnes, utan att fältets ändamål att utgöra övningsterräng för trupper av Stockholms garnison i betänklig grad förfelas. Vid sådant förhållande torde valet av förläggningsplats för skjutskolan vara inskränkt till Rosersberg och Lindö.

Av dessa båda platser hava 1913 års sakkunniga ansett sig böra i främsta rummet förorda Rosersberg. Visserligen kunde Lindö anses äga vissa fördelar framför Rosersberg, såsom möjlighet för framtida utvidgning och övning med större truppstyrkor, men berörda fördelar kunde enligt de sakkunnigas uppfattning icke anses vara av nog avgörande betydelse för att motivera den avsevärt ökade kostnad, en förläggning till Lindö skulle medföra. Inspektören för infanteriet har, utan att uttala sig angående kostnadsfrågan, ansett företräde böra givas åt Rosersbergsförslaget, och arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och civila departement hava jämväl tillstyrkt samma förslag. För egen del ansluter jag mig i allo till den av myndigheterna sålunda uttalade uppfattningen. Under förutsättning att såväl slottet som kungsgården ställas till förfogande för ändamålet samt skjutfältet på av de sakkunniga föreslaget sätt utvidgas, kommer Rosersberg att väl fylla alla de ford-

[8.] ringar, som måste uppställas å en förläggningsplats för skjutskolan. Härtill kommer dessutom det i förevarande fall avgörande skälet, att kostnaderna för skolans förläggning till Rosersberg, även inberäknad eventuell lösesumma för slottet och kungsgården, enligt vad utredningen givit vid handen komma att ställa sig avsevärt mindre än vid en förläggning till Lindö, varest ett fullständigt nytt skjutskoleetablissemang måste uppföras.

För skjutskolans framtida definitiva förläggning till Rosersberg erfordras, förutom kungsgårdens hela område, jämväl åtskilliga markförvärv för skjutfältets utökning. De enskilda personer tillhöriga markområden, som enligt de sakkunnigas, av vederbörande myndigheter biträdda förslag skulle för ändamålet förvärfvas, hava en sammanlagd areal av 705,52 hektar, därav 136,41 hektar inrösningsjord och 569,11 hektar avrösningsjord. Då kungsgården har en areal av 771,90 hektar, skulle hela det område, varöver skjutskolan komme att förfoga, uppgå till sammanlagt 1,477,42 hektar. Emellertid hava de sakkunniga ansett, att av kungsgårdens nuvarande område skulle såsom obehövt kunna avsälas ett öster om järnvägen mellan Stockholm och Uppsala beläget område om 61,4 hektar. Under förutsättning härav skulle övningsfältets areal således uppgå till 1,416,02 hektar, därav 360,91 hektar inrösningsjord och 1,055,11 hektar avrösningsjord. Kostnaderna för den mark, som skulle av enskilda förvärfvas, hava, såsom förut nämnts, beräknats till 472,400 kronor, därav 462,400 kronor i marklösen och 10,000 kronor i expropriationskostnader.

För skjutskolans definitiva förläggning till Rosersberg erfordras emellertid även vidtagande av en hel del reparations-, inrednings- och nybyggnadsarbeten. Under förutsättning att hela slottet kommer att av skjutskolan övertagas, hava kostnaderna härför av fortifikationsdepartementet uti skrivelse den 31 december 1915 beräknats till 630,000 kronor enligt följande approximativa kostnadsberäkning.

#### A. Arbeten i befintliga byggnader:

|                                                                |        |           |
|----------------------------------------------------------------|--------|-----------|
| Stallet utan vindsinredning i flyglarna .....                  | kronor | 60,000: — |
| Teaterflygeln med centraluppvärmning .....                     | »      | 15,140: — |
| Köksflygeln .....                                              | »      | 9,190: —  |
| Gången till köksflygeln (velocipedstallet) .....               | »      | 100: —    |
| Pensionärshemmen I och II (bostäder för 2 förste lärare) ..... | »      | 14,000: — |
| Fältskjutningsförrådet .....                                   | »      | 1,350: —  |
| Stallflygeln .....                                             | »      | 17,156: — |

|                                                       |        |           |      |
|-------------------------------------------------------|--------|-----------|------|
| Ammunitionsbod .....                                  | kronor | 1,000: —  | [8.] |
| Officersbyggnadens ändring till sjukhus .....         | »      | 7,700: —  |      |
| Tillbyggnad av matsalen med kök och mässlokaler ..... | »      | 20,000: — |      |
| Värdshuset .....                                      | »      | 21,856: — |      |
| Uthusbyggnad .....                                    | »      | 1,100: —  |      |
| Kallbadhus för officerarna .....                      | »      | 5,000: —  |      |
| Ångbåtsbrygga .....                                   | »      | 500: —    |      |
| Skjutbanor .....                                      | »      | 18,000: — |      |
| Inre vatten-, avlopps- och elektriska ledningar...    | »      | 25,000: — |      |
| Omboning av Djurgårdsvillan .....                     | »      | 1,500: —  |      |

## B. Nybyggnader:

|                                                                 |        |           |
|-----------------------------------------------------------------|--------|-----------|
| Chefsbostad av trä .....                                        | kronor | 35,000: — |
| Bostadsbyggnad för adjutant och en förste lärare .....          | »      | 45,000: — |
| Två baracker för tillsammans 300 man .....                      | »      | 60,000: — |
| Verkstadsbyggnad .....                                          | »      | 33,550: — |
| Två skjutbanor .....                                            | »      | 1,280: —  |
| Halmbod .....                                                   | »      | 1,000: —  |
| Avträde .....                                                   | »      | 3,000: —  |
| Skul- och sopbod för manskapsköket .....                        | »      | 1,000: —  |
| » » » » officerarnas kök och bo-<br>städer .....                | »      | 1,000: —  |
| Materialförråd .....                                            | »      | 3,000: —  |
| Ströbod och gödselstack .....                                   | »      | 830: —    |
| Brunn med uppfodringsverk .....                                 | »      | 6,500: —  |
| Vattenreservoar .....                                           | »      | 14,000: — |
| Kallbadhus för manskapet .....                                  | »      | 6,000: —  |
| Septic tank .....                                               | »      | 5,000: —  |
| Transformatorstation .....                                      | »      | 10,000: — |
| Statbyggnad .....                                               | »      | 7,000: —  |
| Byggnad för fem statare inflyttas från övnings-<br>fältet ..... | »      | 15,000: — |
| Yttre vatten-, avlopps- och elektriska ledningar .....          | »      | 50,000: — |
| Planering .....                                                 | »      | 15,000: — |
| Väganläggningar .....                                           | »      | 25,000: — |
| Telefonnät .....                                                | »      | 13,500: — |
| Komplettering av brandattiralj .....                            | »      | 2,500: —  |

Summa kronor 572,752: —

|                                                                |   |           |
|----------------------------------------------------------------|---|-----------|
| C. Kontroll, byråkostnader och oförutsedda ut-<br>gifter ..... | » | 57,248: — |
|----------------------------------------------------------------|---|-----------|

Slutsumma kronor 630,000: —

[8.]

Med hänsyn till de stora krav, som för närvarande ställas å statskassan för tillgodoseende av andra försvarsbehov, har jag, såsom förut framhållits, icke ansett mig för närvarande kunna tillstyrka avlåtande av proposition till riksdagen om skjutskolans omorganisation. Vid sådant förhållande torde jämväl böra tillsvidare anstå med de föreslagna markförvärven ävensom med flertalet av de ifrågasatta reparations-, inrednings- och nybyggnadsarbetena.

Däremot torde framställning nu böra göras till riksdagen om anvisande av medel för verkställande av sådana byggnadsarbeten, som redan med skolans nuvarande organisation måste anses oundgängligen erforderliga. Hit hör i främsta rummet beredande av inkvarteringsutrymme för elever. Såsom förut nämnts, skola enligt den nuvarande staten årligen till skolan beordras tillhopa 118 elever, därav 80 subalternofficerare, 30 kaptener och 8 majorer. På grund av bristande inkvarteringsutrymme hava emellertid under de senare åren endast kunnat till skolan beordras i medeltal 64 subalternofficerare. Då nu från krigsskolan årligen utexamineras 110 å 120 elever, vilka såsom officerare skola genomgå skjutskolan, men därstädes endast kan emottagas något mera än halva detta antal, blir följden den, att medelåldern för eleverna i subalternkurserna vid skjutskolan för varje år stiger. Medan förut kommendering till skjutskolan ägde rum 2 å 3 år efter avlagd officersexamen, utgöres numera mer än halva antalet av eleverna i subalternkursen av löjtnanter. Då en hel del av dessa efter genomgången skjutskolekurs förordnas till adjutanter vid regementen och staber eller söka och vinna inträde vid krigshögskolan, undandragas de därigenom den egentliga trupptjänsten. Den utbildning, subalternofficerarna vid skjutskolan erhålla, kommer på detta sätt icke truppförbanden tillgodo i samma utsträckning, som den skulle göra, därest de kunde vid yngre år till skjutskolan beordras. För att detta skall kunna ske, måste inkvarteringsutrymmet därstädes ökas.

Enligt det föreliggande förslaget till omorganisation av skjutskolan skulle till de nuvarande kurserna beordras 80 subalternofficerare, 33 kaptener och ryttmästare samt 12 majorer, eller tillhopa 125 elever, d. v. s. 7 mera än den nuvarande staten upptager. Därjämte skulle den nya kursen för utbildning i skjutning med kulspruta omfatta 33 elever. Slutligen skulle tillkomma högst 10 kaptener och majorer för att under viss kortare tid följa utbildningen vid skolan. Enligt det av mig i det föregående tillstyrkta förslaget till utökning av kurserna vid skjutskolan under år 1918 skulle dit beordras 95 subalternofficerare, 33 kaptener och ryttmästare samt 12 majorer eller tillhopa 140, d. v. s.

15 mera än i motsvarande kurser enligt den nya organisationen. Den tillämnade kulsprutekursen är avsedd att omfatta 33 elever eller samma antal som efter den nya organisationens genomförande.

Det av arméförvaltningens fortifikationsdepartement nu framlagda förslaget avser att bereda inkvartering åt det antal elever, som enligt den tillämnade nya organisationen är avsett att till skolan beordras. För beredande av förläggningsutrymme åt det överskjutande antalet elever i kurserna under år 1918 torde icke några särskilda åtgärder vara erforderliga, utan synes plats kunna beredas dels genom att, så långt möjligt är, förlägga två i samma rum, dels genom att taga det för tillfälliga elever avsedda utrymmet i anspråk.

Såsom fortifikationsdepartementet framhållit, ingår icke den nu föreslagna officersbyggnaden i planen för de byggnadsarbeten, som enligt det föreliggande organisationsförslaget skulle komma till utförande vid skjutskolan. Då densamma emellertid torde, i händelse själva slottsbyggnaden framdeles varder till skjutskolan upplåten, utan någon mera avsevärd kostnad kunna omändras till bostadshus för chefen och lärarpersonalen, finner jag mig böra tillstyrka dess uppförande i enlighet med fortifikationsdepartementets förslag.

Vad övriga föreslagna byggnadsarbeten beträffar, finner jag dessa jämväl vara av beskaffenhet att nu böra komma till utförande. Att, såsom nu är förhållandet, låta övningstruppen vara under månadslång vistelse vid skjutskolan förlagd i bivack, kan ur flera synpunkter icke anses lämpligt, och att, såsom nu måste ske, delvis verkställa matlagningen utomhus är givetvis i hög grad otillfredsställande. Det torde böra framhållas, att samtliga ifrågavarande ändringar ingå i planen för de vid en omorganisation av skjutskolan tillämnade byggnadsarbetena.

Kostnaderna för de nu föreslagna byggnads- och reparationsarbetena hava av fortifikationsdepartementet beräknats till sammanlagt 200,000 kronor. Detta belopp kan visserligen förefalla väl högt i jämförelse med tidigare beräknade kostnader, men med hänsyn till den på senare tiden inträdda avsevärda ökningen i arbets- och materialpriser anser jag mig icke kunna däremot framställa någon erinran.

Med hänsyn till angelägenheten av, att ifrågavarande byggnads- och reparationsarbeten komma till utförande, innan 1918 års kurser taga sin början, torde de medel, som för ändamålet kunna varda anvisade, få av Kungl. Maj:t i mån av behov förskottsvis utanordnas redan under innevarande år.

[8.]

## Sammanfattning.

Enligt vad ovan anförts, skulle således med avseende å skjutskolan för infanteriet och kavalleriet erfordras

dels en ökning av ordinarie anslaget till skjutskolan med 18,671 kronor eller från 63,329 kronor till 82,000 kronor,

dels för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna under år 1918 ävensom för anordnande under samma år av en kulsprutekurs ett extra anslag av 18,220 kronor,

dels ock för verkställande av vissa byggnads- och inredningsarbeten ett extra anslag av 200,000 kronor.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att öka reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet,

|           |                  |
|-----------|------------------|
| nu...     | kronor 63,329: — |
| med.....  | » 18,671: —      |
| till..... | kronor 82,000: — |

[9.] 4. **Ökning av antalet elever vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet samt anordnande därstädes av en kulsprutekurs.**

Under åberopande av vad jag under näst föregående punkt anfört, får jag hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

*dels att för ökning av antalet elever i de ordinarie utbildningskurserna vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet under år 1918 ävensom för anordnande därstädes under samma år av en kulsprutekurs å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 18,220 kronor,*

*dels ock medgiva, att för nyss angivna ändamål jämväl må tagas i anspråk ett belopp av 8,100 kronor av det för anordnande av vissa extra kurser vid skjutskolan för infanteriet och kavalleriet å extra stat för år 1916 beviljade anslaget av 22,100 kronor.*

## 5. Artilleriskjutskolor.

Ordinarie reservationsanslaget till artilleriskjutskolor har från och med år 1910 varit i riksstaten uppfört med 27,000 kronor.

Nuvarande  
stat.

Enligt den av Kungl. Maj:t den 27 oktober 1911 fastställda staten för anslagets användande är detsamma uppdelat i två särskilda titlar, nämligen fältartilleriets skjutskola och fästnings- och positionsartilleriets skjutskola. Under den förra äro beräknade arvoden, dagtraktamenten, reseersättning, handräckning, transporter och materialier m. m. med tillhopa 17,670 kronor och under den senare enahanda utgifter med tillsammans 7,194 kronor. Å staten är dessutom till diverse oförutsedda utgifter för skolornas behov upptaget ett belopp av 2,136 kronor.

Båda skolorna anordnas under sommaren och äro beräknade att pågå vardera under 42 dagar.

Enligt de vid 1914 års härordningsproposition fogade och av riksdagen i förevarande hänseende utan erinran lämnade kostnadsberäkningarna skulle ifrågavarande anslag, på grund av ökat antal elever efter haubitsdivisionernas fullständiga organiserande, efter genomförd härordning uppgå till 29,250 kronor.

1914 års  
härordning.

Uti sin framställning angående lantförsvarets medelsbehov för år 1917 anmälde arméförvaltningen, att generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet anordnat utredning med hänsyn till artilleriskjutskolornas delvisa förläggning till vinterperiod. Då emellertid därigenom uppkommande behov av ökat anslag syntes, vad de närmaste åren beträffade, kunna täckas av förefintliga reservationer under anslaget, funne arméförvaltningen sig icke böra för det dåvarande äska någon ökning av detsamma.

Anslaget  
enligt 1917  
års stat.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen sålunda anför, blev anslaget i riksstaten för innevarande år upptaget med oförändrat belopp.

Arméförvaltningen har nu anför, att den nuvarande organisationen av artilleriets skjutskolor måste betraktas såsom i vissa hänseenden föråldrad och i behov av vissa förändringar. Dels hade den utveckling, som flygväsendet uppnått under de senaste åren såväl utomlands som i vårt land, och den betydelse, det erhållit under världskriget som ett för artilleriet numera oundgängligt hjälpmedel för observationernas verkställande, gjort det nödvändigt att vid skjutskolorna organisera

Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

särskilda flygavdelningar och utbilda artilleriofficerare till flygobservatörer. Dels hade alltmera den erfarenheten vunnits, att de säregna och stegrade svårigheter, som vore förbundna med skjutning vintertid, gjorde en uppdelning av skjutskolorna på en sommar- och en vinterkurs oundviklig. Flygavdelningar hade sålunda varit beordrade till skjutskolorna åren 1915 och 1916, och vore det generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet avsikt att avgiva underdåniga förslag till anordnande under vintern 1916—1917 försöksvis av vinterskjutskolor i samband med de ordinarie vinterövningarna till den utsträckning, det tillgängliga anslaget medgäve.

Med beaktande av nu angivna synpunkter hade generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet låtit uppgöra förslag till nyorganisation av artilleriskjutskolorna, och hade på grundval härav inom arméförvaltningens artilleridepartement utarbetats förslag till ny stat för samma skolor, slutande å ett belopp av 50,000 kronor. Av nämnda belopp belöpte 34,377 kronor å fältartilleriets skjutskola, 14,605 kronor 50 öre å fästnings- och positionsartilleriets skjutskola och återstoden eller 1,017 kronor 50 öre å oförutsedda utgifter.

Under återopande av vad sålunda förekommit, hemställde arméförvaltningen, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga nämnda förslag till stat för artilleriets skjutskolor att gälla år 1918.

Departements-  
chefen.

Med hänsyn till de erfarenheter, som efter den nya härordningens antagande vunnits rörande dels flygvapnets betydelse såsom hjälpmedel för skjutobservationers anställande, dels behovet av särskild utbildning i skjutning vintertid, torde en omläggning av artilleriskjutskolornas nuvarande organisation vara av förhållandena påkallad. Innan man skrider till fastställande av en ny organisation, synes man emellertid böra avvakta resultatet av de vinterskjutskolor, som enligt vad ovan nämnts äro avsedda att under innevarande vinter försöksvis anordnas. Skulle detta visa sig tillfredsställande och skolorna för framtiden finnas böra organiseras på det av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet föreslagna sättet, torde framställning härom böra göras till 1918 års riksdag. De kostnader, som kunna bli en följd av vinterskjutskolors anordnande under vintern 1917—1918 ävensom av flygavdelningars beordrande till skjutskolan under sistnämnda år, torde, i den mån å anslaget förefintliga reservationer icke lämna tillgång till deras gäldande, lämpligen kunna bestridas av under Kungl. Maj:ts disposition stående medel. Reservationerna under anslaget uppgingo vid ingången av år 1916 till 25,367 kronor 50 öre.

I riksstaten för år 1918 torde alltså böra upptagas  
**Artilleriskjutskolor, oförändrat ordinarie reservations-**  
*anslag* ..... kronor 27,000: —

6. **Krigsskolan, oförändrat ordinarie reservationsanslag** kronor 141,210: —

## 7. Förstärkning av reservationsanslaget till krigsskolan.

[10.]

Anslaget till krigsskolan var i 1916 års riksstat upptaget med 137,210 kronor. Härav utgingo enligt särskilda av riksdagen godkända stater 115,610 kronor till krigsskolan och 21,600 kronor till reservofficerskurser.

1916 års  
riksdag.

Med anledning därav, att på grund av 1914 års härordningsbeslut antalet kadetter vid krigsskolans såväl officerskurs som reservofficerskurser för framtiden komme att väsentligt ökas, framlade Kungl. Maj:t i förra årets statsverksproposition förslag till nya stater för såväl krigsskolan som för krigsskolans reservofficerskurser, slutande å 140,500 kronor, respektive 49,400 kronor, och föreslog Kungl. Maj:t i samband därmed, att anslaget till krigsskolan måtte höjas med 52,690 kronor.

Denna framställning blev emellertid icke av riksdagen bifallen. Riksdagen ansåg nämligen, att, med hänsyn till krigsskolans förestående förflyttning från Karlberg till Järvafältet och innan ännu fullständig övergång skett till den nya härordningen, ingen annan ändring borde göras i de fastställda staterna, än att det i staten för krigsskolan till stipendier upptagna beloppet i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag höjdes med 4,000 kronor. De kostnader, vilka vore en direkt följd av det ökade antalet elever i officers- och reservofficerskurserna, borde enligt riksdagens uppfattning tillsvidare anvisas å extra stat. På vissa närmare angivna skäl ansåg emellertid riksdagen, att det av Kungl. Maj:t härför beräknade beloppet (52,690 — 4,000 =) 48,690 kronor kunde nedsättas till 36,000 kronor. I överensstämmelse härmed höjde riksdagen anslaget till krigsskolan med 4,000 kronor till 141,210 kronor och anvisade till förstärkning av samma anslag på extra stat för år 1917 ett belopp av 36,000 kronor.

Sedan Kungl. Maj:t genom brev den 21 juni 1916 anbefallt inspektören för militärläroverken att, med beaktande av vad riksdagen i ärendet anfört, efter chefens för krigsskolan hörande, inkomma med förslag till användande av förenämnda extra anslag, samt inspektören

Kungl. Maj:ts  
beslut an-  
gående an-  
vändningen  
av det extra  
anslaget.

[10.] för militärläroverken till åttlydnad härav överlämnat förslag i ämnet, har Kungl. Maj:t, efter arméförvaltningens civila departements hörande, den 2 september 1916 beslutit, att ifrågavarande anslag skall användas sålunda:

*Officerskursen:*

|                                                  |                 |            |
|--------------------------------------------------|-----------------|------------|
| 2 kadettofficerare .....                         | kronor 2,400: — |            |
| 1 biträdande lärare i krigskonst .....           | » 500: —        |            |
| 1 » » » vapenlära .....                          | » 500: —        |            |
| 1 » » » krigsbyggnadskonst .....                 | » 500: —        |            |
| 1 » » » topografi .....                          | » 500: —        |            |
| 1 » » » krigslagar m. m. ....                    | » 500: —        |            |
| 1 » » » militärförvaltning .....                 | » 500: —        |            |
| 1 » » » gymnastik .....                          | » 500: —        |            |
| 1 » » » vapenvård .....                          | » 300: —        |            |
| För den s. k. dubbleringen av lärare m. fl. .... | » 900: —        |            |
| Betjäning .....                                  | » 2,956: 50     | 10,056: 50 |

*En reservofficerskurs:*

|                                                  |                 |          |
|--------------------------------------------------|-----------------|----------|
| 3 kadettofficerare .....                         | kronor 1,500: — |          |
| 1 förste lärare i krigskonst och topografi ..... | » 600: —        |          |
| 1 andre » » » » .....                            | » 400: —        |          |
| 2 biträdande lärare i » » » .....                | » 800: —        |          |
| 1 » » » i gymnastik .....                        | » 150: —        |          |
| 1 kompaniadjutant .....                          | » 600: —        |          |
| Betjäning .....                                  | » 904: —        | 4,954: — |

*En ytterligare reservofficerskurs .....* 4,954: —

*Omkostnader för kurserna .....* 16,035: 50

Summa kronor 36,000: —

Arméförvalt-  
ningens fram-  
ställning.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att då de skäl, som legat till grund för anvisandet av ifrågavarande extra anslag, alltjämt förefunnas, enahanda belopp måtte för ändamålet anvisas å extra stat för år 1918.

Departements-  
chefen.

Mot vad arméförvaltningen sålunda föreslagit, har jag icke något att erinra. Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till krigsskolan på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av högst 36,000 kronor.

## 8. Volontärskolor.

I 1915 års statsverksproposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att öka förevarande anslag med 70,000 kronor eller från 130,000 kronor till 200,000 kronor. Den begärda ökningen föranleddes därav, att de i samband med den nya härordningen beslutade högre underofficersskolorna vore avsedda att taga sin början med utbildningsåret 1915—1916. Visserligen förelåg icke vid statsverkspropositionens avlåtande något utarbetat förslag till bestämmelser rörande den närmare organisationen av ifrågavarande skolor, men då sådana bestämmelser kunde hinna att under loppet av år 1915 utarbetas och fastställas, mötte ur denna synpunkt icke något hinder för att låta skolorna taga sin början å den i härordningspropositionen angivna tidpunkten.

Anslagets  
beräkning för  
år 1916.

Riksdagen beviljade den begärda anslagsökningen, under uttalande av att upplysningar i avseende å de nya skolornas organisation samt kostnadsberäkningarna för desamma ett följande år komme att för riksdagen framläggas.

Under år 1915 utarbetades förslag till organisation av gemensamma underofficersskolor vid infanteriet, kavalleriet, artilleriet, fortifikationen och trängen. Enligt av vederbörande truppslagsinspektörer uppgjorda beräkningar skulle kostnaderna för skolorna belöpa sig till följande be-  
lopp, nämligen

Anslagets  
beräkning för  
år 1917.

*vid infanteriet:*

|                                                 |                  |
|-------------------------------------------------|------------------|
| traktaments- och resekostnader .....            | kronor 18,000: — |
| arvoden och handräckningskostnader .....        | » 2,000: —       |
| byggnaders m. m. underhåll .....                | » 3,000: —       |
| kasernutredning och inventarier .....           | » 1,400: —       |
| övningar och undervisningsmateriel .....        | » 6,000: —       |
| eldning, lyse och renhållning .....             | » 3,700: —       |
| lägerhästar .....                               | » 750: —         |
| expenser, diverse kostnader, frakter m. m. .... | » 4,000: —       |
| <hr/>                                           |                  |
| tillhopa                                        | kronor 38,850: — |

eller i runt tal till ..... kronor 40,000: —

Transport kronor 40,000: —

*vid kavalleriet:*

|                                            |                 |          |
|--------------------------------------------|-----------------|----------|
| traktaments-, rese- och transportkostnader | kronor 1,341: — |          |
| expeditionsmateriel .....                  | » 250: —        |          |
| böcker, kartor och övningsmateriel .....   | » 400: —        |          |
| fälttjänstövningar .....                   | » 600: —        |          |
| oförutsedda utgifter .....                 | » 409: —        | 3,000: — |

*vid artilleriet:*

|                                                 |                           |  |
|-------------------------------------------------|---------------------------|--|
| traktaments-, rese- och transportkost-          |                           |  |
| nader .....                                     | kronor 5,110: 70          |  |
| övningar och undervisningsmateriel .....        | » 1,500: —                |  |
| expenser, diverse kostnader, frakter m. m. .... | » 1,000: —                |  |
|                                                 | tillhopa kronor 7,610: 70 |  |
| eller i runt tal till .....                     | kronor 8,000: —           |  |

*vid fortifikationen:*

|                                          |               |           |
|------------------------------------------|---------------|-----------|
| ressekostnader .....                     | kronor 300: — |           |
| kasernutredning och inventarier .....    | » 500: —      |           |
| övningar och undervisningsmateriel ..... | » 1,500: —    |           |
| arvoden åt civila lärare .....           | » 1,000: —    |           |
| diverse .....                            | » 200: —      | 3,500: —  |
| <i>vid trängen</i> .....                 |               | 4,000: —  |
|                                          | Summa kronor  | 58,500: — |

Enligt generalintendentens uppfattning borde någon särskild högre underofficersskola för intendenturtrupperna icke anordnas, utan syntes de 2 å 3 elever ur intendenturkåren, som årligen behövde beordras till dylik skola, kunna utbildas i infanteriets underofficersskola.

Beräkningarna gävo alltså vid handen, att kostnaderna för skolorna icke komme att överstiga de i 1914 års härordningsproposition för ändamålet beräknade.

Under höstens lopp väcktes emellertid av flera arméfördelningschefer fråga, om icke med hänsyn till den stora befälsbrist, som på grund av rådande förhållanden förefunnes vid de särskilda truppför-

banden, ifrågavarande skolor måste uppskjutas till utbildningsåret 1916—1917. En ingående undersökning gav jämväl vid handen, att skolorna icke kunde anordnas under utbildningsåret 1915—1916 utan att medföra allvarliga svårigheter för den pågående rekrytutbildningens behöriga bedrivande. I anledning härav beslöt Kungl. Maj:t, att ifrågavarande skolor icke skulle anordnas under sistnämnda utbildningsår.

Då ifrågavarande skolors organisation vid tiden för avlåtandet till riksdagen av 1916 års statsverksproposition ännu icke blivit fastställd, var jag icke då i tillfälle att lämna de av riksdagen begärda upplysningarna angående organisation m. m.

Då med hänsyn till anslagets natur av förslagsanslag någon ned-sättning av detsamma icke kunde äga rum i anledning av det beslutade uppskovet med anordnandet av ifrågavarande skolor, upptogs anslaget i riksstaten för år 1917 till oförändrat belopp, 200,000 kronor.

Sedan fråga blivit väckt om anordnande av förenämnda högre underofficersskolor för samtliga truppslag under utbildningsåret 1916—1917, utarbetades förslag till närmare föreskrifter i ämnet inom lantförsvarsdepartementets kommandoexpedition. Efter det vederbörande militära myndigheter avgivit infordrade utlåtanden, anbefalldes arméförvaltningen att inkomma med yttrande över förslagen. Uti skrivelse den 16 september 1916 anförde arméförvaltningen, att anslaget till volontärskolor beräknats med hänsyn därtill, att de av underofficersskolorna uppkommande särskilda kostnader skulle gäldas av detta anslag. Däremot hade samma anslag icke beräknats skola bestrida utgifterna för personalens mathållning, mundering och kasernutredning m. m., vilka allt fortfarande borde utgå från vederbörligt underhållsanslag. I enlighet härmed hemställde arméförvaltningen, som icke hade något att erinra mot de uppgjorda förslagen, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva, att därest underofficersskolor bleve i kommandoväg anbefallda, därav förorsakade utgifter, vilka icke vore avsedda att utgå från annat ordinarie statsanslag — såsom rese- och traktamentskostnader, enligt avlöningsreglementet för armén utgående tillfällig avlöning åt befälet och lärare, undervisningsmaterialier, övningskostnader m. m. — skulle bestridas från statsanslaget till volontärskolor enligt de närmare bestämmelser, som intendentsdepartementet i erforderliga fall syntes böra utfärda.

Genom brev den 29 september 1916 förordnade Kungl. Maj:t, att under utbildningsåret 1916—1917 skulle, på sätt i kommandoväg närmare bestämdes, truppslagsvis anordnas underofficersskolor för

Beslut om  
anordnande av  
gemensamma  
underofficers-  
skolor.

infanteriet, kavalleriet, artilleriet, ingenjör- och intendenturtrupperna samt trängen. Därjämte meddelades föreskrifter beträffande kostnadernas bestridande i överensstämmelse med vad arméförvaltningen föreslagit.

Huvuddragen  
av skolornas  
organisation.

Genom särskilda generalorder den 29 september 1916 (nr 1,311—1,316) utfärdades närmare bestämmelser, att från och med utbildningsåret 1916—1917 lända till efterrättelse beträffande ifrågavarande underofficersskolor.

Enligt dessa bestämmelser avse underofficerssskolorna att meddela dit beordrade elever de militära kunskaper och färdigheter samt den bildning i allmänhet, som erfordras för att bliva underofficer vid vederbörande truppslag, samt att befordra de karaktärsegenskaper, den stadga och värdighet i uppförande, som utgöra villkor för lämplighet till befäl. Utbildningen ansluter sig till förut förvärvad furirutbildning (därmed likställd utbildning). Skolorna omfatta en tid av omkring åtta månader. Med undantag av artilleriets underofficerssskola, som begynner omkring den 1 november, taga skolorna sin början varje år under den första tredjedelen av januari månad samt avslutas före regementsövningarnas början samma år. Infanteriets underofficerssskola, vid vilken jämväl sker utbildning av underofficers elever ur intendenturtrupperna, står under överbefäl av inspektören för infanteriet och är förlagd till volontärskoleetablissemangen på Karlsborg. Kavalleriets, artilleriets och trängens underofficerssskolor förläggas till de truppförband vid respektive truppslag, som Kungl. Maj:t bestämmer, samt lyda under cheferna för dessa truppförband. Vid fortifikationens underofficerssskola, som står under överbefäl av chefen för fortifikationen, uppdelas undervisningen i två perioder. Under den första äro eleverna sammanförda till en gemensam skola, tillsvidare förlagd till Svea ingenjörkår, varefter de återgå till respektive kårer för att tjänstgöra vid rekrytskolan. Såsom elever vid underofficerssskolorna beordras efter därom gjord ansökan lämpliga furirer (vid vissa truppslag även korpraler). Den, som beordras såsom elev, skall med huvudbetyget »med beröm godkänd» hava genomgått furirs- eller därmed likställd utbildning samt genom tjänstavtal hava förbundit sig att kvarstå i tjänst minst ett år efter det utbildningsår, varunder han genomgår underofficerssskolan.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att under år 1915 å ifrågavarande anslag besparats ett belopp av 43,441 kronor 28 öre. Enär kostnaderna för officersvolontärers utbildning, vilka hittills bestritts av anslaget till volontärskolor, hädanefter skulle utgå från samma anslag,

som bekostade övriga värnpliktigas övningar och utbildning, skulle möjligen kunna ifrågasättas någon minskning av nu förevarande anslag. Men då ännu ingen erfarenhet vunnits om de belopp, som behövde tagas i anspråk för de högre underofficerssskolorna vid samtliga truppslag, för vilka kostnaderna skulle bestridas från volontärskoleanslaget, syntes försiktigheten bjuda, att åtminstone icke ännu någon nedsättning av anslaget ägde rum.

Såsom förut nämnts, höjdes förevarande i 1915 års riksstat till 130,000 kronor upptagna anslag av samma års riksdag med 70,000 kronor, motsvarande de i 1914 års härordningsproposition beräknade kostnaderna för de gemensamma högre underofficerssskolorna. Enligt de förut omförmälda under hösten 1915 uppgjorda beräkningarna skulle kostnaderna för skolorna uppgå till ett belopp av 58,500 kronor. Några nya kostnadsberäkningar hava sedan dess icke blivit verkställda, men någon anledning antaga, att det av riksdagen för ändamålet beräknade beloppet icke skulle vara tillräckligt, torde icke förefinnas. Vid sådant förhållande och då, enligt vad arméförvaltningen meddelat, å 1915 års anslag uppstått en besparing av i runt tal 43,000 kronor, skulle, såsom jämväl arméförvaltningen ifrågasatt, en nedsättning av anslaget kunna äga rum.

Departements-  
chefen.

Emellertid anser jag mig icke böra för närvarande framställa något förslag härom. Det torde nämligen vara lämpligt, att de särskilda kostnader, som föranledas av de olika truppslagens officersaspirantskolornas vinterövningar i Norrland, bestridas från detta anslag. För närvarande utgå dessa kostnader från ordinarie anslaget till vinterövningar. Då emellertid detta anslag, vilket egentligen är avsett för truppförbandens vinterövningar, visat sig vara väl knappt beräknat, torde, för undvikande av en höjning av samma anslag, kostnaderna för officersaspirantskolornas vinterövningar böra överflyttas å anslaget till volontärskolor. Med hänsyn härtill torde någon nedsättning av förevarande anslag icke böra vidtagas.

Jag får alltså hemställa, att i riksstaten för år 1918 upptages  
**Volontärskolor, oförändrat ordinarie förslagsanslag** ..... kronor 200,000: —

**9. Militärläkares och militärveterinärers undervisning,**  
*oförändrat ordinarie reservationsanslag* ..... kronor 12,970: —

## E.    **Avlöning, rekrytering (truppförbanden), arvoden m. m.**

[11.]

### 1.    **Avlöning och rekrytering m. m.**

**Ökning eller minskning av antalet beställningar vid truppförbanden  
enligt 1914 års övergångsplaner.**

Vid uppgörandet av truppförbandens stater för år 1918 torde de av Kungl. Maj:t den 13 november 1914 fastställda planerna för övergången till den nya härordningen böra lända till efterrättelse. Härvid torde dock, med anledning av riksdagens därom år 1915 gjorda uttalande, den avvikelser böra göras, att av de 9 majorsbeställningar och 20 kaptensbeställningar av första klassen, som skola ytterligare tillkomma vid infanteriet, för år 1918 upptagas endast 5 majorsbeställningar och 10 kaptensbeställningar av första klassen.

Jag anhåller nu att få närmare redogöra för de ändringar, som i enlighet härmed böra vidtagas i de särskilda truppförbandens stater.

Infanteriet.

Vid infanteriet böra i och för reservorganisationens fortsatta genomförande samt de båda för kustfästningarna avsedda regementenas utökande till tre-bataljonsregementen en del nya *officersbeställningar* tillkomma. Sålunda bör 1 ny majorsbeställning upptagas vid vart och ett av följande truppförband, nämligen: Livregementets grenadjärer, Västgöta regemente, Dalregementet, Norra Skånska infanteriregementet och Västernorrlands regemente. Vidare bör tillkomma 1 kaptensbeställning av första klassen vid vart och ett av Göta livgarde, Första livgrenadjärregementet, Karlskrona grenadjärregemente, Skaraborgs regemente, Kronobergs regemente, Hälsinge regemente, Norrbottens regemente, Kalmar regemente, Värmlands regemente och Vaxholms grenadjärregemente. Än vidare böra 2 löjtnantsbeställningar av första klassen tillkomma vid vardera av Karlskrona grenadjärregemente och Vaxholms grenadjärregemente samt 1 löjtnantsbeställning av första klassen vid vart och ett av Svea livgarde, Livregementets grenadjärer, Andra livgrenadjärregementet, Västgöta regemente, Dalregementet, Hälsinge regemente, Älvsborgs regemente, Hallands regemente, Norrbottens regemente, Kalmar regemente, Värmlands regemente, Södra Skånska infan-

teriregementet och Västernorrlands regemente. Slutligen böra vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen tillkomma 1 underlöjtnants- eller fänriksbeställning.

[11.]

Beträffande *underofficerspersonalen* torde den förändringen böra vidtagas, att vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen tillkomma 1 fanjunkare och 1 sergeant av första klassen. Vid Gottlands infanteriregemente bör tillkomma 1 fanjunkare, men däremot indraga 1 sergeant av första klassen.

Vad *manskapsklassen* angår, böra officers- och reservofficersvolontärbeställningarna minskas med 2 vid vartdera av Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen samt med 3 vid vart och ett av övriga infanteriregementen.

Av de *civilmilitära beställningarna* bör 1 gevärshantverkarbeställning på gammal stat vid Karlskrona grenadjärregemente genom befattningsinnehavarens avgång indragas och i sammanhang därmed den återstående gevärshantverkarbeställningen vid regementet upptagas enligt ny stat.

Av infanteritruppförbanden skulle från och med år 1918 Norrbottens regemente vara fullt organiserat enligt 1914 års härordning. Vid övriga regementen kommer även manskapsklassen att från och med nämnda år vara bragt i överensstämmelse med härordningsbeslutet. Indelta korpraler och vicekorpraler kvarstå dock fortfarande vid vissa truppförband.

I fråga om *officers- och underofficerspersonalen* vid kavalleriet torde inga förändringar böra vidtagas. Kavalleriet.

Vad *manskapsklassen* angår, böra vid vart och ett av fördelningskavalleriregementena indragas samtliga återstående vicekorpralsbeställningar — med undantag av indelta dylika beställningar — och i sammanhang därmed antalet meniga volontärer ökas med motsvarande antal beställningar. Därjämte bör vid vart och ett av fördelningskavalleriregementena den återstående officers- eller reservofficersvolontärbeställningen indragas.

I och med vidtagandet av nu angivna förändringar i staterna komma samtliga fördelningskavalleriregementen att bli organiserade i enlighet med 1914 års härordningsbeslut.

Vid vartdera av Skånska husar- och dragonregementena bör indragning verkställas av återstående 20 vicekorpralsbeställningar, 2 officers- och reservofficersvolontärbeställningar samt 2 hovslagarvicekorpralsbeställningar ävensom vid Skånska husarregementet av 2

- [11.] sjukvårdsvicekorpralsbeställningar och vid Skånska dragonregementet av 1 sjukvårdsvicekorpralsbeställning, under det att följande beställningar böra tillkomma vid vardera av nämnda regementen, nämligen 1 furir av första klassen, 20 meniga volontärer och 1 hovslagarryttare. Därutöver böra tillkomma vid Skånska husarregementet 1 sjukvårdsfurir av andra klassen, 1 sjukvårdsryttare och 1 hovslagarkorpral samt vid Skånska dragonregementet 1 sjukvårdskorpral, 1 hovslagarfurir av andra klassen och 1 hantverkskorpral.

Fältartilleriet  
å fastlandet.

*Officerspersonalen* vid fältartilleriet å fastlandet bör vid samtliga regementen utom Vendes artilleriregemente ökas med 1 löjtnant av andra klassen, varjämte vid vart och ett av Svea artilleriregemente, Göta artilleriregemente och Vendes artilleriregemente bör tillkomma 1 överstelöjtnant. Därjämte bör vid Vendes artilleriregemente 1 kapten av andra klassen avföras ur staten, under det att vid Norrlands artilleriregemente 1 kapten av första klassen bör tillkomma.

*Underofficerspersonalen* bör ökas med 1 sergeant av andra klassen vid vart och ett av ifrågavarande regementen med undantag av Vendes artilleriregemente, där 1 sergeant av första klassen bör indragas.

Beträffande *manskapsklassen* böra ur staterna vid samtliga fältartilleriregementen uteslutas återstående officers- och reservofficersvolontärbeställningar — 5 vid varje regemente — samt 1 hantverkskostapelbeställning. Därjämte bör ur staterna vid samtliga regementen med undantag av Norrlands artilleriregemente avföras 1 hantverksartillerist. Slutligen bör vid Vendes artilleriregemente 1 sjukvårdsvicekonstapel indragas.

Fältartilleriet  
å Gottland.

Vid Gottlands artillerikår bör endast den förändringen i staten vidtagas, att av *manskapsklassen* den återstående officers- och reservofficersvolontärbeställningen uteslutas.

Härmed skulle Gottlands artillerikår vara organiserad i enlighet med 1914 års härordning.

Fästnings-  
artilleriet.

*Officerspersonalen* vid Boden-Karlsborgs artilleriregemente bör ökas med 1 kapten av första klassen och 2 löjtnanter av första klassen.

Beträffande *underofficerspersonalen* bör 1 styckjunkare och 1 sergeant av andra klassen tillkomma.

*Manskapsklassen* bör ökas med 1 hovslagarfurir av andra klassen. Däremot böra de 4 återstående officers- och reservofficersvolontärbeställningarna uteslutas ur staten.

Vid Positionsartilleriregementet bör *manskapsklassen* minskas med de 4 återstående officers- och reservofficersvolontärbeställningarna samt med 1 hantverkskonstapel.

[11.]

Positions-  
artilleriet.

Härmed kommer Positionsartilleriregementet att vara organiserat enligt 1914 års härordning utom beträffande antalet kaptener av andra klassen, som i mån av avgång i graden skall minskas med 2 beställningar.

Å staten för *fortifikationen* böra uppföras följande nya beställningar, nämligen: 2 kaptener av första klassen, 2 kaptener av andra klassen, 1 löjtnant av första klassen, 7 löjtnanter av andra klassen, 1 fanjunkare, 3 sergeanter av första klassen, 3 sergeanter av andra klassen, 2 regementspastorer, 1 regementsläkare, 2 bataljonsveterinärer, 1 departements-skrivare, 2 gevärshantverkare, 2 radiotelegrafister och 1 förrådsvaktmästare.

Fortifikatio-  
nen.

Med avseende å ingenjörtrupperna böra inga förändringar vidtagas i staterna för Bodens ingenjörkår och Fälttelegrafkåren.

Ingenjörtrup-  
perna.

Ur staterna för Svea och Göta ingenjörkårer böra i och för uppsättande av Norrlands ingenjörkår till staten för denna kår överföras följande beställningar: från Svea ingenjörkår 3 furirer av första klassen, 5 furirer av andra klassen, 8 korpraler, 8 vice korpraler, 35 volontärer, 1 hantverksfurir av första klassen, 2 hantverkskorpraler, 3 hantverksvicekorpraler, 1 gevärshantverkarkorpral, 1 gevärshantverkarsoldat, 1 sjukvårdskorpral, 1 sjukvårdsvicekorpral, 1 sjukvårdssoldat, 1 hovslagar-korpral och 1 hovslagarsoldat, samt från Göta ingenjörkår: 3 furirer av första klassen, 5 furirer av andra klassen, 8 korpraler, 8 vicekorpraler, 40 volontärer, 1 hantverksfurir av andra klassen, 2 hantverkskorpraler, 2 hantverksvicekorpraler, 1 gevärshantverkarvicekorpral, 1 sjukvårdsvicekorpral, 1 sjukvårdssoldat, 1 hovslagarvicekorpral och 1 hovslagarsoldat.

Av de sålunda till Norrlands ingenjörkår överförda beställningarna upptages dock 1 sjukvårdssoldat såsom sjukvårdsfurir av andra klassen.

I och med vidtagande av nu angivna ändringar komma samtliga ingenjörkårer att bli organiserade i enlighet med 1914 års härordning.

Vad *officers- och underofficerspersonalen* angår, har vid trängen under år 1916 indragits 1 kapten av andra klassen, 1 fanjunkare, 1 sergeant av andra klassen och 1 hantverkare. Härav betingade ändringar i staterna torde nu böra vidtagas. Därutöver torde ingen annan ändring böra vidtagas, än att jämlikt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade beslut till den för office-

Trängen.

- [11.] rare och underofficerare med vederlikar vid trängen gemensamma staten från de särskilda trängkårernas stater överföras 1 kapten av första klassen, 1 kapten av andra klassen, 1 underlöjtnant eller fänrik, 3 fanjunkare, 4 sergeanter av första klassen, 7 sergeanter av andra klassen, 2 regementsläkare, 3 bataljonsläkare och 1 bataljonsveterinär.

**Ändringar i truppförbandsstaterna, föranledda av fältläkarkårens omorganisation.**

1911 års  
organisation.

När 1911 års riksdag beslöt omorganisation av fältläkarkåren, bestämdes, bland annat, att vid truppförbanden skulle finnas följande ordinarie läkare, nämligen:

vid vart och ett av följande infanteriregementen: Svea livgarde, Göta livgarde, Livregementets grenadjärer, Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta regemente, Karlskrona grenadjärregemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs och Jönköpings regementen, Dalregementet, Hälsinge, Älvsborgs, Hallands, Bohusläns, Västmanlands, Västerbottens, Kalmar och Värmlands regementen, Jämtlands fältjägarregemente, Norra och Södra skånska infanteriregementena samt Västernorrlands regemente en regements- och en bataljonsläkare;

vid Vaxholms grenadjärregemente en regementsläkare;

vid vart och ett av följande kavalleriregementen: Livgardet till häst, Livregementets dragoner, Livregementets husarer, Smålands husarregemente, Kronprinsens husarregemente och Norrlands dragonregemente en bataljonsläkare;

vid vardera av Skånska husar- och Skånska dragonregementena en regements- och en bataljonsläkare;

vid vart och ett av följande artilleriregementen: Svea, Göta, Vendes, Upplands och Smålands artilleriregementen en regements- och en bataljonsläkare;

vid den i Östersund förlagda delen av Norrlands artilleriregemente ävensom vid Positionsartilleriregementet en regementsläkare;

för Svea ingenjörkår och Fälttelegrafkåren en regements- och en bataljonsläkare, uppförda å staten för fortifikationen;

vid var och en av följande kårer: Svea, Göta och Norrlands trängkårer, Skånska trängkåren, Västmanlands trängkår och Östgöta trängkår en regements- och en bataljonsläkare;

för Karlsborgs garnison och garnisonssjukhus en regements- och en bataljonsläkare, uppförda å staten för kommandantsstaten;

för Bodens garnison och garnisonssjukhus samt för bestridandet av tjänsten såsom fästningsläkare vid kommandantsskapet därstädes två regements- och två bataljonsläkare, uppförda å staten för kommandantsstaten; och [11.]

för Gottlands trupper och deras sjukhus ävensom för bestridande av läkartjänsten vid militärbefälet å Gottland en regements- och två bataljonsläkare, uppförda å staten för Gottlands trupper.

Avlöningsförmåner för icke blott dessa utan samtliga ordinarie läkare vid armén bestämdes sålunda:

för regementsläkare: majors avlöningsförmåner;

för bataljonsläkare: kaptens av andra klassen avlöningsförmåner, med tillägg å lön med 1,000 kronor för de 27 äldre bataljonsläkarna; samt

dessutom särskilda arvoden: dels å 1,000 kronor till envar av två regementsläkare och två bataljonsläkare vid Bodens garnison samt regementsläkaren och bataljonsläkaren vid garnisonssjukhuset i Stockholm, dels ock å 500 kronor till regementsläkaren vid Vaxholms grenadjärregemente.

Uti den sålunda beslutade omorganisationen gjorde 1914 års senare riksdag den ändringen, att, utöver förenämnda beställningar, skulle inrättas en regementsläkarbeställning, avsedd för Norrlands ingenjörkår, samt en bataljonsläkarbeställning vid vardera av Vaxholms grenadjärregemente och Norrlands artilleriregemente. Bataljonsläkarbeställningen vid Vaxholms grenadjärregemente har redan uppförts i 1916 års stat. Enligt planerna för övergången till den nya härordningen skall regementsläkarbeställningen vid Norrlands ingenjörkår tillkomma från och med år 1918 och bataljonsläkarbeställningen vid Norrlands artilleriregemente från och med år 1919.

Ändringar i  
organisationen  
enligt 1914  
års härord-  
ningsbeslut.

Genom Kungl. Maj:ts och riksdagens under åren 1912—1916 fattade beslut är den nya organisationen rörande läkarna vid armén och deras avlöningsförmåner efter ändringar i respektive från och med år 1917 gällande stater införd vid hela armén utom Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Hälsinge regementen, Södra skånska infanteriregementet samt Positionsartilleriregementet.

Organisatio-  
nens genom-  
förande

I staterna för Livgardet till häst, Livregementets husarer, Smålands och Kronprinsens husarregementen samt Norrlands dragonregemente har, med uteslutande av regementsläkarbeställningen, upptagits

- [11.] en bataljonsläkarbeställning enligt den nya organisationen, dock med den anmärkningen, att, så länge den nuvarande regementsläkaren kvarstår, han skall bibehållas vid sina innehavande avlöningsförmåner, samt att det belopp, varmed dessa avlöningsförmåner överstiga de i staten uppförda, skall utgå från avlöningsanslaget.

I fråga om *övergången* till den nya organisationen *under år 1917* har riksdagen medgivit,

att, därest under år 1917 vakans i bataljonsläkarbeställning kommer att inträffa vid något eller några av Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet, Jönköpings och Hälsinge regementen, Södra skånska infanteriregementet eller Positionsartilleriregementet, beställningen icke tillsättes, utan den nya organisationen tillämpas vid dessa truppförband;

att, därest under år 1917 vakans i regementsläkarbeställning kommer att inträffa vid något av ovan uppräknade truppförband, beställningen tillsättes med avlöning för nye tjänstinnehavaren enligt ny stat, därest den nya organisationen kan genomföras, men eljest efter den gamla staten, till dess genom en av bataljonsläkarnas (vid Positionsartilleriregementet bataljonsläkarens) avgång den nya organisationen kan tillämpas vid detta truppförband; samt

att för genomförandet av fältläkarkårens nya organisation, i vad den avser de ordinarie läkarna vid andra truppförband än dem, där läkarbeställningarna redan blivit i staterna uppförda enligt förenämnda organisation, må användas i första hand de löne- och dagavlöningsmedel, som finnas uppförda i staterna för läkarbeställningarna vid de truppförband, där sagda beställningar ännu äro uppförda enligt äldre organisation och där vid vakans den nya organisationen får genomföras i överensstämmelse med förut angivna grunder, samt än vidare de medel, som i truppförbandsstaterna uppförts för andra beställningar, men på grund av vakanser i dessa icke komma till användning för desamma.

Arméförvaltningens framställning.

Arméförvaltningen har nu anmält, att ämbetsverket i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut ytterligare föranstaltat om den nya organisationens införande vid Livregementets grenadjärer, Första livgrenadjärregementet samt Jönköpings och Hälsinge regementen. Vid dessa truppförband vore alltså ändring i staterna enligt den nya organisationen erforderlig för 1918.

Vidare har arméförvaltningen meddelat, att vid Livgardet till häst, Livregementets husarer och Norrlands dragonregemente de i förutnämnda anmärkningar till 1917 års stater åsyftade regementsläkarna

avgått och vederbörliga åtgärder vidtagits för tillsättande av de å [11.] respektive regimentens stater uppförda bataljonsläkarbeställningarne.

I fråga om övergången till den nya organisationen under år 1918 har arméförvaltningen hemställt, att förut återgivna, för övergången under år 1917 meddelade bestämmelser måtte i tillämpliga delar gälla.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört rörande den nya orga- Departements-  
chefen. nisationens genomförande vid Livregimentets grenadjärer, Första livgrenadjärregimentet samt Jönköpings och Hälsinge regementen, böra i staten för vart och ett av dessa truppförband uppföras 1 regementsläkare med lön 4,000 kronor och dagavlöning under 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor, summa 5,825 kronor, samt 1 bataljonsläkare med lön 2,400 kronor och dagavlöning under 365 dagar à 4 kronor = 1,460 kronor, summa 3,860 kronor.

Vidare bör förut omförmälda anmärkning till staterna för Livgardet till häst, Livregimentets husarer och Norrlands dragonregemente ur staterna uteslutas.

Slutligen torde jämlikt de av Kungl. Maj:t fastställda planerna för övergången till den nya härordningen å staten för fortifikationen upptagas en för Norrlands ingenjörkår avsedd regementsläkarbeställning med lön 4,000 kronor och dagavlöning under 365 dagar à 5 kronor = 1,825 kronor eller tillhopa 5,825 kronor.

Mot vad arméförvaltningen föreslagit i fråga om bestämmelserna för övergången till den nya organisationen under år 1918 har jag icke något att erinra.

**Ändring i gällande bestämmelser angående läkarvårdens upprätthållande vid  
vissa ingenjörtruppförband.**

Enligt den av 1911 års riksdag beslutade nya organisationen för fältläkarkåren äro å staten för fortifikationen för närvarande uppförda en regementsläkare och en bataljonsläkare, avsedda för Svea ingenjörkår och Fälttelegrafkåren.

I överensstämmelse med riksdagens därom i skrivelse den 24 maj 1911 meddelade beslut har i kungl. kungörelsen den 22 juni 1911, angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av nya avlöningsförmåner vid fältläkarkåren, föreskrivits bland annat,

att ordinarie läkare vid ett truppförband skall vara skyldig att jämte utövandet av sin egen befattning utan särskild gottgörelse i för-lägningsorten bestrida läkartjänst dels vid annan till armén hörande

- [11.] trupp, där sådant provas nödigt till följd av bortkommendering av eller eljest tillfälligt laga förfall för sistnämnda trupps läkare, eller där Kungl. Maj:t finner skäligt att sådant för kortare tid föreskriva, dels ock vid marinen enligt de föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela, samt

att särskilt de för Svea ingenjörkår och Fälttelegrafkåren avsedda läkarna skola vara skyldiga att, då endera av dem är med vederbörande kår eller del därav kommenderad utaför förläggningsorten, utan särskild ersättning bestrida sjukvården vid den hemmavarande styrkan av samma kår.

Enligt vad den till 1911 års riksdag i ämnet avlåtna propositionen giver vid handen, har sistnämnda stadgande föranletts därav, att personalstyrkan vid Fälttelegrafkåren enligt 1901 års härordning var relativt obetydlig, i det densamma omfattade endast två kompanier och en tyg- och parkavdelning.

Arméför-  
valtningens  
framställning.

Arméförvaltningen har anmält, att i och med övergången till 1914 års härordning en väsentlig förändring komme att inträda med avseende å läkargöromålens omfattning vid Fälttelegrafkåren. Från att hava varit den minsta komme denna kår att bli den största av arméns ingenjörkårer, omfattande sex i huvudstaden förlagda kompanier. De med hälso- och sjukvårdens uppehållande vid var och en av de båda ifrågavarande kårerna förenade göromålen komme sålunda att bli fullt ut lika omfattande som vid övriga truppförband med endast en läkare. Vid sådant förhållande syntes det arméförvaltningen vara riktigt, att omförmälda, läkarna vid dessa båda kårer åliggande särskilda tjänstgöringsskyldighet utom eget truppförband upphörde, och hemställde arméförvaltningen, att framställning i sådant syfte måtte göras hos riksdagen.

Departements-  
chefen.

På grund av de ändrade förhållanden, som efter år 1911 inträtt med avseende å omfattningen av läkargöromålen vid Fälttelegrafkåren, torde förenämnda stadgande om särskild tjänstgöringsskyldighet för läkarna vid Svea ingenjörkår och Fälttelegrafkåren icke vidare vara berättigat. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att framställning göres till riksdagen om, att samma stadgande må från och med den 1 januari 1918 upphöra att gälla. Från statsverkets synpunkt torde en sådan åtgärd så mycket mindre behöva innebära någon olägenhet, som ifrågavarande båda läkare allt framgent komma att vara underkastade förutnämnda för samtliga ordinarie läkare vid truppförband meddelade bestämmelser rörande tjänstgöringsskyldighet vid annat truppförband än eget.

[11.]

Uppförande av förrådsunderofficersbeställningar å staterna för  
vissa infanteritruppförband.

Enligt de av 1904 års riksdag godkända grunderna för organisationen av landstormen skulle riket indelas i visst antal landstormsområden, av vilka de ur strategisk synpunkt mera viktiga skulle benämnas landstormsområden av första klassen och de övriga landstormsområden av andra klassen. För de förra skulle anordnas särskilda landstormsförrådsbyggnader, varjämte för varje område skulle utses en landstormsområdesbefälhavare och en landstormsförrådsförvaltare. Inom landstormsområdena av andra klassen skulle däremot tillsvidare ej uppföras särskilda förrådsbyggnader, ej heller tillsättas landstormsområdesbefälhavare.

Landstormens  
organisation  
enligt 1914  
års härord-  
ningsbeslut.

Vid ingången av år 1914 hade av de 157 landstormsområden, vari riket blivit indelat, 105 områden organiserats såsom landstormsområden av första klassen. Återstående 52 områden voro då ännu icke organiserade.

Uti 1914 års härordningsproposition föreslogs med avseende å landstormen, bland annat, att samtliga ännu icke organiserade landstormsområden skulle, i enlighet med ett av chefen för generalstaben den 1 november 1912 avgivet förslag, organiseras såsom områden av första klassen. Landstormsområdesbefälhavare och landstormsförrådsförvaltare borde därför förordnas för alla återstående landstormsområden ävensom landstormsförråd inom dessa uppföras. Beträffande de områden, vilka för sina förrådsbyggnader vore beroende av kasernbyggena, borde dock med anordnandet av förråden i allmänhet tillsvidare anstå.

Enligt planerna för övergången till den nya härordningen borde tillsättande av landstormsområdesbefälhavare inom dittills oorganiserade landstormsområden ske under åren 1916 och 1917. Förvaltare borde tillsättas, så snart förråden bleve färdiga.

Mot vad sålunda föreslagits med avseende å landstormens organisation framställde riksdagen icke någon erinran.

Enligt generalstabschefens förenämnda skrivelse den 1 november 1912 skulle av de återstående 52 oorganiserade landstormsområdena 24 av kasernbyggnadsfrågan oberoende landstormsområden självständigt organiseras före 1916 års utgång. Återstående 28 områden, inom vilka förråden vore avsedda att förläggas till sådana kronans byggnader, som ännu och till dess vederbörliga regementen fått sin kasern-

Organisatio-  
nens genom-  
förande.

[11.] byggnadsfråga ordnad, disponerades av dessa truppförband, skulle organiseras först sedan dessa byggnader bleve för ändamålet disponibla.

I överensstämmelse härmed föreslog Kungl. Maj:t i 1915 års statsverksproposition, att under anslaget till landstormen medel måtte anvisas för beredande av arvoden och ersättning för expenser åt befälhavare och förvaltare inom nämnda 24 landstormsområden. Riksdagen biföll denna framställning i så måtto, att medel anvisades till arvoden och ersättning för expenser åt landstormsområdesbefälhavarna. Där emot ansåg riksdagen, att då Kungl. Maj:t uppdragit åt sakkunniga att utreda åtskilliga spörsmål rörande landstormen och frågan om anordnande av landstormsförråd sålunda vore under omprövning, det icke vore lämpligt, att medel ansloges till avlönande av nya förrädsförvaltare.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom i 1916 års statsverksproposition gjorda framställning hava från och med innevarande år medel anvisats till arvoden och expenser åt landstormsområdesbefälhavare inom återstående 28 icke organiserade landstormsområden. Med anledning av riksdagens förenämnda uttalande hava däremot några medel till arvoden och expenser åt landstormsförrädsförvaltare icke blivit av riksdagen äskade.

Anvisande av  
medel till  
landstormsut-  
rustning och  
landstorms-  
förråd.

För anskaffande av utrustning åt landstormen hava, med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, av 1915 och 1916 års riksdagar anvisats tillhopa 7,851,000 kronor, därav 5,451,000 kronor av värnskattemedel och 2,400,000 kronor å förskottstitel.

Med särskild skrivelse den 31 mars 1916 överlämnade förenämnda sakkunniga utredning och förslag angående beredande av förrädslokaler för landstormen. Enligt detta förslag skulle huvuddelen av de landstorms-förråd, vilka hädanefter komme att upprättas, förläggas vid vederbörande inskrivningsområdens infanteritruppförband, vilket såväl ur kostnadssynpunkt som med hänsyn till persedlarnas förvaring, vård och trygghet skulle medföra synnerligen avsevärda fördelar. Antalet sålunda organiserade förråd uppginge enligt förslaget till 23. Kostnaderna för landstorms-förräds ordnande beräknades uppgå till ett belopp av 1,126,300 kronor. I anslutning till ett av de sakkunniga tidigare avgivet förslag rörande anskaffning av utrustning för landstormen föreslogo de sakkunniga, att nämnda belopp fördelades till utgående å två perioder, nämligen med 559,300 kronor å den första och 567,000 kronor å den andra perioden. Då emellertid redan funnes tillgängliga

[11.]

dels ett av 1914 och 1915 års riksdagar för uppförande av landstormsförråd anvisat belopp av 150,100 kronor, dels besparingar å förut för samma ändamål anvisade anslag, uppgående till 43,611 kronor 51 öre, erfordrades under första perioden endast ett ytterligare belopp av 365,589 kronor.

I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t 1916 års riksdag att för uppförande av landstormsförråd bevilja, utöver förut av riksdagen anvisade medel, ett anslag av 365,589 kronor. Denna framställning blev i så måtto av riksdagen bifallen, att för ändamålet beviljades ett anslag av 240,000 kronor att utgå av förskottsmedel.

För uppförande av landstormsförråd finnas sålunda tillgängliga tillhoppa  $(150,100 + 43,611: 51 + 240,000 =)$  433,711 kronor 51 öre.

Under hänvisning till vad sålunda förekommit, har nu arméförvaltningen hemställt, att den hittills uppskjutna frågan om anställande av personal för handhavande och vård av landstormens utrustning inom de nyorganiserade 52 landstormsområdena måtte upptagas till prövning.

Arméförvaltningens framställning.

Skillnaden mellan det av förenämnda sakkunniga uppgjorda, för 1916 års riksdag framlagda förslaget angående beredande av förrådslokaler för landstormen och det av chefen för generalstaben i skrivelsen den 1 november 1912 framställda vore huvudsakligen den, att enligt det förra förslaget flera av de utav generalstabschefen ifrågasatta förråden ansetts böra sammanslås till större sådana, anordnade vid eller i närheten av vederbörande infanteriregementes huvudförråd. Antalet förrådsförvaltare kunde därigenom nedbringas från föreslagna 52 till 23, men å andra sidan komme deras arbete att högst väsentligt ökas, varjämte deras ansvar och redovisningsskyldighet samtidigt bleve större. Arméförvaltningen ansåge under dessa förhållanden det icke vara möjligt att anställa och avlöna förvaltarna vid ifrågavarande 23 förråd enligt samma grunder, som tillämpades beträffande de hittills förordnade landstormsförrådsförvaltarna, vilka allenast åtnjöte arvoden, växlande mellan 300 och 540 kronor årligen, utan hölle före, att nu ifrågavarande förvaltare med nödvändighet måste uppföras och avlönas å ordinarie stat.

Härvid borde den frågan kunna framställas, huruvida det icke skulle vara möjligt att låta de vid ifrågavarande infanteriregementen redan anställda förrådsförvaltarna omhändertaga skötseln även av landstormsförråden. Härpå måste emellertid svaras, att dessa förrådsförvaltare redan vore så överhopade med göromål — särskilt på grund av den genom 1914 års härordning väsentligt ökade förrådsuppbörden vid infanteriet — att deras arbetsbörda fast hellre måste lättas. Detta skulle

- [11.] enligt arméförvaltningens åsikt lämpligen kunna ske därigenom, att de föreslagna förvaltarna vid landstormsförråden bleve anställda såsom biträden åt förrådsförvaltarna vid infanteriregementena, varigenom de kunde tagas i anspråk jämväl för den vid regementet förekommande förrådstjänsten. Såväl på grund av den ställning, de därigenom skulle komma att intaga gent emot förrådsförvaltaren, som även med hänsyn till tjänsten i övrigt bleve det emellertid nödvändigt, att de vore militärpersoner samt av lägre grad än förrådsförvaltaren. Med hänsyn härtill samt på grund av det ansvar, tjänsten komme att medföra, samt den befälsställning inom truppförbandet, de borde intaga, syntes det lämpligt, att de innehade sergeants tjänsteställning och placerades såsom förrådsunderofficerare. I likhet med förrådsvakmästarna syntes dessa förrådsunderofficerare böra uppföras å respektive truppförbands stater, varjämte de borde åtnjuta sergeants av första klassen avlöningsförmåner.

I enlighet med vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att å staterna för vart och ett av de olika infanteriregementena, med undantag av Svea livgarde, Karlskrona grenadjärregemente, Norrbottens regemente, Vaxholms grenadjärregemente och Gottlands infanteriregemente, måtte uppföras avlöning för en sergeant av första klassen, avsedd för fullgörande av tjänst såsom förrådsunderofficer.

Härav föranleddes en höjning av anslaget till avlöning och rekrytering m. m. med 37,490 kronor. Någon höjning av anslaget till inkvarteringskostnader syntes däremot med hänsyn till nuvarande beräkning av detta anslag icke bliva erforderlig. För förslagets genomförande erfordrades emellertid, att vederbörande truppförbands expensanslag höjdes med förslagsvis 300 kronor.

Vid bifall till det sålunda framställda förslaget skulle förrådsfrågan för landstormen i vad avsåge personalen vara löst enligt det av förutnämnda sakkunniga utarbetade förslaget. Dessa hade visserligen icke ifrågasatt, att samtliga nu föreslagna 23 befattningsinnehavare skulle på en gång tillsättas. Men då dels behovet av ökade arbetskrafter för infanteriregementenas förrådsskötsel för varje dag gjorde sig alltmera kännbart och dels ifrågavarande landstormsförråd redan fått mottaga en stor del persedlar, särskilt på grund av gåvor från allmänheten, samt åt denna materiel måste ägnas noggrann vård, vore det nödvändigt att snarast möjligt tillsätta ifrågavarande befattningsinnehavare.

Departements-  
chefen.

Då Kungl. Maj:t vid nästlidet års riksdag äskade medel till uppförande av landstormsförråd, grundade sig detta äskande på det av förenämnda sakkunniga i ämnet avgivna förslaget. Riksdagen ansåg

sig visserligen icke böra bevilja hela det av Kungl. Maj:t begärda beloppet men framställde icke någon erinran mot de sätt för landstormsförrädsfrågans lösning, som de sakkunniga föreslagit. Med anledning härav och sedan yttrande i ämnet inhämtats av 1916 års generalskommission, har Kungl. Maj:t den 8 december 1916 uppdragit åt arméförvaltningens fortifikationsdepartement att med anlitande av de för ändamålet tillgängliga medlen, efter samråd med chefen för generalstaben och vederbörande arméfördelningschefer, gå i författning om anordnande av landstormsförråd i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.

[11.]

Med hänsyn härtill och då anskaffningen av utrustning åt landstormen för de av riksdagen för ändamålet anvisade medlen är i full gång, torde frågan om anställande av den för landstormsförrådets handhavande ytterligare erforderliga personalen icke längre kunna uppskjutas.

Enligt arméförvaltningens på de sakkunnigas utredning grundade förslag skulle för handhavande av de 23 landstormsförråd, som äro avsedda att anordnas vid eller i närheten av vederbörande infanteriregementens huvudförråd, å respektive truppförbandsstater uppföras 1 sergeant av första klassen, vilken skulle placeras som förrädsunderofficer och i sådan egenskap jämväl utgöra biträde åt den vid regementet anställde förrädsförvaltaren. Då, såsom arméförvaltningen framhållit, förvaltarna vid ifrågavarande större landstormsförråd givetvis icke kunna avlönas efter samma grunder som de vid nuvarande landstormsförråd anställda förvaltarna, och då enligt vad erfarenheten givit vid handen regementenas förrädsförvaltare, vilka till följd av den genom 1914 års härordning betydligt ökade förrädsuppbörden, mera omfattande övningar, särskilda reservtruppövningar, kurser för specialutbildning m. m. äro i stort behov av en lättnad i sina göromål, synes mig den av arméförvaltningen föreslagna anordningen vara att ur alla synpunkter förorda. Därigenom skulle också större säkerhet vinnas, att den på grund av 1914 års och senare riksdagars beslut anskaffade materiel, som förvaras i truppförbandens förråd, erhåller nödig tillsyn och vård. Visserligen komma kostnaderna för landstormsförrådets handhavande inom förevarande 52 områden att därigenom överstiga de i chefens för generalstaben skrivelse den 1 november 1912 för ändamålet beräknade, eller 18,720 kronor, men då de förutsättningar, på vilka generalstabschefens beräkning grundades, nämligen att de icke organiserade områdena skulle ordnas på i huvudsak samma sätt som de redan organiserade och att dittills tillämpade planer för landstormens förseende med utrustning allt fortfarande komme att följas, på grund av

- [11.] riksdagens beslut icke vidare äro för handen, kan nämnda beräkning numera icke följas. Enligt det föreliggande förslaget skulle kostnaderna belöpa sig till sammanlagt 44,390 kronor, därav 37,490 kronor för de 23 nya förrådsunderofficersbeställningarna och 6,900 kronor för expenser. Att genom särskilda förrådsförvaltares anställande någon väsentlig besparing skulle vinnas, torde med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört rörande det arbete och ansvar, som komme att påvila dem, icke vara att påräkna, och att pålägga regementenas förrådsförvaltare skötseln av landstormsförråden utan att tilldela dem erforderligt biträde torde på grund av den stora arbetsbörda, som påvilar dem, få anses uteslutet.

Jag finner mig alltså böra tillstyrka, att på staterna för vart och ett av de olika infanteriregementena, med undantag av Svea livgarde, Karlskrona grenadjärregemente, Norrbottens regemente, Vaxholms grenadjärregemente och Gottlands infanteriregemente, vid vilka fem regementen landstormsförråd ej komma att anordnas, uppföres avlöning för en sergeant av första klassen, avsedd för fullgörande av tjänst såsom förrådsunderofficer.

#### Ifrågasatta nya beställningar vid artilleriet.

Framställning  
av militärbe-  
fälhavaren å  
Gottland.

Uti två särskilda skrivelser den 29 augusti 1916 har militärbefälhavaren på Gottland på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen sådan ändring i 1914 års härordning, att å staten för Gottlands artillerikår komme att, utöver nu befintliga beställningar, upptagas 1 major, 1 kapten av andra klassen, 1 löjtnant av 1 klassen, 1 styckjunkare, 1 sergeant av första klassen, 1 sergeant av andra klassen, 2 furirer av andra klassen, 4 konstaplar, 22 volontärer, 1 sjukvårds-konstapel, 1 hantverkskonstapel, 1 hantverksartillerist och 1 trumpetare.

Framställning  
av general-  
fälttygmäs-  
taren och in-  
spektören för  
artilleriet.

Vidare har generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet uti särskild underdånig skrivelse den 25 september 1916 anfört, att sedan de nuvarande staterna för artilleritruppförbanden av 1914 års senare riksdag fastställts, åtskilliga förhållanden, sammanhängande med den utveckling och de erfarenheter, som det pågående världskriget framkallat, ägt rum, vilka gjorde en viss ökning av de å staterna upptagna officerslönerna i hög grad önskvärd och jämväl till synes väl grundad. Hänsyn till dessa förhållanden syntes böra tagas redan vid bestämmandet av 1918 års stater.

Vid Gottlands artillerikår funnes för närvarande blott en regements-officer, överstelöjtnant och chef för kåren. Med hänsyn till de särskilda uppgifter, som ålåg honom såväl under fred som vid inträffande mo-

bilisering, vore det av behovet påkallat, att å kårens stat uppfördes [11.] jämväl en majorsbeställning.

Därest det av generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet framställda förslaget om uppförande å staten för artilleristaben av arvoden åt ytterligare tre artilleristabsofficerare vunne Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, komme artilleritruppförbanden att därigenom berövas tre kompaniofficerare, vilka sannolikast kunde väntas innehava löjtnants av första klassen löneförmåner. Vidare komme, under förutsättning att den av arméförvaltningens artilleridepartement uti särskild skrivelse den 16 februari 1916 föreslagna utvidgningen av ammunitionsfabriken och krutbruket bleve beslutad, ytterligare fyra officerare att kommanderas till fabrikena såsom arbets- och besiktningsofficerare. Att utan ersättning beröva truppförbanden ifrågavarande sju officerare läte sig icke göra utan stort men för utbildningstjänsten. Redan under nuvarande förhållanden förefunnes å de flesta håll brist å subalternofficerare. Visserligen komme denna brist att i någon ringa mån avhjälpas, därest ett särskilt flygvapen med flygmaskinsförare och flygspanare å egen stat upprättades, men å andra sidan vore att märka, att från och med utbildningsåret 1916—1917 ytterligare några subalternofficerare komme att fränhändas truppförbanden, enär artilleriets gemensamma underofficersskola krävde särskild befälspersonal.

På grund av vad sålunda och i övrigt anförts och under förutsättning, vad subalternofficerare anginge, att den föreslagna ökningen av artilleristabsofficerare ävensom den ifrågasatta utvidgningen av ammunitionsfabriken och krutbruket komme till stånd samt flygvapnet omorganiseras som en flygkår med löner på egen stat, hemställde generalfälttygmästaren och inspektören för artilleriet, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, utöver vad 1914 års senare riksdag beslutat, å vederbörande stater för år 1918 uppföra följande beställningar, nämligen 1 major vid Gottlands artillerikår samt 1 löjtnant av första klassen vid vart och ett av Svea, Göta, Vendes, Norrlands, Upplands, Smålands och Boden—Karlsborgs artilleriregementen.

Under hänvisning till vad ämbetsverket anført i fråga om uppförande å staten för artilleristaben från och med år 1918 av särskilda arvoden för tre nya artilleristabsofficerare och, därest de förutsättningar i övrigt, på vilka förslaget om ifrågavarande personalökning vore grundat, komme att inträda, har arméförvaltningen anmält, att därav föranleddes en ökning av anslaget till avlöning och rekrytering med tillhopa 23,990 kronor. Härtill komme ökade utgifter för inkvartering med tillsammans

Arméförvaltningens ytterligare.

[11.] 2,700 kronor. Någon ökning av anslaget till inkvarteringskostnader syntes dock av denna grund icke vara erforderlig.

Departements-  
chefen.

Vad först beträffar den föreslagna kaderökningen vid Gottlands artillerikår, finner jag mig icke kunna tillstyrka densamma. De föreslagna nya beställningarna må visserligen vara i och för sig önskvärda, men kunna åtminstone icke ännu sägas vara av behovet oundgängligen påkallade.

Såsom av det föregående framgår, har jag icke ansett mig kunna för närvarande biträda generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet förslag om ökning av antalet artilleristabsofficerare. Vad den föreslagna utvidgningen av arméns fabriker angår, har denna fråga jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 14 juni 1916 hänskjutits till behandling av särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga. Vid nu angivna förhållanden och då frågan om en omorganisation av arméns flygvapen ännu icke föreligger i det skick, att jag är i tillfälle att bedöma, i vad mån en omorganisation kan komma att inverka på personalbehovet vid artilleriet, torde generalfälttygmästarens och inspektörens för artilleriet framställning om upptagande av nya löjtnantsbeställningar å vissa av artilleritruppförbandens stater för år 1918 icke heller böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

**Särskilda framställningar rörande staterna för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen och för trängtruppförbanden.**

*Arvode åt adjutanten hos inspektören för trängen m. m.*

Enligt kungl. kungörelsen den 14 april 1916 angående placering av officerare och underofficerare med vederlikar vid eller i trängen eller dess reserv samt av officerare och underofficerare på reservstat vid trängen skola å inspektörens för trängen expedition vara placerade dels en officer, som förordnas såsom adjutant, och dels en underofficer.

Framställning  
av inspek-  
tören för  
trängen.

Uti underdånig skrivelse den 22 september 1916 har inspektören för trängen hemställt, att å staten för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen måtte upptagas arvoden för adjutanten och den å inspektörens expedition placerade underofficeren med 1,200 kronor för adjutanten och 900 kronor för underofficeren.

[11.]

Till stöd härför har inspektören för trängen anført, bland annat, att det, jämlikt den av Kungl. Maj:t den 31 december 1915 fastställda instruktion för inspektören för trängen, ålåg adjutanten att ställa sig till efterrättelse vad som vore särskilt stadgat för dels stabschef vid arméfördelning och dels regementskvartermästare. Förutom adjutanten funnes icke någon officer placerad å expeditionen, varför jämte den egentliga adjutantstjänsten samtliga åligganden beträffande avlöning, redovisning av penningmedel och inventarier m. m. tillkomme adjutanten. Någon fördelning av tjänstgöringen turvis mellan stabschef och adjutant eller adjutanterna sins emellan beträffande medföljandet å inspektions- m. fl. resor kunde ej ifrågakomma vid tränginspektionen. Jämväl de åligganden, som tillkomme den å inspektörens expedition placerade underofficeren, måste betraktas såsom i ej ringa mån mer ansvarsfulla än de å trängkårerna placerade underofficerarnas. I vissa fall vore det nödvändigt att åt nämnde underofficer uppdraga verkställandet av utredningar, som vid övriga inspektioner säkerligen ej verkställdes av annan person än officer.

Arvoden till adjutant vore ingalunda någon nyhet inom armén. Sedan lång tid tillbaka åtnjöte adjutanterna vid krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan samt krigsskolan arvoden, växlande från 1,200 kronor till 600 kronor. För adjutanter vid truppslagsinspektionerna vore däremot arvoden ej upptagna. Dessa adjutanter hade emellertid icke samma ställning som adjutanten hos inspektören för trängen. Dels vore i alla truppslagsinspektioner, utom tränginspektionen, tjänstgörande mer än en officer, och dels funnes i huvudstaden förlagda truppförband av vederbörande truppslag, varifrån officer kunde beordras såsom adjutant. Jämväl för underofficer med i huvudsak samma tjänsteförhållanden som den å inspektörens för trängen expedition placerade funnes särskilda anslag, utöver ordinarie avlöning, upptagna i staterna, t. ex. för väbel och sjukhusunderofficer vid vissa garnisonssjukhus.

Uti avgivet yttrande har arméförvaltningen till en början erinrat, att enligt 1914 års härordning för trängen i dess helhet tillkommit i och för uppdrag utom den ordinarie tjänsten vid kårerna — förutom en överste såsom inspektör för trängen — två kaptensbeställningar av andra klassen, en fanjunkarbeställning och en sergeantsbeställning av första klassen. Av dessa hade den ena kaptensbeställningen och fanjunkarbeställningen beräknats för inspektörens expedition.

Arméförvaltningens yttrande.

Då med den sålunda beslutade kaderökningen avsetts, bland annat, att bereda tillgång till erforderlig personal på stat för bestridande av

- [11.] göromålen i inspektörens för trängen till huvudstaden förlagda expedition, följde därav, att — förutom översten — den kapten, som förordnades såsom adjutant, ävensom den fanjunkare, som förordnades till biträde å expeditionen, författningsenligt finge sin förläggningssort i Stockholm. Vid sådant förhållande torde nämnda personal vid trängen, i den mån densamma i samband med placering vid inspektörens för trängen expedition förflyttades från annan ort, vara berättigad komma i åtnjutande av flyttningshjälp i likhet med annan personal, som genom placering för uppehållande av viss befattning måste underkasta sig förändring i förläggningssort utan att bli berättigad till arvode. I sådana fall däremot, då officer erhöle förordnande såsom lärare eller dylikt vid undervisningsanstalt mot åtnjutande av arvode, utginge icke flyttningshjälp vid ombyte av förläggningssort. Då ifrågavarande personal endast hade att fullgöra vanlig expeditionstjänstgöring samt sålunda vore fullt likställd med stabschef, adjutanter och skrivbiträden m. fl. vid truppslagsinspektörernas, arméfördelningschefernas och likställda chefers staber men däremot icke med nämnda lärarpersonal, ansåge arméförvaltningen sig ej kunna tillstyrka den gjorda framställningen.

Departements-  
chefen.

På grund av vad arméförvaltningen sålunda anfört och med hänsyn till de konsekvenser ett tilldelande av särskilda arvoden åt den personal, varom här är fråga, skulle kunna medföra med avseende å motsvarande befattningshavare vid övriga truppslagsinspektörers ävensom vid arméfördelningschefers och likställda chefers expeditioner, finner jag mig icke kunna tillstyrka inspektörens för trängen förevarande framställning.

Det torde i detta sammanhang böra omnämnas, att göromålen å inspektörens för trängen expedition, alltsedan densamma på hösten 1914 inrättades, varit stadda i en ständig ökning och att de för närvarande tagit en sådan omfattning, att särskild personal tidvis måst från trängkåren dit beordras, för att arbetet skolat kunna behörigen ombesörjas. Då emellertid göromålens ökning givetvis sammanhänger dels med övergången till den nya härordningen, dels med de vidtagna åtgärderna för neutralitetens skyddande, kan icke nu bedömas, huruvida en stadigvarande förstärkning av personalen för framtiden erfordras. Intill dess tillräcklig erfarenhet härutinnan vunnits, torde, på sätt hittills skett, nödiga arbetskrafter böra ställas till expeditionens förfogande genom beordrande dit av personal från trängkåren.

[11.]

*Förfarandet vid indragningar av beställningar för officerare och underofficerare med vederlikar.*

Enligt 1914 års härordningsbelut skola vid trängen vissa beställningar för officerare och underofficerare med vederlikar indragas.

Huru vid denna indragning skall förfaras, stadgas i följande två vid de särskilda staterna fogade anmärkningar.

»Intill dess antalet kaptensbeställningar av andra klassen och underlöjtnantsbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, bestämmer Kungl. Maj:t vid uppkommande vakans i någon av nämnda beställningar, huruvida återbesättande skall ske eller beställningen indragas.

Intill dess antalet underofficersbeställningar och hantverkarbeställningar nedbringats till det i staten för genomförd härordning angivna, skall vid uppkommande vakans i fanjunkarbeställning, sergentbeställning av första eller andra klassen eller hantverkarbeställning frågan om återbesättande av den vakanta beställningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.»

Uti underdånig skrivelse den 29 september 1916 har inspektören för trängen, under framhållande av att rådande förhållanden knappast syntes medgiva någon indragning av officers- och underofficersbeställningar, avgivit förslag rörande förfarandet vid de indragningar, som enligt 1914 års härordningsbeslut skola äga rum.

Inspektörens  
för trängen  
framställning.

Av officersbeställningarna syntes till indragning böra ifrågakomma vart annat år en kaptensbeställning av andra klassen och vart annat år en underlöjtnants-(fänriks-)beställning. Då år 1915 indragits en underlöjtnantsbeställning och år 1916 en kaptensbeställning av andra klassen, borde under innevarande år lämpligen indragas en underlöjtnants-(fänriks-)beställning.

Vid uppkommande vakans i underofficersbeställning till följd av avgång med pension och fyllnadspension vid uppnådd åldersgräns borde indragning av den ledigblivna beställningen eller vid återbesättande av den samma ledigblivande lägre underofficersbeställningar äga rum i medeltal vid var tredje dylik avgång, med iakttagande därav att antalet sergentbeställningar av första och andra klassen skulle vara nedbringat till respektive 31 och 30 inom utgången av år 1924 och antalet fanjunkarbeställningar till 25 inom utgången av år 1928. Vid avgång av

[11.] annan orsak borde i regel indragning ej äga rum. Med iakttagande härav skulle under år 1917 lämpligen kunna indragas högst två sergeantbeställningar.

Av de civilmilitära beställningarna av officers- eller underofficers tjänsteställning syntes någon indragning under år 1917 icke för närvarande kunna förutses.

Till eventuell indragning under år 1917 skulle således kunna ifrågakomma en underlöjtnants-(fänriks-)beställning och två sergeantbeställningar. Då det emellertid för närvarande ej kunde angivas, å vilka stater dessa eventuella indragningar kunde verkställas, kunde någon härav påkallad ändring i staterna ej föreslås.

Arméförvalt-  
ningens  
yttrande.

Uti avgivet yttrande har arméförvaltningen anført, att då i 1914 års härordningsbeslut icke meddelats några andra bestämmelser beträffande tiden för verkställandet av ifrågavarande indragningar, än att den nya härordningen skulle vara genomförd inom tio år, räknat från och med år 1915, någon särskild framställning till riksdagen i anledning av tränginspektörens förevarande förslag icke syntes erforderlig. I vilken utsträckning indragningar av beställningar varje år borde äga rum, så att dessa, om så lämpligen kunde ske, bleve genomförda inom nyssnämnda tid, borde nämligen bero på Kungl. Maj:ts avgörande.

Departements-  
chefen.

Genom förenämnda vid vederbörande stater fogade anmärkningar har det lagts i Kungl. Maj:ts hand att bestämma, huruvida ledigbliven beställning skall indragas eller återbesättas. Att, på sätt inspektören för trängen ifrågasätter, fastslå några bestämda regler för, huru indragningen skall ske, synes mig icke lämpligt, utan torde såsom hittills böra åt Kungl. Maj:t överlåtas att därom besluta efter i varje särskilt fall föreliggande omständigheter.

Då det för närvarande icke kan avgöras, å vilka stater under år 1917 inträffande indragningar böra äga rum, har någon härav påkallad ändring i 1918 års stater icke nu vidtagits.

#### *Ifrågasatta ändringar av vissa anmärkningar till staterna.*

Enligt en vid vederbörande stater fogad anmärkning skola officers-, underofficers- och musikunderofficersbeställningarna samt de *civilmilitära* beställningarna vid trängkårerna överflyttas till staten för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen dels, vid inträffande vakans, före ett återbesättande, och dels då beställningshavare därom gör framställning.

Bland den civilmilitära personal, som sålunda skall överflyttas till den gemensamma staten, äro jämväl hantverkarna. Förutom lön och dagavlönning enligt stat åtnjuta dessa två ålderstillägg å lönen å 150 kronor, det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst. [11.]

Uti sin förenämnda skrivelse den 29 september 1916 har inspektören för trängen hemställt, att då ett överflyttande av de av 1914 års senare riksdag beslutade förrådsvaktmästarbeställningarna till trängens gemensamma stat ej syntes erforderligt eller lämpligt, omförmälda anmärkning till staterna borde omredigeras så, att överflyttningen av civilmilitära beställningar icke komme att omfatta förrådsvaktmästarbefattningarna. Inspektörens för trängen framställning.

Vidare har inspektören för möjliggörande av en ändamålsenlig omplacering av hantverkarna i samband med den indragning av visst antal dylika beställningshavare, som enligt 1914 års härordningsbeslut skall äga rum, föreslagit införande av bestämmelse i anmärkning till staterna, att vid tilldelande av ålderstillägg till hantverkare den av vederbörande innehavande beställningen skall överflyttas till staten för officerare och underofficerare med vederlikar vid trängen.

Uti avgivet yttrande har arméförvaltningen beträffande förrådsvaktmästarbeställningarna anført, att dessa visserligen enligt 1914 års härordningsbeslut skulle vara uppförda å vederbörande trängkårers stater, men då vid deras bibehållande på trängkårernas stater samma beställningar skulle bliva de enda civilmilitära beställningarna å dessa stater, samt motsvarande beställningshavare vid fortifikationen funnes uppförda på den för officerare och underofficerare med vederlikar gemensamma staten, ansåge arméförvaltningen skäl ej föreligga för en framställning i det av inspektören angivna syftet. Arméförvaltningens yttrande.

Inspektörens för trängen framställning rörande hantverkarna funne arméförvaltningen sig icke kunna tillstyrka, då de nuvarande hantverkarna på grund av fullmakt eller konstitutorial vore tillsatta på visst truppförband samt tvångsförflyttning för sådan beställningshavare icke torde kunna ifrågasättas allenast på den grund, att han efter viss tjänstetid erhöile avlöningsförhöjning genom ålderstillägg. Någon befordran till ny beställning ifrågakomme nämligen icke i sådant fall, på samma sätt som fallet vore, då officer eller underofficer uppflyttades från beställning i lägre löneklass till sådan i högre klass.

[11.]  
Departements-  
chefen.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skall den civilmilitära personal, som vid tiden för beslutets fattande var uppförd å de särskilda trängkårens stater, överflyttas till den för officerare och underofficerare med vederlikar gemensamma staten för trängen. Däremot skola de enligt samma beslut nyinrättade civilmilitära förrådsvaktmästarbeställningarna, i likhet med vad som bestämts rörande motsvarande befattningshavare vid infanteriet, vara uppförda å vederbörande trängkårens stater. Med hänsyn till vad sålunda beslutats, torde den i förenämnda anmärkning till staterna intagna bestämmelsen, att »de civilmilitära beställningarna» skola överflyttas till den gemensamma staten, icke vara tillämplig å förrådsvaktmästarbeställningarna. Då emellertid, såsom framgår av såväl inspektörens för trängen framställning som arméförvaltningens däröver avgivna yttrande, bestämmelsens generella avfattning giver anledning till en motsatt tolkning, torde densamma, i händelse förrådsvaktmästarbeställningarna skola vara upptagna å trängkårens stater, böra undergå härav påkallad jämkning.

Beträffande själva saken ansluter jag mig emellertid till arméförvaltningens uppfattning, att ifrågavarande beställningar böra överföras till den gemensamma staten, på samma sätt som motsvarande beställningshavare vid ingenjörtrupperna äro uppförda å staten för fortifikationen. Därest så icke sker, komma förrådsvaktmästarna att gentemot den övriga civilmilitära personalen intaga en särställning i så måtto, att de under hela sin tjänstetid måste kvarstå vid en och samma trängkår. En förrådsvaktmästare, som under en följd av år tjänstgjort exempelvis vid Norrlands trängkår, skulle alltså icke kunna, såsom dylik beställningshavare vid fortifikationen, förflyttas till någon av de i landets sydligare delar förlagda kårerna. Att en sådan förflyttning bör kunna äga rum, synes mig dock vara en fördel icke blott för vederbörande beställningshavare utan jämväl för tjänsten. Vid sådant förhållande och då den nuvarande avfattningen av förenämnda anmärkning till staterna står i överensstämmelse med den av mig nu uttalade uppfattningen, finner jag mig icke böra föreslå någon ändring av densamma.

Vad beträffar inspektörens för trängen förslag om hantverkarbeställnings överflyttande till den gemensamma staten, då innehavaren kommer i åtnjutande av ålderstillägg, torde samma förslag på de av arméförvaltningen anförda skäl icke böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

#### Musiken.

Såsom i nästlidet års statsverksproposition omförmäldes, har frågan om en omorganisation av arméns musik i syfte att nedbringa kostnaderna för densamma under de senaste åren varit föremål för utredning.

Sedan de för ändamålet inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga den 19 januari 1916 avgivit betänkande jämte förslag i ämnet samt vederbörande myndigheter inkommit med infordrade yttranden, pågår för närvarande inom departementet arbetet med avfattandet av proposition i ärendet.

[11.]

Då jag emellertid icke är i tillfälle att nu bedöma, i vad mån en blivande ny organisation av musiken kan komma att inverka på 1918 års stater, har jag icke ansett mig böra i de statförslag, som nu föreläggas riksdagen, vidtaga någon härav påkallad ändring. Förslagsstaterna överensstämma följaktligen i vad musiken angår i allo med de för innevarande år fastställda staterna.

#### Artilleriets fabriker och tyganstalter.

##### *Ökade avlöningsförmåner för tyg- och fabriksingenjörer.*

Å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter finnas uppförda 4 tyg- eller fabriksingenjörer med lön 3,000 kronor och dagavlönning i 365 dagar à 4 kronor = 1,460 kronor, summa 4,460 kronor. Ifrågavarande beställningshavare äga dessutom efter 5 års väl vitsordad tjänst uppbära ålderstillägg å lönen med 500 kronor. Med beställningen följer inkvarterings- och servisbidrag enligt gällande författningar.

Under framhållande av att de nuvarande löneförmåner vore allt för knappt tillmätta samt väsentligt lägre än de för motsvarande befattningshavare vid marinen fastställda, gjorde vederbörande tyg- och fabriksingenjörer i slutet av år 1915 underdånig framställning därom, att lönen måtte höjas från 3,000 kronor till 3,400 kronor samt att tre ålderstillägg à 500 kronor måtte få utgå efter respektive 5, 10 och 15 års väl vitsordad tjänst.

I avgivet utlåtande tillstyrkte arméförvaltningens artilleri- och civila departement den gjorda framställningen.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1916 yttrade jag till statsrådsprotokollet, att jag visserligen funne den föreslagna löneförhöjningen i och för sig befogad med hänsyn till de arbetsuppgifter, som ålåg ifrågavarande personal, men att, då löneregleringsfrågor icke syntes för det dåvarande böra göras till föremål för framställning till riksdagen, med förevarande lönereglerings genomförande liksom med åtskilliga andra syntes böra anstå till ett kommande år.

Arméförvaltningen har nu gjort framställning om ökade avlöningsförmåner för ifrågavarande personal. Sedan längre tid tillbaka hade

Arméförvaltningens framställning.

- [11.] från tyg- och fabriksingenjörernas sida framställts yrkande om förhöjning av nu utgående avlöningsförmåner. Därvid hade framhållits, att vid jämförelse mellan ingenjörer, som haft liknande högre teknisk utbildning, befattningshavare vid den enskilda industrien vore vida högre avlönade än de nu ifrågavarande. Men även vid jämförelse mellan andra ingenjörer i statens tjänst och de här ifrågavarande, visade det sig, att tyg- och fabriksingenjörerna vore de lägst avlönade. Så hade exempelvis vid marinen min-, torped-, elektro- och verkstadsingenjörer, med lön, tjänstgöringspenningar och samtliga ålderstillägg sammanräknade, 7,000 kronor i avlöning, under det en tyg- och fabriksingenjör, med sammanräkning av lön, dagavlöning, ålderstillägg samt inkvarterings- och servisbidrag efter Stockholmstariff, kunde komma till högst 5,460 kronors avlöning.

Enligt arméförvaltningens uppfattning borde, såsom nästlidet år föreslagits, lönen höjas från 3,000 kronor till 3,400 kronor. Därigenom komme, såsom förut varit fallet med dagavlöningen, även lönen för beställningarna att svara mot den, som tillkomme kapten av första klass. I stället för nu utgående ett ålderstillägg å lönen å 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst borde tre sådana ålderstillägg utgå, det ena efter 5, det andra efter 10 och det tredje efter 15 års väl vitsordad tjänst. De sammanlagda avlöningsförmånerna, inberäknat inkvarterings- och servisbidrag efter Stockholmstariff, skulle därigenom komma att uppgå till högst 6,860 kronor och således med 140 kronor understiga motsvarande avlöningsförmåner för marinens ingenjörer.

På grund av de bättre avlöningsförhållandena hade under sistlidet år fabriksingenjören vid Åkers krutbruk övergått till ingenjörsbefattning vid marinen. För den händelse frågan om avlöningsförhållandena för artilleriets ingenjörer ej inom den närmaste tiden vunne sin lösning, vore att befarä, att även andra av dessa komme att vid lägligt tillfälle avgå för att tillträda bättre avlönad befattning. Då de uppgifter, som ålåg fabriksingenjörerna, kunde betraktas vara av mera speciellt slag, ökades därigenom svårigheten att med lämplig, i facket kunnig person återbesätta en sålunda ledigbliven befattning, en olägenhet, som ännu mera visade sig därigenom, att vid varje fabrik endast en ingenjör för närvarande funnes anställd. Vidare torde det vara otvivelaktigt, att kostnaden för staten vid höjning av avlöningen för artilleriets ingenjörer väl komme att uppvägas därigenom, att man vid anställande av ingenjör då kunde få ett större urval av kunniga ingenjörer och därmed även ökad utsikt till praktisk arbetsledning och kostnadsbesparande tillverkningsmetoder.

På grund av vad sålunda anförts, ansåge arméförvaltningen det vara av särskild vikt, att den ifrågasatta löneregleringen genomfördes från och med år 1918. Vad anginge de föreslagna nya ålderstilläggen, hemställde arméförvaltningen om särskild framställning till riksdagen därom, att vid den ändrade statens ikraftträdande anställd beställningshavare måtte berättigas att för åtnjutande av nämnda ålderstillägg räkna sig tillgodo föregående tjänstgöringstid. [11.]

Såsom jag redan tidigare framhållit, anser jag den för ifrågavarande personal föreslagna löneförhöjningen befogad och har icke något att mot densamma erinra. Vid sådant förhållande och då med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört något ytterligare uppskov med frågans avgörande icke torde böra äga rum, finner jag mig böra tillstyrka, att framställning i ämnet nu göres till riksdagen. Departements-  
chefen.

Å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter torde alltså lönen för ifrågavarande fyra beställningshavare böra upptagas till 3,400 kronor i stället för 3,000 kronor. Härav föranledes alltså en höjning av statens slutsumma med  $(4 \times 400 =)$  1,600 kronor. Vidare bör med tillämpning av sedvanliga beräkningsgrunder anslaget till ålderstillägg höjas med 2,000 kronor. De av förevarande lönereglering föranledda årliga utgifterna komma således att belöpa sig till 3,600 kronor.

De vid den nya statens ikraftträdande anställda tyg- och fabriksingenjörerna torde, i överensstämmelse med vad i liknande fall plägar medgivas, för de nya ålderstilläggens åtnjutande böra få räkna sig till godo föregående tjänstgöringstid i innehavande beställningar.

#### *Ökning och minskning av antalet beställningar.*

Den för år 1917 fastställda staten för artilleriets fabriker och tygstater upptager jämte annan personal 6 departementsskrivare, 17 tyg- eller fabriksförvaltare av första klassen, 1 tygförvaltare av andra klassen, 6 tygunderofficerare, 17 besiktningsrustmästare eller tygverkmästare och 54 tyghantverkare.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skola efter genomförd härordning vid artilleriets fabriker och tyganstalter finnas anställda, förutom annan personal, 6 departementsskrivare, 11 tyg- eller fabriksförvaltare av första klassen, 7 tygförvaltare av andra klassen, 18 besiktningsrustmästare eller tygverkmästare samt 44 tyghantverkare, men däremot icke några tygunderofficerare.

[11.] Arméförvaltningen har nu, med överlämnande av förslag till stat för artilleriets fabriker och tyganstalter för år 1918, hemställt om vidtagande av följande ändringar i den för innevarande år gällande staten.

Arméförvaltningens framställning.

I enlighet med vad förut anförts i sammanhang med frågan om inrättande av nya kvinnliga biträdesbefattningar i arméförvaltningen, borde från och med år 1918 å artilleridepartementet anställas ytterligare en departementsskrivare, vilken, förutom övriga åligganden, skulle utföra de å nämnda departement förekommande registrators- och bokhållargöromålen. En härför avsedd beställning borde därför å förevarande stat uppföras.

Under år 1917 komme en tygförvaltare av första klassen att avgå och beställningen jämlikt 1914 års härordningsbeslut att ersättas av en tygförvaltarbeställning av andra klassen. Vidare erfordrades, utöver det enligt härordningsbeslutet bestämda antalet, en ny tygförvaltarbeställning av andra klassen för det nya tunga artilleriregemente, om vars uppsättande förslag blivit framställt. I staten för år 1918 borde alltså upptagas 16 tyg- och fabriksförvaltarbeställningar av första klassen och 3 tygförvaltarbeställningar av andra klassen.

Med anledning därav, att en tygunderofficer nyligen avlidit, kunde hans beställning under innevarande år hållas vakant och från och med den 1 januari 1918 indragas. I staten för sistnämnda år borde därför endast upptagas 5 tygunderofficerare.

Antalet besiktningsrustmästar- och tygverkmästarbeställningar borde från och med 1918 upptagas till det i härordningen bestämda antalet eller 18.

Av de i 1917 års stat upptagna 54 tyghantverkarbeställningarna vore 3 vakanta, och ytterligare 2 vakanser väntades inträffa under innevarande år. Antalet tyghantverkarbeställningar kunde därför i 1918 års stat minskas till 49.

I vederbörliga för åren 1916 och 1917 fastställda stater hade beträffande verkmästares av andra klassen löneförmåner genom hänvisning till not 4 angivits, att nämnda beställningshavare skulle vara berättigade till ett ålderstillägg å lönen å 500 kronor efter 5 års väl vitsordad tjänst. Då emellertid deras avlöning enligt 1914 års senare riksdags beslut skulle vara densamma som för fabrikskrivare, vilkas ålderstillägg utginge med allenast 300 kronor för år efter 5 års väl vitsordad tjänst, borde ovannämnda hänvisning till not 4 i staten rätteligen avse not 6.

Departementschefen.

I enlighet med vad jag förut under punkten 3 anfört, bör å staten uppföras ytterligare en departementsskrivare för handhavande av registrators- och bokhållargöromålen m. m. å artilleridepartementet.

Mot vad arméförvaltningen i övrigt föreslagit, har jag icke annat [11.] att erinra, än att den för det ifrågasatta nya tunga artilleriregementet avsedda tygförvaltarbeställningen av andra klassen icke nu torde böra å staten uppföras. Frågan angående nämnda nyorganisation kommer nämligen att upptagas till behandling i annat sammanhang.

*Ledningen av artilleridepartementets tekniska revision.*

Enligt den för arméförvaltningen gällande instruktionen är ämbetsverkets revision av dels kameral och dels teknisk natur.

Den kamerala revisionen, vilken äger rum å civila departementets revisionskontor och verkställes av revisionskommissarier och revisorer med biträde av amanuenser och andra extra ordinarie tjänstemän, har till uppgift att kontrollera, att utgifterna stå i överensstämmelse med gällande författningar och föreskrifter samt äro behörigen bokförda och verifierade, tillse, att inflytande medel bliva uppdebiterade eller inlevererade, samt undersöka, att givna förvaltningsföreskrifter i vad de angå fjärde huvudtiteln medel iakttagas.

Den tekniska revisionen åter äger rum å vart och ett av artilleri-, fortifikations- och intendentsdepartementen samt å sjukvårdsstyrelsen och verkställes av därstädes tjänstgörande militär eller civilmilitär personal. Denna revision har till uppgift att granska, huruvida penningmedlen blivit med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt använda, samt huruvida erlagda pris stå i överensstämmelse med varans beskaffenhet och gällande marknadsläge, kontrollera persedelvården samt handhavandet av materiel och förnödenheter, övervaka, att upphandlad eller försåld materiel m. m. blivit vederbörligen uppdebiterad eller avförd i materiel- (persedel-) redogörelse, jämföra de särskilda förvaltningsmyndigheternas hushållning i olika detaljer samt föreslå åtgärder, som kunna leda till besparingar eller till avhjälpande av befintliga missförhållanden.

Arméförvaltningen har anfört, att den tekniska revisionen inom artilleridepartementet hittills utförts å militärbyråns båda expeditions-avdelningar under ledning av till desamma beordrade artilleristabs-officerare med biträde av departementsskrivare. Erfarenheten hade emellertid givit vid handen, dels att det erfordrades relativt lång tid för en person att sätta sig in i alla till revisionsarbetet hörande detaljer, vadan det mött stora svårigheter att ernå erforderlig kontinuitet

Arméförvaltningens framställning.

- [11.] däri, då ombyte av till expeditionsavdelningarna beordrade officerare, med hänsyn till artilleristabsofficerarnas utbildning, måste ske relativt ofta, dels att även under normala förhållanden det visat sig omöjligt för expeditionsavdelningarnas personal att medhinna alla de åtgärder, som erfordrades för en omsorgsfull teknisk revision. Departementet hade därför sett sig nödsakat att skilja detta arbete från övriga ärenden och uppdraga ledningen av detsamma åt en officer ur artilleriet, som jämlikt nådigt brev den 28 januari 1916 ställts till förfogande intill årets slut.

Då det emellertid syntes vara uteslutet att även efter upphörande av nuvarande extraordinära förhållanden återföra revisionsarbetet till expeditionsavdelningarna, för vilkas arbete i övrigt förstärkning av arbetskrafterna vore erforderlig, måste en officer för ledande av detsamma fortfarande ställas till förfogande. Såsom ersättning åt denne borde lämpligen utgå ett arvode av 1,500 kronor om året, vilket motsvarade den tillfälliga avlöning, som enligt avlöningsreglementet för armén tillkomme kapten, kommenderad i den ordning, som genom förenämnda brev skett. Beloppet syntes lämpligen bära uppföras å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter.

Genom en dylik anordning skulle den för revisionsarbetet erforderliga kontinuiteten betryggas, då till detsamma kunde avses antingen en officer i reserven eller ock en officer på stat med minskad fältduglighet, som gjorde honom mindre lämplig för tjänsten vid vederbörande truppförband.

På grund härav föresloge arméförvaltningen, att i staten för artilleriets fabriker och tyganstalter för år 1918 måtte upptagas ett arvode å 1,500 kronor till en officer såsom ledare av artilleridepartementets tekniska revision.

Departements-  
chefen.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört och då det ur ekonomisk synpunkt givetvis är av mycket stor betydelse, att den tekniska revisionen utföres med all den omsorg förhållandena påkalla, synes mig den av arméförvaltningen föreslagna och för närvarande provisoriskt vidtagna anordningen att uppdraga ledningen av ifrågavarande revisionsarbete åt en särskild officer, som uteslutande har att ägna sig åt denna uppgift, bära jämväl för framtiden tillämpas. Vid sådant förhållande och då det föreslagna arvodet om 1,500 kronor torde få anses skäligt, finner jag mig bära tillstyrka, att nämnda belopp från och med år 1918 uppföres å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter.

*Sammanfattning.*

[11.]

I enlighet med vad sålunda anförts, har jag låtit uppgöra förslag till ny stat för artilleriets fabriker och tyganstalter år 1918, och slutar denna å 316,407 kronor 50 öre eller 4,467 kronor 50 öre mindre än för innevarande år.

**Gottgörelse för tjänstehästar.**

Enligt de nya bestämmelserna angående hästhållningen för officerare vid armén skola regementschefer vid infanteriet, samtliga officerare vid kavalleriet utom fänrikar, cheferna för samtliga fältartilleriregementen, chefen för Positionsartilleriregementet, chefen för Gottlands artillerikår samt översten vid trängen vara beridna å två hästar, därav dock, i motsats till vad hittills varit förhållandet, den ena skall vara en kronan tillhörig stamhäst. Chefen för Bodens (för närvarande Boden—Karlsborgs) artilleriregemente och fälttygmästaren, vilka varit beridna å två egna tjänstehästar, skola härnäst vara beridna endast å en egen tjänstehäst. Samtliga övriga officerare och vederlikar vid truppförbanden, vilka hittills varit beridna å egna tjänstehästar, skola för framtiden göras beridna å kronan tillhöriga stamhästar.

Beräkning av  
gottgörelse för  
tjänstehästar  
under år 1917.

Å truppförbandsstaterna för år 1917 hava emellertid av skäl, som under punkten 4 omförmäls, beräknats hästgottgörelse enligt hittills tillämpade grunder. Huru vid övergången till den nya ordningen för hästhållningen skall förfaras, har angivits i en vid staterna fogad anmärkning.

I enlighet med vad under punkten 4 anförts, torde med hänsyn till svårigheten att angiva, huru förhållandena i avseende å officerarnas beridenhet komma att under övergångstiden ställa sig vid varje särskilt truppförband, den å de särskilda truppförbandsstaterna för närvarande uppförda gottgörelsen för tjänstehästar bära under övergångstiden utbrytas från staterna och för ändamålet erforderliga medel i stället upptagas endast som en underpost i beräkningen av avlöningsanslaget. Med ledning av från arméförvaltningens intendents- och civila departement lämnade uppgifter har jag låtit verkställa beräkning av det belopp, som skulle erfordras, och uppgår detta, såsom av bil. 67 framgår, till 625,695 kronor. Härvid har lönetillägg med allenast 250 kronor för år beräknats för officerare, å vilka de nya bestämmelserna om hästhållningen för officerare antagas kunna genomföras, under det att övriga

Beräkning av  
gottgörelse för  
tjänstehästar  
för år 1918.

[11.] å egna tjänstehästar beridna officerare beräknats fortfarande äga åtnjuta hästgottgörelse enligt äldre föreskrifter.

Beträffande användningen av de sålunda beräknade medlen torde, i enlighet med vad arméförvaltningens intendents- och civila departement föreslagit, böra föreskrivas,

att, i det fall då åt officer eller veterinär icke enligt de nya bestämmelserna om hästhållningen vid armén tillhandahålles stambäst, gottgörelse för tjänstehästar skall från nämnda medel utgå för *två* hästar till varje regementschef vid infanteriet, till varje officer vid kavalleriet, till varje regementsofficer vid fältartilleriet, till cheferna för Boden—Karlsborgs artilleriregemente och Positionsartilleriregementet, till fälttygmästaren och till översten vid trängen samt för *en* tjänstehäst till envar förut ej nämnd regementsofficer vid infanteriet, artilleriet, fortifikationen och trängen, till varje regementskvartermästare och regementsadjutant vid infanteriet och vid Boden—Karlsborgs artilleriregemente samt till varje veterinär vid kavalleriet,

att, i den mån på egen tjänstehäst beriden officer eller veterinär, som efter fullt genomförd organisation skall vara beriden på stambäst, enligt särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser av kronan erhåller stambäst, någon gottgörelse från nämnda medel icke skall utgå till sådan officer för den sålunda avgångna egna tjänstehästen,

att, i de fall då kronan för officer eller veterinär, som skall vara beriden på egen tjänstehäst, enligt särskilda av Kungl. Maj:t givna bestämmelser övertager anskaffningen av tjänstehästens mundering samt tillhandahåller in natura stallrum, furage, vatten, ljus, veterinärvård och skoning för hästen ävensom ombesörjer dess skötsel, till sådan officer skall utgå allenast lönetillägg med 250 kronor för år räknat, samt

att, för så vitt kronan icke bereder officer eller veterinär, som skall vara beriden på egen tjänstehäst, nyssnämnda förmåner, sådan officer eller veterinär skall vara berättigad att uppbära lönetillägg med 400 kronor för häst och år räknat ävensom furageersättning efter 1 krona för dag.

#### Lönetillägg åt vissa furirer.

De furir på stat vid arméns truppförband tillkommande kontanta avlöningsförmåner utgöras av dels lön, som för furir av första klassen utgår med 600 kronor och för furir av andra klassen med 360 kronor för år, dels ock dagavlönning om 50 öre för dag. Berörda avlöningsförmåner uppgå således tillhopa för furir av första klassen till 782 kronor 50 öre och för furir av andra klassen till 542 kronor 50 öre,

allt för år räknat. I likhet med övrigt manskap vid armén åtnjuter ifrågavarande personal därjämte portion, beklädnad och inkvartering in natura. Den, som icke begagnar sig av de båda förstnämnda av dessa naturaförmåner, äger att i stället uppbära portionsersättning med 60 öre för dag och beklädnadsersättning med 23 öre för dag. Däremot utgår enligt nu gällande avlöningsföreskrifter icke någon särskild ersättning till de furirer, vilka med vederbörligt tillstånd äro boende utom kasern och, således avstå från dem tillkommande rätt till inkvartering in natura.

[11.]

Uti en vid 1916 års riksdag väckt motion hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av sådana åtgärder, att furir, som vore gift eller änkling med minderårigt barn, kunde erhålla inkvarteringsbidrag efter liknande grunder som de, vilka tillämpades för marinens underbefäl av manskapet.

Motion vid  
1916 års  
riksdag.

Sedan Kungl. Maj:t, efter därom av riksdagens statsutskott gjord framställning, den 15 februari 1916 anbefallt arméförvaltningen att avgiva yttrande över berörda motion, avgav civila departementet till åtlydnad härav den 18 februari 1916 underdånigt utlåtande i ärendet, därvid departementet anförde, bland annat, följande:

Arméförvalt-  
ningens  
civila departe-  
ments  
yttrande över  
motionen.

Vad armén beträffade, vore förlägningsförhållandena så ordnade, att icke någon av manskapspersonalen behövde på grund av bristande utrymme avstå från bostad i kasern med därmed förenade förmåner. Tillstånd att bo utom kasern borde i enlighet därmed vid armén förekomma endast för den av manskapet, som vore gift eller änkling med minderårigt barn, och alltså — då familjebostäder för manskapet icke funnes inrättade — måste förhyra bostad för hustru och barn. Att till den, som sålunda frånträdde rätten till kasernförläggning, icke utginge någon ersättning, berodde utan tvivel därpå, att statsverket icke, såsom fallet vore, då manskap avstode från naturaportion eller självt anskaffade beklädnadspersedlar, gjorde någon besparing genom dylikt frånträdande av inkvartering, enär någon minskning i kostnaden för kasernetablissemangens underhåll, uppvärmning och belysning icke uppstode därigenom, att beläggningen något minskades.

Å andra sidan måste det emellertid anses billigt och, av hänsyn till rekryteringen av arméns underbefäl med pålitlig personal, lämpligt, att åtminstone viss del av personalen, som bildat familj, komme i åtnjutande av en särskild avlöningsförmån, motsvarande det inkvarteringsbidrag, som utginge till manskap vid marinen, som hade familj.

[11.] Samtidigt med att departementet tillstyrkte förslaget, i vad det avsåge införandet av en sådan förmån, ansåge departementet sig dock böra uttala, att densamma icke borde utgå under den mera inskränkta benämningen »inkvarteringsbidrag», som skulle innebära, att dess syfte vore att täcka vederbörandes utgifter endast för hyra av bostad. Då avlöningsförmånen måste avse att lämna familjeförsörjarna möjlighet att bestrida deras, i jämförelse med de ogiftas, högre kostnader för bostad i allmänhet, ville departementet i stället ifrågasätta, att densamma upptoges under benämning »lönетillägg», att utgå enligt enhanda bestämmelser som beträffande lön vore stadgade. De för ändamålet erforderliga anslagsmedlen borde därför uppföras under avlöningsanslaget.

Beträffande omfattningen av den manskapspersonal, som borde komma i åtnjutande av lönетillägg, syntes något behov icke föreligga att låta det utgå till obefordrat manskap eller till underbefäl med vicekorprals eller korprals (konstapels) grad, enär sådan personal till följd av sin lägre levnadsålder endast undantagsvis kunde antagas hava bildat familj. Departementet förordade sålunda, lika med motionärerna, att lönетillägget begränsades till att utgå endast till furirer. Med beaktande därav, att inkvarteringsbidraget för underofficerskorpralerna vid kustartilleriet icke utginge till andra än dem, som hade en tjänstetid av 6 år, ansåge departementet emellertid, att en däremot svarande ytterligare begränsning borde stadgas, för att furir skulle bliva berättigad till lönетillägget i fråga. Ett särskilt skäl härför låge jämväl däri, att enligt kungl. brevet den 22 januari 1915 angående bestämmelser rörande utbetalande av anställnings- och avskedspremier till fast anställt manskap den lägsta tjänstetid, som medförde rätt till uppbärande av avskedspremie, vore bestämd till 6 år. Lika med de fastställda villkoren för uppbärande av dylik premie borde i den sålunda bestämda tjänstetiden få inräknas militärtjänstgöring såsom värnpliktig ävensom vapenövningsuppehåll och tjänstledighet.

Vad slutligen beträffade frågan om lönетilläggets belopp, hade departementet väl funnit det förhållandet böra beaktas, att underofficerskorpralerna vid marinen i viss mån närmare vore att likställa med arméns sergeanter av andra klass än med furirerna, och att lönетilläggets belopp i följd härav eventuellt borde bestämmas till årliga belopp av allenast 180 kronor för personal i Stockholm och Göteborg och 120 kronor för personal å annan ort, belopp, som motsvarade det enligt staten för flottans sjömanskår utgående inkvarteringsbidrag till den personal, som ej befordrats till underofficerskorprals grad. Då emeller-

tid lönetilläggets införande måste anses vara av en väsentlig betydelse [11.] för rekryteringen av ett dugligt och pålitligt underbefäl, finge lönetillägget givetvis icke sättas för lågt. Uppställdes, såsom departementet förordade, icke mindre än 6 års tjänst såsom villkor för lönetilläggets uppbärande, borde det för arméns furirer bestämmas till samma belopp som för marinens till underofficerskorpraler befordrade manskap och alltså för år utgå med 240 kronor till personal vid de till Stockholm eller Göteborg förlagda truppförbanden samt 180 kronor till övrig personal.

Uti sin skrivelse den 13 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel anförde riksdagen beträffande den i förenämnda motion väckta avlöningsfrågan följande:

Riksdagens  
skrivelse  
den 13 juni  
1916.

Motionärerna hade grundat sitt förslag på en jämförelse med förhållandena vid flottan och kustartilleriet, där underofficerskorpral och vid flottan även menig under vissa förhållanden vore berättigad till inkvarteringsbidrag.

Vid sådan jämförelse borde emellertid, såsom arméförvaltningen i sitt yttrande framhållit, beaktas, att förmånen av inkvarteringsbidrag åt manskapspersonalen vid marinen delvis vore beroende därpå, att de kronans hus, som stode till förfogande för personalens kasernförläggning, icke lämnade tillgång att inrymma hela personalen. Det hade därför befunnits nödvändigt att i nyssnämnda form bereda en ersättning härför åt den del av manskapet, som till följd av bristande utrymme måste avstå från förmånen av kasernförläggning. Det borde också bemärkas, att det vid marinen på grund av, bland annat, den längre utbildningstiden vore önskvärt, att manskapet kvarstannade jämförelsevis länge i sin tjänst. Vidare borde framhållas, att de vid armén förekommande anställnings- och avskedspremierna saknade motsvarighet vid marinen.

Om sålunda den av motionärerna gjorda jämförelsen med förhållandena vid marinen icke i och för sig syntes innebära tillräckliga skäl för den ifrågasatta förmånens införande jämväl i fråga om furirerna vid armén, ville riksdagen icke bestrida, att vissa förhållanden talade för en sådan åtgärd. Såsom ett önskemål måste det nämligen framstå, att furir bereddes större möjlighet att kvarstå vid sin tjänst, även sedan han bildat familj. Dock måste härvid tillses, att den hjälp, som kunde lämnas, icke finge den verkan, att furirerna komme att behålla sina befattningar längre, än ur militär synpunkt vore önskvärt. Riksdagen hade emellertid icke utan fullständigare utredning av frågan ansett sig

- [11.] kunna göra något bestämt uttalande, vare sig i fråga om den lämpligaste formen för den av motionärerna åsyftade förmånen eller beträffande storleken av det bidrag, som borde komma vederbörande tillgodo, men ansåge riksdagen emellertid skäl föreligga för verkställande av en dylik utredning.

Riksdagen funne sig därför böra anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och efter vilka grunder furir, som vore gift eller änkring med minderårigt barn, lämpligen kunde komma i åtnjutande av inkvarteringsbidrag eller liknande förmån, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sådan utredning kunde föranleda.

Verkställan-  
det av ut-  
redning i  
ärendet.

Med anledning härav anbefalldes Kungl. Maj:t genom brev den 21 juni 1916 arméförvaltningens civila departement att inkomma med yttrande över riksdagens berörda framställning.

Sedan nämnda departement till åtlydnad härav anmodat samtliga arméfördelningschefer, kommandanten i Boden och militärbefälhavaren på Gottland att efter underlydande truppförbandschefers hörande yttra sig över riksdagens framställning och därvid foga uppgifter å det antal vid truppförbanden anställda furirer, som vore gifta eller änkringar med minderåriga barn, har nu arméförvaltningen inkommit med utlåtande i ärendet samt därvid överlämnat de militära myndigheternas yttranden i ämnet.

De militära  
myndig-  
heternas  
yttranden.

Av de militära myndigheterna har icke någon uttalat betänkligheter mot lämpligheten att införa en särskild avlöningsförmån för furir, som är gift eller änkring med minderårigt barn. I huvudsak hava samtliga ansett, att ur rekryteringssynpunkt väsentliga fördelar därmed kunde förväntas uppkomma. Särskilt har framhållits, att det för tillgodoseende av trupptjänstens krav vore av betydelse, att möjlighet bereddes äldre och pålitliga furirer, som stode i begrepp att ingå äktenskap, att draga sig fram till den tid, då de kunde förväntas vinna underofficersbefordran.

Vissa truppförbandschefer, särskilt vid truppförband, vilkas kasern-etablissemang äro så belägna i förhållande till de städer, där truppförbanden äro förlagda, att löntagare vid förhyrande av bostad i staden ej kunna få tillfälle intaga sina måltider i sina hem, hava emellertid ansett, att föreliggande fråga ej borde lösas genom att bereda vederbörande någon ytterligare kontant avlöningsförmån utan i stället däri-genom, att inom kasernetablissemangen anordnades lämpligt antal bostäder, avsedda för upplåtande åt furirer, som vore gifta eller änkringar

med minderåriga barn. I en del av yttrandena har visserligen icke [11.] föreslagits anordnande av särskilda familjebostadslägenheter för furirer, men har i allt fall ifrågasatts utfärdande av föreskrifter om medgivande för regementschef att, då vid truppförband tillfälligtvis någon för underofficer avsedd bostadslägenhet icke behövde tagas i anspråk för sitt ändamål, upplåta densamma till furir.

I övrigt hava myndigheterna, med instämmande huvudsakligen i den av arméförvaltningens civila departement i nyss berörda utlåtande den 18 februari 1916 givna motivering, förordat införande av en ny kontant avlöningsförmån för furirer, som äro gifta eller änklingar med minderåriga barn. Några olägenheter för den militära tjänsten har en dylik åtgärd i allmänhet icke ansetts kunna medföra, vare sig i det i riksdagens skrivelse angivna avseendet, att furirerna skulle komma att behålla sina befattningar längre, än ur militär synpunkt vore önskvärt, eller därigenom, att de gifta furirerna måste erhålla tillstånd att i viss omfattning bo utom kasern. I förstnämnda avseende har sålunda erinrats om stadgandet i kungörelsen den 24 mars 1916 angående volontärs antagande och avskedande, att underbefäl av manskapet ej må bibehållas i volontäranställning längre än till den 1 november det år, under vilket vederbörande uppnår en ålder av 34 år. Beträffande åter den senare frågan har framhållits, att enligt tillämpliga redan nu gällande föreskrifter regementschef vore befogad att vid meddelande av tillstånd för furir att vara boende utom kasern stadga motsvarande inskränkning, som gällde för officerare och underofficerare, i de fall då de såsom dagofficerare eller dagunderofficerare hade skyldighet att såväl dag som natt uppehålla sig och bo inom kasern.

Det övervägande flertalet militära myndigheter hava tillstyrkt civila departementets förslag, att den ifrågasatta kontanta förmånen icke bör utgå under benämning »inkvarteringsbidrag» utan såsom ett tillägg till den därtill berättigades lön, att förmånen bör tillkomma en var furir, som är gift eller änkling med minderårigt barn, samt att såsom villkor för dess åtnjutande bör uppställas kravet, att vederbörande fullgjort en tjänstetid av minst 6 år, häri inräknade jämväl militärtjänstgöring såsom värnpliktig ävensom vapenövningsuppehåll och tjänstledighet. Undantag från det sålunda anförda göres dels därutinnan, att förslag framställts om ytterligare begränsningar beträffande förmånens utgående, såsom att den skulle tillgodokomma antingen högst 20 procent av varje truppförbands furirer på stat eller allenast furirer av första klass och eventuellt högst visst antal av dessa (för infanteriregemente högst 6). Å andra sidan hava några av de militära myndigheterna,